

การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง
ระดับประถมศึกษา ของจังหวัดพะเยา

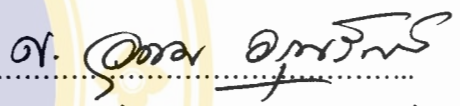
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาดนตรี
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2546

ISBN 974-04-3280-8
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์
เรื่อง
การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง
ระดับประถมศึกษา ของจังหวัดพะเยา

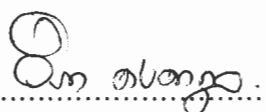

.....
นายณนพพร กิจจา
ผู้วิจัย

.....
ศาสตราจารย์เกียรติคุณอุดม อรุณรัตน์
กศ.บ.
ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....
รองศาสตราจารย์ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์
กศ.บ. , กศ.ม. , ศศ.ม.
กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....
รองศาสตราจารย์รัศมีดารา หุ่นสวัสดิ์ Ph.D.
คณบดี
บัณฑิตวิทยาลัย

.....
นางวิภา คงคากุล
B.A. , M.Mus. , Ed.D.(Education)
ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี
วิทยาลัยดุริยางคศิลป์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง

ระดับประถมศึกษา ของจังหวัดพะเยา

ได้รับพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

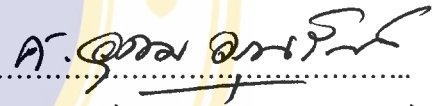
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี

วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2546

นายณพพร กิจจา

ผู้วิจัย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณอุดม อรุณรัตน์

กศ.บ.

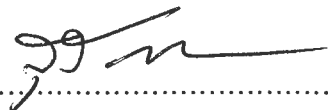
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ณรงค์ชัย ปิฎกธวัช

กศ.บ., กศ.ม., ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์สุกรี เจริญสุข

กศ.บ., M.M.E., D.A. (Music)

ผู้อำนวยการ

วิทยาลัยดุริยางคศิลป์

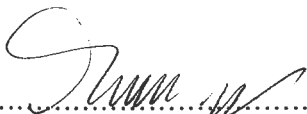
มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เฉลิมพล งามสุทธิ

Ph.D. (Music Education)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์รัศมีดารา หุ่นสวัสดิ์ Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีที่บ้านวงสละลือ ซอ ซึ่ง ระดับประถมศึกษา ของจังหวัดพะเยา” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดีของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณอุดม อรุณรัตน์ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์เฉลิมพล งามสุทธิ กรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ ได้ช่วยให้ข้อเสนอแนะทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบคุณ บุคลากรที่ให้ข้อมูลในการวิจัยทุกท่าน ผู้บริหารโรงเรียน ครูสอนวิชาดนตรี และนาฏศิลป์ทั่วไป ครูผู้จัดกิจกรรมดนตรีที่บ้าน นักเรียนที่ร่วมกิจกรรม กลุ่มนักดนตรีที่บ้าน ทุกท่านในเขตจังหวัดพะเยา ที่ได้สละเวลาอันมีค่า ในการให้สัมภาษณ์เรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขอขอบคุณผองเพื่อนพี่น้องที่มีใจรักความเป็นดนตรีเรียนร่วมสาขาเดียวกันในสัมพันธภาพ อันดีที่มีให้อย่างเสมอต้นเสมอปลายขณะที่เรียนและพบปะกันได้แลกเปลี่ยนทัศนคติความคิดเห็นซึ่ง กันและกันด้าน การศึกษา หน้าที่การงาน เพื่อปรับเปลี่ยนพัฒนาและทำให้เกิดประโยชน์ในการ ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

ขอขอบคุณ ครอบครัว คุณพ่อคุณแม่ ภรรยาและบุตร ที่คอยเป็นแรงใจให้การสนับสนุน ส่งเสริมอยู่เบื้องหลังช่วยให้ผู้วิจัยมีกำลังใจในการทำงาน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมหอพักที่บริการ เป็นธุระเรื่องรับงานส่งงาน ให้คำปรึกษา ที่พึงพิง ในระหว่างที่ทำงานวิจัย

ท้ายนี้ ถ้าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดประโยชน์กับการจัดกิจกรรมดนตรี ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา ทั้งครูหรือผู้สนใจโดยทั่วไปนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ผู้วิจัยขอขอบคุณงามความ ดีให้แก่ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ทุกท่าน

นพพร กิจจา

การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง ระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยา
(NORTHERN FOLK MUSIC EXTRA-CURRICULAR ENSEMBLE ACTIVITY IN
ELEMENTARY SCHOOLS IN PHA-YAO PROVINCE, THAILAND.)

นพพร กิจจา 4136048 MSMS/M

ศศ.ม. (ดนตรี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : อุดม อรุณรัตน์, กศ.บ., ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, กศ.บ., กศ.ม., ศศ.ม.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา การสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร ขั้นตอนการจัดกิจกรรม ปัญหา อุปสรรคความคิดเห็นข้อเสนอแนะของครูผู้สอน โดยมีวิธีการค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่างๆ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผู้บริหาร ครูผู้จัดกิจกรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยนี้ศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2544 ผลการวิจัยพบว่า

นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร

การสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม ให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่งเสริมครูที่มีความรู้ ความสามารถทางดนตรี และประชาสัมพันธ์โรงเรียนให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การรับสมัครนักเรียน รับโดยตรงและผ่านกลุ่มชมรม วิธีสอนให้เด็กสอนกันเอง พี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน ครูเป็นคนสอน และวิทยากรภายนอกสอนแทนครู หลักสูตรที่ใช้สอนมาจากหนังสือกิจกรรมการส่งเสริมดนตรีไทย ได้รับจากการอบรมครูสอนดนตรี ชื่อเทปมาฟังแล้วทำเป็นโน้ตสอนเด็ก ได้รับจากผู้รู้ทั่วไป การประเมินผลเพื่อปรับตำแหน่งผู้เล่นในวง โดยให้เด็กคัดเลือกกันเอง และครูเป็นคนคัดเลือก จากการให้เด็กแสดงความสามารถให้ดู และการสังเกตจากการฝึกซ้อม ปัญหาในการจัดกิจกรรม

ในเวลาปกติมีน้อยต้องจัดนอกเวลาตอนพักเที่ยง หลังเลิกเรียนและวันเสาร์วันอาทิตย์ สถานที่ในการจัดกิจกรรม ส่วนมากจัดนอกห้องดนตรีเนื่องจากในห้องดนตรีคับแคบและเสียงดังรบกวนห้องอื่น สื่ออุปกรณ์และเครื่องดนตรีมีน้อยไม่เพียงพอสำหรับผู้เล่น บางโรงเรียนเครื่องดนตรีมีเพียงพอแต่ไม่มีคุณภาพ

ความคิดเห็นข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

ควรจัดอบรมครูสอนดนตรีและจัดแข่งขันเพื่อพัฒนาฝีมือ หน่วยเหนือควรสนับสนุนอุปกรณ์ดนตรีพื้นบ้านและประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ในการอนุรักษ์เผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านอย่างจริงจัง ควรจัดตั้งชมรมครูดนตรีเพื่อให้ครูได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โรงเรียนที่จัดกิจกรรมต้องมีครูที่มีความรู้ ความสามารถด้านดนตรีและรักการถ่ายทอด อย่างมองข้ามความสามารถของเด็กเพราะเด็กสามารถสอนกันเองได้ การรับสมัครนักเรียนต้องมีการโน้มน้าวจิตใจก่อน การจัดกิจกรรมดนตรีต้องได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายเป็นอย่างดี

คำสำคัญ : กิจกรรมนอกเวลา / ดนตรีพื้นบ้าน

145 หน้า ISBN 974-04-3280-8

NORTHERN FOLK MUSIC EXTRA-CURRICULAR ENSEMBLE ACTIVITY IN ELEMENTARY SCHOOLS IN PHA-YAO PROVINCE, THAILAND.

NOPPORN KIDJA 4136048 MSMS/M

M.A. (MUSIC)

THESIS ADVISORS : UDOM AROONRAT, B.Ed., NARONGCHAI PIDOKRAJT B.Ed., M.Ed. M.A.

ABSTRACT

The objectives of this study were to investigate the music encouragement by administrators and activity methodology, obstacles, and teacher's recommendations. Interviews with administrators, music teachers, and related organizations during 2000 – 2001 have been utilized in order to collect data. The results are as follows:

Music encouragement policy

This conserves the traditional culture, students spend time usefully, good community relations are fostered, it encourages teachers who have music capacity, and the schools become well-known.

Activity methodology

First activity is the application, student can apply it directly and via assembly. Second is teaching, students learn by themselves, seniors, friends, teachers, and by experts from other organizations. Third activity is given by the curriculum, the Thai music activity encouragement books, the training for music teachers, transcribed music scores for teaching are available as well as other experts. And the fourth is assessment in order to modify band and musician. Students and teachers can consider their musical capacity. Teachers can also observe his students.

Obstacles

There is not enough time for practicing. The ensemble activities have to take place during lunch times or after class and also the times that sound does not disturb other people. The restricted place is another problem. The ensemble activities usually happen out of classroom because of the restricted place and also the noise. The most important restriction is the inadequate number of musical instruments and media, and the inadequate quality of musical instruments.

Recommendations for music teacher

There should be more music workshops or music seminars for the teachers. Music contests could assist both teachers and students to gain more experience and improve the music capacity. Musical instrument is the most important tool to accomplish the music activity so the ensemble activities should get more encouragement by increasing the musical instruments. The musical capacity of students should not be over looked and the attractive information is necessary for candidates to get them interested in this activity. Moreover, coordinator of music teachers should be established in order to let them share the opinions and experiences of master teacher. These master teacher must have the enthusiasm for teaching. The success of music activities could take place if there is good cooperation from many organizations.

KEY WORDS : ENSEMBLE ACTIVITY / FOLK MUSIC.

145 P. ISBN 974-04-3280-8

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
 บทที่ 1 : บทนำ	 1
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	7
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	8
1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	10
 บทที่ 2 : การทบทวนวรรณกรรม	 11
2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	11
หลักสูตรดนตรีระดับประถมศึกษา	11
ครูสอนดนตรีทั่วไปของจังหวัดพะเยา	13
เป้าหมายสำหรับการสอนดนตรีในโรงเรียน	17
สภาพการณ์และความสำคัญของดนตรี	20
การศึกษาดนตรีต้องเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์	23
ทฤษฎีการเรียนรู้กับการสอนดนตรี	26
การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ	30
การจัดกิจกรรมดนตรี	33
ดนตรีพื้นบ้าน	40

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
2.2 สารัตถะที่เกี่ยวข้อง	43
ดนตรีพื้นบ้านล้านนา	43
จังหวัดพะเยา	50
การดนตรีของจังหวัดพะเยา	53
ศิลปินพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา	53
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	63
บทที่ 3 : วิธีดำเนินการวิจัย	66
3.1 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น	66
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	66
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	68
3.4 การนำเสนอผลการวิจัย	68
บทที่ 4 : วิเคราะห์การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง	69
4.1 โรงเรียนที่จัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง	69
4.2 ผู้บริหาร	71
4.3 ครูผู้จัดกิจกรรม	77
บทที่ 5 : สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	101
5.1 สรุปผลการวิจัย	101
5.2 อภิปรายผล	109
5.3 ข้อเสนอแนะ	119
บรรณานุกรม	121
บุคลากร	125
ประวัติผู้วิจัย	127
Executive Summary	128

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ดนตรีเป็นศิลปะที่มีความสำคัญต่อมนุษย์มาแต่โบราณ นักการศึกษาคนสำคัญๆ เห็นคุณค่าของดนตรีสนับสนุนให้มีบทบาททางการศึกษา ดนตรีเป็นองค์ประกอบสำคัญในการศึกษาช่วยให้เด็กเจริญเติบโตมีพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคมและสติปัญญา มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างบุคลิกภาพของคน ดนตรีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่แสดงออกถึงสุนทรียภาพ ว่าด้วยเรื่องของความงาม ความไพเราะ เป็นความงามทางด้านอารมณ์ รับรู้โดยการดูและการฟัง (ณรุทธ์ สุทธจิตต์ 2540:1) การเข้าถึงดนตรีต้องอาศัยการฟังและดูความเป็นดนตรีเพื่อรับอรรถรสของดนตรี ต้องรับรู้และการสัมผัสด้วยตัวเอง ดนตรีช่วยให้มนุษย์มีความสุขสนุกสนานรื่นเริง ผ่อนคลายความเครียดได้ในบางขณะมีลักษณะคล้ายโสตชนานหนึ่งช่วยให้คนไข้ที่ป่วยทางใจและผู้ป่วยที่ต้องรักษาด้วยกายภาพบำบัดมีอาการดีขึ้น เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือกันว่าดนตรีเป็นภาษาชนิดหนึ่งของมนุษย์เราชาติใดก็ตามที่มีภาษาพูดภาษาเขียนของตนเองต้องมีดนตรีเป็นของตนเองด้วยเพราะดนตรีและเพลงร้องนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่พัฒนามาพร้อม ๆ กับภาษาพูด (พูนพิศ อมาตยกุล 2529:1) นักดนตรีทั่วโลกสามารถเล่นดนตรีร่วมกันได้ โดยใช้ภาษาของดนตรีเป็นสื่อกลางในการเล่น และสร้างความเข้าใจระหว่างผู้เล่น ผู้ฟัง ทุกเพศ ทุกวัยได้ทั่วโลก

ดนตรีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติแสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง และความรู้สึกรักหวงแหนทางศิลปะ การดู การฟัง การเล่นดนตรีเป็นไปตามธรรมชาติของชนแต่ละชาติ ตามสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ดนตรีเป็นวัฒนธรรมที่ควมควรช่วยกันรณรงค์ฟื้นฟูให้แพร่หลาย และมีการสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป ดนตรีแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งเครื่องดนตรี สำเนียงดนตรี ทำทางที่ใช้ประกอบเพลงมีความแตกต่างกันตามวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา ดนตรีพื้นบ้านสะท้อนความเป็นวัฒนธรรมและเอกลักษณ์พื้นบ้านของชุมชนนั้นๆ

ล้านนา คือ ภาคเหนือตอนบนมีเอกลักษณ์ของดนตรีท้องถิ่นที่ไม่เหมือนใคร ตามลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาในสมัยก่อนไปมาหาสู่ติดต่อสื่อสารไม่สะดวก ทำให้เป็นชุมชนปิดไม่มีการรับอารยธรรมจากที่อื่น การดนตรีเป็นของพื้นบ้านล้านนาแท้ ๆ ไม่มีการเผยแพร่และพัฒนาเท่าที่ควร

ธีรยุทธ ชวงศรี(2529: 35) ได้กล่าวถึงศิลปะการดนตรีพื้นบ้านล้านนาว่า การดนตรี การขับ การพ่อน ของชาวพม่าหรือล้านนาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ วิชาการ 3 แขนงนี้ แตกต่างกับที่มีอยู่ในภูมิภาคอื่นๆ เพราะมีกำเนิดและพัฒนาการไม่เหมือนกับแหล่งอารยธรรมทั่วไป เนื่องจากเป็นชุมชนปิดทั้งยังปิดอย่างมิดชิดมากกว่าภาคใด ๆ เครื่องดนตรีล้านนาไทยเท่าที่มีอยู่ในอดีตส่วนมากเป็นเครื่องดนตรีที่มีไว้เพื่อประเทืองอารมณ์ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการไปแอ่วสาว (เกี้ยวสาว) ของบรรดา บ่าว(หนุ่ม) มักเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า เครื่องสี และเครื่องดีด ได้แก่ เปียะ สะล้อ ซึ่งรวมทั้งขลุ่ย และปี่ ประดิษฐ์ขึ้นมาเองอย่างง่าย ๆ โดยได้รับแบบอย่างและวิธีการมาจากบรรพบุรุษ การบรรเลงไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ใครอยากบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดใดอย่างใด ก็ประดิษฐ์ขึ้นมาแล้วคลำทาง (วิธีการบรรเลง) เอง นอกจากนั้นทำนองเพลงพื้นบ้านล้านนาแท้ๆ เท่าที่สำรวจรวบรวมไว้มีเพียง 13 เพลง มีทำนองสั้น ๆ บรรเลงกลับไปกลับมาจนพอใจจึงหยุดแล้วขึ้นบรรเลงใหม่ ที่ไม่ค่อยดีนักก็คือทำนองแต่ละเพลงไม่เหมือนกันเสียอีก เพลงที่มีชื่อและทำนองเดียวกัน แต่วงดนตรีพื้นเมืองสองวงบรรเลงไม่เหมือนกัน นักดนตรีของวงหนึ่งไม่อาจไปร่วมบรรเลงกับอีกวงหนึ่งได้ ทำให้เกิดการครหาไม่ยอมรับว่าเป็นวงดนตรี ยังถูกกล่าวหาว่าเป็นวงดนตรีไม่มีมาตรฐานไม่ควรให้การสนับสนุน และส่งเสริม ในที่สุดดนตรีพื้นบ้านล้านนาจึงค่อย ๆ หายสูญไปพร้อม ๆ กับกาลเวลา ส่วนเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นที่มีอยู่ก็มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนปล่อยให้ผู้พบไป

เครื่องดนตรีพื้นบ้านทำจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น สืบทอดแบบอย่างวิธีการทำ การเล่นมาจากบรรพบุรุษ ดนตรีพื้นบ้านมีไว้เป็นเพื่อนยามเหงาเหมือนอนกลางนาในฤดูทำนา ยามเดินทางไปแอ่ว (เที่ยว) สาวตอนกลางคืน เล่นดนตรี ตบมือ ร้องเพลง ขับคำจ้อย และขอเป็นที่สนุกสนาน เมื่อถึงที่หมายก็แยกย้ายกันไปตามบ้านหญิงสาวผู้ที่ตัวเองหมายปอง การเล่นสืบทอดกันมาไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัวเล่นตามที่รู้ เพลงที่เล่นเป็นเพลงพื้นบ้านล้านนา เมื่อเล่นคล่องก็เสริมเทคนิคลูกเล่นเข้าไปทำให้เกิดความสนุกสนานยิ่งขึ้น ปัจจุบันการเดินทางไปมาหาสู่กันสะดวกใช้พาหนะในการเดินทาง ทำให้ห่างเหินจากดนตรีพื้นบ้านตามที่เคยเป็น เด็กและเยาวชนรับเอาวัฒนธรรมอื่นๆ เข้ามาแทนที่ดนตรีพื้นบ้าน มองเห็นเป็นสิ่งล้าหลัง ไม่ทันสมัย ยิ่งไปกว่านั้นมีการนำเอาเครื่องดนตรีสากลมาผสมวงด้วย ตามความต้องการของผู้จ้าง หรือสมาชิกในวงต้องการ เป็นการเล่นดนตรีเพื่อธุรกิจ ทำให้วัฒนธรรมเก่าแก่ที่คนไม่ค่อยให้ความสนใจอยู่แล้วถูกหมางเมินยิ่งขึ้นไปอีก ดนตรีที่ปรากฏแก่สายตาประชาชน เยาวชน และเด็กที่อยู่ในวัยศึกษาจึงไม่เป็นดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิม ไม่เป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ที่มีมานาน มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาเป็นส่วนประกอบในการทำดนตรี ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความหลงใหลวัฒนธรรมใหม่ๆ จนลืมดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่มีมาช้านาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเชื่อและยอมรับว่า ดนตรีเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันเก่าแก่มีมาแต่โบราณ ควรค่าแก่การหวงแหน และอนุรักษ์ไว้ให้เป็นสมบัติของชาติและท้องถิ่นตราบนานเท่านาน ได้ฟื้นฟู ส่งเสริม เผยแพร่กิจกรรมดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้านในหมู่เยาวชนเพื่อขัดเกลาจิตใจ โดยเฉพาะวัยก่อนประถมและวัยประถมศึกษา ควรมีการปลูกฝังเสริมสร้างพัฒนาทักษะเจตคติทางดนตรีไทย และดนตรีพื้นบ้านในเด็ก ในฐานะที่เป็นศิลปศาสตร์อันทรงคุณค่า มอบหมายให้หน่วยงานศึกษานิเทศก์รับผิดชอบดำเนินการส่งเสริมเผยแพร่ไปตามโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ ให้จัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีเท่าที่ทำได้ มีหลายรูปแบบตั้งแต่เปิดเพลงให้เด็กฟังไปจนถึงเด็กเล่นดนตรีเป็นวง (หน่วยศึกษานิเทศก์, 2534 : 1-2)

แม้ว่าหลักสูตรการเรียนการสอน บรรจุวิชาดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยแล้วก็ตามยังไม่เพียงพอ เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสทำความเข้าใจฝึกฝนและตระหนักในคุณค่าช่วยกันอนุรักษ์ และเสริมสร้างมรดกวัฒนธรรมด้านดนตรี จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรทั้งวัสดุอุปกรณ์แสวงหาความช่วยเหลือจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรี และมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกันดนตรี จัดทำต้นแบบสื่อประสม เช่น แลบบันทึกเสียงเพลงไทยและเพลงพื้นบ้านประกอบคำบรรยาย เอกสารแผ่นพับประชาสัมพันธ์ เอกสารสรุปแนวทางการบริหารโครงการของผู้บริหารทุกระดับเพื่อใช้เป็นสื่อและคู่มือการดำเนินงานแต่ละปีการศึกษาโดยมีจุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนตระหนักในความสำคัญและคุณค่า ของดนตรีไทย และดนตรีพื้นบ้านในฐานะที่เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมและเป็นเครื่องปลูกฝังลักษณะนิสัยของเยาวชนไทย
  2. ส่งเสริมให้โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติจัดกิจกรรมสนับสนุนการฟังและการเล่นดนตรีเสริมนอกเวลาเรียนปกติให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
  3. เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสฟังเพลงไทย และรู้จักเพลงไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ
  4. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรัก ความเข้าใจ และซาบซึ้งในคุณค่าของดนตรีไทย
- โดยมีเป้าหมายในการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริม การฟัง และการเล่นดนตรีไทย และดนตรีพื้นบ้าน
2. นักเรียนประถมศึกษาทุกคนได้รับฟัง เข้าใจเพลงไทย และเพลงพื้นบ้านอย่างน้อยปีการศึกษาละ 6 เพลง
3. นักเรียนประถมศึกษามีโอกาสได้เล่นเครื่องดนตรีไทย และเครื่องดนตรีพื้นบ้าน
4. โรงเรียนประถมศึกษาได้จัดตั้งวงดนตรีไทย และวงดนตรีพื้นบ้าน

5. โรงเรียนประถมศึกษาจัดส่งวงดนตรีไทย และวงดนตรีพื้นบ้าน เข้าร่วมแสดงมหกรรมหรือการประกวดดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้านได้

สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติได้ทุ่มเทและระดมทุกอย่าง เพื่อเสริมสร้างและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมด้านดนตรี โดยให้โรงเรียนในสังกัดทั่วประเทศจัดกิจกรรมเกี่ยวกับดนตรี ทั้งวัสดุอุปกรณ์ บุคลากรในการจัดทำต้นแบบสื่อประสม แต่เวลาในการปลูกฝังฝึกฝนในเวลาปกติมีน้อยไม่เพียงพอต้องจัดกิจกรรมนอกเวลาปกติ ตอนเช้าก่อนเรียน พักเที่ยง และตอนเย็นหลังเลิกเรียน การจัดกิจกรรมนอกเวลา คือ การเรียนรู้ดนตรีและบริบทนอกเวลาปกติ จำเป็นต้องจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ในสาระดนตรีอยู่บ้าง (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2540 : 1) เพื่อให้การจัดกิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ไม่กำหนดว่าโรงเรียนจัดได้ระดับไหนมากน้อยตามความสามารถของโรงเรียน และบุคลากร มีนโยบายว่าโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เปิดเพลงให้นักเรียนฟัง ให้นักเรียนร้องเพลง ทำความรู้จักกับเพลงความเป็นมาและความหมายของเพลง แต่ควรเน้นให้เด็กได้ปฏิบัติ เล่นดนตรีเป็นวงมากกว่าทักษะด้านอื่น ๆ เพราะเด็กรวมกันเล่นดนตรีเป็นวงถือเป็นขั้นสูงสุดของการเรียนการศึกษาดนตรี เด็กนักเรียนได้เล่นดนตรีและเล่นดนตรีเป็นต้องใช้เวลาในการฝึกฝนมากกว่าเวลาเรียนตามปกติต้องจัดเป็นกิจกรรมนอกเวลา

การเรียนดนตรีมีความพิเศษ ต้องมีการเรียนการสอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป ทำเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งความสำเร็จที่ได้ลดลงตามสัดส่วนของมัน ดนตรีเป็นเรื่องของสุนทรียศาสตร์ ที่ว่าด้วยเรื่องของความสวยงาม และความไพเราะที่ต้องอาศัยการรับรู้และการสัมผัสด้วยตัวเองเท่านั้น ดนตรีไม่สามารถถ่ายทอดได้ด้วยการอ่าน การท่องจำหรือการคิดหาเหตุผล (สุกรี เจริญสุข, 2532: 12) การเล่นดนตรีเป็นทักษะที่สำคัญมากของผู้ศึกษาวิชาดนตรีเป็นวิชาเอก สำหรับการศึกษาดนตรีตั้งแต่ชั้นอนุบาล ประถม และมัธยมนั้น ทักษะการเล่นดนตรีมิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความชำนาญในการเล่นดนตรี เป็นเพียงเพื่อให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเล่นดนตรีบางประเภท มีประสบการณ์ทางดนตรีครบถ้วนเป็นการสร้างความเข้าใจดนตรีให้มากขึ้น โดยทั่วไปเครื่องดนตรีที่ผู้เรียนเล่นส่วนใหญ่เป็นประเภทเครื่องดี สำหรับการเล่นเครื่องดนตรีประเภทอื่นๆ ควรจัดการเรียนการสอนเป็นวิชาต่างหากออกไป ไม่จัดอยู่ในชั่วโมงดนตรีศึกษา ทั้งนี้เพราะการเล่นเครื่องดนตรีเหล่านี้ต้องใช้เวลาในการฝึกซ้อมมากเพื่อให้มีทักษะการเล่น จึงควรเป็นวิชาที่สอนให้เฉพาะผู้สนใจเรียน มิใช่เป็นวิชาบังคับสำหรับทุกคน (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2540: 9)

การได้เล่นดนตรีรวมเป็นหมู่เป็นการส่งเสริมความสามัคคี ได้พบปะสังสรรค์กัน ได้สร้างความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นนักดนตรีด้วยกัน ในฐานะเพื่อน ครูกับศิษย์ บางทีก็เหมือนกับครอบครัวเดียวกันด้วยซ้ำ ดนตรีเป็นสื่อที่แสดงออกซึ่งความรู้ ความคิด อารมณ์ ประสบการณ์ชีวิตทั้งความทุกข์ ความสุข ดนตรีทำให้คนมีงานทำ ได้ทั้งอาชีพ คือ งานหลัก งานรอง และงานอดิเรก ดนตรีสามารถนำไปใช้ในการเจริญสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศ ยิ่งทุกวันนี้เรามีทิวทัศน์ธรรมชาติอายุน้อย ๆ ตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงผู้ใหญ่ นำดนตรีออกไปแสดงในต่างประเทศเป็นประจำทำให้เพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิต และความเข้าใจอันดีระหว่างเชื้อชาติต่าง ๆ มากกว่าแต่ก่อน การส่งเสริมดนตรีในเด็กจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเริ่มมาดีแล้วแต่ในเด็กการสืบทอดต่อเมื่อเป็นผู้ใหญ่จะมีแต่ดีขึ้นเป็นลำดับ (พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อ้างถึงในคู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย, 2534: ข)

การเล่นดนตรีเป็นวงเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของการเรียนการสอนดนตรี เด็กได้เรียนรู้จนถึงขั้นนี้ต้องผ่านประสบการณ์พื้นฐานทางดนตรีมาไม่น้อยเพื่อนำไปสู่การเล่นดนตรีได้ ธรรมชาติของเด็กเป็นเรื่องของความอยากรู้อยากเห็นเป็นการค้นหาว่าชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร เสี่ยงจากเครื่องดนตรีเป็นเรื่องท้าทายความอยากรู้อยากได้ยิ่งว่า เด็กดนตรีสามารถถ่ายทอดความรู้สึกที่เด็กอยากแสดงได้อย่างไร การเรียนรู้ในการเล่นเครื่องดนตรีนั้นเริ่มให้เด็กเล่นดนตรีประกอบการร้องเพลงและการเครื่องเคาะประกอบจังหวะ จากนั้นต้องอาศัยเวลาในการฝึกฝนเพื่อพัฒนาทักษะสร้างความคุ้นเคย ความชำนาญและความเชี่ยวชาญทางดนตรี (สุกรี เจริญสุข, 2531: 72) เกี่ยวกับเทคนิคต่างๆ ที่ทำการแสดงดนตรีนั้นมีความหมายและน่าฟัง บางคนอาจจะเล่นเพลงเดียวกันนั้นหลายครั้งจนเกิดความพอใจนั้นหมายถึงการนำเอาความรู้ ความเข้าใจ ความซาบซึ้งในดนตรี และทักษะในการฟังเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติเครื่องดนตรี (วิภา คงคากุล, 2530 : 17) เด็กเล่นเป็นวงได้เป็นขั้นสูงสุดของการเรียนการสอนดนตรีและเป็นขั้นที่ยากที่สุดสำหรับการเรียนการสอนดนตรีเช่นกัน เมื่อเด็กบางกลุ่มมีความรู้ความสามารถพิเศษด้านดนตรี ครูดนตรีต้องให้การสนับสนุนและสนองตอบความรู้ ความสามารถ และความต้องการของเด็ก

กิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง เป็นกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาความสามารถด้านดนตรี ผู้เรียนควรได้สัมผัสดนตรีที่มีคุณค่าความซาบซึ้งในสุนทรีของดนตรี กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง ที่จัดในโรงเรียนระดับประถมศึกษามีจุดประสงค์เพื่อรักษาศิลปวัฒนธรรมของพื้นบ้านให้คงอยู่ ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ขั้นพื้นฐาน มีทักษะทางดนตรีได้แสดงออกและร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ เป็นการสำรวจความถนัดและความสามารถของเด็กเด็กบางคนมีความสามารถพิเศษทางดนตรีต้องการการส่งเสริมจากครู จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านขึ้นมา

เพื่อสนับสนุนความรู้ความสามารถพิเศษของเด็ก เมื่อจัดกิจกรรมในเวลาไม่ได้เพราะมีน้อยไม่พอ ก็ต้องจัดเป็นกิจกรรมนอกเวลา

การจัดกิจกรรมนอกเวลาคนตรีพื้นบ้านวงสละลือ ซอ ซึ่ง เกิดผลสัมฤทธิ์มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ครูถือว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะครูเป็นผู้จัดและดำเนินกิจกรรมให้นักเรียน ถ้าจัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของนักเรียนในทุก ๆ ด้านแล้วสามารถพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อรรพรรณ ขมวัฒนา และคนอื่น ๆ, 2525: 13) ดังนั้นครูที่จัดกิจกรรมนอกเวลาคนตรีพื้นบ้าน ควรมีความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการสอนให้เด็กเกิดความซาบซึ้ง ชื่นชอบดนตรีพื้นบ้าน เป็นเรื่องยากผู้เรียนไม่สามารถเปิดตำราค้นคว้าหาความรู้หรือศึกษาหาอ่านได้ด้วยตนเองให้เข้าใจได้ เหมือนวิชาอื่น ๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมนอกเวลาคนตรีพื้นบ้านประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น ฝ่ายบริหารซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริม อำนวยความสะดวกแก่ครูโดยตรง การจัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการบริหารที่ดี คือ “การบริการ” ได้แก่การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เอกสารเสริมความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรมให้แก่ครู เพื่อให้ครูได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มพูนความรู้และจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ทัศนัย อายุเจริญ, 2535: 4)

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีเต็มรูปแบบจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเบื้องต้นพบว่า โรงเรียนเหล่านั้นขาดบุคลากรที่มีความชำนาญ ขาดอุปกรณ์ดนตรี ไม่มีสถานที่ ความต้องการของนักเรียนมีน้อย ขาดงบประมาณ ไม่มีเวลา ผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุน เน้นส่งเสริมด้านสติปัญญาไม่เน้นด้านอารมณ์ โรงเรียนในสังกัดการประถมศึกษาของจังหวัดพะเยามี 273 โรงเรียน มีโรงเรียนที่สนองนโยบายของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติโดยจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีอย่างเต็มรูปแบบ แต่จัดนอกเวลาปกติเป็นคนตรีพื้นบ้านวงสละลือ ซอ ซึ่ง ถึง 6 โรงเรียน ผู้วิจัยมีความสนใจอยากทราบว่าโรงเรียนเหล่านี้จัดกิจกรรมได้อย่างไร รับการสนับสนุนส่งเสริมจากใคร มีขั้นตอนการจัดกิจกรรม ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น มีความคิดเห็นข้อเสนอแนะของครูผู้จัด เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอย่างไรบ้าง เพื่อทราบและใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับอื่นที่สนใจ เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงพัฒนาคนตรีพื้นบ้านวงสละลือ ซอ ซึ่ง ให้แพร่หลาย เป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจและเป็นแนวทางในการปลูกฝังอนุรักษ์วัฒนธรรมคนตรีพื้นบ้าน วงสละลือ ซอ ซึ่ง ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้รู้จักและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตัวเองที่บรรพบุรุษได้สร้างมา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึงระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยาด้านต่อไปนี้

- 1.2.1 นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร
- 1.2.2 ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม
- 1.2.3 ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม ด้าน
  - 1.2.3.1 เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม
  - 1.2.3.2 สถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม
  - 1.2.3.3 สื่อ อุปกรณ์ และเครื่องดนตรีที่ใช้ในการจัดกิจกรรม
- 1.2.4 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 ทราบนโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหารต่อการจัดกิจกรรม
- 1.3.2 ทราบแนวคิด การวางแผน การจัดหาสื่ออุปกรณ์เครื่องดนตรี ลำดับขั้นตอน การรับสมัคร การคัดเลือก การจัดนักเรียนเข้ากับเครื่องดนตรี การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล ตลอดจนการนำดนตรีไปแสดงในโอกาสต่าง ๆ
- 1.3.3 ทราบปัญหาที่เกิดในการจัดกิจกรรม เช่น เวลา สถานที่ สื่ออุปกรณ์ เครื่องดนตรี
- 1.3.4 ทราบความคิดเห็นข้อเสนอแนะของครู ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม
- 1.3.5 เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านให้กับโรงเรียนอื่น ๆ ที่สนใจ
- 1.3.6 เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้เป็นแนวทางการปรับปรุง พัฒนางานกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

- 1.4.1 โรงเรียนในสังกัดการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา 6 โรงเรียน ที่จัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง เท่านั้น
- 1.4.2 บุคลากรข้อมูล ที่ต้องสัมภาษณ์ ได้แก่
  - (1) ผู้บริหารโรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้าน วงสะล้อ ซอ ซึงระดับประถมศึกษา ของจังหวัดพะเยามี ดังนี้

- (1.1) ผู้บริหารโรงเรียนบ้านไร่อ้อย อำเภอแม่ใจ
- (1.2) ผู้บริหารโรงเรียนบ้านสาาง อำเภอเมืองพะเยา
- (1.3) ผู้บริหารโรงเรียนบ้านห้วยไคร้ อำเภอจุน
- (1.4) ผู้บริหารโรงเรียนบ้านทุ่งหล่ม อำเภอเชียงคำ
- (1.5) ผู้บริหารโรงเรียนบ้านท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน
- (1.6) ผู้บริหารโรงเรียนบ้านผาตั้ง อำเภอปง

(2) ครูผู้จัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง ระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยาทั้งหมด 6 โรงเรียน ดังนี้

- (2.1) ครูโรงเรียนบ้านไร่อ้อย อำเภอแม่ใจ
- (2.2) ครูโรงเรียนบ้านสาาง อำเภอเมืองพะเยา
- (2.3) ครูโรงเรียนบ้านห้วยไคร้ อำเภอจุน
- (2.4) ครูโรงเรียนบ้านทุ่งหล่ม อำเภอเชียงคำ
- (2.5) ครูโรงเรียนบ้านท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน
- (2.6) ครูโรงเรียนบ้านผาตั้ง อำเภอปง

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 กิจกรรมนอกเวลา หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกเวลาราชการ ได้แก่ เวลาก่อนเข้าเรียนตอนเช้า พักกลางวัน หลังเลิกเรียน และวันหยุดราชการ

1.5.2 คำว หมายถึง การขับลำนำสั้นๆ เป็นวรรคๆ ของลำานนา มีลักษณะเฉพาะต่างจากซอ เมื่อนำมาร้องเป็นทำนองเรียกว่า จ้อย

1.5.3 ครูผู้สอน หมายถึง ครูที่เป็นหัวหน้ากิจกรรมดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อซอซึงในโรงเรียนสังกัดการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา

1.5.4 จ้าง หมายถึง ทำได้ทำเป็น ใช้น้ำหน้าศิลปินพื้นบ้านแต่ละประเภท เช่น จ้างซอ (คนที่ขับลำนำ จ้างซึง(คนดีดซึง) จ้างสะล้อ(คนเล่นสะล้อ) จ้างปี่(คนเป่าปี่จุม)

1.5.5 ซึง หมายถึง เครื่องดนตรีพื้นบ้านของลำานนา สายทำด้วยโลหะมี 4 สาย เทียบเสียงให้เหมือนกัน 2 คู่ บรรเลงโดยการดีด

1.5.6 ซอ หมายถึง การขับลำนำยาวเพลงพื้นบ้านลำานนา

1.5.7 คนตรีพื้นบ้าน หมายถึง ศิลปะการแสดงดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ รวมทุกภาค ทุกประเภทที่มีอยู่ในเมืองไทย

1.5.8 ดนตรีล้านนา หมายถึง ศิลปะการแสดงดนตรีพื้นบ้านทุกประเภท ที่มีเฉพาะในเขตของภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัดด้วยกัน คือ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เชียงราย และ พะเยา

1.5.9 นักดนตรีพื้นเมือง หมายถึง จ้างซึ่ง จ้างสะล้อ ที่รวมวงกันเล่น ใช้เรียกรวมกันทั้งวง

1.5.10 นักเรียน หมายถึง เด็กนักเรียนที่ร่วมกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง ในโรงเรียนสังกัดการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา

1.5.11 ผู้บริหาร หมายถึง บุคลากร มีหน้าที่บริหารโรงเรียน เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ มีหน้าที่กำกับ ดูแล ควบคุม รับผิดชอบโรงเรียน ที่มีการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง ในสังกัดการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา

1.5.12 พ่อ หมายถึงคำที่ใช้เรียกผู้อื่นที่มีอายุรุ่นเดียวกับพ่อแต่ยังไม่เท่าอายุ ของล้านนาไทย

1.5.13 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคลากรในท้องถิ่น ที่มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีหรือด้านอื่น ๆ ที่โรงเรียนติดต่อให้มาถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรี หรือด้านอื่น ๆ ให้กับเด็ก

1.5.14 โรงเรียนเป้าหมาย หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่มีรายชื่อดังต่อไปนี้ โรงเรียนบ้านไร่ฮ้อย โรงเรียนบ้านสาาง โรงเรียนบ้านห้วยไคร้ โรงเรียนบ้านทุ่งหล่ม โรงเรียนท่าฟ้าใต้ โรงเรียนบ้านผาตั้ง

1.5.15 โรงเรียนอื่น หมายถึง โรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดการประถมศึกษาของจังหวัดพะเยาทั้งหมด ยกเว้นโรงเรียนเป้าหมาย

1.5.16 วิทยากรภายนอก หมายถึง บุคลากรนอกท้องถิ่น ที่มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีที่หน่วยเหนือ หรือโรงเรียนติดต่อให้มาถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรี ให้กับครูและเด็ก

1.5.17 สถานที่ หมายถึง ที่ที่ใช้จัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง

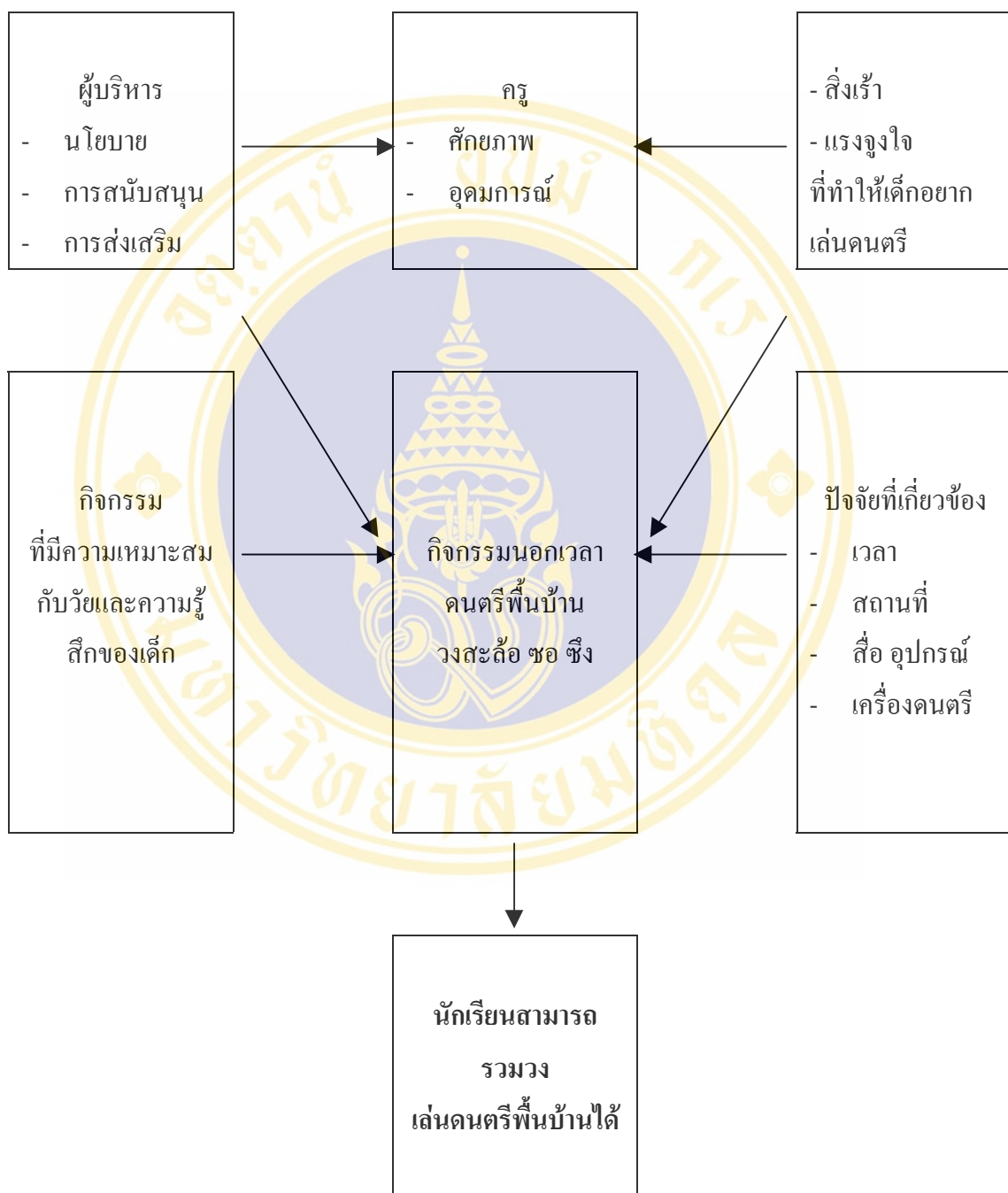
1.5.18 สล่า หมายถึง ทำได้ทำเป็น ใช้น้ำหน้าศิลปินพื้นบ้านที่เล่นในวงปีพาทย์บางประเภทเช่น สล่าปาด(คนเล่นฆ้องวง) สล่าแน(คนเป่าปี่แน)

1.5.19 สะล้อ หมายถึง เครื่องดนตรีของภาคเหนือที่มีลักษณะคล้ายซอสามสาย แต่ขนาดเล็กกว่าบรรเลงโดย การสี

1.5.20 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยเหนือ หมายถึง หน่วยงานที่สูงกว่าโรงเรียน ทำงานเกี่ยวกับการศึกษา มีอำนาจสั่งการโรงเรียนได้โดยตรง

1.5.21 อู๋ หมายถึง คำที่ใช้เรียกผู้สูงอายุโดยทั่วไปของล้านนา ไม่เหมาะที่เรียกพ่อหรือลุง

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมนอกเวลาดนตรีที่บ้านวงสละลือ ซอ ซึ่ง ระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยา เป็น การจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีนอกเวลา เน้นนักเรียนที่สนใจทางดนตรี ได้เรียน ได้เล่นดนตรี มากกว่าสาระด้านอื่นๆ ครูผู้จัดกิจกรรมต้องรู้เทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้อย่างมีหลักการ มี ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมจำเป็นต้องศึกษา เช่น หลักสูตร ความสำคัญของดนตรี แนวคิด ของครูผู้จัดกิจกรรมและครูดนตรีทั่วไป ประวัติความเป็นมาและบริบทที่เกี่ยวกับดนตรีที่บ้าน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

หลักสูตรระดับประถมศึกษา

หลักสูตรประถมศึกษา ที่ใช้อยู่ปัจจุบัน คือ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่กำหนดให้ดนตรี เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในกลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะ นิสัย โดยเน้นการสร้างค่านิยม ทักษะ คุณลักษณะที่พึงงาม ความประณีต และรสนิยมที่โดยรวมทั้ง พัฒนาการทางด้านความคิดที่เป็นระบบ ร่างกายต้องสมบูรณ์แข็งแรงเพื่อปรับตัวให้เข้ากับการ เปลี่ยนแปลงของสังคม มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข โดยใช้กิจกรรม จริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ลูกเสือ (เนตรนารี, ยุวกาชาด, ผู้นำเพื่อประโยชน์) ช่วยขัดเกลา จิตใจให้สะอาด

การจัดคาบเวลาเรียน

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 มีการรวมเนื้อหาของวิชาทั้ง 5 วิชาในกลุ่มสร้างเสริม ลักษณะนิสัยเป็นแบบบูรณาการ มีเวลาเรียน 50 ชั่วโมงใน 40 สัปดาห์

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมีคาบเวลาเรียนร้อยละ 25 ของคาบเวลาเรียนทั้งหมด มีเวลาเรียน 50 ชั่วโมงใน 40 สัปดาห์ แยกวิชาภายในกลุ่มสร้างเสริม ลักษณะนิสัยออกจากกันชัดเจน

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มีคาบเวลาเรียนร้อยละ 20 ของคาบเวลาเรียนทั้งหมด มีเวลาเรียน 40 ชั่วโมงใน 40 สัปดาห์

เนื้อหาดนตรีในหลักสูตร

เนื้อหาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ประกอบด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ เป็นการบูรณาการเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในกลุ่ม โดยมีดนตรีเป็นแกนของเนื้อหาในหน่วยที่ 3 ร่วมกับทัศนศิลป์ และสอดแทรกอยู่ในหน่วยที่ 1, 2 และ 4 ส่วนใหญ่สาระดนตรีที่เน้นคือเรื่อง จังหวะ การฟัง การร้องเพลง การเคลื่อนไหวร่างกายเข้ากับบทเพลง บทเพลงที่กำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ คือ เพลงพื้นบ้าน เพลงไทย เพลงไทยสากล และเพลงพระราชนิพนธ์

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 แยกเนื้อหาแต่ละวิชาออกมาอย่างชัดเจน เนื้อหาเกี่ยวกับดนตรีมี 2 หน่วยคือ กิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการฟังและการร้องเพลง จุดประสงค์ของเนื้อหาดนตรีระดับนี้มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องจังหวะ ทำนอง อารมณ์เพลง โดยเน้นการฟัง การร้องการเคลื่อนไหว และการเล่นเครื่องทำจังหวะเป็นหลัก

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 แบ่งเป็น 2 หน่วยเช่นกัน คือ กิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการฟัง และการร้องเพลง จุดประสงค์คล้ายกับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 แต่เน้นการแสดงออกที่เป็นอิสระมากขึ้น และเน้นความคิดสร้างสรรค์ เนื้อหาดนตรีประกอบด้วยเรื่อง จังหวะ ทำนอง รูปแบบ อารมณ์เพลง การประสานเสียง กระบวนการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิดการทำด้วยตนเองโดยใช้การอภิปราย วิเคราะห์ และวิจารณ์เพื่อสร้างค่านิยมในการใช้ความคิด

กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

กรมวิชาการ (2535: 39-40) ได้กำหนดแนวการสอนไว้ในคู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) โดยสรุปว่า การสอนดนตรีและนาฏศิลป์แต่ละครั้งต้องนำกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการฟังและการร้องเพลง และกิจกรรมนาฏศิลป์ มาสอนให้สัมพันธ์กัน การเน้นกิจกรรมใดมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่เรียนว่าอยู่ในกิจกรรมใดควรจัดการเรียนการสอนลักษณะกระบวนการกลุ่มให้มากที่สุด ฝึกให้เด็กได้ปฏิบัติตนในสังคมย่อย ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาลักษณะนิสัยในด้านต่างๆ การประเมินผลควรทำในลักษณะกลุ่มด้วย ลักษณะนิสัยสำคัญที่ควรวัดและประเมินผลเป็นอันดับแรก คือ ความสนุก

สถานผลิตผลิตความกล้าแสดงออกในกิจกรรมนั้นๆ ส่วนทักษะ หรือความถูกต้อง ควรจัดลำดับความสำคัญไว้รองลงมา

สรุปเนื้อหาของหลักสูตรดนตรีในระดับประถมศึกษาโดยรวม เป็นเรื่องเกี่ยวกับ กิจกรรมเน้นจังหวะ การฟังเพลงและการร้องเพลง เพลงที่ฟัง และร้องมีความยาก สลับซับซ้อน ขึ้นตามระดับชั้นเรียน เน้นสาระให้ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกัน มีความสามัคคีในหมู่คณะ ช่วยให้ผู้เรียนมีความสนุกสนานรื่นเริง เบิกบานใจ มีความสุขในวิชาที่เรียน หนึ่งสัปดาห์เรียนหนึ่งชั่วโมงไม่เน้นให้มีการเล่นดนตรีทั้งเดี่ยว และรวมวง เวลาน้อยไม่พอ เล่นเครื่องประกอบจังหวะเป็นหลัก ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพื้นฐานทางดนตรีรองรับการเรียนรู้ดนตรีในชั้นที่สูงต่อไป ดังนั้นเมื่อเด็กที่มีความสามารถพิเศษด้านดนตรี ครูที่พร้อมสนองความต้องการของเด็ก จึงจัดกิจกรรมในรูปของกิจกรรม นอกเวลา

ครูสอนดนตรีทั่วไปของจังหวัดพะเยา

ครูผู้จัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้าน มีความเป็นมาและการพัฒนามาจากการสอนดนตรีในเวลาปกติ เริ่มต้นการสอนเหมือนครูดนตรีทั่วไปแต่มีพื้นฐาน และพรสวรรค์ทางดนตรีสูงกว่าครูคนอื่น มีความสามารถพิเศษในการเล่นดนตรี เพิ่มเติมความรู้จากการอบรมและการแสวงหาจนกลายเป็นผู้จัดกิจกรรมนอกเวลาสอนเด็กที่มีความสามารถพิเศษจนเล่นดนตรีได้ เวลาปกติสอนดนตรีให้นักเรียนที่รับผิดชอบทั่วไป เพื่อให้การวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจำเป็นต้องศึกษาความเป็นมาครูดนตรีโดยทั่วไป เพื่อให้เห็นธรรมชาติ ความเหมือนความแตกต่างของกิจกรรมทั้งในและนอกเวลา เท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่ามีความเป็นมา ดังนี้

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา มีโรงเรียนในสังกัดรวม 273 โรงเรียน ห้องเรียน 2,742 ห้อง นักเรียน 55,825 คน ครู 3,317 คน (เอกสารแนะนำจังหวัดพะเยา, ม.ป.ป.:16) ทุกโรงเรียนต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกรมวิชาการรวมทั้งโรงเรียนที่จัดกิจกรรมเสริมนอกเวลาด้วย ทิศทางของโรงเรียนขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหาร งานวิชาการถือเป็นงานหลัก ผู้บริหารส่วนมากเน้นวิชาที่ใช้ในการแข่งขันความเป็นเลิศทางวิชาการ และใช้สอบเพื่อเรียนต่อในระดับมัธยมโรงเรียนมีชื่อเสียงเมื่อนักเรียนชนะ หรือสอบเรียนต่อได้เป็นจำนวนมาก บางท่านมองข้ามกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยถือว่าเป็นวิชาเสริมความรู้ ไม่มีสาระที่ต้องเน้น ทำให้ความสำคัญของวิชาเหล่านี้ด้อยลงไป จัดบุคลากรให้ครบตามจำนวนห้องเรียน และวิชาที่ต้องเรียนเป็นใช้ได้ ผลสัมฤทธิ์ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอน เมื่อรับหน้าที่แล้วต้องทำให้ดีที่สุดเท่าที่ทำได้ ไม่มีทางเลือกปล่อยให้ไปไปตามสภาพความเป็นจริง

เวลาที่ใช้ในการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ หนึ่งสัปดาห์สอนหนึ่งชั่วโมงถ้าเป็นกิจกรรมเน้นจังหวะ การฟัง และการร้องเพลงหนึ่งชั่วโมงพอดี แต่กิจกรรมนาฏศิลป์หนึ่งชั่วโมงไม่พอต้องสอนร้องเพลงที่ใช้ประกอบการเรียน ต้องฝึกทำท่าทำให้กิจกรรมนาฏศิลป์ไม่ทันเวลา กิจกรรมนาฏศิลป์ควรมีเวลาอย่างน้อยสองชั่วโมง ครูบางท่านบูรณาการสอนร้องเพลงทุกอย่างร่วมกับกิจกรรมการร้องเพลง ให้ครบเท่าที่สอนได้และมีความจำเป็นต้องใช้ เมื่อเรียนนาฏศิลป์ก็สอนท่าอย่างเดียวยุ่ประหยัดเวลาที่สอนให้น้อยลง (คาราพรณ สังข์รุ่ง, สัมภาษณ์) การบริหารเวลาเป็นเรื่องของครูผู้สอนต้องจัดการเองบริหารงานและเวลาให้ลงตัว เมื่อรับผิดชอบแล้วต้องทำให้ได้สอนไม่ทันต้องนัดเด็กมาสอนนอกเวลาหรือวันหยุด ต้องทำให้งานและเวลามีความความพอดี

สถานที่ที่ใช้ในการสอน

วิชาดนตรีและนาฏศิลป์มีการเรียนการสอนทั้งภาคความรู้และปฏิบัติ มีการร้องเพลง การแสดงท่าทางตามหลักสูตรของกรมวิชาการ หรือหลักสูตรที่ครูผู้สอนสร้างขึ้น เวลาจัดกิจกรรมเสียงรบกวนห้องใกล้เคียง ห้องดนตรีควรมีขนาดกว้าง อยู่ห่างจากห้องอื่นๆ พอประมาณ มีสัดส่วน เป็นห้องเก็บเสียงได้ยิ่งดี เพื่อไม่ให้เสียงที่เกิดจากการจัดกิจกรรม ไปสร้างความรำคาญให้กับห้องใกล้เคียงที่มีการเรียนการสอน หลายโรงเรียนที่ไปศึกษาเกิดปัญหานี้เกือบทุกโรงเรียนแก้ปัญหากันตามสภาพของโรงเรียน ครูบางท่านพาเด็กไปเรียนใต้ต้นไม้ ห้องจริยศึกษา อาคารเอนกประสงค์ โรงฝึกงาน อนุบาลมีสองห้องตอนบ่ายนักเรียนนอนรวมกันหนึ่งห้องอีกหนึ่งห้องว่าง ใช้เป็นสถานที่เรียนนาฏศิลป์ (นิตยา ทังสนิมิตสกุล, สัมภาษณ์) นักเรียนที่เรียนด้วยกันเมื่อถึงเวลากิจกรรมนาฏศิลป์ เสียงเพลงที่ร้องประกอบท่าทำของแต่ละกลุ่มก็รบกวนซึ่งกันและกัน เมื่อครูสอนท่าทำเรียบร้อยก็แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มๆ ละ 5 – 6 คน แยกย้ายกันไปฝึกตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในและนอกห้องในเวลาที่กำหนด ฝึกซ้อมเสร็จก็มาแสดงเป็นกลุ่มๆ เป็นการประเมินผลการเรียนการสอน กิจกรรมการฟังและการร้องเพลงต้องเรียนรวมกันทำให้เสียงดังไม่ว่ากิจกรรมไหนของวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ เสียงสร้างปัญหาให้กับห้องใกล้เคียงทั้งสิ้น เมื่อไม่มีทางเลือกก็ว่าไปตามสภาพเพราะหนึ่งสัปดาห์เรียนเพียงหนึ่งชั่วโมงเท่านั้น

สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน

สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีของครูดนตรีทั่วไป มีแผ่นภาพเครื่องดนตรีไทย สากล และเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคต่างๆ ภาพเครื่องประกอบจังหวะ ภาพท่า

ทางอารมณ์ความรู้สึก และนาฏศิลป์ เทปเพลง หนังสือเรียน หนังสือเสริม วิทยุทัศน์ เทปเพลง ใช้กันมากตั้งแต่กิจกรรมเน้นจังหวะ การฟังเพลง ร้องเพลง และใช้เปิดเพลงประกอบกิจกรรม นาฏศิลป์ คอมพิวเตอร์ไม่มีใช้ในการสอนดนตรี เครื่องดนตรีที่หน่วยเหนือให้มา สอนไม่เป็น เก็บไว้ ให้เด็กดู ใครไปแตะต้องลองเล่น (บางโรงเรียน) อาจถูกครูทำโทษ เวลาเรียนก็ให้เล่น เฉพาะเครื่องประกอบจังหวะ ดมมือ เคาะโต๊ะประกอบเพลงและทำท่าง

วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ต้องจัดให้มีการเรียนการสอนทุกโรงเรียน ครูดนตรีต้องสอน นาฏศิลป์ควบคู่กัน รับมอบหมายมาแล้วต้องทำให้ได้มันฝึกฝนตัวเอง ฝึกแล้วทำไม่ได้ต้องหาคน ช่วยไม่มีใครช่วยก็ปล่อยตามกรรม สอนไม่ครบทุกกิจกรรมเพราะไม่ได้เรียนมาโดยตรง ที่สอน เพราะผู้บริหารมอบหมาย เพื่อให้มีครูรับผิดชอบครบทุกวิชา บางโรงเรียนให้ครูประจำชั้นสอน ดนตรีและนาฏศิลป์ในห้องที่ตัวเองรับผิดชอบ ก็สอนตามที่ตัวเองถนัดคือครูผู้หญิงส่วนมากเน้น กิจกรรมนาฏศิลป์และเห็นว่าโน้ตสากลเป็นเรื่องยากสอนให้รู้จักชื่อ และอัตราจังหวะได้ แต่ไม่รู้ถึง การนำตัวโน้ตไปใช้งาน (สมร สบง, สัมภาษณ์) ครูผู้ชายเน้นกิจกรรมการร้องเพลง บางท่าน เห็นว่ากิจกรรมนาฏศิลป์และร้องเพลงไทยเดิมเป็นกิจกรรมที่ยาก สอนไม่ได้ก็ไม่สอน ทำให้เด็ก เสียโอกาสการเรียนรู้ (สุรไกร เรืองการ, สัมภาษณ์) การสอนไม่ครบทุกกิจกรรม สอนตามความ ความสามารถที่มีและจดจำมาตั้งแต่เป็นนักเรียน เรียนมาอย่างไรก็สอนไปตามนั้น การเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับผู้บริหารมองวิชาอย่างไร และปัจจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมหรือไม่ เห็นความสำคัญแต่ ปัจจัยไม่เอื้ออำนวยก็ทำไม่ได้ ผู้บริหารส่วนมากเน้นวิชาทักษะเป็นหลัก วิชาอื่นความสำคัญลดลง ไป เวลาที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนหนึ่งชั่วโมงต่อหนึ่งสัปดาห์ถ้าเป็นกิจกรรมอื่นพอดี แต่ กิจกรรมนาฏศิลป์ไม่พอ สถานที่ที่ใช้กันตามสภาพ คณะครูโรงเรียนเดียวกันรู้ถึงความจำเป็นไม่ มีปัญหา สื่ออุปกรณ์ที่ใช้มากที่สุดคือ เทปเพลงสำหรับเปิดประกอบการดำเนินกิจกรรมจำเป็น มาก รองมาก็เป็นแผนภาพเครื่องดนตรี ภาพเครื่องประกอบจังหวะ และที่เป็นของจริง หน่วย เหนือให้มา หรือซื้อมา ที่หาง่ายที่สุดคือการดมมือ หรือเคาะโต๊ะ

ความคิดเห็นของครูดนตรีทั่วไป

ครูไม่มีความถนัดด้านดนตรี แต่ต้องสอนเพราะผู้บริหารมอบหมายให้ ต้องฝึกฝนตัวเอง ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่รับผิดชอบ เท่าที่ศึกษามาพบว่าครูดนตรีทั่วไป มีความคิดเห็นที่ หลากหลายต่อวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ ดังต่อไปนี้

หลายท่านเห็นว่าวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ควรมีการเรียนการสอนต่อไป มีประโยชน์ช่วย กระตุ้น เราช และสรุปผลในวิชาอื่นๆได้ วิชานาฏศิลป์มีครูทำได้หลายคนไม่เรียนก็ทำได้ เป็นวิชา

ที่ช่วยขัดเกลาคิดใจ ทำให้เพลิดเพลิน เด็กมีดนตรีอยู่ในจิตใจอยู่แล้ว แต่ขาดการกระตุ้นให้เด็กแสดงออกทางดนตรีออกมา (เล็ก ถูกใจ, สัมภาษณ์)

ดนตรีเป็นวิชาที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ปัจจุบันเป็นยุคของการปฏิรูปการศึกษา ดนตรีทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ (สอน หมอยาดี, สัมภาษณ์)

ดนตรีเป็นวิชาที่มีความงามด้านเสียง มีส่วนทำให้จิตใจมีความละเอียดอ่อน คนที่ฝึกดนตรีเป็นคนใจเย็นเด็กนักเรียนสมควรได้เรียนดนตรี ดนตรีไทยเป็นของภาคกลาง คนล้านนาควรเรียนรู้ดนตรีล้านนาซึ่งเป็นดนตรีประจำถิ่นถ้าเล่นได้ทั้งดนตรีไทยและล้านนาก็ดีมาก (สำราญ แสนมา, สัมภาษณ์)

ดนตรีเป็นวิชาที่มีคุณค่าเมื่อนำไปบูรณาการกับวิชาอื่น ทำให้ผลสัมฤทธิ์ของวิชาเหล่านั้นดีขึ้น (สุรพล สุปินะเจริญ, สัมภาษณ์)

ครูส่วนมากเห็นคุณค่าของวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ ช่วยทำให้ผู้เรียนมีจิตใจที่อ่อนโยน ใจเย็นลดความก้าวร้าว สมาธิดี ช่วยเสริมให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ เมื่อเอาไปบูรณาการกับวิชาอื่นแล้วช่วยกระตุ้น เร้า และสรุปผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของวิชาเหล่านั้นดีขึ้น สมควรให้มีการเรียนรู้วิชาดนตรีและนาฏศิลป์อีกต่อไป

ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมครูสอนดนตรีช่วงสั้นๆ ครูดนตรีที่มีพื้นฐานมาจากบ้านก็เกิดการเรียนรู้และพัฒนาถึงขั้นสอนให้เด็กเล่นดนตรีได้เป็นวงหลายโรงเรียน แต่ละปีทางหน่วยเหนือจัดให้มีการแข่งขันดนตรีพื้นบ้าน เพื่อรองรับดนตรีวงใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นการ สนับสนุน ส่งเสริม และอนุรักษ์ แต่ปัจจุบันไม่มีการแข่งขัน เท่าที่ศึกษาผู้เกี่ยวข้องพบว่า

ผู้รับผิดชอบกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน ยึดมั่นผลของการแข่งขันมากเกินไป ไม่เน้นที่ตัวเด็กตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ไม่พอใจเมื่อกิจกรรมของตัวเองแพ้ ไม่เคารพผลการตัดสินของคณะกรรมการ มีปัญหาเกิดขึ้นเสมอเมื่อจัดแข่งขัน บางท่านยึดติดกับสิ่งตอบแทนที่ตัวเองคาดหวัง เมื่อผิดหวังก็เลิกกิจกรรมที่รับผิดชอบ ทำให้กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านไม่พัฒนา ครูผู้สอนควรเปลี่ยนทัศนคติใหม่ ไม่สอนเพื่อแลกเปลี่ยนบางสิ่งบางอย่าง ไม่เน้นผลแพ้ชนะ สอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และมีความสุขที่ได้เล่นได้ร้องได้รำไม่เน้นการสอนเพื่อตัวครู (สุรพงษ์ สุขเกษม, สัมภาษณ์)

กิจกรรมทุกอย่างเมื่อมีเงินเข้ามาเกี่ยวข้องมีปัญหาเกิดขึ้นทุกครั้ง เปลี่ยนวิธีการส่งเสริมจากการแข่งขัน เป็นการนำเสนอดนตรีพื้นบ้านของนักเรียนออกอากาศของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยจังหวัดพะเยาทุกสัปดาห์ ปรากฏว่ามีโรงเรียนต่างๆ แจ้งความประสงค์ขอร่วมรายการเกือบทุกโรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน โดยยอมเสียค่าใช้จ่ายเองเมื่อมาออกอากาศ ทำให้ปัญหาต่าง ๆ หดไป (วัชร ศรีคำตัน, สัมภาษณ์)

กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านระดับอำเภอบางปีไม่มีทีมเข้าแข่งขัน ครูดนตรีหายากไม่ได้เรียนมาโดยตรงตัวเองเล่นดนตรีไม่ได้ก็สอนให้เด็กเล่นไม่ได้ ไม่เหมือนนาฏศิลป์ไม่ได้เรียนก็สอนได้ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอให้การสนับสนุน โดยมอบเครื่องดนตรีให้โรงเรียน ตามที่เห็นว่ามีบุคลากรพอทำได้นำไปฝึกเด็ก บางท่านทำได้แต่ทำ หรือทำไม่ตลอดล้มเลิกไปหลายโรงเรียน ครูไม่มีใจรักด้านดนตรีจริง (เล็ก ฤทธิใจ, สัมภาษณ์)

กิจกรรมการแข่งขันดนตรีพื้นบ้านใช้ทุนมาก เงินรางวัล ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายในวันแข่งขันทั้งผู้จัดและผู้แข่งขันทำให้ต้องงดไป เมื่อมีเงินรางวัลปัญหาที่ตามมาคือ ผู้รับผิดชอบไม่เคารพผลการตัดสินของคณะกรรมการ หน่วยเหนือต้องเปลี่ยนแนวทางการอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นอย่างอื่น เพื่อไม่ให้มีเรื่องการเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง บางปีมีวงเข้าแข่งขันน้อยไม่คุ้มค่าในการจัด ครูดนตรีบางท่านมีความรู้ความสามารถด้านดนตรีแต่เอากิจกรรมดนตรีไปผูกพันกับ สิ่งแลกเปลี่ยน เมื่อไม่ได้ก็เลิกสอน ทำให้กิจกรรมดนตรีต้องล้มเลิกไป ด้วยเหตุที่กล่าวมาทำให้กิจกรรมด้านดนตรีของจังหวัดพะเยาไม่พัฒนาไปเท่าที่ควร

เป้าหมายสำหรับการสอนดนตรีในโรงเรียน

ดนตรีในโรงเรียนระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่เป็นการสอน เพื่อให้ครบตามหลักสูตรของกรมวิชาการ ครูผู้สอนปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารทั้งที่ไม่มีความรู้ทางดนตรี เนื่องจากปัจจัยหลายด้านด้วยกันเป็นสาเหตุให้การเรียนการสอนดนตรีไม่พัฒนาเท่าที่ควร ปัญหาด้านต่าง ๆ พอประมวลได้ ดังนี้

1. หลักสูตรดนตรี หลักและปรัชญาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีในโรงเรียนไม่มีความชัดเจน ว่าเรียนดนตรีเพื่ออะไร
2. เนื้อหาสาระ และกิจกรรมแคบเกินไป ไม่เด่นชัด ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาทางร่างกาย สมอง อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็กในแต่ละวัย
3. หลักสูตรและคู่มือครูสร้างขึ้นโดยกรมวิชาการ ของกระทรวงศึกษาธิการนั้น ซึ่งเป็นผู้

รับผิดชอบซึ่งเป็นชีวิตายสำหรับการศึกษาของชาติ ยากที่เปลี่ยนแปลงแก้ไข ต้องผ่านขั้นตอนมากมายกินเวลา เกินกำลังของครูคนตรีที่กระทำได้

4. เนื้อหาไม่สอดคล้องในแต่ละชั้นเรียน ซ้ำซ้อน ไม่เป็นขั้นตอน สับสนวุ่น และไม่มีทันสมัย

การเรียนการสอนวิชาดนตรีในโรงเรียน ถ้ามุ่งปรัชญาของการเรียนการสอนเพื่อ “เรียนดนตรีเพื่อพัฒนาคุณภาพคน และคนออกไปพัฒนาคุณภาพชาติ” ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนดนตรีควรจัดขึ้นโดยมุ่งศึกษาพัฒนาสิ่งต่อไปนี้

1. เรียนดนตรีเพื่อพัฒนาทักษะ ทักษะเป็นความคุ้นเคยความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ เมื่อคนตรีเป็นวิชาทักษะที่ต้องอาศัยการฝึกฝนให้เกิดความคุ้นเคย ความชำนาญ เชี่ยวชาญ ซึ่งสามารถแยกแยะเป็นทักษะด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ให้มีทักษะด้านการฟังดนตรี วิชาดนตรีจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องฝึกให้นักเรียนมีทักษะในการฟังดนตรี สามารถเลือกดนตรีดีๆ ฟังได้ บอกความเหมือนความแตกต่าง หรือความสัมพันธ์ของจังหวะทำนองและองค์ประกอบอื่นๆ ของดนตรีได้ เพราะการฟังดนตรีเป็นการฝึกเรียนรู้วัตถุประสงค์ในสิ่งที่ฟัง และการฟังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน

1.2 ให้มีทักษะในการร้องเพลง เพราะการร้องเพลงเป็นการฝึกสร้างความมั่นใจให้กับตัวเองเป็นการแสดงออกทางอารมณ์ถึงความพอใจของตัวเองผ่านเพลง ไม่ว่าจะเป็นการร้องเดี่ยว ร้องหมู่ นอกจากนั้นการร้องเพลงยังเป็นการเรียนรู้ถึงเรื่องของการเน้นจังหวะว่าควรหนัก เบา ตรงไหนอย่างไร เพราะชีวิตเป็นเรื่องของจังหวะ

1.3 ให้มีทักษะในการเล่นเครื่องดนตรี ชีวิตเป็นเรื่องของความอยากรู้อยากเห็น เป็นการค้นหาว่าชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร เสียงจากเครื่องดนตรีเป็นเรื่องที่ทำหาย ความอยากรู้อยากได้ยืมว่าเสียงจากเครื่องดนตรีสามารถถ่ายทอด ความรู้สึกที่เด็กอยากแสดงได้อย่างไร ควรเริ่มต้นให้เด็กได้เล่นดนตรีประกอบการร้องเพลง หรือการเคาะจังหวะประกอบการร้องเพลง

1.4 ให้มีทักษะในการอ่านโน้ต โน้ตเป็นเรื่องของสัญลักษณ์ และภาษาที่ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีนักเรียนต้องมีความรู้ความเข้าใจ ตัวโน้ตและสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นเสียงเพลงในลักษณะของการร้อง หรือการบรรเลงผ่านเครื่องดนตรีได้

2. มีความเข้าใจเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนดนตรี แบ่งออกได้ดังนี้

2.1 ให้นักเรียนมีความเข้าใจถึงความสำคัญ รูปแบบของดนตรี องค์ประกอบของจังหวะ ทำนอง เสียงประสาน โครงสร้างของเพลง สามารถถ่ายทอดบทเพลงที่ได้ยินออกมาเป็นส่วนย่อยๆ ด้วยปากเปล่า หรือถ่ายทอดออกมาเป็นตัวโน้ต

2.2 เข้าใจถึงพัฒนาการดนตรี ประวัติความเป็นมาของดนตรี ดนตรีกับชีวิตมีความสัมพันธ์กันมาช้านานจนแยกไม่ออก เสียงของดนตรีเป็นกลาของชีวิตในแต่ละยุคแต่ละสมัย การศึกษาประวัติของดนตรีก็คือการศึกษาประวัติของลัทธิชีวิตผลงานชิ้นสำคัญๆ ที่ควรรู้จัก ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับสังคม และการเมืองในยุคนั้น

2.3 เข้าใจความสัมพันธ์ของดนตรี กับศาสตร์แขนงอื่นๆ อย่างไร เช่น ทางด้านสังคมการเมืองและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับดนตรีในด้านเนื้อหา ความอยู่รอดในชีวิตประจำวัน วรรณคดี และดนตรีช่วยเกื้อหนุนประวัติศาสตร์ให้กระฉ่อนขึ้น เพราะดนตรีเป็นการแสดงออกของคนในแต่ละยุคแต่ละสมัย เสียงและจังหวะของดนตรีเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับวิชาฟิสิกส์ และคณิตศาสตร์

2.4 เข้าใจถึงดนตรีที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม และชีวิต ความเข้าใจเรื่องดนตรีที่จัดว่าดนตรีมีคุณภาพเป็นอย่างไร ดนตรีในวิทยุโทรทัศน์ เข้าใจถึงการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับดนตรี การนำดนตรีมาปรับใช้ชีวิตต่างๆ ไป

2.5 ดนตรีเป็นเรื่องของการแสดงออกเฉพาะตัว ที่เด็กทุกคนควรมีโอกาสได้ศึกษา ทำความรู้จักของตนเองที่มีต่อดนตรีที่ชอบ นอกจากความไพเราะแล้วดนตรีเป็นเรื่องของความรู้สึกที่เด็กทุกคนได้แสดงออก

2.6 การเรียนดนตรีในระดับประถมศึกษา เป็นพื้นฐานให้เด็กนำไปเป็นพื้นฐานในการสร้างดนตรีให้ชีวิตเจริญก้าวหน้า เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีที่จัดขึ้นในสังคม ฟังรายการดนตรีจากวิทยุ ดูดนตรีจากโทรทัศน์ ซ้อมเพลง ซ้อมตัวเพื่อเข้าชมดนตรี อ่านหนังสือดนตรี ติดตามความเป็นไปว่ามีอะไรเกิดขึ้นในโลกของดนตรี

2.7 ให้เป็นผู้ที่มีรสนิยมที่ดีกับดนตรี ไม่รังเกียจดนตรีนั้นเอง เมื่อเด็กมีโอกาสร่วมกิจกรรมดนตรีมีความรู้ มีทักษะในการเล่นและการฟังแล้ว ก็เพื่อให้เด็กมีดนตรีอยู่ในหัวใจนั่นเอง

3. การแสดงกิจกรรมดนตรี สามารถแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับเสียงดนตรีได้ ดังนี้

3.1 การแสดงทางร่างกาย เช่น กิจกรรมเข้าจังหวะ เต้นรำกับจังหวะ ใช้ร่างกายได้เหมือนกับเครื่องดนตรีชิ้นหนึ่ง

3.2 การร้องเพลง เสียงเป็นเครื่องดนตรีที่ทุกคนมีประจำตัว ดังนั้นทุกคนควรมีโอกาสเรียนรู้การใช้เสียงที่มีให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

3.3 สามารถนำเสียงที่มีอยู่รอบๆ ตัวเรามาใช้ประโยชน์ได้

3.4 สามารถเล่นเครื่องดนตรีได้

4. การจัดการ เป็นการนำเอาทักษะที่มีไปใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์งานดนตรี ดังนี้

4.1 สามารถนำความรู้และความสามารถทางดนตรีในการค้นเพลงได้

4.2 สามารถนำความคิดทางดนตรี มาใช้ในลักษณะของการแต่ง หรือเรียบเรียง ออกมาเป็นเพลงได้

5. การอธิบายโดยมุ่งให้มีทักษะ อธิบายความเป็นดนตรี โดยแสดงท่าทางการบรรเลง ดนตรี และการเขียนอธิบายดนตรี ควรมีความสามารถในการถ่ายทอดตัวโน้ตออกมาเป็นเสียง เพลง มีความเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ ได้

เห็นได้ว่าเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนดนตรีในโรงเรียน มีเป้าหมายที่กว้างขวาง มากที่นี้ลองมาพิจารณาว่าในการจัดการเรียนการสอนในชั้นจริงๆ ในแต่ละระดับ สามารถทำอะไร ได้บ้าง อย่างไรก็ตามในการจัดการเรียนการสอนดนตรีในโรงเรียนของเราในปัจจุบัน ยังไม่บรรลุ เป้าหมายเท่าที่ควรเนื่องจากปัญหาหลาย ๆ ประการด้วยกัน ขาดแคลนครูผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องดนตรี ปัญหาความล้าหลังของหลักสูตรซึ่งเป็นปัญหาหลัก แต่เชื่อว่า มี ปัญหาเหมือนกันทุกโรงเรียนอย่างน้อยที่สุดก็มีโรงเรียนที่มีความพร้อมเพียงแต่ขาดทิศทางการดำเนิน การเรียนการสอนดนตรีที่ดีเท่านั้น (สุกีรี เจริญสุข, 2531: 70-73)

สภาพการณ์และความสำคัญของดนตรี

ในอดีตที่ผ่านมา สภาพการเรียนการสอนวิชาดนตรีในสังคมไทยนั้น ยังไม่เป็นที่ยอมรับ ของสังคม ผู้ใหญ่ ผู้ปกครองไม่เห็นด้วย ไม่สนับสนุน ให้นุตรหลานของตนได้เล่าเรียนดนตรี สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจมีสาเหตุมาจาก

1. ค่านิยม ที่ว่าดนตรีเป็นวิชาที่ต่ำต้อยข้างถนนเป็นการเดินกินรำกิน และเป็นเรื่องของข้า ทาส และบ่าวไพร่ที่คอยบรรเลงบำเรอเจ้านาย
2. พวกขุนนางตระกูลสูงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ผู้มีการศึกษา ผู้ปกครอง ไม่มีเวลาให้กับ วิชาดนตรี มีคนชั้นต่ำเท่านั้นที่เล่นดนตรี จึงถูกสรุปให้เป็นอาชีพของคนชั้นต่ำไปด้วย
3. การศึกษาในสมัยก่อนมุ่งเน้นเพื่อการเป็นเจ้าคนนายคน เป็นข้าราชการ เรียนดนตรีแล้ว เป็นเจ้าคนนายคนไม่ได้ จึงดูต้อยต่ำในสังคมไทย
4. คีลข้อที่เจ็ดให้ละเว้นการขับร้องประกอบการฟ้อนรำ จึงทำให้คนทั่วไปเหมาเอาว่า ดนตรีทั้งหมดเป็นบาปไม่กล้าให้นุตรหลานของตนเรียนดนตรี

สมัยก่อนไม่นิยมให้นุตรหลานเรียนและเล่นดนตรี ถือเป็นอาชีพของคนชั้นต่ำ ผิดศีล เรียนไปเล่นไปไม่ก้าวหน้า ไม่ได้เป็นเจ้าเป็นนาย แต่ปัจจุบันผู้ปกครองนิยมส่งเสียให้นุตรหลาน

เรียนดนตรีในวันหยุดยอมเสียค่าเรียนค่อนข้างแพง ความคิดของผู้ปกครองได้เปลี่ยนไปจากอดีตที่เป็นเช่นนี้เพราะนักวิชาการเริ่มเห็นคุณค่าและยอมรับความสำคัญของดนตรี มีส่วนช่วยให้เด็กมีความกล้าในการแสดงออกทั้งร่างกายและอารมณ์ จิตใจอ่อนโยนและมีความสุข ถือได้ว่าดนตรีเป็นสิ่งที่ดีทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ดังสุกรี เจริญสุข ได้กล่าวถึงดนตรีในมุมมองต่างๆ ไว้ ดังนี้

สุกรี เจริญสุข (2534: 81 - 86) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องมีการจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีขึ้น เพราะ

1. ดนตรีเป็นเรื่องความสมบูรณ์ของมนุษย์

มนุษย์เกิดมาประกอบด้วยกายและใจ มีการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา เป็นสิ่งที่ปรับสภาพของคนในสังคมให้เป็นไปตามประเพณีที่มีมานาน คนที่อยู่ในสังคมต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรม ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมื่อเรียนดนตรีเหมือนเรียนวัฒนธรรมไปด้วย ดนตรีเป็นวัฒนธรรมเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับจิตใจไว้เพื่อกล่อมเกลาและเสริมสร้างคุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้เรียนดนตรีมีจิตใจอ่อนโยน ไม่ก้าวร้าว มีอารมณ์สุนทรีย์รักชอบ ความสวย ความงามความไพเราะ สุนทรีภาพดนตรีเป็นเรื่องของศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นการถ่ายทอดและสะท้อนสังคมออกมา ศิลปะมีความประณีตละเอียดที่สำคัญก็คือการศึกษาจากความหยาบไปสู่ความละเอียดสิ่งเหล่านี้เป็นการเพิ่มคุณค่าให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ดนตรีเป็นสิ่งที่ดีมีความท้าทายให้ผู้เรียนค้นหาตัวเองและพิสูจน์ความสามารถว่า เล่นดนตรีได้หรือไม่ การเล่นดนตรีต้องใช้ความรู้ความสามารถ ความพยายาม สมาธิ ฝึกฝนการใช้มือ โดยมีสมองคิดหาวิธีการเรียนรู้ให้รวดเร็ว เกิดความสนใจ แค่วล่งว่องไว คนที่เล่นดนตรีได้ถือได้ว่าเป็นคนโดยสมบูรณ์เพราะผ่านกระบวนการขั้นตอนการเรียนรู้ด้านดนตรีได้ คนโง่หรือคนบ้าเล่นดนตรีไม่ได้

2. ดนตรีเป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรม

ดนตรีเป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ต้องสั่งสมและสืบทอด ดนตรีเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ของชนชาติที่เกี่ยวกับเสียง คุณค่า และรสนิมของสังคมเอาไว้ จำเป็นอย่างยิ่งที่เด็กหรือเยาวชนของชาติต้องสืบทอดโดยให้ความสนใจ มองเห็นคุณค่า แสวงหาความรู้ทางดนตรี ดนตรีคือสมบัติอันล้ำค่า เป็นมรดกของชาติต้องช่วยกันรักษา และเผยแพร่ให้เด็กและเยาวชนของชาติมีการเล่นดนตรีกันอย่างกว้างขวาง เพื่อความภูมิใจที่ตนเองมีวัฒนธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องวัดความเจริญของสังคม

วัฒนธรรมระดับหนึ่งมีความเหมือนเพื่อให้คนในชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และยังมีวัฒนธรรมอีกส่วนหนึ่งที่แสดงถึงความแตกต่าง แสดงถึงความไม่เหมือน ความไม่เหมือนอันนี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นหรือพื้นบ้าน เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และแสดงถึงความเจริญทางจิตใจของคนในสังคมนั้นๆ คนตรีพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่สั่งสมและสืบทอดกันมาช้านาน เท้าที่มีชนพื้นบ้านเกิดขึ้นมา แฝงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นบ้านเอาไว้ในเพลง ความภูมิใจในความเป็นพื้นบ้านเมื่อได้ยินเพลง ได้ร้องเพลง แล้วแต่ว่าใครจะมีโอกาสมากน้อยแค่ไหน

3. คนตรีเป็นเรื่องของการแสดงออก

ดนตรีและศิลปะทุกแขนง เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ และนำผลของความคิดสร้างสรรค์มาเปิดแสดงเพื่อการยอมรับจากสาธารณชน โดยเฉพาะดนตรีไทยนั้นผู้แต่ง ผู้เล่น และผู้ฟัง เป็นคนคนเดียวกัน เมื่อไม่ได้เล่นให้คนอื่นฟังก็ยังไม่มีการยอมรับ เมื่อเรียนดนตรีไทยผู้เรียนสามารถค้นเพลงตามความคิด ความสามารถสร้างสรรค์แนวเพลงขึ้นมา เป็นการส่งเสริมแนวคิดทางการศึกษาที่ช่วยพัฒนาศักยภาพทางความคิดสร้างสรรค์ การสอนดนตรีจึงเป็นการปลูกฝังความคิดสร้างสรรค์ให้ฝังงอกงามในตัวเด็ก ให้คุณค่า ให้รสนิยมที่ดีแก่เด็ก จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องให้ตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดได้สร้างงานดนตรีอย่างอิสระตามสมควร กรณีที่เด็กมีพื้นฐานทางดนตรีมาบ้างแล้ว

นักดนตรีที่ฝึกฝนมาจนชำนาญ มีฝีมือ เหมือนดาบอยู่ในฝัก กลองยังไม่ตี ไม่ได้แสดงความสามารถต่อหน้าสาธารณชนถือว่าไม่สมบูรณ์แบบ ยังไม่ถึงขั้น ยังไม่มีการประเมินผล ต้องแสดงความสามารถให้สาธารณชนได้ประจักษ์แก่สายตา ฝึกฝนพัฒนาฝีมือตัวเอง แก้ไขจุดบกพร่องที่เกิดขึ้นจนเป็นที่ยอมรับถือว่าบรรลุเป้าหมายการเป็นนักดนตรี นักดนตรีนอกจากมีฝีมือในการเล่น มีพรสวรรค์สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ แต่ที่ขาดไม่ได้คือ “ต้องกล้าแสดง” สิ่งที่คุณเองได้สร้างสรรค์ เป็นนักเรียนต้องกล้าเล่นให้เพื่อน ครู คนอื่น ได้ดูได้ฟังได้เห็นผลงาน

4. คนตรีเป็นเรื่องของคุณค่าและรสนิยม

คุณค่าและรสนิยมเป็นเรื่องของการเรียนรู้เฉพาะตัว คนตรีเป็นวิชาที่สร้างคุณค่า และรสนิยมให้กับเด็ก โดยอาศัยความละเอียด ความงดงามไพเราะ และความลงตัวของดนตรี แต่อย่าเหมาเอาว่าดนตรีทั้งหมดให้คุณค่าและรสนิยมที่ดี เพราะดนตรีที่เป็นบาปทั้งหลาย เป็นดนตรีที่ให้คุณค่ารสนิยมในทางลบเช่นเดียวกัน ดังนั้นดนตรีไม่ได้ให้รสนิยมที่ดีเสมอไป จำเป็นที่ครูต้องเลือกสิ่งที่ดีให้กับเด็ก

องค์ประกอบของดนตรีทั้งหมดมีความสัมพันธ์กันแยกออกจากกันโคดเดี่ยวไม่ได้ กล่าวหาว่า “ลำน้ํา” เป็นเรื่องของความหยาก็ไม่ได้ เพราะดนตรีเน้นลำน้ําเพียงเพื่อความสนุกซึ่งเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานนำไปสู่ความงดงามไพเราะที่อยู่ระดับสูงกว่า เมื่อดนตรีเป็นเรื่องของ คุณค่าและรสนิยมแล้ว จำเป็นต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ประกอบกับดนตรีเป็นเรื่องของทักษะต้องได้ยินได้เห็น ได้เล่นเป็นประจำ ต่อเนื่อง คุณค่าและรสนิยมก็ซึมซับเข้าไปในตัวเด็กเองโดยไม่รู้ตัว

ในอดีตผู้ปกครองไม่นิยมให้บุตรหลานของตัวเองเรียนดนตรี เพราะเห็นว่าเป็นอาชีพเดินกินราากินเป็นเรื่องของคนชั้นต่ำ ขัดต่อศาสนา ต้องการให้บุตรหลานมีอนาคตที่ดีเป็นเจ้าคนนายคน เมื่อเวลาผ่านไปความเชื่อเก่า ๆ ลดลง ผู้ปกครองเริ่มมองเห็นความสำคัญของดนตรีมากขึ้น เพราะดนตรีทำให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ รักษาวัฒนธรรม มีความคิดสร้างสรรค์กล้าแสดงออก มีรสนิยมที่ดี มีจิตใจอ่อนโยน ต้องส่งเสริมและปลูกฝังดนตรีให้กับบุตรหลานตั้งแต่วัยเด็ก ยิ่งนักบริหาร นักวิชาการ ครูอาจารย์ต่างรู้ถึงความสำคัญของดนตรีที่มีต่อเด็กและเยาวชน ถือว่าเป็นส่วนสำคัญเป็นเนื้อแท้ของกระบวนการศึกษาไม่ด้อยไปกว่าวิชาอื่น ต้องมีการเรียนการสอนในโรงเรียน และบรรจุไว้ในหลักสูตรตั้งแต่ระดับประถมศึกษาเป็นต้นไป เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ สัมผัสกับดนตรีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไปตามความสามารถของเด็กที่รับได้ กระทำทุกวิธีการให้เด็กได้ซึมซับเอาศิลปวัฒนธรรมทางดนตรีเข้าไป เพื่อที่เด็กเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพต่อไป

การศึกษาดนตรีต้องเป็นทั้งศาสตร์ และทั้งศิลป์

ดนตรีเป็นความรู้แขนงหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ศึกษามีจิตใจที่ละเอียดอ่อนมีอารมณ์สุนทรีย์ไม่ก้าวร้าวได้ระดับหนึ่งเมื่อฝึกฝนดนตรีจนสามารถเล่นดนตรีได้ยังทำให้เกิดผลดีต่อผู้ฝึกมากขึ้นการศึกษาดนตรีเป็นทั้งศาสตร์และการฝึกหัดดนตรีเป็นศิลป์ ดังนั้นการเรียนดนตรีต้องทำกิจกรรมควบคู่ไปกับการฝึกฝนดนตรี ถึงทำให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของดนตรี

ความวิจิตรพิสดารที่ขานขับ	ผสมผสานสุนทรีย์ที่อ่อนหวาน
เพราะดนตรีมีศิลปการ	ศาสตร์ผสมศิลปะศิลปะเคล้ากัน
เพราะดนตรีมีกฎเกณฑ์เป็นพื้นฐาน	จึงสืบสานเส้นศาสตร์ไม่ขาดสาย
ดนตรีมีทุกอย่างเหมือนร่างกาย	มีเสียงส่งสื่อความหมายคล้ายวิญญาณ

ดนตรี เป็นวิชาการที่ผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างหลักการทฤษฎีและแนวคิดในฐานะที่เป็นศาสตร์ กับทักษะการริเริ่มสร้างสรรค์ในฐานะที่เป็นศิลป์ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการสอน

ดนตรีจึงต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควบคู่ไปกับการฝึกฝนดนตรี ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทั้งหลักการและขั้นตอนการฝึกหัดที่สอดคล้องและสนองตามวัตถุประสงค์ หลักการและขั้นตอน วิธีการดังกล่าวอาจนำมาประมวลได้ 3 ประการ คือ

1. หลักแห่งความคุ้นเคย และการทำความรู้จัก ดนตรีเป็นศิลปะที่ต้องอาศัยเสียงเป็นอุปกรณ์แทนความงดงาม ดังนั้นต้องอาศัยการได้ยินได้ฟังอย่างสม่ำเสมอจนเกิด ความสนใจ เข้าใจ พอใจ และความซาบซึ้งตามลำดับ หลักการข้อนี้หากต้องการให้นักเรียนสามารถร้องเพลงได้ มีความสนใจ พอใจ และซาบซึ้งดนตรีพื้นบ้าน ก็ควรใช้กิจกรรมการเน้น ย้ำ ซ้ำ สม่ำเสมอ นั่นคือ

1.1 ให้โอกาสเด็กได้ฟังเพลงพื้นบ้านให้มาก ปัจจุบันโอกาสที่เด็กได้ฟังเพลงพื้นบ้านไม่มีที่ไหนอีกแล้วนอกจากโรงเรียน เป็นหน้าที่โดยตรงที่โรงเรียนต้องเปิดเพลงพื้นบ้านให้เด็กได้ฟังจนคุ้นเคย แสดงให้เห็นโดยการร้องคลอตามเมื่อเกิดความบันเทิงใจ ขณะเดียวกันควรอธิบายถึงความสำคัญของเพลงและดนตรีพื้นบ้าน

1.2 ให้โอกาสเด็กได้ดูดนตรีพื้นบ้านให้มากปัจจุบันการหาโอกาสดูดนตรีพื้นบ้านประสบปัญหาเช่นเดียวกับการฟังเพลงพื้นบ้าน ดังนั้นโรงเรียนต้องจัดหาเทปบันทึกภาพการแสดงดนตรีพื้นบ้าน เชิญชวนให้สถาบันที่มีดนตรีพื้นบ้านมาแสดงให้เด็กดูเป็นประจำ การจัดกิจกรรมรื่นเริงของโรงเรียน ควรทำให้เป็นประเพณีโดยใช้ดนตรีพื้นบ้าน เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักคุ้นเคยกับดนตรีพื้นบ้านที่มีชีวิตชีวา

ถ้ามีครูผู้ปกครองหรือนักเรียนถามว่า “ โรงเรียนส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านเท่านั้นหรือ ” คำตอบก็คือ “ ไม่ใช่ ” ทั้งนี้ตามสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันดนตรีสากลได้รับการเผยแพร่ในฐานะที่เป็นอาชีพที่ทำรายได้สูงจากสื่อมวลชนทุกแขนงอยู่แล้ว หน้าที่โรงเรียนไม่จำเป็นต้องแข่งขันกับเอกชนแต่ควรให้ความสนใจและสนับสนุนสิ่งที่ยังขาดแคลนอยู่ นั่นคือดนตรีพื้นบ้านซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่า ถ้าถามต่อไปว่าถ้าโรงเรียนจัดได้หลายประเภททั้งดนตรีไทย ดนตรีพื้นบ้านและดนตรีสากลมีผลอย่างไร คำตอบคือ “ ดีที่สุด ” หากทำได้ก็เป็นผลดีแก่เด็กและกิจกรรมดนตรีโดยตรงเพราะดนตรีไม่ว่าชาติไหนๆ ก็เป็นภาษาที่สื่อความหมายโดยใช้ วรรณเสียง ถิ่นนาท่วงทำนอง และเสียงเสนาะหรือสุรศัพท์ซึ่งสามารถถ่ายทอดโยกันได้ แม้มีความแตกต่างกันในรายละเอียด

1.3 ให้โอกาสเด็กได้แสดงออกทางดนตรีพื้นบ้านให้มาก การสร้างความคุ้นเคยดนตรีให้กับเด็กนั้น นอกจากเปิดโอกาสให้เด็กได้ฟังได้ดูแล้ว ต้องสร้างให้เด็กได้แสดงออกด้วยการแสดงออกในชั้นสร้างความคุ้นเคย ควรให้เด็กได้มีโอกาสสัมผัสจับต้องลองเล่นทำความรู้จักเป็นการเฉพาะตัวหรือรายบุคคลจาก จุดนี้เป็นจุดเริ่มต้นของขั้นต่อไป ครูหลายคนในโรงเรียนหลาย ๆ แห่งปิดกั้นโอกาสให้เด็กได้ทำคุ้นเคยกับดนตรี ด้วยเหตุผลกลัวเครื่องดนตรีที่ซื้อมานั้น

ชำรุดเสียหาย ซึ่งเมื่อถึงที่สุดเครื่องดนตรีเหล่านั้น แม้ไม่ชำรุดเสียหายด้วยมือเด็ก ก็ต้องผู้พังเสียหายไปเพราะการเก็บไว้นาน ๆ โดยไม่ใช้การใด ๆ เลย

2. หลักแห่งการฝึกฝนและขั้นการฝึกหัด ตามคำกล่าวที่ว่า “ เพียงแต่ฟังพอลด้อยหลังก็ลืมสิ้น ถ้าได้ยินและได้เห็นเป็นสื่อให้จดจำแต่ถ้าได้ลงมือทำ ก็นำไปสู่ความเข้าใจ ” ดังนั้นการสอนดนตรีหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรี หลังจากได้สร้างความคุ้นเคยพอสมควรแล้ว ในขณะที่เด็กเริ่มเกิดความคุ้นเคยก็ควรเริ่มต้นการฝึกฝน

การฝึกหัดดนตรีที่บ้านจำเป็นต้องฝึกหัดให้ครบ 3 ประการ คือ

2.1 ฝึกเป็นประจำและทำอย่างต่อเนื่อง เพราะดนตรีเป็นศิลปะที่ต้องอาศัยทักษะความชำนาญ เพื่อสร้างผลงานให้ประณีตและงดงาม ทั้งนี้เป็นไปตามคติที่ว่า

เจ็ดวันเว้นว่างซ้อม   ดนตรี
อักขระห้าวันหนี   เน้นซ้ำ

2.2 ฝึกฝนอย่างจริงจังและตั้งใจ เด็กควรได้รับการเอาใจใส่จากครูผู้สอนเพื่อให้เขาตั้งใจฝึกฝน กระตุ้นให้เกิดความพยายาม คอยเอาใจใส่ติดตามให้เกิดความมุ่งมั่น ไม่ควรคาดหวังจนทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าเป็นของยากเกินความพยายาม และท้อในที่สุด

2.3 ให้เวลาและหาเวทีให้แสดง การฝึกฝนดนตรี ถ้าใช้เวลาการเร่งรัด ชั่วระยะเวลานั้นทำให้ผลงานดนตรีขาดความงดงามประณีต นักเรียนที่ถูกเร่งรัดอาจเกิดความท้อแท้และถดถอยออกไปในที่สุด เป็นการสอนให้เด็กเกลียดดนตรีไทยไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การเปิดเวทีให้เด็กได้แสดงผลงานเป็นการเสริมแรงที่จำเป็นต้องทำให้ได้ นอกจากเป็นการประเมินผล การฝึกฝนแล้วยังเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถ ขณะเดียวกันก็สร้างความคุ้นเคยกับเด็กกลุ่มใหม่ ซึ่งหมายถึง ผู้ดู อีกด้วย

ในขั้นการฝึกฝน ควรจัดให้เด็กได้ฝึกฝนทั้ง 3 ลักษณะ คือ

1. ฝึกหัดเป็นรายบุคคล เพื่อให้สามารถเล่นดนตรีได้โดยอิสระเป็นรายบุคคล (ไม่ใช่การบรรเลงเดี่ยว) ซึ่งหมายถึงการให้เด็กได้เล่นหรือบรรเลงตามความสามารถเฉพาะตน
2. ฝึกหัดเป็นหมู่คณะ คือ การฝึกหัดให้เด็กสามารถเล่นร่วมกับผู้อื่น กับเครื่องดนตรีชนิดอื่น (เป็นลักษณะการประสมวงขึ้นต้น) ปฏิบัติให้สอดคล้องกับหน้าที่ เครื่องดนตรีของตน ยังไม่มุ่งหมายให้เด็กแสดงให้ดู เพียงแต่ให้เด็กฝึกฝนแสดงออกเป็นกลุ่มของตนเองเท่านั้น
3. ฝึกหัดจนสามารถแสดงดนตรีได้คือเด็กสามารถแสดงออกได้ตามความสามารถ และมีฝีมือที่ได้ฝึกฝนมาในสองลักษณะดังกล่าว ซึ่งการแสดงออกอาจถึงขั้นสุดยอดคือ การเดี่ยวหรือ โซโล่ได้

3. หลักแห่งการค้นพบ และการค้นเพลง เป็นสุดยอดปรารถนา ของการจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีทุกอย่างในโลก เพราะเมื่อเด็กค้นพบตนเองว่า การใช้กลเม็ดวิธีลีลาอย่างไร ก่อให้เกิดคุณภาพของเสียงหรือความไพเราะ แสดงถึงเด็กที่เล่นดนตรีเป็น หรือเด็กได้ค้นพบด้วยตนเองว่า การกระเพื่อมของเสียงสูงต่ำสั้นยาวหนักเบาอย่างใดแล้วก่อให้เกิดความไพเราะ ลีลาใหม่ ทำนองใหม่ อาจเรียกได้ว่าค้นเพลงเป็น และส่วนที่ต้องการให้เด็กไทยค้นพบอย่างยิ่งคือ การค้นพบคุณค่าของคนดีพื้นบ้าน ซึ่งต้องอาศัยการจัดกิจกรรมตามหลักเกณฑ์ทั้งสองขั้นที่กล่าวมา ประกอบกับการสนับสนุนส่งเสริมด้านวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม และจริงจัง เมื่อทุกอย่างพร้อมย่อมคาดหมายได้ในระดับหนึ่งว่า “ดนตรีพื้นบ้านได้มีผู้สืบทอดธำรงรักษาและพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า สมกับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม คู่ชาติบ้านเมืองต่อไป” (สนั่น มีชันหมาก 2534, 77-79)

กิจกรรมที่ช่วยให้เด็กเล่นดนตรีได้ต้องมีลำดับขั้นตอน เริ่มจากการสร้างความคุ้นเคย โดยให้เด็กได้ฟัง ได้ดู ทำความรู้จัก ได้จับ ได้เล่นได้แสดงออกทางดนตรี มีการฝึกฝนประจำต่อเนื่องจริงจังตั้งใจ ฝึกฝนแล้วครูต้องหาเวทีให้เด็กได้เล่นดนตรีเพื่อแสดงออกเป็นการประเมินผล การฝึกฝนต้องมีฝึกเดี่ยวเป็นรายบุคคล เป็นหมู่คณะคือการรวมวงจนเด็กมีความสามารถ ความมั่นใจกล้าแสดงให้ผู้อื่นได้ดูได้ชมฝีมือของตัวเอง เมื่อฝึกฝนมากๆ สังคมประสบการณ์เป็นเวลานานจนเกิดทักษะเทคนิคความชำนาญ พบว่าเล่นอย่างไรสนุก ไพเราะ เล่นได้ตามที่ใจต้องการ นั่นแหละการเรียนรู้ดนตรีของเด็กจึงสัมฤทธิ์ผลบรรลุเป้าหมายสูงสุด ทั้งการเรียนรู้ของเด็กและการสอนของครู

ทฤษฎีการเรียนรู้กับการสอนดนตรี

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างถาวรเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกปฏิบัติ วุฒิภาวะ สภาพแวดล้อมของแต่ละคนซึ่งแตกต่างกันการเรียนรู้จึงมีความหลากหลายตามสภาพของบุคคลนั้นๆ ทฤษฎีเป็นหลักและวิธีการที่คิดค้นขึ้นมาได้ทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย มีการพัฒนาจนเกิดผลดีมีประโยชน์ และเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายจากผู้ที่น่าทฤษฎีไปใช้ การสอนดนตรีไม่ว่าลักษณะใดย่อมมีหลักการที่ผู้สอนยึดเป็นแนวปฏิบัติ การศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ช่วยให้การสอนดนตรีมีประสิทธิภาพขึ้นได้ ทำให้ผู้สอนมีความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น ทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้วิชาดนตรี มีดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม

ทฤษฎีนี้เกิดการเรียนรู้โดยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง มีสิ่งเร้าเป็นตัวชี้นำ จูงใจให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมา มีการวางเงื่อนไขโดยใช้การเสริมแรง การให้รางวัล การลงโทษไม่ควรทำ การเสริมแรงเป็นการให้รางวัลกับผู้เรียนเมื่อปฏิบัติในสิ่งที่มุ่งหวังไว้ได้ ในการสอนดนตรีควรคำนึงถึงความสามารถของผู้เรียน ถ้ายากเกินไปการเสริมแรงก็ช่วยไม่ได้ เมื่อปฏิบัติได้แล้วให้ฝึกฝนอยู่เสมอ ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองโดยไม่ให้การตอบสนองหลาย ๆ รูปแบบ เมื่อเรียนรู้ได้แล้วให้การเสริมแรง แนะนำผู้เรียนเป็นครั้งคราวไม่เช่นนั้นผู้เรียนอาจไม่สนใจเลยก็ได้ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายไม่สนใจเรียนดนตรีอีกต่อไป การลงโทษทำได้เป็นบางครั้งแต่ไม่ควรทำ

ครูดนตรีให้เพลงใหม่ไม่ยากเกินไป เมื่อเด็กฝึกได้ตามกำหนดก็มีรางวัลให้ หรือกล่าวชมเชยที่เด็กทำได้ ให้เด็กฝึกฝนอยู่เสมอเพื่อกันลืมและเกิดทักษะในเพลงนั้น ๆ ครูคอยแนะนำเป็นครั้งคราวที่เห็นว่าเด็กต้องการคำปรึกษา ไม่เน้นการลงโทษ เน้นการเสริมแรงชมเชยในส่วนที่ดี เพิกเฉยไม่สนใจพฤติกรรมที่ไม่ต้องการ การลงโทษต่อเมื่อจำเป็นจริง ๆ

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มปัญญานิยม

ทฤษฎีนี้เป็นการสร้างความเข้าใจ การคิดหาเหตุผล การจูงใจ พันธกรรมการเรียนรู้เกิดขึ้นจากประสบการณ์เดิมและความสามารถในการคิดหาเหตุผล เน้นส่วนรวมทั้งหมดมากกว่าส่วนย่อย มีสาระสำคัญ คือเมื่อผู้เรียนมีโอกาสรับรู้สิ่งใหม่อย่างเด่นชัดตามประสบการณ์ที่ผ่านมา การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์เดิมเป็นจุดเริ่มต้น ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่เข้าด้วยกันอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมมาช่วยให้ประสบการณ์ใหม่สมบูรณ์แบบจนเกิดการเรียนรู้ได้

ทฤษฎีนี้เหมาะกับผู้ที่เล่นดนตรีเป็นเคยฝึกเพลงที่ชอบ เมื่อเล่นเพลงใหม่คล้ายเพลงที่เคยเล่นเคยประทับใจ จึงฝึกฝนโดยมีเพลงเก่าเป็นแนวทางทำให้ฝึกเพลงใหม่ได้เร็วประหยัดเวลาเป็นการนำความรู้เดิมมาบูรณาการเป็นความรู้ใหม่ คือการนำเอาประสบการณ์เดิมมาใช้ในปัจจุบัน ผู้เรียนที่มีประสบการณ์การฟังเพลงมามากก็เกิดการเรียนรู้ตามทฤษฎีนี้ได้จากการฟัง และความรู้สึก

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มปัญญาดังคม

ทฤษฎีนี้การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม การสังเกต ผู้เรียนมีการวิเคราะห์การเรียนรู้ เลือกถ่ายแบบโดยมีแรงจูงใจ และตัวแบบเป็นสิ่งเร้า มีสาระคือตัวแบบทำซ้ำหลาย ๆ ครั้งในสิ่งต้องการสอน มีการอธิบายชี้แจงควบคู่ไปกับตัวอย่าง บอกจุดประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน เป็นจุด

ประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเน้นขั้นตอนเพื่อให้ผู้เรียนคิดหรือเรียนรู้เป็นลำดับขั้นทำให้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้การเสริมแรงเมื่อผู้เรียนถ่ายแบบได้ถูกต้อง สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนตั้งใจเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้ออกมาเพื่อประเมินผล ถ้าการเรียนรู้ไม่เกิดผลควรแก้ไขที่กระบวนการหรือตัวผู้เรียนแล้วแต่ปัญหาที่เกิดขึ้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ ทั้งพฤติกรรมภายในและการแสดงออก ความตั้งใจ ความสามารถ การรู้จักประเมินตนเองเป็นปัจจัยสำคัญนอกเหนือไปจากการจูงใจหรือการเสริมแรงทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีนี้เหมาะกับการสอนดนตรีแบบสาธิต เรียนรู้จากตัวอย่าง ครูต้องเตรียมการสอนอย่างดี เป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อให้ผู้เรียนสังเกตจดจำ รับรู้ จนเกิดความคิด ครูควรอธิบายเนื้อหาที่เรียน ขั้นตอนการเรียนรู้เพิ่มเติม มีการเสริมแรงให้ถูกกับเวลา ให้โอกาสได้แสดงความสามารถทางดนตรีเพื่อประเมินผลและครูคอยแก้ไขเมื่อมีข้อผิดพลาด ความสามารถเฉพาะตัวก็เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมานุษยนิยม

ทฤษฎีนี้เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้ความสำคัญกับความรู้สึกรักของผู้เรียน ในการเรียนรู้มากที่สุด ผู้เรียนเรียนได้ดีเมื่อมีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสนใจ และความสามารถของตนเอง มีอิสระในความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการได้อย่างกว้างไกล การเรียนมีความหมายน่าสนใจสำหรับผู้เรียน ไม่ใช่การเรียนรู้ด้านสาระเพียงอย่างเดียว เน้นด้านเจตพิสัยเท่าเทียมกับพุทธิพิสัย ไม่มีการบังคับให้เรียนไม่ว่าอยู่ในสถานการณ์ใด ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีสาระคือสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนมีความสบายใจมั่นใจว่าสิ่งที่เรียนรู้ด้วยความรู้สึกความต้องการของตัวเอง ไม่มีความกลัวเกรง เรียนรู้ตามความสมัครใจ ผู้สอนสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจเรียนด้วยตนเองมิใช่การบังคับขู่เข็ญ ผู้สอนคอยช่วยเหลือแนะนำให้กำลังใจช่วยให้ผู้เรียนสบายใจ เกิดแรงจูงใจภายในขณะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง รู้จักใฝ่หาความรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีผู้สอนเป็นผู้ช่วยเหลือให้ผู้เรียนตระหนักถึงการประเมินผล รู้จักสร้างเกณฑ์เข้าใจการประเมินผลตนเองด้วยความยุติธรรม มองเห็นความสำคัญของผู้อื่นเท่ากับตัวเอง เคารพรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีเหตุผลในการแสดงความคิดเห็น ไม่ถือความคิดของตัวเองเป็นใหญ่ (อ้างถึงใน ฌูรท์ สุทธิจิตต์, 2541: 81 - 91)

สาระของทฤษฎีนี้คือ ให้อิสระกับผู้เรียนเน้นเป็นตัวของตัวเอง สร้างสรรค์งานดนตรีตามความคิดจินตนาการของตนเอง ผู้เรียนแต่ละคนมีกระบวนการเรียนรู้ของตัวเองอยู่แล้ว ผู้สอนเป็นผู้คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ ไม่บังคับบัญชาหาวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยความสนใจชี้แนะให้ผู้เรียนเข้าใจ มีหลักในการประเมินผลการปฏิบัติทักษะดนตรีด้วยตนเองอย่างถูกต้อง ยุติธรรม ทฤษฎีนี้คล้ายกับวิธีการเรียนแบบครูพักลักจำ

การนำทฤษฎีการเรียนรู้ทางจิตวิทยาไปใช้กับการเรียนการสอนดนตรีทำได้ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมให้มีระบบระเบียบ จากแนวคิดที่ง่าย ๆ ไปสู่แนวคิดที่สลับซับซ้อนช่วยให้ผู้เรียนรู้สาระดนตรีอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเป็นผลให้การเรียนการสอนดนตรีดำเนินไปอย่างมีความหมาย
2. ผู้สอนต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงวิธีสอนให้สอดคล้องกับผู้เรียน ควรใช้หลายวิธีเพื่อจูงใจให้ผู้เรียนสนใจเรียนดนตรีมากขึ้น
3. ควรเรียนรู้เกี่ยวกับการร้องก่อนเรียนเกี่ยวกับการเขียนโน้ต หรือชื่อของตัวโน้ต
4. คำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
5. ควรให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการปฏิบัติดนตรี เพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาดนตรี
6. การเสริมแรงช่วยให้การเรียนดนตรีมีประสิทธิภาพ
7. การวัดผลการเรียนดนตรี ควรใช้หลายๆ วิธี บางครั้งผู้เรียนเรียนรู้สาระดนตรีแต่ไม่ได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่เด่นชัด เช่น เรื่องของความซาบซึ้ง
8. ยอมรับความสามารถของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดการเรียนรู้ และการประเมินผล
9. ไม่มีทฤษฎีการเรียนรู้ใดที่นำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนดนตรีได้ดีที่สุด ทั้งนี้เพราะผู้เรียนมีประสบการณ์ที่แตกต่าง การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ อาจได้รับการประยุกต์มาจากหลายทฤษฎี ขึ้นอยู่กับผู้สอนพิจารณาว่าอะไรเหมาะกับนักเรียนที่สุด และใช้สิ่งนั้นเป็นหลักในการสอนดนตรี ซึ่งทำให้ผู้เรียนเรียนดนตรีด้วยความสนใจ มีความหมาย และเจตคติที่ดีต่อวิชาดนตรี

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางจิตวิทยาที่กล่าวมายังเกิดผลดี ถ้าผู้เรียนมีพื้นฐานทางดนตรีอยู่ก่อนแล้วพัฒนาไปตามที่ตัวเองถนัด ตามสภาพแวดล้อม ฝึกฝนเมื่อมีโอกาส มีสิ่งเร้าให้ฝึก โดยใช้ความรู้เดิมเป็นฐานบูรณาการกับความรู้ใหม่ ฝึกฝนจากความคุ้นเคย การเห็นแบบ การสังเกต ครุสาธิตให้ดู ครูพักลักจำ แต่ละทฤษฎีมีครูเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ผู้เรียนมีการแสดงออกเพื่อประเมินผลตัวเอง ไม่มีทฤษฎีไหนที่เหมาะสมกับผู้เรียนทุกคน ครูเท่านั้นที่ เป็นผู้ดำเนินกิจ

กรรม ลำดับขั้นตอน และเลือกสรรทฤษฎีให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ

หลักในการเรียนรู้

สุกรี เจริญสุข (2540: 61 - 66) ได้กล่าวถึงหลักของการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพเอาไว้ว่า เมื่อพูดถึงสุนทรียภาพแล้วในที่นี้หมายถึงการเรียนรู้ดนตรี ประกอบด้วยหลักการ 3 ส่วนด้วยกัน คือ

1. หลักความเหมือน
2. หลักความแตกต่าง
3. หลักความเป็นฉัน

ความเหมือน คือ “แม่แบบ” หรือแบบ คือครู เป็นแบบอย่างให้เด็กเรียนรู้ หลักของความเหมือนประกอบด้วยการเลียนแบบ และการทำซ้ำ ลูกเลียนแบบจากแม่ ลูกปฏิบัติตามแม่ปู่ดั่งคำโบราณที่ว่า “ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น”

ความแตกต่างเป็นความต้องการที่เปลี่ยนแปลง ความจำใจ ความรู้สึกที่เบื่อบ่อยในบรรยากาศที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ความต้องการสิ่งใหม่ๆ เพื่อความมีชีวิตชีวา ท้นกับเหตุการณ์ อย่างน้อยที่สุดเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความแตกต่าง

ความเป็นฉันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรม ความสมบูรณ์ลงตัวของดนตรีต้องตั้งอยู่บนความเป็นฉัน อดความเป็นฉัน และในความเป็นฉันนั้นก็คือรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชนนั่นเอง

การพัฒนาสุนทรียภาพทางด้านดนตรีของเด็ก สามารถจัดเป็นขั้นตอนได้ 5 ลำดับด้วยกัน คือ การเลียนแบบ การทำซ้ำ การแหกคอก ทางท่วงตาและความเป็นฉัน

1. หลักความเหมือน

ลำดับที่ 1 การเลียนแบบ

การเลียนแบบเป็นกระบวนการที่เด็กต้องได้ยินเสียงดนตรี ได้เห็นและได้สัมผัส แล้วอาศัยการเลียนแบบเพื่อลอกเลียนให้เหมือนแบบ สิ่งที่เป็นในการเลียนแบบมี ดังนี้

1.1 แบบดี เด็กมีโอกาสดูฟังได้เห็นได้สัมผัสดนตรีที่ดี ครูหรือนักดนตรีเป็นแบบอย่างที่ดีทุกๆ ด้าน แบบเป็นเส้นรอบวงของกฎเกณฑ์ที่เกิดในใจของเด็กที่เรียนรู้ว่าการกระทำ

ที่เหมือนแบบแล้วถูกต้อง แตกต่างไปจากแบบไม่ถูกต้อง เช่น การสอนดนตรีโดยวิธี “ ต่อเพลง ” ครูเป็นผู้สอนปฏิบัติ เล่นให้เด็กฟังก่อนให้เด็กปฏิบัติตามวรรคต่อวรรค

1.2 ความประทับใจ แบบที่ดีกระตุ้นให้เกิดความประทับใจ จำได้ฝังใจตรงใจจดจำแบบที่ได้ยินได้เห็นได้สัมผัสในที่สุดก็นำไปเป็นแบบอย่าง ต้องสร้างประสบการณ์ให้เด็กนักเรียนได้ชมการแสดงดนตรีที่ดี ครูแสดงสิ่งที่ดีให้เด็กดู

1.3 การเลียนแบบแบบที่จำไว้ฝังใจ ประทับอยู่ในใจนำมาลอกเลียนแบบทำตามในรูปของการร้องเพลง เล่นดนตรี หรือทำท่าทางประกอบ การเรียนดนตรีก็คือลงมือเรียนดนตรี เล่นดนตรีด้วยเครื่องดนตรี การเริ่มต้นเรียนดนตรีก็คือการเริ่มจากการเลียนแบบ ลอกแบบ ให้เหมือนตามแบบได้นั้น ครูผู้ดนตรีต้องเล่นเครื่องดนตรีได้ เพื่อเป็นแบบให้เด็กลอกเลียน

ลำดับที่ 2 การทำซ้ำ

การทำซ้ำเป็นการย้ำทักยะเพื่อให้เกิดความแม่นยำ “ ไม่เก่งแต่ชำนาญ ไม่เชี่ยวชาญแต่เคยมือ ” การทำซ้ำให้เกิดความชำนาญ สามารถควบคุม กำกับ จัดการกับเครื่องดนตรี ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนดนตรีจำเป็นต้องฝึกด้วยการทำซ้ำ

การฝึกฝนก็คือการทำซ้ำ ทำให้ทุกอย่างมีความสมบูรณ์ ซ้ำจนกระทั่งทำได้ไม่ผิด ทำอีกก็ครั้งก็ไม่ผิด การทำซ้ำมีเป้าหมาย ดังนี้

2.1 ทำซ้ำให้ท่องจำขึ้นใจ เป็นการทำซ้ำให้เหมือนแบบไม่ให้ผิดเพี้ยนหลักตักทำได้

2.2 จำทรงเอาไว้ เมื่อทำซ้ำตามแบบได้แล้วจึงท่องจำและทรงเอาไว้ให้ขึ้นใจนำมาทำอีกก็ครั้งก็สามารถทำได้ไม่ผิดเพี้ยน

2.3 ฝึนเป็นเสียงดนตรี การละเมอเพื่อฝึนเป็นพฤติกรรมที่ตามมา จากการทำซ้ำจนท่องจำขึ้นใจแล้วเก็บไปฝึน ฝึนเป็นเสียงดนตรี ฝึนว่าได้เล่นดนตรี ฝึนว่าได้ยินเสียงดนตรี ฝึนว่ามีคนปรบมือมากมาย ฝึนว่ามีนักดนตรีมาเล่นให้ฟัง ฯลฯ

2. หลักของความแตกต่าง

ลำดับที่ 3 การแหกคอก

การทำซ้ำจนขึ้นใจซ้ำจนเกิดความเบื่อหน่ายจำเจมีความรู้สึกที่ต้องการเปลี่ยนแปลงต้องการที่แหกคอกออกมา ต้องการความแตกต่าง ต้องการบรรยากาศใหม่ๆ

ในกลุ่มผู้ที่มีความคิด “แหกคอก” ทั้งหลาย มีลักษณะได้หลายๆ รูปแบบ อาทิ ลักษณะเหมือนกับพวก “หัวล้านนอกครู” หรือเป็นพวก “วัดรอยเท้าครู” บางทีก็เป็นพวก “นอกคอก” แม้แต่ในกลุ่มที่มีความคิด “หัวก้าวหน้า” หรือ “หัวก้าวร้าว” ก็ตามแต่ ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้มอง

มองจากมุมไหนกลุ่มสุดท้ายของพวกเขาแหกคอกทางดนตรีและศิลปะ อาจถูกเรียกว่า “พวกกบฏ” กล่าวคือการปฏิเสธต่อรูปแบบและวิถีทางดั้งเดิมที่มีอยู่ มีแต่การแสวงหาและสร้างแนวทางขึ้นมาใหม่ ดังนี้

3.1 การดัดแปลงแบบ “ร้อยเนื้อทำนองเดียว” โดยการดัดเนื้อ แต่อาศัยทำนองเดิม ยังมีส่วนหนึ่งส่วนของเพลงอยู่ สามารถดัดได้เป็นบางส่วน เช่น รักษาทำนองเพลงไว้ เปลี่ยนแปลงเฉพาะเนื้อร้อง เช่นเพลง “ลามะลิดา” ลามะลิดาขึ้นต้นอะไรก็ได้แต่ลงท้ายด้วยสระอา หรือเพลง “จุดเทียนเวียนวน” เป็นต้น อาศัยทำนองเดิมแต่เนื้อร้องเปลี่ยนไปได้เรื่อย ๆ

3.3 การยัดลูกตกในเพลง (เสียงเดิม) แล้วสร้างทำนองใหม่ ระหว่างกลางของลูกตกขึ้นมาใหม่ในรูปแบบของดนตรีไทย หรือการยัดคอร์ดของดนตรีสากล แล้วสร้างทำนองให้ตกเสียงที่อยู่ในคอร์ดนั้น ๆ อย่างดนตรี “แจ๊ส” หรือเพลงประเภทเพลงเถา เพลงที่แปรทาง

3.3 การแสวงหาตัวเอง ผู้เรียนรู้ว่าสิ่งที่ทำอยู่ไม่ใช่ของตัวเอง ไม่ใช่ฉัน พยายามสร้างผลงานขึ้นมาใหม่ เพื่อแสดงถึงความเป็นตัวเองบ้างแม้ยัดนิดก็ยังดี

ลำดับที่ 4 ทางเทวดา

ทางเทวดา เป็นทางที่สมบูรณ์ในการสร้างผลงานออกมาให้มีทักษะที่สมบูรณ์ ถูกต้องแม่นยำ เป็นตัวของตัวเองสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่จนกระทั่ง “มุตโตแตก” หรือ “ดันได้”

มุตโต คือ ปฏิภาณไหวพริบทางดนตรี

การดัน หรือ เรียกให้หรุเป็นภาษาเขกว่า “คิดปฏิภาณ” หรือ “ดุริยปฏิภาณ” หมายถึงความสามารถในการดันเพลงได้อย่างฉับพลันทันใด อาศัยความชำนาญไม่ต้องคิดสามารถปฏิบัติได้ทันที

มุตโตแตก คือ มีความแตกฉานแม่นยำในตัวเอง สำหรับศิลปินที่มีความสามารถดันได้ หรือมุตโตแตกแล้ว ไม่จำเป็นต้องสามารถคิดทางออกมาได้เรื่อย ๆ อย่างแตกฉานและชำนาญโดยไม่ซ้ำกัน

ตำนานทางเทวดาเล่ากันว่า ครูหลวงประดิษฐไพเราะ สอนลูกศิษย์แตกต่างกัน ลูกศิษย์แต่ละคนได้เพลงไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับความสามารถของลูกศิษย์ ความรู้ที่ครูให้จึงมีรสที่แตกต่างกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเดี่ยวระนาดเพลง “กราวโน” ศิษย์ระนาดเอกของครูหลวงประดิษฐไพเราะได้ทางมาไม่เหมือนกันจึงสร้างความแปลกใจให้แก่ลูกศิษย์เป็นอย่างมากว่า “ครูได้ทางมาจากไหน” ครูก็ตอบไปว่าเป็นทางเทวดา

3. หลักความเป็นัน

ลำดับที่ 5 สุนทรีภาพตั้งอยู่บนรากเหง้าของวัฒนธรรม (ความเป็นัน)

วัฒนธรรมอันเป็นหัวใจของงานศิลปะก็คือ ความเป็นัน ซึ่งเป็นวิญญาณของคนและผลงานดนตรีที่ได้แสดงออกมา วัฒนธรรมทางศิลปะมีอยู่ 2 ระดับด้วยกัน

5.1 วัฒนธรรมที่เป็นสันดานภายใน (สันดานสุก) สิ่งที่เป็นครุอยู่ภายในการเก็บสั่งสมความรู้ความสามารถที่ทับถมเอาไว้ภายในเป็นคุณสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เมื่อมีโอกาสสิ่งเหล่านั้นก็จะไหลออกมาภายนอกในรูปแบบของงานศิลปะ แสดงถึงความเป็นัน

5.2 วัฒนธรรมที่เป็นของสังคมภายนอก เป็นเบ้าหลอมให้คนในชุมชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีความรู้สึกนึกคิดคล้าย ๆ กัน รับรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมของกันและกัน เช่นเพลงที่แสดงความเป็นเชื้อชาติ มอญ ลาว เขมร พม่า ฉวน มาเลย์เซีย ไทย ข่า ฝรั่งเศส เป็นต้น

ศิลปะกับศิลปินที่ยิ่งใหญ่ ก็คือ ผู้ที่สามารถแสดงความเป็นันได้อย่างชัดเจน เด็กไทยทุกคนต้อง “อวดความเป็นัน” หรือเรียกว่า “อวดความเป็นไทย” ทางดนตรีนั้นให้ได้ชัดเจนออกมาทางเสียง กลิ่นไอ วิญญาณทางวัฒนธรรมต้องอยู่ในกระบวนการศึกษาของไทย

หลักการที่ยกมาเป็นเพียงความรู้ ประสบการณ์ของคนจำนวนหนึ่งเท่านั้น บอกว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องทั้งหมดก็ไม่ได้ แต่หากได้ไตร่ตรองใช้เป็นพื้นฐานก่อน อาจนำไปสู่พัฒนาการของแนวคิดและทฤษฎีใหม่ๆ ได้ ผู้เขียนมีความเชื่อว่า แม้นันไม่เหมือนเขาอย่างน้อยที่สุดฉันก็รู้ว่า “ฉันแตกต่าง”

หลักการนี้เริ่มจากการเลียนแบบ ถ้ายแบบ เพลงที่ประทับใจของศิลปินที่ตัวเองชอบ นำมาฝึกให้เหมือนจนเล่นได้ยาวนานเข้าเกิดความเบื่อจำเจ อยากเปลี่ยนแปลงให้แตกต่างจากเดิม โดยยึดเพลงเดิมเป็นฐาน เล่นนานเข้ารู้สึกว่าการทำอยู่ไม่ใช่ตัวเอง เบื่อที่ต้องเล่นตามคนอื่น ต้องค้นหาตัวเองให้พบเสาะแสวงหาทางที่ตัวเองถนัด จึงรวบรวมความรู้ความชำนาญที่มีอยู่สร้างผลงานขึ้นมา สลัดสิ่งที่จะต้องตามคนอื่นออกไป เพื่อให้เห็นว่านี่แหละคือฉัน แสดงถึงความแตกต่างด้านประสบการณ์ ฝีมือ และความสามารถของฉัน

การจัดกิจกรรมดนตรี

กิจกรรมดนตรีดำเนินไปจนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่างศักยภาพของครูผู้จัดกิจกรรมเป็นปัจจัยหลักเพราะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ยังมีปัจจัยที่สำคัญอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. การเตรียมการณ ก่อนการจัดกิจกรรมดนตรี ต้องจัดทำโครงการกำหนดขั้นตอนเพื่อ

เป็นทิศทางการทำงาน จัดทำรายละเอียดทุกขั้นตอนตั้งแต่การรับสมัคร การดำเนินกิจกรรม การประเมินผล การจัดหาเครื่องดนตรีเตรียมไว้ ต้องมีการวางแผนทำเป็นโครงการ เป็นตัวควบคุม ทำเป็นระบบมีขั้นตอนที่ชัดเจนสมบูรณ์แบบ (ชม ภูมิภาค, ม.ป.ป. : 56) เมื่อถึงเวลาจัดกิจกรรมอาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ยืดหยุ่น ให้เหมาะสมตามสภาพของกิจกรรม

2. เทคนิควิธีสอนดนตรี การจัดกิจกรรมดนตรีก็คือการเรียนการสอนดนตรี ดังนั้นเทคนิคการสอนมีความจำเป็นที่ต้องนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เทคนิคการสอนเป็นส่วนหนึ่งของวิธีสอน การสอนต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการไปตามสภาพของผู้เรียนและสภาพแวดล้อม ผู้สอนต้องหาวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่และมีประสิทธิภาพเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็ว

การเรียนการสอนดนตรีถ้าผู้สอนมีเทคนิควิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม ย่อมช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีความเข้าใจในสาระดนตรีได้ ระดับประถมศึกษาวิธีการสอนดนตรีจัดว่าสำคัญมาก เนื่องจากผู้เรียนอยู่ในวัยที่ไม่สามารถเรียนรู้ บางสิ่งบางอย่างที่เป็นนามธรรมได้ ผู้สอนควรหาวิธีการช่วยให้สิ่งที่เป็นนามธรรมมีความหมายกับผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ ได้ดีขึ้น ส่วนระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาผู้เรียนมีการพัฒนาด้านความคิดเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น มีความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ดีขึ้น เทคนิควิธีสอนยังคงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย เพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนให้ดีขึ้น การเรียนการสอนดนตรีที่ดี ควรเป็นวิธีการที่พัฒนามาจากหลักการหรือแนวคิดที่เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน และสาระทางดนตรี (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2538: 103)

หลักการทั่วไปในการสอนดนตรี

1. มีประสบการณ์เกี่ยวกับการร้องก่อนที่แนะนำหรือสอนเกี่ยวกับตัวโน้ต
2. มีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีทุกประเภท
3. เรียนรู้สาระดนตรีและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
4. เรียนรู้กิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป

หลักการทั่วไป ที่กล่าวมาคล้ายกับหลักการจัดการเรียนการสอนดนตรีของระบบเพสตารอสซี่ (Abele, Hoffer, and Klotman, 1984 อ้างถึงใน ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2538: 104) ซึ่งกล่าวไว้ดังนี้

1. สอนให้รู้จักเสียงก่อนสัญลักษณ์ ผู้เรียนมีโอกาสเรียนร้องก่อนเรียนการเขียนโน้ตหรือชื่อของตัวโน้ต

2. แนะนำให้ผู้เรียนสังเกต และฟังเสียงตลอดจนลอกเลียนแบบเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยินเพื่อให้เห็นความเหมือนความแตกต่าง ผลที่เกิดจากเสียง ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยตนเอง

3. สอนสิ่งต่างๆ ที่ละอย่าง ได้แก่ จังหวะ ทำนอง และลีลาของดนตรี โดยมีทั้งการสอนและการปฏิบัติควบคู่กันไป ก่อนที่ผู้เรียนจะเริ่มเรียนรู้และปฏิบัติบทเรียนที่เป็นผลรวมขององค์ประกอบดนตรีในระดับที่มีความยากมากขึ้น

4. การฝึกปฏิบัติแต่ละขั้นตอนผู้เรียนควรปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ในแต่ละขั้นตอน ก่อนก้าวไปสู่การฝึกปฏิบัติที่ยากขึ้นต่อไป ใช้วิธีการอุปมาให้ตัวอย่างฝึกปฏิบัติ และสรุปเป็นหลักการและทฤษฎี

5. ให้ผู้เรียนมีโอกาสได้คิดวิเคราะห์ และฝึกปฏิบัติในเรื่องของคุณภาพของเสียง และประยุกต์สิ่งที่ได้รับกับดนตรี สอนชื่อตัวโน้ตควรให้มีความสัมพันธ์กับบทเพลงที่ใช้ประกอบการเรียน

วิธีการสอนดนตรี

วิธีการสอนมีมากมายแต่ละวิธีมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในวิชาที่สอน นักการศึกษาของไทยและต่างประเทศต่างคิดหาวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อประหยัดเวลาที่ใช้ในการสอน ครูผู้สอนต้องเลือกวิธีการที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดกับกิจกรรมนั้นๆ วิชาดนตรีก็เช่นกันครูผู้สอนต้องรู้จักเลือกวิธีการสอนที่เห็นว่าเหมาะสมกับระดับพื้นฐานความรู้ และวัยของผู้เรียน วิธีการสอนดนตรีต่อไปนี้นี้เป็นวิธีการสอนที่ทั่วโลกยอมรับและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก คือ

วิธีการสอนดนตรีของดาลโครซ

เอมิล ชาคส์-ดาลโครซ (Emile Jaques-Dalcroze) เป็นผู้ประพันธ์เพลงและนักดนตรีศึกษาชาวสวิสได้คิดค้นวิธีการสอนดนตรีจนเป็นที่นิยมทั่วไปในอเมริกาได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นทุกขณะ

ดาลโครซมุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสดงออก มีประสบการณ์ดนตรีโดยใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหวเป็นสื่อ เน้นกิจกรรมประกอบจังหวะจินตลีลา ให้ความสนใจและพัฒนาความรู้สึกของผู้เรียนที่ตอบสนองต่อดนตรี ตามความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนเป็นหลัก ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเองเห็นความสำคัญและพัฒนาความสามารถในการแสดงออกของตน เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเรียนคือเปียโน การฟีกร้อง ฟีกอ่านโน้ต เริ่มจากเสียงต่ำไปเสียงสูงที่ละตัวติดต่อกัน ช่วยให้เกิดพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ทางดนตรี ฟีกแต่งเพลง เรียนรู้ส่งไกลตัวไปหาสิ่ง

ไกลตัว โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางดนตรี ระดับอนุบาลหรือ ประถมเน้นพัฒนาการสร้างสรรค์ด้านลํานํ้า ต้องฝึกหัดอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ

วิธีการสอนดนตรีของออร์ฟ

คาร์ล ออร์ฟ (Carl Orff) ผู้ประพันธ์เพลง และนักดนตรีศึกษาชาวเยอรมัน ได้คิดค้นวิธีการหลังจากที่เขาได้สอนดนตรีเด็กมานาน จุดมุ่งหมายพื้นฐานของออร์ฟในการสอนดนตรี คือการพัฒนาความสามารถทางด้านความคิดสร้างสรรค์ทางดนตรี

วิธีการของออร์ฟ เริ่มต้นจากเพลงและแนวคิดทางดนตรีจากสิ่งง่ายไปยาก จากความหยาบสู่ความละเอียด ใช้การเล่นเครื่องประกอบจังหวะนำไปสู่การเรียนรู้เรื่องจังหวะ ใช้พื้นที่รอบๆ ตัวเพื่อ เรียนรู้จังหวะการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับ เบา-หนัก ลง-ขึ้น ใน-นอก การตบมือ ตบที่ตัก ย่ำเท้า ตีค้อน ใช้จังหวะการพูดนำไปสู่ความเข้าใจแนวคิดของระดับเสียง ตำรวจเสียงรอบๆ ที่อยู่ใกล้ตัว เรียนรู้เกี่ยวกับเสียงต่างๆ เสียงพูด เสียงร้องเพลง เสียงเครื่องดนตรีและเสียงดนตรี เป็นการศึกษาแบบเล่นปนเรียน อุปกรณ์ที่ใช้มีขนาดเล็กและไม่ว่าทุกขนาดสามารถถอดออกได้ บันไดเสียงที่ใช้คือ โด เร มี ซอล ลา (เพนตาโทนิค) วิธีการของออร์ฟความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญและเน้นมากที่สุด ดังนั้นการสำรวจสิ่งต่างๆ รอบตัวเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้เด็กนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ดนตรีอย่างเต็มที่ (ณรุทธิ์ สุทธจิตต์, 2541: 137-139)

วิธีการสอนที่กล่าวมามีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน โดยมีพื้นฐานทางจิตวิทยาการเรียนรู้เป็นตัวกำหนดที่สำคัญประการหนึ่งเพื่อช่วยให้ผู้เรียนดนตรีเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน คาลโครซมุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสดงออก มีประสบการณ์ดนตรีโดยใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหวเป็นสื่อ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเรียนคือเปียโน การฝึกฝนเริ่มจากการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว สภาพแวดล้อม ไปหาสิ่งที่อยู่ไกลตัว มุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้านดนตรี ที่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์คือการเน้น การย่ำ และการฝึกฝนอยู่เสมอ เป็นประจำ ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ ด้านหลักการของออร์ฟมุ่งเน้นกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้การเล่นเครื่องประกอบจังหวะ และระนาดที่มีทุกขนาดสามารถถอดออกได้ เป็นการฝึกพื้นฐานของดนตรีด้านจังหวะ และเสียง นำเอาสิ่งที่อยู่รอบตัวมาใช้ประโยชน์ทางความคิดสร้างสรรค์ ด้านการแต่งเพลง ช่วยให้ผู้เรียนไม่เครียดจากการเรียนเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนาน และได้รับความรู้จากการเล่นไปด้วย บันไดเสียงที่ใช้สอดคล้องกับการเล่นเพลงพื้นบ้านของไทยและใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ เสียง โด เร มี ซอล ลา จากหลักการและวิธีการเหล่านี้ผู้นำมาใช้ควรคำนึงถึงจุดมุ่ง

หมายในการเรียนการสอนดนตรีของตนเองเป็นหลัก   นำวิธีการที่เห็นว่าเหมาะสมมาปรับปรุง
ประยุกต์ใช้

สื่อ อุปกรณ์ เครื่องดนตรี

สื่อ อุปกรณ์ เป็นผู้ช่วยของครู มีคุณสมบัติทำให้เรื่องที่ยากเป็นเรื่องที่ง่าย ใช้เป็นพาหนะ
เดินทางจากจุดเริ่มต้นไปยังจุดหมายปลายทาง หรือเป็นตัวเชื่อมค่า ระหว่างจุดหมายปลายทางทั้ง
สองข้าง เป็นเงื่อนไขสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะ และเจตคติ (เสนห์ บุญช่วย, 2539: 5)

การสอนเป็นการกระทำของครู เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน การสอนก็คือการส่ง
สารไปยังผู้เรียน แต่สารนั้นต้องมีพาหนะนำไปลักษณะเช่นนี้เราเรียกว่า “สื่อการสอน” (ชม ภูมิภาค,
ม.ป.ป.: 57)

สื่อการสอน คือ ตัวกลางที่ช่วยนำความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถ
บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนที่ตั้งไว้

ดนตรีเป็นเรื่องของเสียง ใช้เสียงเป็นอุปกรณ์การสอน ซึ่งเป็นนามธรรมกระบวนการจัด
การเรียนการสอนวิชาดนตรีเพื่อให้เด็กเกิดการรับรู้มีความเข้าใจอย่างชัดเจน มีทักษะและทัศนคติที่
ดี ครูจึงต้องมีความพยายามทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม วิธีการที่ทำให้เป็นรูปธรรมก็คือการใช้
“สื่อการสอน”

สื่อทางดนตรีหมายถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ ทางดนตรี ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจ
ดนตรีอย่างรวดเร็ว มีทักษะทางดนตรี และมีทัศนคติที่ดีต่อดนตรี

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2538: 85) แบ่งสื่อการเรียนทางดนตรีไว้ 5 ประเภทที่สำคัญ คือ

1. แผนภูมิและแผนภาพ ได้แก่ แผนภูมิเพลง แผนภูมิแสดงจังหวะ รูปแบบจังหวะรวม
ไปถึงแนวทำนอง บันไดเสียง คอร์ดลักษณะต่าง ๆ และรูปเครื่องดนตรี รูปภาพผู้ประพันธ์เพลง
เป็นต้น สื่อพวกนี้เป็นสื่อที่ต้องมีการจัดเตรียมไว้ก่อน การทำบันทึกการสอนช่วยให้สะดวกเตรียม
อะไรไว้ล่วงหน้า สื่อจำพวกนี้อาจเป็นชอล์ก หรือกระดานดำเขียนในขณะที่ทำการสอนได้ แต่ถ้า
ใช้แผนภูมิและแผนภาพทำให้การสอนดำเนินไปรวดเร็ว และน่าสนใจกว่า

2. เพลงจัดเป็นสื่อสำคัญในการสอนดนตรี การเลือกเพลงที่นำมาใช้ในการสอนควรให้
เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน และควรเป็นเพลงหลาย ๆ ประเภทที่มีคุณค่าควรแก่
การนำมาใช้เป็นสื่อประกอบการสอนดนตรี

3. เครื่องเสียง ได้แก่ เครื่องเล่นแผ่นเสียง เครื่องเล่นเทป ซีดี แผ่นเสียงและเทป ซึ่งใช้มาก
เช่นกันในการสอนดนตรี เครื่องเสียงควรอยู่ในสภาพเรียบร้อยพร้อมใช้ มีคุณภาพดีเพื่อช่วยให้
ผู้ฟังเกิดสุนทรีรสและความซาบซึ้ง

4. เครื่องดนตรี การสอนดนตรีอย่างน้อยควรมีเครื่องประกอบจังหวะ ไว้ใช้ประกอบกิจกรรม การเล่นเครื่องประกอบจังหวะ ถ้ามีเครื่องดนตรีประเภทคีย์บอร์ดด้วย จะช่วยให้การสอนน่าสนใจมากขึ้นเวลาสอนการเล่น

5. สื่ออื่นๆ เช่น แอปภาพ สไลด์ ทีวี วิดีทัศน์ ภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับดนตรี หรือคอมพิวเตอร์ช่วยสอนทางดนตรี สื่อดนตรีที่ผู้สอนผลิตเองหรือซื้อหามา สื่อเหล่านี้ควรมีคู่มือการใช้ด้วย

สื่อการสอน ดังกล่าว ไม่ว่าชนิดใดก็ตามมีความสำคัญและมีคุณค่ายิ่ง ต่อการเรียนการสอนทั้งสิ้น ครูหลายท่านมีแนวคิดการสอน การถ่ายทอดวิชาความรู้ที่แตกต่างกัน แต่ทุกท่านก็มีการเลือกสื่อ และการใช้สื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการสอน ดังนั้นการใช้สื่อใดๆ ถ้าการเรียนการสอนไม่ดีขึ้นจึงไม่ควรใช้ ควรคิดหาสื่อที่เหมาะสมกว่ามาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์มากกว่า และบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้ใช้สื่อควรมีทักษะในการใช้ อีกประการหนึ่งคือการทำสื่อบางประเภทต้องใช้เวลาในการทำ ฉะนั้นควรใช้สื่ออื่นๆ ให้คุ้มค่า

การวัดผลและประเมินผลดนตรี

ความหมายของการวัดผลและการประเมินผล “การวัด” และ “การประเมินผล” มักใช้คู่กันในบางครั้งก็ใช้แทนกัน การวัดผล คือ การวัดผลการเรียนของผู้เรียนว่าเป็นอย่างไรซึ่งมักมีค่าเป็นตัวเลข เป็นข้อมูลเชิงปริมาณของผู้เรียน ส่วนการประเมินผลหมายถึงการได้ค่าจากการวัดมาแล้ว และมีการประเมินค่าจากการวัดออกมาเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพของผู้เรียนว่าดีขึ้นมากน้อยเพียงใด ดนตรีมีเนื้อหา ทักษะ สัมพันธ์กับเจตคติ แนวคิดซึ่งเกี่ยวกับความซาบซึ้งในดนตรี การประเมินผลดนตรีควรประเมินด้านเนื้อหาทางทฤษฎี ทักษะ เจตคติ ความซาบซึ้งในดนตรีให้ครบ

กิจกรรมการเรียนการสอนดนตรี จำเป็นต้องมีการวัดผลประเมินผลความรู้ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วัดก่อนการจัดกิจกรรม ระหว่างการจัดกิจกรรม และหลังการจัดกิจกรรมการวัดก่อนเป็นการประเมินความรู้พื้นฐานของเด็ก เพื่อครูจัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาการวัดระหว่างจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้เด็กตื่นตัวกับกิจกรรมที่กำลังเรียนอยู่ ส่วนการวัดหลังจัดกิจกรรมเพื่อหาความก้าวหน้าของผู้เรียน และจุดบกพร่องของกิจกรรมเพื่อปรับปรุงแก้ไข เครื่องมือการวัดผลต้องมีคุณภาพ เทียบตรง ชัดเจน การวัดผลวิชาดนตรีมีการวัดหลายวิธีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป ขึ้นอยู่กับกิจกรรมและจุดประสงค์ของการวัดผล และระดับความรู้ของผู้เรียน กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านการวัดผลประเมินผลเพื่อปรับปรุง ปรับเปลี่ยนตำแหน่งผู้เล่นภายในวงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2538: 161-178) ได้กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลดนตรี ดังนี้

ในการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนดนตรี ควรคำนึงถึงโครงสร้างของสาระดนตรี เป็นหลัก รวมไปถึงหลักในการวัดผลประเมินผล ในกรณีสาระดนตรีควรวัดการประเมินผลในด้านเกี่ยวกับเนื้อหาดนตรี ทักษะดนตรี รวมทั้งเจตคติของผู้เรียนต่อดนตรีซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความซาบซึ้งในดนตรีด้านหลักการของการวัดผลประเมินผล ควรคำนึงถึงการสร้างแบบทดสอบ วิธีการวัดและเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผล

การวัดผลประเมินผลดนตรี เป็นการประเมินผลเกี่ยวกับเนื้อหาดนตรี ซึ่งเน้นหนักไปทางเรื่องการสร้างแบบทดสอบลักษณะต่าง ๆ การประเมินผลเกี่ยวกับทักษะดนตรี ได้แก่ เรื่องของการปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประเมินค่า อิงข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ การประเมินผลเกี่ยวกับทัศนคติซึ่งเกี่ยวข้องกับการประเมินค่าอิงข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก การประเมินผลดนตรีแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. การประเมินเนื้อหาดนตรี ได้แก่ องค์ประกอบดนตรี (ลำนํ้า ท่วงทำนอง รูปแบบความไพเราะในนํ้าเสียง) และกระบวนการเพลง (บทเพลง และประวัติดนตรี) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีดนตรี สามารถประเมินผลได้โดยใช้การทดสอบรูปแบบต่างๆได้ เนื่องจากการประเมินผลทางด้านเนื้อหา แนวคิด ไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ

2. การประเมินผลทักษะดนตรี เกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติ กระทำได้ในสองลักษณะตามประเภทของการปฏิบัติดนตรี คือ การปฏิบัติเดี่ยว และปฏิบัติกลุ่ม การวัดทั้งสองลักษณะนี้คือ การวัดทักษะด้านการปฏิบัติ และวัดคุณภาพของการปฏิบัติ

3. การประเมินผลทัศนคติดนตรี เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ รสนิยม ความชอบ ความมีสุนทริยะ และความซาบซึ้ง เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายใน จิตใจ อารมณ์ ผู้เรียนอาจแสดงให้เห็นเป็นพฤติกรรมอย่างเด่นชัด หรือไม่แสดงออกให้เห็นได้ทั้งนั้น การวัดผลทางทัศนคติจึงควรหาวิธีที่ดีที่สุด และวัดได้อย่างแท้จริงที่สุดเท่าที่ทำได้

การประเมินผลดนตรีมีการประเมิน 3 ลักษณะ คือประเมินเนื้อหา ทักษะ และทัศนคติ เพื่อให้การประเมินมีประสิทธิภาพได้ค่าใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดขึ้นอยู่กับวิธีการวัดผล ต้องมีความเที่ยงตรง เชื่อถือได้ ต้องวัดก่อนจัดกิจกรรม ระหว่างกิจกรรม และหลังกิจกรรม เครื่องมือการวัดผลต้องมีความครบถ้วน ทั้งวิธีการวัด หลากหลายรูปแบบเพื่อให้ได้เนื้อหาที่ต้องการวัดครบถ้วนสมบูรณ์ เครื่องมือที่ใช้วัดต้องสะดวก ง่ายต่อการใช้ ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการวัดและการประเมินมากที่สุด

ดนตรีพื้นบ้าน

เป็นสังขรณ์และมีการยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า ธรรมชาติของสิ่งที่เป็นศิลปะทั้งหลายยากที่จะอยู่ได้คงที่อย่างบรรดาสิ่งที่เป็นศาสตร์อื่น ๆ เช่นคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เหตุที่ศิลปะทั้งหลายไม่คงที่เพราะเป็นผลผลิตที่เกิดจากจิตใจของมนุษย์ เมื่อจิตใจของมนุษย์เปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพทางสังคม สิ่งที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ตามกาลเวลาและความเปลี่ยนแปลงนี้ยากนักที่จะกลับเข้าสู่สภาพเดิมหากมีก็เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น

ดนตรีพื้นบ้าน เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่แฝงอยู่ในรูปของการละเล่นของไทย ที่นับวันจะหายไปหรือกลายรูปไปเป็นอย่างอื่น อย่างการละเล่นหลายอย่างที่ได้หายไปแล้ว เช่น โหม่งรุ่ม กุลาตีไม้ ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น แม้ในปัจจุบันได้มีการส่งเสริมฟื้นฟูมาบ้าง แต่นั่นเป็นแต่เพียงการ “แสดง” เพื่อสนองความต้องการของผู้ฟังเพียงครั้งคราว ไม่ใช่เป็นจิตวิญญาณที่ยอมรับด้วยความศรัทธาอย่างลึกซึ้งดังที่เป็นมาในอดีต แม้แต่สถาบันการศึกษาชั้นสูงได้นำเอาดนตรีพื้นบ้านซึ่งอยู่ในหมวดศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านมาศึกษาตามแนววิชาคติชนวิทยาแต่ก็เป็นการศึกษา “เพื่อรู้” มากกว่าเพื่อ “อนุรักษ์” คือรู้แล้วก็ปล่อยทิ้งไป เพราะไม่อาจทนกระแสรู้สึกตามค่านิยมของคนปัจจุบันได้ ได้แต่รอวันที่จะมาถึงคือวันที่คิดถึงประโยชน์ของเพลงพื้นบ้านแต่ได้กลับกลายเป็นอดีตไปแล้ว (สังัด ภูเขาทอง, 2531: 52)

ดนตรีพื้นบ้าน นับวันแต่จะลบเลือนไปจากความทรงจำจากชาวชนบทหรือท้องถิ่นที่เคยอยู่เคยร้องเคยเล่นเป็นที่รู้จักกันมานาน เพราะคนเหล่านั้นนับวันแต่จะล้มหายตายจากไป ตามกาลเวลา และจากไปโดยที่ไม่มีการสืบทอดให้แก่คนข้างหลัง เพราะไม่มีการถ่ายทอดเป็นมรดกจากปู่ย่าตายายลงไปถึงลูกหลานที่เป็นสายเลือดเดียวกัน อาจเป็นเพราะคนข้างหลังไม่สนใจเรียนรู้และรับเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอาไว้ เนื่องจากมีวิวัฒนาการใหม่ ๆ ที่น่าสนใจเกิดขึ้นมากมายเลยทำให้คนรุ่นหลังลืมของดี ๆ ที่เป็นวัฒนธรรมและเป็นสมบัติของตนเองไป ยิ่งกาลเวลาผ่านไปนานเท่าใดคำว่า “ดนตรีพื้นบ้าน” ก็ยิ่งจางหายไปจากความทรงจำของชาวชนบท

ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์ (2530: 20) ได้กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านว่า พวกเขารู้จักและจดจำจนขึ้นใจจากการฟังเพียงอย่างเดียวไม่ต้องอาศัยลายลักษณ์อักษรใด ๆ เมื่อเขาลงมือปฏิบัติกับเครื่องดนตรีนั้น เขาไม่ได้เริ่มต้นที่การทำความรู้จักรับกับ ทำนอง และลีลาจังหวะ เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในตัวเขาแล้วโดยได้มาจากการซึมซับรับรู้ที่สะสมไว้เป็นเวลานาน เมื่อค้นพบระบบและวิธีใน

การเล่นแล้วดนตรีก็พรุ้งพรุ้งออกจากในตัวเขาผ่านเครื่องดนตรีออกมา วันเวลาที่เพิ่มขึ้นพัฒนาทักษะให้แก่มากขึ้นตามลำดับ

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2523: 1) ได้พูดถึงดนตรีพื้นบ้านว่า ในแต่ละท้องถิ่นดนตรีพื้นบ้านก็มีความแตกต่างกัน ทั้งเครื่องดนตรีและสำเนียงของดนตรี ทำทางที่ใช้ประกอบก็มีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่นนั้นๆ จากท้องถิ่นก็มีการพัฒนาให้เข้าสู่ระบบของการศึกษาก็คือ โรงเรียนมีการซึมซับ และถ่ายทอดความเป็นประเพณีวัฒนธรรมให้เด็กที่เจริญเติบโตขึ้นไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีวัฒนธรรม

พูนพิศ อมาตยกุล (2529: 188) ได้กล่าวถึงเพลงพื้นบ้านว่าเป็นเพลงที่กลุ่มชนชาวบ้านใช้ร้องหรือร้องรำ มีจุดประสงค์เพื่อความบันเทิงโดยเฉพาะมีหลักการเล่นที่เรียบง่ายไม่มีพิธีรีตองไม่ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่น ๆ ให้เกิดความยุ่งยากสิ้นเปลือง ใช้สำนวนบทร้องเรียบง่ายไม่เป็นฉันทลักษณ์ที่ยุ่งยาก คิดด้วยปฏิภาณแล้วร้องออกไป เป็นการโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิง มักเป็นเรื่องชวนขัน เพื่อให้คนฟังได้สนุกสนานเป็นสำคัญ

สุกรี เจริญสุข (2529: 3) กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านว่า ดนตรีที่รับใช้ชีวิต เป็นดนตรีชาวบ้าน “ดนตรีเพื่อชีวิต” รับใช้ชีวิต ดนตรีสายนี้ไม่ได้รับการบันทึกเพียงจดจำสืบทอดต่อๆ กันมา รับใช้ชีวิตและความรู้สึก ไม่คำนึงถึงเวลา สถานที่ และความหมาย แต่เต็มไปด้วยความรู้สึก

ดนตรีพื้นบ้านมีชีวิตและวิญญาณในตัวของมันเอง เป็นดนตรีเพื่อชีวิตตามรูปแบบ ด้วยเหตุผลที่ว่าศิลปินพื้นบ้านขาดการบันทึกและประชาสัมพันธ์ ได้แต่บรรเลง จึงถูกนักภาษาศาสตร์ นักความหมาย นักขุดค้น ลากดนตรีไปเกี่ยวข้องกับสาขานั้นๆ แล้วเกิดเป็น “บรรยายดนตรี” ขึ้นหน้าที่ของดนตรีจริงๆ ในเรื่องของความรู้สึกจึงมิได้พูดถึง อย่างไรก็ตาม “สุนทรียศาสตร์” ของดนตรีไม่สามารถบรรยายได้ด้วยภาษา นอกจากเสียงดนตรีเท่านั้นที่ให้ความรู้สึก

ดนตรีพื้นบ้านเต็มไปด้วยความรู้สึกของเสียงดนตรี ศึกษาเพียงรอบๆ ดนตรีโดยไม่คำนึงภายในดนตรีนั้นย่อมได้เพียงองค์ประกอบภายนอกของดนตรีเท่านั้น หาได้ความรู้สึกหรือดนตรีทั้งหมดไม่ ทุกวันนี้ดนตรีพื้นบ้านเป็นเพียงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในเรื่องเวลา สถานที่ และความหมาย แต่สิ่งสำคัญซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกนั้นยังมิได้รับการขุดคุ้ย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2530: 114) ได้กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านว่า ดนตรีพื้นบ้านหมายถึงเสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง ทั้งที่เกิดจากการขับร้อง และการบรรเลงโดยเครื่อง

มือหรือเครื่องดนตรี ซึ่งสืบทอดกันมาในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะมนุษย์สามารถสร้างเสียงดนตรีด้วยเสียงธรรมชาติของตนเอง (เสียงร้อง) และด้วยการสร้างเสียงขึ้นจากเครื่องดนตรีต่าง ๆ

ดนตรีเป็นสิ่งที่ควบคู่มาอยู่กับเพลง บางครั้งก็แยกไม่ออกระหว่างการขับเพลงด้วยปากกับการเล่นดนตรี เพราะทั้งสองอย่างนี้ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน จึงมีทั้ง

1. บทเพลงที่เกิดจากการขับร้อง โดยไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ
2. บทเพลงที่เกิดจากการบรรเลงหรือเล่นดนตรี โดยไม่มีเนื้อร้อง
3. บทเพลงที่มีทั้งการขับร้อง และเล่นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ หรือบุคคลประสานกันไป

เสียงดนตรีหรือเสียงเพลงมีรูปแบบ ท่วงทำนอง ลีลา จังหวะ ระดับเสียงสูงต่ำ หนักเบา การประสานเสียง เป็นการสื่อความหมายและถ่ายทอดความรู้สึกจากผู้เล่นดนตรีหรือผู้ขับร้องไปสู่ผู้ฟังก่อให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ ซึ่งแล้วแต่ท่วงทำนองลีลาของแต่ละเพลงเช่น ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินเบิกบาน ครึกครื้น สนุกสนาน ปลื้มปิติ คึกคัก เข้มแข็ง เสราสร้อย เป็นต้น

การเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ของไทยส่วนใหญ่มักประกอบไปด้วยองค์ 3 คือดนตรี ภาษา และท่าทาง หากเราตัดท่าทางออกไป เหลือแต่ดนตรีกับภาษาก็พอที่จะเก็บนำมาศึกษาถึง ลักษณะของเพลงพื้นบ้านได้ทั้งแนวศิลป์ และแนวศาสตร์ ที่มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปตามวิธีการของ “การเล่นเพลง” ของแต่ละท้องถิ่นได้

หากคิดแบ่งส่วนภายในประเทศของเราไปตาม ความแตกต่างของสังคม และศิลปวัฒนธรรม แยกได้เป็น 9 ภาค คือ

1. ภาคพายัพ ที่มีศิลปะแบบมอญและพม่าหรือชาวเขาเผ่าอยู่
2. ภาคเหนือ หรือศิลปะแบบล้านนาที่มีศิลปะแบบจีนเผ่าอยู่
3. ภาคอีสานตอนบน ที่มีศิลปะแบบภาคเหนือหรือจีนและลาวเผ่าอยู่
4. ภาคอีสานตอนล่าง ที่มีศิลปะแบบเขมรเผ่าอยู่
5. ภาคกลางด้านตะวันออก ที่มีศิลปะแบบเขมรเผ่าอยู่
6. ภาคกลางด้านตะวันตก ที่มีศิลปะแบบพม่า หรือชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น กะเหรี่ยงเผ่าอยู่
7. ภาคกลาง ในส่วนรวมไปถึงภาคเหนือตอนล่างเป็นศิลปะแบบผสม แต่ไม่มีสัญลักษณ์ที่เป็นของตนเอง
8. ภาคใต้ตอนบน เป็นศิลปะแบบประสมกับภาคกลาง และเขมรโบราณ

9. ภาคใต้ตอนล่าง เป็นศิลปะแบบชาว – มลายู หรือแบบของชาวอาหรับ

แต่ละภาคย่อมมีความแตกต่างกันไปตามสภาพของท้องถิ่น สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และชนชาติข้างเคียง ที่เราเรียกกันว่าวัฒนธรรม 4 ภาคนั้น ที่จริงเป็นการแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์

แม้ว่าดนตรีพื้นบ้านเลื่อมความนิยมไปมากแล้วก็ตาม แต่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่พยายามแสวงหาความบันเทิงใหม่เท่าที่ตนพอใจ ในอดีตกาลเล่นพื้นบ้าน นับว่าเป็นความบันเทิงสูงสุดเท่าที่ชาวบ้านพึงมี แต่ในปัจจุบันได้มีความบันเทิงอื่นๆ เข้ามาแทนที่ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ ทีวี เป็นต้น จึงต้องทิ้งของเก่าไป บางอย่างก็ถูกดัดแปลงไปตามรสนิยมของบุคคลบางจำพวกเท่าที่เขาเห็นว่างามจนแทบไม่เห็นของเก่า หากพิจารณาแบบเดิมเอาไว้ก็เกรงว่า “คร่ำครึ” ถ้าสมัย

ที่จริงธรรมชาติของเพลงพื้นบ้านก็ไม่แตกต่างอะไรกับหุ่นที่ยังไม่ได้แต่งตัว เป็นหุ่นที่มีความสะอาดบริสุทธิ์และเป็นจริงไม่มีมารยาเจือปน ศิลปินพื้นบ้านที่มาจากสังคมชาวบ้าน เป็นผู้บอกให้เราทราบถึงฐานะในสังคมระดับ “ชาวบ้าน” ด้วยศิลปะที่เขาแสดงออกมาให้เราเห็นอย่างชัดเจน ทำให้เราได้ทราบถึงสิ่งต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ใน “ชาวบ้าน” ได้มากมาย เช่น กิริยามารยาท ภาษา วัฒนธรรม อาชีพ ประวัติศาสตร์ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ทำให้คนรุ่นหลังได้อาศัยศิลปวัฒนธรรมชาวบ้านมองลึกเข้าสู่สังคมไทยในอดีตได้อย่างชัดเจนพอควร ดังนั้น “ผู้ที่ศึกษาดนตรีไทยหรือดนตรีอื่นๆ แล้ว จำเป็นต้องศึกษาดนตรีพื้นบ้านให้เข้าใจถ่องแท้เสียก่อน ” (สังัด ภูเขาทอง, 2531: 53-54)

2.2 สารัตถะที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย กิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวง สะล้อ ซอ ซึง ระดับประถมศึกษา ของ จังหวัดพะเยามีเนื้อหาระยะที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และให้รู้ถึงความเป็นมาในอดีต สภาพปัจจุบัน ความเป็นไปในอนาคต และบริบทต่างๆ งานวิจัยครั้งนี้มีเนื้อหาระยะที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ดนตรีพื้นบ้านล้านนา

ธีรยุทธ ขวศรี (2540: 1 - 12) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของ ดนตรีล้านนาว่าบริเวณอาณาจักรล้านนาในอดีตกว้างใหญ่ไพศาลกว่าปัจจุบันมากพอสมควร เพราะยังไม่มีกั้นเขตแดนแบ่งเป็นประเทศไทย สหภาพพม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐประชาชนจีน แม้จำนวนประชากรยังมีไม่มากแต่หลากหลายเผ่าพันธุ์ ในขณะเดียวกันอารยธรรมวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชนพื้นเมืองยังไม่เจริญเท่าที่ควรเพราะเป็นชุมชนปิด และกล่าวได้ว่าค่อนข้างมีดัดจริตกว่าภาคอีสาน

ชนเผ่าแรกที่มาตั้งถิ่นฐานภูมิภานาในบริเวณนี้ น่าจะเป็น “กลุ่มชนเชื้อสายมอญ” หรือเรียกเป็นภาษาถิ่นว่า “เม็ง” ต่อมาเมื่อเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นจึงสถาปนาขึ้นเป็นนครรัฐ หรือแคว้นรู้จักกันในนาม “หริภุญชัย” เมื่อประมาณ 1,200 ร้อยปีมาแล้ว ก่อนมีนครรัฐที่มีชื่อว่า “นพบุรีศรีเวียงพิงค์” ไม่น้อยกว่า 500 ปี

การดนตรีของชาวหริภุญไชยในระยะแรกน่าจะเป็น “วงพาทยฆ้อง” หรือ “ปาดก้อง” ในภาษาถิ่นล้านนาดังมีปรากฏในศิลาจารึกบางแห่งชัดเจน นอกจากนั้นยังมีเครื่องดนตรีบางชิ้นที่ใช้ประสมวงบรรเลงมาจนถึงทุกวันนี้อย่างน้อย 2 ชนิด ได้แก่ ปี่มอญ และกลองเต่งทิง (ตะโพนมอญ)

การดนตรี ในสมัยหริภุญไชยในยุคแรก สันนิษฐานว่าใช้ประโยชน์เพียง 2 ประการ คือ

1. ใช้ประโคมประกอบพิธีกรรมบางอย่าง
2. ใช้ประโคมเพื่อเฉลิมฉลอง หรือ แสดงอิศริยยศของชนผู้เป็นหัวหน้า

ที่ใช้คำว่า “ประโคม” เพราะเชื่อว่าภูมิปัญญาของชนในยุคนี้ยังไม่ก้าวหน้ากว้างไกลถึงขนาดประสมวงและแต่งเพลง ทำนองเพลงต่างๆ เพื่อใช้บรรเลงได้เหมาะสมกับสถานการณ์ เหตุการณ์นั้นๆ สำหรับเครื่องดนตรีที่ใช้ประสมวงบรรเลงแต่ละครั้งประกอบไปด้วยฆ้อง กลอง ปี่ และเครื่องประกอบจังหวะบางอย่างเป็นหลัก มีจำนวนเท่าใดไม่อาจจะระบุชี้ชัดลงไปได้ เพราะไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด

อนึ่งพิธีกรรมในยุคแรกของหริภุญไชยน่าจะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อถือในเรื่อง “ผี” มากกว่า “พุทธ” ต่อมาจึงมีทั้งผีและพุทธ ส่วน “พราหมณ์” ไม่น่าเข้ามาปะปนหรือเกี่ยวข้องด้วย เพราะลัทธิพราหมณ์ยังไม่เผยแพร่เข้ามาในดินแดนนี้ ดังหลักฐานที่ปรากฏทั้งด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และอื่นๆ

เครื่องดนตรีที่เป็นของชนพื้นเมืองดั้งเดิมของกลุ่มชนต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้มีอยู่เดิมบ้างแล้ว เช่น ขลุ่ย ปี่ สะล้อหรือตะล้อหรือทะร้อ ซึ่ง กลอง ฆ้อง ดิ่ง (สะล้อขนาดใหญ่ มี 3 สาย) แคน ดังปรากฏหลักฐานอยู่ในหนังสือนิราศหริภุญไชย และจากคำพรรณนาในนิราศนั้นยังทำให้สรุปได้ว่าเครื่องดนตรีดั้งเดิมสามารถนำไปใช้รวมวงบรรเลงร่วมในพิธีกรรมและงานเฉลิมฉลองได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงพอสรุปได้ว่า การดนตรีล้านนาในสมัยหริภุญไชยนั้นมี 2 แบบ ได้แก่

แบบที่ 1 เรียกว่า “วงพาทย-ฆ้อง” หรือ “วงปาด - ก้อง” รับรูปแบบวิธีการมาจากชนเผ่ามอญ ซึ่งนักวิชาการดนตรีในปัจจุบันนิยมเรียกว่า “วงปี่พาทยมอญ”

แบบที่ 2 เป็นวงเฉพาะกิจนำมาบรรเลงด้วยศรัทธาปัจจุบันกลายเป็น วงดนตรีพื้นเมืองล้านนาที่เดิมมีชื่อว่า “วงสะล้อ ซอ ซึง” แต่ปัจจุบันมีอีกชื่อหนึ่งว่า “วงซึง สะล้อ”

วงพาทย์-ฆ้อง หรือ วงปาดก้อง ไม่มี “ระนาด” ทั้งระนาดเอกและระนาดทุ้มซึ่งตรงกับการประสมวงปี่พาทย์เครื่อง 5 อย่างเบาในสมัยสุโขทัย และอยุธยาตอนต้นของภาคกลาง ดังเอกสารทางวิชาการที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันส่วน “ระนาดเอกไม้” และ “ระนาดทุ้มไม้” ที่เข้ามาผสมวงอยู่ด้วยขณะนี้น่าจะเกิดขึ้นในช่วง พุทธศักราช 2306 – 2413 สมัยพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 6 พระองค์เคยศึกษาที่กรุงเทพฯ เป็นเวลานานพอสมควรก่อนที่จะกลับขึ้นมานครเชียงใหม่ ดังมีหลักฐานชัดเจนว่าเป็นผู้นำครูดนตรี (ปี่พาทย์) ชื่อนายเพิ่มชาวนครชัยศรีสามี กับนางจาดกรรมาสาธอน (รำ) ละครในคุ้มด้วย ซึ่งบรรดาศิษย์ของครูทั้งสองนี้ ได้กลายเป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดวิชาของพระราชชายาเจ้าดารารัศมีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี ระหว่างพุทธศักราช 2452 – 2476 โดยตลอด

ลักษณะเครื่องดนตรีแต่ละอย่างแต่ละชนิดของ วงพาทย์ - ฆ้องในสมัยทวารวดีมีรูปแบบเป็นอย่างไรไม่อาจชี้ชัดได้ แต่สันนิษฐานว่าคงใกล้เคียงกับปัจจุบันพอสมควร ส่วนใช้เครื่องดนตรีชนิดใดประสมวงบ้างคงบอกไม่ได้ คงมีเครื่องดนตรีครบทั้ง 4 ประเภท คือ ดนตรี (เครื่องตี) เครื่องสี และดุริยาง (เครื่องดี เครื่องเป่า)

สุนทร ภู เชียงใหม่ (2524: 293-294) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของดนตรีล้านนาว่า แต่เดิมเป็นเครื่องดนตรีของแต่ละคน เช่น ซึง สะล้อ ปี่จุม หรือขลุ่ย มีไว้สำหรับเล่นคนเดียว หรือติดตัวไปเที่ยวสาวเวลากลางคืนทางภาคเหนือเขาแอ่วสาว (เที่ยวสาว) ในเวลากลางคืน กลางวันต้องทำงาน แล้วเครื่องดนตรีพวกนี้เอาติดตัวไปเล่นให้สาวฟัง ต่อมาก็มีการนำมาคนละอย่างเพื่อเล่นรวมกันครั้งแรกฟังไม่เข้ากันเป็นธรรมดาของนักดนตรีที่เล่นเสียงให้เข้ากันจนได้ สมัยนั้นไม่มีเครื่องดนตรีและเครื่องเสียงอย่างอื่นจึงใช้แต่เครื่องดนตรีดังกล่าวบรรเลงรวมกัน วิธีเล่นต้องอาศัยขลุ่ยเพียงออ หรือปี่จุมเป็นหลักแล้วเทียบเสียงซึงและสะล้อให้เข้ากันโดยเทียบซึง สะล้อเป็นคู่สี่บ้าง คู่ห้าบ้าง แล้วแต่ความเหมาะสมจนเล่นได้ การประสมวงเริ่มประมาณ พ.ศ. 2444 ส่วนโอกาสที่ใช้บรรเลง ใช้บรรเลงได้ทุกโอกาส

ธีรยุทธ ขวงศรี (2529: 35) ได้กล่าวถึงศิลปะการดนตรีพื้นบ้านเมืองเหนือไว้ว่า เครื่องดนตรีล้านนาไทยเท่าที่มีอยู่ในอดีต ส่วนมากเป็นเครื่องดนตรีที่มีไว้เพื่อประเทืองอารมณ์ และเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการไปแอ่วสาว (เที่ยวสาว) ของบรรดาชาว (หนุ่ม) มักเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า เครื่องตี และเครื่องดี ได้แก่ เปียะ สะล้อ ซึ่งรวมทั้งขลุ่ยและปี่ ประดิษฐ์ขึ้นมาเองอย่างง่าย ๆ โดยได้รับแบบอย่างและวิธีการมาจากบรรพบุรุษ การบรรเลงก็ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ใครอยากบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดใดอย่างใด เมื่อประดิษฐ์ขึ้นมาแล้วก็กล่าวทาง (วิธีการ

บรรเลง) เอาเอง นอกจากนั้นทำนองเพลงพื้นเมืองล้านนาแท้ ๆ เท่าที่ได้สำรวจรวบรวมไว้มีเพียง 13 เพลงเท่านั้น เป็นทำนองสั้นๆ บรรเลงกลับไปกลับมาจนกว่าพอใจจึงหยุดแล้วขึ้นเพลงใหม่ และที่ไม่ค่อยได้นักก็คือ ทำนองของเพลงแต่ละเพลงยังไม่เหมือนกัน เพลงที่มีชื่อและทำนองเดียวกัน แต่วงดนตรีพื้นเมืองสองวงบรรเลงไม่เหมือนกัน นักดนตรีของวงหนึ่งไม่อาจไปร่วมบรรเลงกับอีกวงหนึ่งได้ ทำให้เกิดการครหาและไม่ยอมรับว่าเป็นวงดนตรี และยังถูกกล่าวหาว่าเป็นวงดนตรีที่ไม่มีมาตรฐาน ไม่ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริม ในที่สุดวงดนตรีพื้นบ้านล้านนาจึงค่อย ๆ สูญหายไปพร้อมกับกาลเวลา ส่วนเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นที่มีอยู่ก็มีการซื้อขายแลกเปลี่ยน และปล่อยให้ผุพังไป

สุมาลี นิมนานุภาพ (2535: 141) กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านล้านนาว่า ประกอบไปด้วยซึง สะล้อ ปี่ (จุม) หรือ ขลุ่ย เปียะ ระยะแรกต่างคนต่างมีเครื่องดนตรี เล่นคนเดียวซึ่งส่วนมากเล่นประกอบการ “จ้อย” หรือนำไปเฝ้าสาวในเวลากลางคืน ต่อมาจึงนำมาประสมวงเล่นด้วยกัน

สำหรับเครื่องดนตรีพื้นเมืองล้านนาที่นำมาประสมเป็นวง เพื่อบรรเลงในโอกาสต่าง ๆ นั้นมักประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีต่อไปนี้

1. เครื่องดีด ได้แก่
  - 1.1 ซึงเล็ก
  - 1.2 ซึงกลาง
  - 1.3 ซึงใหญ่
  - 1.4 พิณเปียะ
2. เครื่องสี ได้แก่
  - 2.1 สะล้อเล็ก
  - 2.2 สะล้อกลาง
  - 2.3 สะล้อใหญ่
3. เครื่องตี ได้แก่
  - 3.1 กระบองกระทั้งด้วย “ไม้”
  - 3.2 กระบองกระทั้งด้วย “โลหะ”
  - 3.3 กระบองกระทั้งด้วย “หนังสัตว์”
4. เครื่องเป่า ได้แก่
  - 4.1 ขลุ่ย ภาษาถิ่นล้านนา เรียกว่า “ขลุ่ยตาด”
  - 4.2 ปี่สำหรับใช้กับวงซอ เรียกสั้น ๆ ว่า “ปี่ซอ”

เป็ยะ หรือ เพ็ยะ ไม่นิยมนำมาบรรเลงผสมวง เนื่องจากมีเสียงที่บรรเลงออกมานั้น “เบา” เหมาะสำหรับใช้ประโคมอารมณ์และบรรเลงในสถานที่เงียบสงบแต่เพียงขึ้นเดียว ไม่เหมาะที่จะนำไปบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีชนิดอื่น เพราะเครื่องดนตรีอื่นดังกลบเสียงหมด

สะล้อใหญ่ ที่นำมาผสมวงสะล้อ ซอ ซึงหรือวงซึงสะล่อนั้น จากการศึกษาค้นคว้า ทำให้เข้าใจว่าเจ้าสุนทร ฦ เชียงใหม่ อดีตนักดนตรีในราชสำนักพระราชยาเจ้าดารารัศมี เป็นผู้ปรับปรุงและแก้ไขมาจาก “ดิ่ง” หรือ “ดิ่งดิ่ง” ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทสีของชาวล้านนาในอดีต ดังที่มีปรากฏในโคลงบทที่ 84 ในนิราศหริภุญไชย ที่ว่า

“ราตรีเทียนทิปแจ้	เจาะงาม
มัวม่วนนตรีตาม	ดิ่ง หรือ
อุตุสากันโลงยาม	ชักขอบ ขึ้นเอ
บุญพิบเปื่องป้อ	เปล่าชำเซาทรง”

สะล้อ เป็นเครื่องดนตรีประเภท “สี” มีรูปร่างลักษณะคล้ายซอสามสายของภาคกลางแต่เสียงที่บรรเลงออกมานั้นจะ “สูง” คล้ายซอด้วง เพราะใช้ “สายที่ทำด้วยโลหะ” สันนิษฐานว่าน่าจะได้อิทธิพลจากคนไทยในอาหม แคว้นมณีปุระอินเดียเหนือ สะล้อนี้นั้นมี 3 ขนาด แบ่งเป็น

1. สะล้อเล็ก มี 2 สาย เรียกว่า สายเอก สายทุ้ม นิยมเรียกง่าย ๆ ว่า “สะล้อลูก 5”
2. สะล้อกลาง มี 2 สาย เรียกว่า สายเอก สายทุ้ม เช่นเดียวกัน แต่ขึ้นเสียงไม่เท่ากัน นิยมเรียกง่าย ๆ ว่า “สะล้อลูก 4”
3. สะล้อใหญ่ มี 3 สาย เรียกว่า สายเอก สายสอง และสายทุ้ม ขึ้นเสียงเป็น 3 เสียง ซึ่งเป็นเสียงตรงกับสะล้อลูก 5 และลูก 4 ดังนั้นสะล้อใหญ่จึงเป็นที่รวมเสียงของ ทั้งสะล้อเล็ก และสะล้อกลาง

สะล้อใหญ่นี้สืบค้นมาว่าเจ้าสุนทร ฦ เชียงใหม่ ประดิษฐ์ขึ้นจากการที่ได้เคยเห็นบรรพบุรุษรุ่นเก่าใช้บรรเลง เมื่อครั้งเข้ารับบรรจุเป็นผู้เชี่ยวชาญการดนตรีภาคเหนือประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ และนายเจียนจองจากสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา (Institute of Southeast Asian Studies) คุณหมิงยูนนานยืนยันว่า “คนไทยลื้อเรียกสะล้อ 3 สายว่า “ดิ่ง” แน่ๆ ซึ่งตรงกับที่พรรณาไว้ในโคลงนิราศหริภุญไชย บทที่ 84 บาทที่ 2 ว่า ....มัวม่วนนตรีตาม ดิ่งหรือ”

บางส่วนของจดหมายของนายเจียนจอง ลงวันที่ 20 มีนาคม 2532 ยืนยันเรื่อง “ดิ่ง” “...เครื่องดนตรีดังได้ถามนั้นเป็น สะล้อ 3 สายแน่ๆ เป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองของไทยลื้อสิบสองปันนาเช่นกัน (แต่ในปัจจุบันมีไม่มากแล้ว) แต่ก่อนสัก 20 ปี หนุ่มไทยลื้อสิดังเวลาไปแอ่วสาว”

ปี่จุม เป็นเครื่องดนตรีประเภท “เป่า” นิยมเป่าหรือบรรเลงพร้อมๆ กัน ตั้งแต่ 3 เลา ขึ้นไป เรียกว่า “จุม 3” ต่อมาพัฒนาขึ้นไปเป็น “จุม 4 และ จุม 5” ใช้บรรเลงประกอบการขับ (ขอ) ปัจจุบันไม่นิยมใช้ จุม 4 กับ จุม 5 เพราะสิ้นเปลืองค่าแรงงานและค่าใช้จ่ายยกเว้นผู้ว่าจ้างต้องการ

วงสะล้อ ซอ ซึง หรือ วงซึง สะล้อ เป็นวงเฉพาะกิจเมื่อ 500 ปีที่แล้ว อาจยังไม่เรียกได้ว่าสมบูรณ์เพราะจัดตั้งวงเป็นครั้งคราว และภูมิปัญญาของนักดนตรีในยุคนั้นยังไม่พัฒนาส่วนมากจะเป็นนักดนตรีสมัครเล่นและอยู่ในชุมชนปิดไม่มีการสนิทสนมคบค้าสมาคมกับชาวต่างถิ่นเลยจนถึงปี 2452 เมื่อพระราชชายาเจ้าดารารัศมีกลับถึงนครเชียงใหม่ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ สวรรคต ได้นำเครื่องดนตรีประเภท “เครื่องสาย” ของราชสำนักมาบรรเลงร่วมกับข้าราชการที่เคยไปรับใช้อยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นเหตุให้ราชบริพารที่เป็นชนพื้นเมืองที่มีความรู้ความชำนาญทางดนตรีพื้นเมืองอยู่บ้าง นำเอาเครื่องดนตรีของตนที่มีอยู่ดั้งเดิมมาบรรเลงบ้าง ในที่สุดจึงรวบรวมตั้งเป็น “วง” ขึ้น ดังนั้นเมื่อมีการพัฒนาให้ขึ้นไปตามหลักการ และวิธีการของ “วง” ผู้เป็นมูลนายก็เป็นผู้ให้วงดนตรีพื้นเมืองก้าวขยายกว้างไปมากขึ้นทุกขณะ ครั้นเมื่อรัฐและสถาบันต่างๆ ให้การสนับสนุนมากขึ้น เช่น ขณะนี้การดนตรีของชาวล้านนาที่มีมาตั้งแต่สมัยทวารวดีจึงเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นและมีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ

วงสะล้อ ซอ ซึง หรือ วงซึง สะล้อในปัจจุบัน ได้พัฒนาขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ได้แก่การนำไปบรรเลงประกอบการแสดง ทั้งที่เป็นการฟ้อนของล้านนาแบบเก่าที่มีมาแต่เดิมและการฟ้อนชุดต่างๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ผู้ริเริ่มให้นำมาบรรเลงประกอบการฟ้อนคนแรกคือนางสาวประยอม ทองสมบูรณ์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่คนแรก แต่ยังไม่แพร่หลายนัก ต่อมานายมงคล บุญวงศ์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่คนที่ 4 ได้พยายามเน้นให้เห็นความสำคัญและถือเป็นนโยบายหลัก เพื่อสนองนโยบายของรัฐว่าด้วยการจัดตั้ง และอนุรักษ์ฟื้นฟู ศิลปะวัฒนธรรมแขนงนี้ของภาคเหนือ ดังนั้น วงสะล้อ ซอ ซึง จึงมีการพัฒนา 3 ชั้น ได้แก่

1. ใช้ประเพณีอารมณ์ แอ่วสาว
2. ประสมเป็นวง บรรเลงในโอกาสสำคัญทางศาสนา ตามศรัทธาของผู้บรรเลง
3. ให้ความบันเทิงร่วมกับการฟ้อน เกิดความสุนทรีย์ทั้งในรูปลีลาสัมผัสด้วยตา และการรับฟังเสียง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2528: 7) ได้กล่าวถึงประวัติและที่มา ของ สะล้อว่า สะล้อ เป็นเครื่องดนตรีของพม่า มีมานานไม่น้อยกว่า 500 ปีแล้ว สะล้อหรือทะล้อ

เป็นเครื่องสายบรรเลงด้วยการสีใช้คันชักอิสระ ตัวสะล้อยี่เป็นแหล่งกำเนิดเสียงทำด้วยกะลามะพร้าวตัด และปิดหน้าด้วยไม้บาง ๆ มีช่องเสียงอยู่ด้านหลัง คันสะล้อทำด้วยไม้สักหรือไม้เนื้อแข็งอื่น ๆ โดยปกติจะยาวประมาณ 60 เซนติเมตร ถูกบีบอยู่ด้านหลังหน้านิยมนำมาเป็นสองสาย แต่ที่ทำเป็นสามสายก็มี สายทำด้วยลวด (เดิมทำด้วยไหมพ่น) สะล้อยี่มี 3 ขนาด คือ

สะล้อเล็ก   ขนาด   50   เซนติเมตร

สะล้อกลาง   ขนาด   60   เซนติเมตร

สะล้อใหญ่ 3 สาย   ขนาด   80   เซนติเมตร

คันชักทำด้วยไม้ชิงด้วยหางม้า เวลาสีมีทวนปักใช้ตั้งกับพื้น หรือวางไว้บนตักตรงหน้าขาของผู้เล่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2529: 8) ได้เขียนประวัติของซึงไว้ว่า ซึง เป็นเครื่องดนตรีที่ชาวไทยภาคเหนือนิยมใช้ถือแนบหน้าอกด้วยมือซ้าย และมือขวาถือไม้ดีด ไม้ดีดซึงทำด้วยเขา หรือกระดูกสัตว์ นอกจากใช้ดีดเดี่ยวแล้ว ปกติใช้บรรเลงร่วมกับปี่ซอ ซึงมีอยู่ 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ ซึ่งแต่เดิมนั้นอาจมีขนาดเดียว ต่อมาได้ดัดแปลงเข้ามาผสมวงให้เกิดเสียงครึกครื้นมากขึ้น สำหรับประวัติความเป็นมาของซึงนั้นสันนิษฐานกันไปหลายทาง บ้างก็ให้เหตุผลว่าล้านนาไทยได้เครื่องดนตรีชนิดนี้มาจาก มอญ (เม็ง) ซึ่งเคยเป็นใหญ่ในล้านนาไทยมาก่อน อีกทางสันนิษฐานว่าซึงนี้เป็นของคนไทยโดยเฉพาะ เนื่องจากเครื่องดนตรีพวกเครื่องดีดเหมาะที่ดั่งเป็นที่เป็นที่ทางมากกว่ายกไปยกมา ดังนั้นนักดนตรีของล้านนาไทยจึงได้ประดิษฐ์เครื่องดนตรีชนิดใหม่นี้ขึ้นเล่นกัน แต่ซึงนี้เป็นของเก่าแก่มากตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนาไทย เสียงของซึงนั้นมีกระแสเสียงไพเราะทุ้มนุ่มนวล หนุ่ม ๆ เมื่อจะเอ่ยสาวเวลาคำนึงก่อนไปคุยกับสาว ๆ นั่งดีดซึงตามชายทุ่งคลอลำนำเพลงซอ เพื่อรอเพื่อนๆ ที่ไปด้วยกันพร้อมหน้ากันก่อน

การเล่นรวมวงของดนตรีพื้นบ้านสะล้อ ซอ ซึง

การรวมวงของดนตรีพื้นบ้าน ที่ถือเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการเล่นและการแข่งขันประจำปีของนักเรียน หรือ การแข่งขันในระดับชาวบ้าน ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังต่อไปนี้

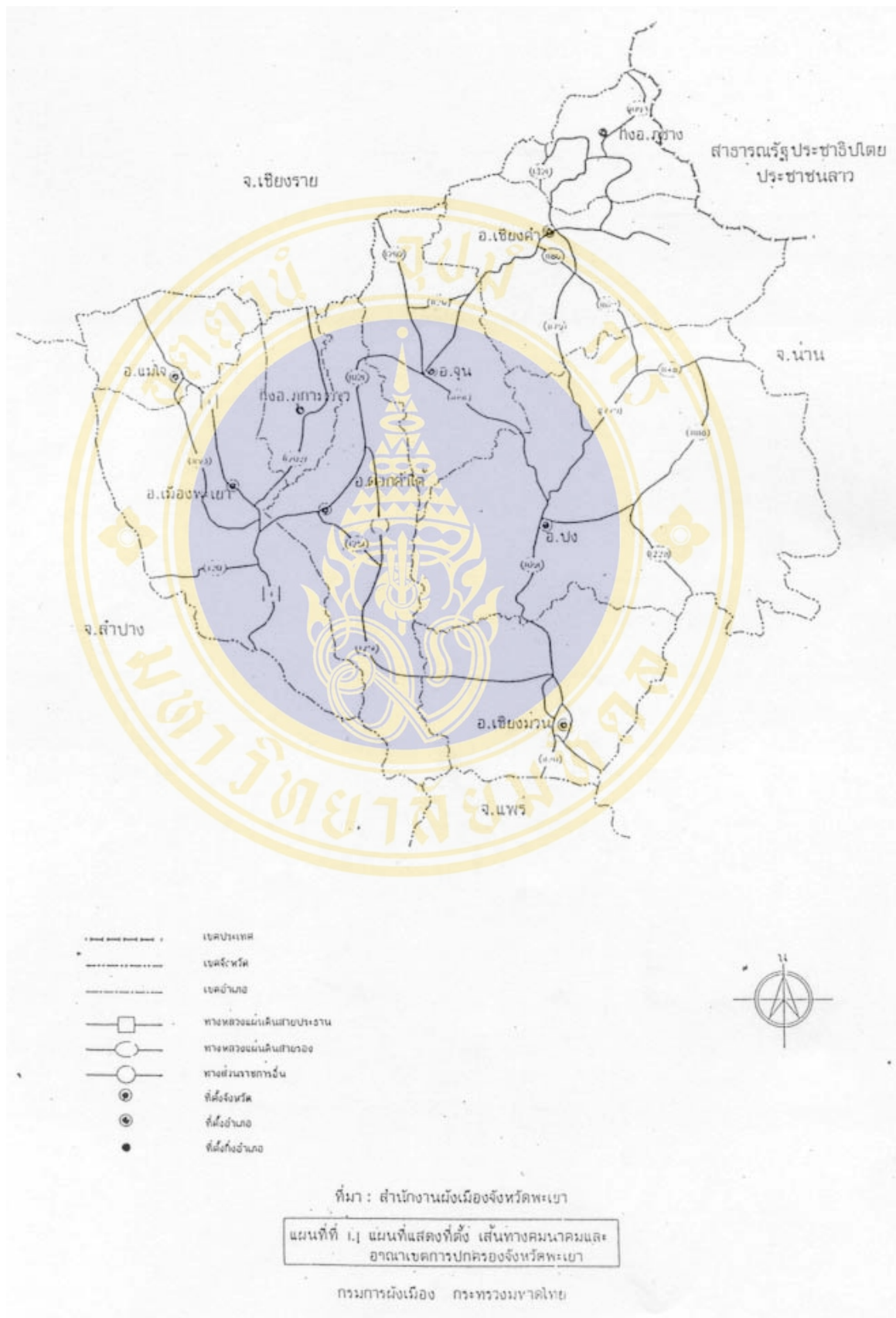
1. ขลุ่ยหลีบ	1	เลา
2. สะล้อ	3	ตัว (ใหญ่ กลาง เล็ก)
3. ซึง	3	ตัว (ใหญ่ กลาง เล็ก)
4. กลอง 2 หน้า	1	ตัว
5. ฉิ่ง	1	คู่

6. ฉาบ 1 คู่
7. นักร้องหรือช่างซอ 1 – 2 คน (ชาย และ หญิง)

ดนตรีพื้นบ้านล้านนาได้รับอิทธิพลมาจากพวคมอญ ดังที่เห็นเครื่องดนตรีที่มีชื่อมอญต่อท้ายเช่น ตะโพนมอญ ปี่มอญ การเล่นเพลงซอในการแข่งขันห้ามนำเครื่องจังหวะมาประกอบในเพลงซอ มีก็เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นทำนองเช่น สะล้อ ซึงหรือปี่จุมเท่านั้น ถ้ามีการนำเอาเครื่องประกอบจังหวะมาร่วมบรรเลงด้วยถือว่าเป็นการผิดกติกา แต่การเล่นเพลงซอ และการประสมวงบรรเลงในงานทั่วไป เล่นเพื่อความสนุกสนานทั้ง งานมงคล และงานศพทุกงาน ยกเว้นการแข่งขัน งานสมโภชน์เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีตามความเชื่อไม่จำกัดจำนวนผู้เล่นและรูปแบบการเล่น เพิ่มหรือลดเครื่องดนตรีมากน้อยตามจำนวนของผู้เล่น หรือตามความต้องการของผู้จ้าง บางครั้งก็มีการประยุกต์โดยนำเครื่องดนตรีของวัฒนธรรมอื่น เช่น กีตาร์ กลองชุด คีย์บอร์ด เข้าร่วมบรรเลงด้วย

จังหวัดพะเยา

“พะเยา” เป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งแห่งแคว้นล้านนาไทย เดิมมีชื่อว่า “ภูกามยาว” หรือ “พยาว” ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 1638 โดยพ่อขุนศรีจอมธรรมโอรสองค์ที่ 2 ของพระยาลาวเงิน (พระยาลาวเงินเป็นกษัตริย์แห่งราชวงศ์ลาวจกราชซึ่งปกครองเมืองหริญนครเงินยาง) และมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในยุคปกครองโดยพ่อขุนงำเมือง ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองตามอิทธิพลของอาณาจักรต่างๆ ที่ผลักดันมีอำนาจในแถบนี้จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ “พยาว” จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “พะเยา” เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดพะเยา เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2520 นับเป็นจังหวัดที่ 72 ของประเทศไทย (สรวิศ อึ้งสกุล, 2539: 47)

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดเล็ก ๆ อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ทิศเหนือติดต่อกับ จังหวัดเชียงราย ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดแพร่ และจังหวัดลำปาง ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัด ลำปาง ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดน่าน และประเทศลาว ประกอบด้วย 7 อำเภอ กับ 2 กิ่ง อำเภอ คือ

1. อำเภอเมืองพะเยา	4. อำเภอจุน	7. อำเภอเชียงม่วน
2. อำเภอแม่ใจ	5. อำเภอเชียงคำ	8. กิ่งอำเภอภูซาง
3. อำเภอดอกคำใต้	6. อำเภอปง	9. กิ่งอำเภอภูพานยาว

สภาพที่ตั้ง จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนบนห่างจากกรุงเทพมหานคร ระยะทางตาม ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ประมาณ 735 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอพาน อำเภอป่าแดด และอำเภอเทิง ของจังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภองาว ของจังหวัดลำปาง และอำเภอสอง ของจังหวัดแพร่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงไชยะบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ล.) อำเภอบ้านหลวง อำเภอท่าวังผา และกิ่งอำเภอสองแคว ของ จังหวัดน่าน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภองาว และอำเภอวังเหนือ ของจังหวัดลำปาง

(เอกสารแนะนำจังหวัดพะเยา, ม.ป.ป.: 1)

ประชากร จังหวัดพะเยา มีจำนวนประชากร 511,580 คน เป็นชาย 257,116 คน เป็น หญิง 254,464 คน จำนวนประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่ 81.66 คน / ตารางกิโลเมตร

ประวัติศาสตร์ ของพะเยาเริ่มมาจากเมืองหิรัญนครเงินยาง มีการศึกสงครามรบพุ่งกัน และมีความสัมพันธ์ตามสมัยของเจ้าผู้ครองเมืองแต่ละพระองค์ บางสมัยก็เป็นศัตรูกันมีการทำศึก สงครามกัน บางสมัยก็เป็นมิตรมีความรักใคร่ชอบพอกัน เป็นวัฏจักรหมุนเวียนไป เมื่อทำศึกชนะ ก็มีการกวาดต้อนผู้คนมาเป็นทาส แพ้ศึกก็ต้องถูกกวาดต้อนไปเป็นทาส จึงทำให้ผู้คนหรือชาว เมืองมีการผสมปนเชื้อชาติกันไปจนแยกไม่ออกว่าชนชาติดั้งเดิมเป็นอย่างไร การกวาดต้อนผู้คน ไปมานั้นมีการนำวัฒนธรรมของตนเองไปด้วย เมื่อกวาดต้อนผู้คนมาก็ต้องมีการนำเอาวัฒนธรรม มาด้วย จึงเกิดวัฒนธรรมขึ้นใหม่อีกทั้งการไปมาหาสู่กันเพื่อการติดต่อค้าขายหรือธุรกิจอื่นที่ต้อง มีการเดินทางไปมาหากัน จึงทำให้เกิดการรับและการเผยแพร่วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน รวมถึงวัฒนธรรมดนตรีด้วย

การดนตรีของจังหวัดพะเยา

เนื่องจากมีพื้นที่อยู่ระหว่าง 2 วัฒนธรรม แบ่งพื้นที่ในการรับวัฒนธรรมดนตรีได้ คือ อำเภอยางมาวอน อำเภอปงรับจากจังหวัดน่าน นอกนั้นรับจากทางเชียงใหม่ ขึ้นอยู่กับความสะดวกในการเดินทางไปมาหาสู่กัน อยู่ใกล้เขตไหนก็รับอิทธิพลด้านดนตรีมาจากเขตนั้น เพราะฉะนั้นจังหวัดพะเยาได้รับอิทธิพลดนตรีมาทั้ง 2 เขต แล้วนำมาผสมผสานจนกลายเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีการนำเอาเครื่องดนตรีสากลมาผสมวงด้วย ตามแต่ความต้องการของผู้ว่าจ้างหรือสมาชิกในวงต้องการ เพื่อยึดเป็นอาชีพทำให้วัฒนธรรมเดิมๆ ที่มีอยู่ค่อยเสื่อมสลายลงไป ปัจจุบันดนตรีของจังหวัดพะเยาเป็นแบบ วงสะล้อซอซึง ประเภทอื่นมีน้อย โดยเฉพาะวงปี่จุมยังไม่เห็นเพราะการเล่นปี่จุมนั้น เล่นยาก ต้องเป่าตลอดตั้งแต่เริ่มต้นจนจบตามลีลาของทำนองที่ร้อง ปี่จุมนิยมเล่นกับเพลงซอปี่บางที่เรียกว่าซอเชียงใหม่ ซึ่งมีความยาวมาก การซอเป็นการนำวรรณคดีหรือวรรณกรรมพื้นบ้านมาเล่าให้ผู้คนได้รับฟัง เริ่มตั้งแต่ต้นจนจบยาวมาก การซอเรื่องหนึ่งนั้นอย่างน้อยต้องใช้เวลาเป็นวันถึงจบ (อานวย กล้าพัด, 2530: 163) เหตุนี้คนเป่าปี่ต้องมีความอดทนสูงมาก ทำให้คนรุ่นหลังไม่นิยมฝึกฝน คนที่เล่นมีน้อยเมื่อไม่มีการสืบทอดให้กับคนอื่น ๆ แล้ว เมื่อศิลปินเหล่านี้สิ้นบุญไปพลอยทำให้ปี่จุมหายไปด้วย

ศิลปินดนตรีพื้นบ้านของพะเยา

ในโรงเรียนมีการเล่นดนตรีพื้นเมืองของเด็กที่ร่วมกิจกรรมนอกเวลา พร้อมออกไปหาประสบการณ์การเล่นดนตรีตามงานที่เหมาะสมในหมู่บ้านเพื่อพัฒนาฝีมือและจิตใจให้แกร่งขึ้น นอกโรงเรียนก็มีการเล่นดนตรีอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็น ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เล่นดนตรีสั่งสมประสบการณ์มายาวนาน คือเหล่านักดนตรีพื้นเมืองที่คอยรับใช้สังคมด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อดนตรีพื้นบ้าน ไม่ยึดเป็นอาชีพเล่นเพื่อความสนุกสนาน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับความเป็นมาตั้งแต่เริ่มเล่นดนตรีจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดพะเยามีพื้นที่อยู่ระหว่าง 2 วัฒนธรรม คือ เชียงใหม่ กับน่าน มีการรับวัฒนธรรมตามลักษณะของภูมิประเทศมีพื้นที่อยู่ใกล้กับวัฒนธรรมไหนก็รับวัฒนธรรมนั้น อำเภอปง และอำเภอยางมาวอนอยู่ใกล้กับน่านมีการรับวัฒนธรรมจากน่านรูปร่างลักษณะของเครื่องดนตรีเหมือนกับน่าน อยู่ใกล้กับเชียงใหม่ก็รับวัฒนธรรมของเชียงใหม่ พื้นที่ที่อยู่ระหว่าง 2 วัฒนธรรมก็รับวัฒนธรรมแบบผสมผสาน ชุมชนดนตรีของพะเยาเป็นชุมชนเล็กๆ อยู่ในวงแคบ การเผยแพร่การสืบทอดทางดนตรีมีน้อย ชาวชนชาดความสนใจเพราะอารยธรรมดนตรีตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลเหนือกว่าดนตรีพื้นเมือง สื่อทั้งหลายที่เห็นกันทั่วไปทางสื่อมวลชน เช่น ท่าเต้น ท่ารำ เพลง ดนตรีเป็นวัฒนธรรมตะวันตกแทบทั้งสิ้น ทำให้ชาวชนหันไปสนใจและให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม

ตะวันตก คนตรีพื้นเมืองจึงเป็นของเก่าแก่ที่ไม่มีคุณค่าในสายตาของเยาวชน เด็กและเยาวชนเห็นว่าดนตรีตะวันตกเป็นสิ่งที่ให้ความสนุกสนานเร้าใจกว่าดนตรีพื้นเมือง ถ้าบุคลากรที่เกี่ยวข้องไม่ช่วยกันรณรงค์ และส่งเสริมกันอย่างจริงจังดนตรีพื้นเมืองคงต้องเสื่อมสลายไปตามอายุและวัยของนักดนตรีพื้นเมืองรุ่นเก่าจนกลายเป็นตำนาน เพราะทุกวันนี้คนตรีพื้นเมืองแต่ละท่านมีอายุเกิน 60 ปีเกือบทุกคน เปรียบเสมือนไม้ใกล้ฝั่งเข้าไปทุกขณะ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษารวบรวมความเป็นมา แรงบันดาลใจ ประสบการณ์ การเรียนรู้ และการถ่ายทอดดนตรีของศิลปินพื้นบ้านแต่ละท่านไว้ ดังนี้

1. แรงบันดาลใจในการเล่นดนตรีพื้นบ้าน

นักดนตรีพื้นเมืองแต่ละท่านที่เล่นดนตรีได้ต้องมี สิ่งเร้า แรงบันดาลใจ ความตั้งใจ สภาพแวดล้อม และเพื่อนฝูงที่ชอบดนตรีเหมือนกัน ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาพบว่าศิลปินดนตรีพื้นเมืองที่เล่นสะล้อและซึง เพราะใจรักชอบความสนุกสนานที่มีอยู่ในดนตรีพื้นเมือง ต้องไปดูให้ได้เมื่อมีการเล่นดนตรีทุกประเภทที่เล่นตามงานในหมู่บ้าน อย่างตั้งใจ สนใจ แต่ละท่านมี จ้างซึง จ้างสะล้อเป็นคาราประจำใจ และเป็นแรงบันดาลใจทุกท่าน

วัยเด็กอายุประมาณ 11 ปี ที่เอื้อนเอ็น (บ้านที่มีงานเผาศพผ่านไป) มีญาติ และเพื่อนฝูงที่เป็นจ้างซึง จ้างสะล้อ ถือสะล้อ และซึงมาเล่นเป็นเพื่อนคลายเหงา เจ้าภาพนำอาหารเครื่องดื่มมาต้อนรับ เล่นดนตรีพื้นบ้านกันอย่างสนุกสนาน รู้สึกชอบไปนั่งดูเขาเล่นเห็นแล้วอยากเล่นเหมือนกับนักดนตรีเหล่านั้นเล่นที่ไหนต้องตามไปดูให้ได้ ตอนแรกมีเพื่อนไปดูด้วยกันหลายคน นานๆ เข้าเหลือคนที่ชอบจริงๆ ไม่กี่คน (พ่อมูล พรหมมา, สัมภาษณ์)

2. กระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝน

การเรียนรู้ของ จ้างซึง จ้างสะล้อ แต่ละท่านมีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันตามสภาพของแต่ละคนและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่

พ่อมูล พรหมมา (สัมภาษณ์) ไปดูเขาเล่นดนตรีพื้นเมืองเป็นประจำตามงานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานลงผี (พิธีกรรม) ของชาวบ้าน จนจ้างซึง จ้างสะล้อเหล่านั้นมองเห็น ความสนใจ ความตั้งใจ ขอมเป็นครูสอนให้ เรียนครั้งแรกมีการมัดมือติดกันไม่สอนโน้ตแต่สอนเป็นวรรคเท่าที่สมองของผู้เรียนรับได้ เพลงที่เล่นส่วนใหญ่ได้จากการดูและจำจากจ้างซึงสะล้อที่เก่งๆ เล่นให้ดู เพลงนอกเหนือจากนี้เล่นไม่ได้สมัยนั้นเพลงที่เล่นมี 3 เพลง คือ เพลงปุมเป้ง เพลงนางบัวคำ (เจ้าสุวรรณ) เพลงพม่า (ตะโคงเต่ง) ฟังมานานจนจำได้ อายุ 12 ปีเล่นดนตรีได้ทางวงที่

เป็นผู้ฝึกสอนตั้งให้เป็นตัวสำรองของวง บางงานสมาชิกในวงไม่มาก็เล่นเป็นจริง เล่นมานาน สมาชิกที่เล่นในวงเก่าเสียชีวิตไปหมดเครื่องดนตรีที่เล่นได้มี ซิง สะล้อ ขลุ่ย ปี่จุม และแคนเป่าได้ไม่นานก็เหนื่อย ปัจจุบันเป็นหัวหน้าควบคุมดนตรีพื้นเมือง รวบรวมคนแก่บ้านใกล้เคียงกันเอามาฝึกเล่นด้วยกัน นอกจากเล่นดนตรีแล้วยังทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านขายเป็นอาชีพเสริมทำด้วยมือทั้งหมดไม่ใช่เครื่องทุนแรง การเล่นดนตรีทำให้ไม่มั่วสุมทางอื่น เล่นไปม่วน(สนุก)ไปไม่เก็บอะไรมาคิด สุขทุกข้ออยู่ที่ใจเรา เล่นแล้วไม่กลุ้มคล้ายเครียด มีความสุข อยากสืบทอดไว้ อู้ยก็แก่แล้วกลัวว่าวันข้างหน้าดนตรีพื้นบ้านสูญหายไป

พ่อดิบ แก้วเทพ (สัมภาษณ์) มีอาสอนให้ เกิดมาในสภาพแวดล้อมที่เป็นนักดนตรี อาเล่นให้ฟังตั้งแต่เด็กถูกบังคับให้คิดซึ่ง ตอนแรกไม่ค่อยชอบนานเข้ามองเห็นกลเม็ดเด็ดพรายที่อาเล่นให้ดูเกิดชอบขึ้นมามากอยากเล่นบ้างจึงตัดสินใจเรียนกับอา วิธีการเรียนรู้โดยให้อาเป็นผู้เล่นให้ดู (สาธิต) แล้วทำตาม จดจำมาเล่นทีละเพลงจนขึ้นใจ หมั่นฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ผู้ใหญ่ก็ชอบให้เล่นและให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

พ่อปี สมวงศ์ (สัมภาษณ์) เป็นเด็กรู้ว่าเขาเล่นดนตรีต้องไปดูให้ได้ไม่เคยพลาดไม่ว่าจะเป็นวงสะล้อซอซึง หรือวงปี่พาทย์ ระบายให้พ่อทำซึ่งตัวแรกให้เพื่อเอามาฝึก แต่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยให้กับการฝึก เคยโดนเพื่อนบ้านที่เป็นคนแก่เอาก้อนดินขว้างหลังคาบ้านอยู่เสมอ เพราะรำคาญเสียงคิดซึ่งที่ดังหนวกหู แต่ไม่มีอะไรมาเกินความชอบความรักในเสียงดนตรีได้ตั้งหน้าตั้งตาฝึกฝนจนชำนาญ ทุกวันนี้เล่นสะล้อรับจ้างเล่นกับซอ (ขับลำนำ) ตามงานต่างๆ ที่มาว่าจ้าง ที่เปลี่ยนมาเล่นสะล้อเพราะว่าไม่มีคนเล่น ซึ่งมีคนเล่นอยู่แล้ว สะล้อที่เล่นมีความพิเศษต่างกับสะล้อที่คนอื่นเล่นคือไม่มีรัดอก สามารถเล่นสะล้อเรียกชื่อคนหรือทักทายกับคนได้ เคยไปเล่นวงสะล้อ ซอ ซึง ที่กรุงเทพฯ ในงานศิลปะพื้นบ้านอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์เป็นคนพามาเล่น ทุกวันนี้ทำซึ่งทำสะล้อเล่นเองไม่ซื้อไม่ขาย เคยเป็นวิทยากรสอนนักเรียน สอนดนตรีพื้นบ้าน และสอนการทำซึ่ง มาหลายโรงเรียน

สิมุล ไทยกุล (สัมภาษณ์) มีการเรียนรู้แบบครูพักลักจำไม่มีใครสอน ฝึกเองจำเทคนิคการเล่นมาจากบ้านได้บ้านเหนือ เห็นลุงปู้ดและนายอินนักดนตรีพื้นเมืองในหมู่บ้านเล่นซึ่งให้ดู จดจำแล้วเล่นตาม ไม่เคยมีครูสอน ไม่เคยมีลูกศิษย์ ในวัยหนุ่มเล่นดนตรีพร้อมกับเล่นตลกได้ ชอบเล่นดนตรีในยามเหงา เพลงที่เล่นมี ซอนางบัวคำ พระลอ น้อยใจยา เล่นซึงลูก 4 และสะล้อได้

ปัจจุบันทำซิ่งและสะล้อขายเป็นอาชีพเพราะสุขภาพไม่ดีมีน้องเขยเป็นผู้ช่วยแต่น้องเขยเล่นไม่ได้ มีโรงเรียนมาซื้อซิ่งและสะล้อไปให้เด็กฝึก และมีร้านค้ามาซื้อไปขายคราวละมาก ๆ จนทำไม่ทัน

พ่อถือ ใจเย็น (สัมภาษณ์) ไปนั่งดูพ่อหนาน(ทิด)ต้น พ่อมา พ่อโต เล่นดนตรีด้วยกันมีความไพเราะสนุกสนานอยากเล่นจึงเริ่มฝึก ส่วนมากฝึกตามพ่อหนานต้น ทั้งเทคนิคการเล่นและเพลง เล่นซิ่งลูก 3 ลูก 4 และสะล้อมาเรื่อยๆ อายุมากแล้วอยากรู้เรื่องโน้ต (ซอลฟา) ให้เด็กสอนให้ โดยให้เด็กเล่นกีตาร์ให้ดูคอยจับจุด(โครงสร้าง) เอาเองเมื่อสงสัยก็ถามเด็ก เล่นซิ่งกับเสียงกีตาร์เพื่อฝึกโน้ต เล่นดนตรีพื้นเมือง โดยการเล่นโน้ตร่วมกับคณะครูที่โรงเรียนใกล้บ้านเป็นประจำจนอ่านโน้ตได้ เพลงที่เล่นมีเพลงกุหลาบเชียงใหม่ สร้อยเวียงพิงค์ ถายี่หลงถ้ำ ล่องแม่ปิง ซออี๋ ซอพม่า ซอนางบัวคำ อยากเล่นเพลงไหนไม่มีโน้ตก็ซื้อเทปมาฟังจนจำเพลงได้ แล้วนำไปฝึกกับซิ่ง และสะล้อ

พ่อหนู แก้วเทพ (สัมภาษณ์) มีใจชอบเมื่อมีการเล่นดนตรีที่ไหนต้องดูให้ได้ร่วมกับพ่ออู๋ ยป๊อกมีวิธีการฝึกโดยแยกย้ายกันไปจดจำเพลงมาจากที่ต่างๆ ที่มีการเล่นดนตรีพื้นเมืองแล้ว นำมาถ่ายทอดให้กันและกัน มีการฝึกซ้อมเพลงที่ไปจดจำมาร่วมกัน ระยะเวลาที่มีเพื่อนๆ มาร่วมกลุ่มหลายคน ฝึกฝนกับเพื่อนๆ ใช้เวลาหลายปี มีการฝึกป่าด(ฆ้องวง)ไปด้วย เมื่อเล่นได้แล้วมีการก่อตั้งเป็นวงขึ้นมาใช้ชื่อว่าวง 213 รับงานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานลงผี (พิธีกรรม) ชาวบ้านมีเป็นประจำในเดือน 5 (กุมภาพันธ์) เพลงที่เล่นมีเพลงพม่า ซอเมือง พม่าราชวาน ปุ่มเป้ง นางครวญ ซอทหารเครื่องดนตรีที่เล่นได้มีซิ่งกับฆ้องวง

คำ แก้วเทพ (สัมภาษณ์) เริ่มฝึกเล่นเพราะใจชอบระยะแรกเห็นอู๋พุมีสักดีเป็นอาว(น้า) เล่นให้ดู ชวนให้เล่นและรับเป็นครูสอนให้ หัดเล่นเพื่อความม่วน (สนุก) อย่างเดียว วัฒนธรรมไม่สนใจ อาวสอนโดยวิธีการกำ (จับ) มือใส่ และให้ทำตามทีบอก จากนั้นก็ฝึกฝนด้วยตัวเองโดยการคิด (ไล่โน้ต) เรื่อยๆ ไม่ต้องคำนึงว่าเป็นเสียงอะไรฝึกมือให้โล่ง(คล่อง) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมือซ้ายกับมือขวา หูกับเสียงของซิ่ง ฝึกเล่นเพลงเท่าที่จำได้จนเล่นได้ดีใช้เวลาประมาณ 7 – 8 ปี กลเมื่ารู้เองโดยอัตโนมัติมาจากสมอง จำเพลงมาจากอาว เทป วิทยูแล้วนำมาฝึกกับเครื่องดนตรี ถนัดทั้งซิ่งและสะล้อ ดัดซิ่งเลียนเสียงเทศน์กัณฑ์มัทรี และอ้อกาพย์ได้

ศิลปินพื้นบ้านทุกท่านมีแรงใจในการฝึกฝนเพราะเห็นคนเก่ง ๆ เล่นให้ดู เกิดความขอมุมานะในการฝึกฝน บางท่านมีคนสอนให้โดยการมัดมือติดกันสอนเป็นวรรค ๆ เท่าที่ผู้เรียนรับได้

บางท่านทำเครื่องดนตรีและฝึกฝนด้วยตัวเองแบบครูพักลักจำ เล่นดนตรีเพราะความสนุกสนาน ไม่มีความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ไม่มีการนำซึ่งไปแ่วสาวตอนกลางคืน เพราะถนนหนทางไม่ดี อันตราย ศิลปินพื้นบ้านเกือบทั้งหมดอ่านโน้ตไม่ได้ เล่นเพลงจากการจำและวิญญานความรู้สึก ภายใน จากมันสมองของแต่ละท่าน เทคนิคการเล่นต่างๆ ได้จากการดูการจำตามที่เคยเห็นข้างซึ่งข้างสละอ ที่มื้อมือเล่นให้ดู(สาธิต)แล้วทำตามและจากประสบการณ์ที่สั่งสมมานานแต่ละท่านเล่นเครื่องดนตรีได้มากกว่า 1 อย่าง การเล่นดนตรีพื้นบ้านไม่ยึดเป็นอาชีพ เล่นยามเหงายามว่างพบปะเพื่อนฝูง เล่นตามงานศพที่ยังไม่เผาและเผาแล้ว ได้ค่าจ้างบ้างไม่ได้บ้างถือว่าเป็นงานอดิเรก งานหลักคือการประกอบอาชีพด้านกสิกรรมและค้าขาย

3. ขึ้นขันตั้ง (ขันครู)

การเล่นดนตรีพื้นบ้านมีเหตุผลที่เล่นหลายอย่างทั้ง งานรับจ้าง งานช่วยเหลือเจ้าภาพให้คลายจากความทุกข์โศกหลังจากมีงานศพผ่านไปแล้ว (เอือนเย็น) งานพิธีกรรม (ลงผี) งานศพงานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานบวชนาค งานพบปะสังสรรค์ในหมู่เพื่อนฝูง ฯลฯ มีทั้งการเล่นดนตรีล้วน ๆ และเล่นดนตรีประกอบการขับลำนำขอ การขึ้นขันตั้งต้องแล้วแต่งานที่เล่นแตกต่างกันไป ดังนี้

พอมูล พรหมมา (สัมภาษณ์) ในงานทั่วไปทำพิธี อุปกรณ์ที่ใช้มีดอกไม้ธูปเทียนเงิน 35 บาท น้ำส้มป่อยสักการะบูชาเครื่องดนตรี อธิฐานให้มีน้ำเลี้ยงเสียงปาก (คำพูด) ที่ไพเราะ โดยการนำน้ำส้มป่อยรดเครื่องดนตรีก่อนเล่น

พอคำ แก้วเทพ (สัมภาษณ์) ในงานศพต้องมีเหล้าขาว 1 ขวดใช้ช่อดอกไม้ชูปเหล้าเซ่นเครื่องดนตรีที่เล่น เพื่อให้เสียงขม (นุ่มนวล) และสมาชิกในวงไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน

พอบี สมวงศ์ (สัมภาษณ์) เล่นดนตรีกับการขับขอมมีการขึ้นครู(ทำพิธี) มีหัวหมู 1 หัว เหล้าขาว 1 ขวด ผ้าขาวผ้าแดง ใบชะพลู 1 มัด เงิน 66.25 บาท บุหรี่ 1 ซอง เทียน 8 คู่ ข้าวสาร 1 ถ้วย

4. ข้อตกลง

การเล่นดนตรีมีการทำงานเป็นทีม ผลงานที่ออกมามีความประทับใจมากหรือน้อยเพียงใดอยู่ที่การประสานงานภายในทีม เมื่อทีมจัดงานที่ออกมาดีด้วย ดังนั้นการทำงานเป็นหมู่คณะจึง

ต้องมีกฎกติกาหรือข้อห้ามเพื่อให้สมาชิกทุกคนได้ปฏิบัติเพื่อผลงานที่ออกมาบ่งบอกถึงความสำเร็จของทุกคน ในทีม คนตรีพื้นบ้านแต่ละคณะจึงต้องมีข้อห้ามเพื่อให้สมาชิกได้ปฏิบัติตาม ดังนี้

4.1 ห้ามเล่นแบบโซว์เดียว ต้องเล่นเป็นทีมให้พร้อมเพรียงกัน ถ้าไม่เชื่อฟังก็มีการแนะนำให้ไปเล่นกับวงอื่น หรือหาอาชีพใหม่แทนการเล่นดนตรี

4.2 ห้ามดื่มเหล้ามากจนเสียการเสีงาน หรือเล่นดนตรีไม่ได้

4.3 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งต้องยอมรับในเสียงส่วนมากภายในวงเดียวกัน

4.4 เมื่อมีผู้มาติดต่อให้ไปเล่นและรับงานแล้ว ต้องไปให้ได้ห้ามปฏิเสธยกเว้นการเจ็บป่วย

4.5 ห้ามเล่นเพลงที่ยังไม่คล่อง และสมาชิกในวงยังเล่นได้ไม่ดี

4.6 ห้ามลงจากเวที นอกจากมีธุระจำเป็นจริงๆ

4.7 ห้ามมีเรื่องชู้สาวกับช่างขอ (ผู้จับล่านาที่เป็นผู้หญิง) ภายในวง

5. เปิงใจ (ประทับใจ)

เล่นดนตรีพื้นเมืองมานานมีประสบการณ์มากมีหลายเรื่องที่ผ่านมาในชีวิตการเป็นนักดนตรีบางเรื่องอยากลืมไปเลย บางเรื่องอยากจดจำไว้นานๆ หลายท่านมีความประทับใจกับการเล่นดนตรีที่ผ่านมา มีความหลากหลาย ดังนี้

พ่อหนู แก้วเทพ (สัมภาษณ์) เล่นดนตรีวันสงกรานต์ มีเพื่อนเก่ามาเล่นด้วยกันพร้อมหน้าโดยไม่ได้นัดหมายมีคนอื่นมาร่วมชอด้วย ต่างคนต่างมาด้วยความสมัครใจ ไปเล่นบ้านโน้นบ้านนี้ทั้งวันรู้สึกชอบมาก การเล่นไม่ยึดกฎเกณฑ์ใด ๆ เล่นแบบสบายใจ ไม่มีความกดดันใด ๆ ทั้งสิ้น

พ่อคำ แก้วเทพ (สัมภาษณ์) เล่นดนตรีทุกครั้งส่วนมากมีคนเก่ามาฟัง มีอยู่ครั้งหนึ่งคนที่มาฟังดนตรีเป็นวัยรุ่นแทบทั้งสิ้น เมื่อเล่นดนตรีเสร็จคนที่ฟังมาขอเป็นลูกศิษย์เรียนดนตรีด้วย

พ่อมูล พรหมมา (สัมภาษณ์) เคยไปแข่งขันดนตรีพื้นเมืองได้ออกทีวีช่อง 11 ที่ลำปางเป็นครั้งแรกในชีวิตมีความประทับใจมาก ถึงแม้ว่าไม่ชนะ

พ่อศรี ถูกใจ (สัมภาษณ์) กำลังเล่นดนตรีมีตำรวจมาร่วมฟังด้วย หลังจากเล่นดนตรีเสร็จแล้วตำรวจผู้นั้นแสดงความเคารพนับถือ โดยขอทำพิธีรดน้ำคำหัวด้วยเงิน 50 บาท รู้สึกประทับใจมาก มาทราบภายหลังว่าตำรวจผู้นั้นเป็นเพื่อนกับลูกชาย

พ่อปี สมวงศ์ (สัมภาษณ์) เคยไปเล่นในงานแสดงภาพเขียนของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยมีฝรั่งมาดูมากขอร่วมถ่ายรูปกับศิลปินดนตรีพื้นบ้าน และได้พบกับท่านอนันต์ ปัญญารชุน ที่ในงานด้วย

6. ความภูมิใจในอาชีพ

ศิลปินพื้นบ้านเล่นดนตรีด้วยใจรัก ใจชอบ ไม่ยึดเป็นอาชีพ ถือว่าการเล่นดนตรีพื้นเมืองเป็นงานอดิเรก เล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินทางใจภาพงานให้เงินมาถือเป็นส่วนประกอบแต่เอาเหล้ามาสู่ (เลี้ยง) ก็พอใจแล้ว งานหลักที่ถือว่าเป็นอาชีพหาเลี้ยงตัวเองและครอบครัว คือ การทำนา ทำสวนทำไร่ ศิลปินพื้นบ้านทุกท่านทำการเกษตรเป็นงานหลักอยู่แล้ว ความภูมิใจที่ศิลปินพื้นบ้านแต่ละท่านประสบมา มีดังนี้

พ่อปัน ไชยวุฒิ (สัมภาษณ์) ดนตรีพื้นเมืองทำให้คนสนุกสนาน มีคนมองเห็นความสำคัญเจ้าภาพให้การต้อนรับนำข้าวปลาอาหารมาเลี้ยง

พ่อศรี ถูกใจ (สัมภาษณ์) ภูมิใจที่ตัวเองเล่นดนตรีได้ เล่นเป็น โดยที่คนอื่นเล่นไม่ได้

พ่อมูล พรหมมา (สัมภาษณ์) ได้ไปเล่นดนตรีตามที่ต่าง ๆ นักดนตรีทั้งวง ช่วยกันเล่นให้สนุกสนาน และมีคนมาให้ความสนใจดนตรีกันมากมาย

พ่อคำ แก้วเทพ(สัมภาษณ์) เคยเล่นดนตรีแลกกับยาสูบ(แบบมวนเอง) บ้าน 1 หลัง ได้ยาสูบประมาณ 5 ก้อน มีคนมาติดต่อให้ไปเล่นที่บ้านของตัวเองมากมาย ได้ยาสูบเป็นค่าจ้างแล้วนำมาขายหลายก๊วย (แข่งที่ใช้บรรจุยาเส้น)

พ่อยาย พุทธสอน (สัมภาษณ์) มีความภูมิใจที่ได้เล่น ไม่เคยขัดข้องเล่นได้ตลอดเวลา ได้เงินบ้างไม่ได้บ้างถือเป็นอาชีพรองที่ใช้หากินได้อีกนาน

7. ปัญหาและอุปสรรคของการแสดงดนตรีพื้นบ้านที่เคยประสบ

การเล่นดนตรีพื้นเมืองตามงานต่าง ๆ เป็นการพบปะกันระหว่าง ผู้เล่น ผู้ดู ผู้ฟัง ซึ่งมีจำนวนมาก ปัญหาย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดาของงาน นักดนตรีพื้นเมืองหลายท่านต่างประสบการณื

ต่างความคิด เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่เล่นดนตรี บางท่านเห็นว่าเป็นปัญหา แต่บางท่านอาจเห็นว่าเป็นเรื่องปกติปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจึงมีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

พ่อคำ แก้วเทพ (สัมภาษณ์) คนเมาเหล้าเข้ามาทวนในขณะที่เล่นดนตรี มาขอเล่นด้วยแต่เล่นไม่เป็น หรือเล่นเพลงที่ทางวงเตรียมเล่นต่อไปไม่ได้ทำให้เสียอารมณ์ในการเล่น

พ่อมูล พรหมมา (สัมภาษณ์) นักดนตรีที่เป็นลูกน้องมาไม่ครบ เล่นไม่พร้อมเพรียง ไม่เชื่อฟัง ไม่ทำตามข้อตกลง มีคนเล่นของ (มนต์ดำ) ใส่

พ่อปิ่น ไชยวุฒิ (สัมภาษณ์) คนเมาเหล้ามาขอเพลง แต่เล่นไม่ได้ พุดจาเสียดสีกระทบกระเทียบทำให้เสียกำลังใจไม่อยากเล่นต่อ

พ่อปี สมวงศ์ (สัมภาษณ์) เครื่องดนตรีที่เล่นของสมาชิกทั้งวงมีการติดตั้งไมโครโฟนเล็ก ๆ ไว้ข้างใน พอถึงเวลาเล่นปรากฏว่าเครื่องขยายเสียงอยู่ไกลสายแจ๊คไปไม่ถึง เจ้าของเครื่องไม่ยอมเคลื่อนเข้ามาใกล้ จึงตัดสินใจเล่นแบบไม่ต้องใช้เครื่องขยายเสียง ทำให้การเล่นไม่เต็มที่ และเสียงไม่ดัง

8. บทบาทของดนตรีพื้นเมืองที่มีต่อสังคม

ดนตรีพื้นเมืองเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน เมื่อได้ดู ได้ฟัง เพลง นักดนตรีก็มีความสุขที่ได้เล่นดนตรี ความทุกข์ที่มีอยู่ผ่อนคลายลงไป ความคิดเห็นหรือทัศนคติที่นักดนตรีพื้นเมืองมีต่อดนตรีพื้นเมือง และสังคม มีดังนี้

พ่อศรี ถูกใจ (สัมภาษณ์) ดนตรีเป็นเครื่องผ่อนคลายความเหงา ความเศร้าหมอง ความเครียด ความไม่สบายใจต่างๆ ไม่ให้คิดมาก ถือว่าเป็นยาที่ทำให้อายุยืนยาว แก่ช้าและมีความสุขเมื่อได้เล่นได้ฟังดนตรี

พ่อหนู แก้วเทพ (สัมภาษณ์) การเล่นดนตรีพร้อมเพื่อนๆ แบบไม่ยึดกฎเกณฑ์ ทำให้ผู้เล่นและผู้ฟังมีความสุขสนุกสนานใครมีฝีมือมากน้อยแค่ไหนเล่นกันเต็มที่ ดนตรีเป็นสิ่งที่ขับกล่อมสังคม ใครชอบก็ฟังใครไม่ชอบก็ไปที่อื่น

พ่อมุล พรหมมา(สัมภาษณ์)ดนตรีทำให้มีความสุขใจ ม่วน(สนุก)ใจเมื่อเล่นแล้วไม่คำนึงถึงอายุของตัวเองว่าเท่าไร กลัวว่าดนตรีสูญหายไปจนไม่มีของ (ดนตรี) มากล่อใจ ควรมีการสืบทอดต่อไป

พ่อปิ่น ไชยวุฒิ(สัมภาษณ์) ดนตรีช่วยให้ผู้คนมีความสุขอยากฟื้นฟู แต่ไม่มีคนสนใจ ลูกหลานไม่สนใจไม่รู้จะพูดอย่างไร อยากมีวงดนตรีพื้นเมืองที่มาตรฐานเป็นของตัวเอง โดยมีนักดนตรีที่เป็นเพื่อนฝูงกันเล่นแต่รวมกันไม่ได้เพราะอยู่ไกลกัน

9. ปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ศิลปินพื้นบ้านหรือนักดนตรีพื้นเมือง ต้องมีผู้ชมและผู้ฟังยอมรับและเป็นที่สนใจ สมาชิกของวงต้องมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ช่วยกันสร้างผลงานที่ออกมาให้มีประสิทธิภาพทางด้านครอบครัวโดยเฉพาะภรรยาก็ต้องชอบดนตรี เป็นผู้อยู่เบื้องหลังคอยเป็นที่กำลังใจและการสนับสนุนการเล่นดนตรีของสามี ให้ความเข้าใจไว้วางใจสามีที่ต้องไปเล่นดนตรีตามที่ต่างๆ ถึงแม้ชอบก็ไม่ก่อปัญหาที่สามีชอบเล่นดนตรี สุขภาพก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักดนตรีพื้นเมือง เพราะต้องไปเล่นดนตรีในยามค่ำคืนเป็นเวลานาน นอนดึกเป็นประจำ ส่วนมากต้องดื่มเหล้าเพื่อให้มีอารมณ์ในการเล่น ถือเป็นเรื่องปกติของนักดนตรีพื้นเมือง ฉะนั้นสุขภาพของนักดนตรีต้องดี

10. การสืบทอด

การเริ่มต้นฝึกฝนดนตรีพื้นเมืองของผู้สูงอายุส่วนมากมาจากเห็นคนอื่น เล่นแล้วสนุกสนานจึงมีความสนใจชอบใจหาอุปกรณ์มาหัดจนเล่นได้ บางท่านมีครูสอนให้ เป็นการสอนตามที่เคยเรียนมา เช่น มัดมือติดกัน การจับนิ้วให้กดลงตรงช่องที่ต้องการให้เกิดเสียง การทำให้ดู(สาธิต)แล้วให้ทำตาม บางท่านเรียนแบบครูพักลักจำ เรียนรู้ด้วยตัวเองไม่มีครูสอน การเรียนรู้ไม่มีรูปแบบ เมื่อมีคนมาขอเรียนด้วยไม่รู้สอนอย่างไร ไม่เคยเห็นการสอน ไม่เคยสนใจ นักดนตรีพื้นเมืองเหล่านั้นจึงไม่มีลูกศิษย์ เพราะสอนไม่เป็น สอนไปตามที่ตัวเองคิดเมื่อไม่ได้ผลเกิดความท้อในที่สุดก็เลิกสอน นักดนตรีพื้นเมืองอีกกลุ่มหนึ่งมีการเรียนรู้โดยมีคนสอนให้ เคยเห็นรูปแบบการสอนเมื่อมีคนมาเรียนด้วย ก็สอนตามที่เคยเห็นเคยเรียนมาสมัยเด็ก ๆ ได้ผลมากน้อยอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน การถ่ายทอดของนักดนตรีพื้นเมืองเหล่านั้นพอกล่าวโดยรวมได้ ดังนี้

เมื่อเล่นดนตรีพื้นบ้านจนชำนาญก็บริการไปเล่นดนตรีพื้นเมืองตามที่ต่างๆ ตามคำเรียกร้องของเจ้าภาพที่มาติดต่อ ถ้าเป็นเฮือนเย็น (บ้านที่เพ็งมืงานเผาศพผ่านไป) เป็นที่รู้จักดีระหว่างนักดนตรีกับเจ้าภาพไม่ต้องมาติดต่อไปเองถือเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ ชาวบ้านที่ประทับใจฝีมือในการเล่น

มาฝากตัวเป็นศิษย์บ้าง คิดต่อให้ไปสอนลูกหลานบ้าง ครูคิดต่อให้ไปสอนนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยใช้งบประมาณการจัดหาวิทยากรภายนอกหรือปราชญ์ชาวบ้าน วิธีการถ่ายทอดแต่ละท่านไม่แน่นอนตายตัวขึ้นอยู่กับว่าเคยเรียนมาแบบไหนก็ถ่ายทอดไปอย่างนั้น บางท่านมีวิธีการสอนเป็นแบบตัวเลขตามช่อง เช่น สอนเป็นวรรคๆ ที่หนึ่งให้กดช่อง 1 3 4 3 ปลอ่ย (สายเปล่า) วรรคที่ 2 ให้กดช่อง 1 3 4 1 3 1 3 1 ปลอ่ย 2 บน (สายทู้ม) ในหนึ่งวันมีการเรียนการสอนเท่าที่นักเรียนรับได้ มากไปรับไม่ไหวต้องพอก่อนวันต่อไปมาต่อใหม่ เคยเป็นวิทยากรสอนดนตรีให้กับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแฝก และสอนตำรวจทั้งชายและหญิง ผู้กำกับมาติดต่อรับไปสอนถึงสถานีตำรวจ อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงรายหลังจากนั้นได้จัดตั้งวงดนตรีพื้นเมืองของตำรวจเพื่องานด้านจิตวิทยา ทุกวันนี้ถ้ามีคนมาให้สอนก็สอน การสอนก็สอนเป็นตัวเลขตามช่อง สอนโน้ตไม่เป็นไม่เคยเรียนหนังสือ ใช้โน้ตตัวเลขตามช่องสอนเด็กไม่ได้ผล พวกเด็กๆ อยากเรียนโน้ตดนตรีไทย (ซอลฟา) สอนไม่ได้ ถ้าเป็นผู้ใหญ่สอนโน้ตตัวเลขตามช่อง (โน้ตเอกชน) ได้ผลดีกว่า (พ่อมูล พรหมมา, สัมภาษณ์)

ศิลปินพื้นบ้านหลายท่านมีการถ่ายทอดโดยการสาธิตให้ผู้เรียนดูแล้วทำตามไม่ค่อยได้ผล โดยเฉพาะการสอนเด็ก แต่ถ้าเป็นผู้ใหญ่การสอนแบบนี้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เคยเป็นวิทยากรภายนอกสอนดนตรีนักเรียนที่โรงเรียนและที่บ้าน สอนโน้ตไม่เป็นจึงสอนโดยวิธีการทำให้ดูเป็นวรรคๆ แต่ไม่ได้ผลจึงเลิกสอน (พ่อหนู แก้วเทพ, สัมภาษณ์)

ศิลปินพื้นบ้านบางท่านทำเครื่องดนตรีขายแต่มีบริการพิเศษ คือ ถ้าซื้อเครื่องดนตรีแล้วรับสอนให้ฟรี เคยสอนดนตรีให้กลุ่มแม่บ้าน และเป็นวิทยากรสอนนักเรียนที่โรงเรียนบ้านสาขาสอนโดยวิธีการใช้โน้ตซอลฟาที่สอนโน้ตได้เพราะเคยเรียนกับเด็กมัธยมที่อยู่บ้านใกล้เคียง (พ่อเถื่อน ใจเย็น, สัมภาษณ์)

การสอนเด็กสอนแบบโน้ตซอลฟา ส่วนผู้ใหญ่สอนให้จำเป็นเพลงๆ ไปเดือนหนึ่งสอน 3 ครั้งหลังจากเสร็จสิ้นฤดูการประกอบอาชีพหลักแล้ว การสอนเน้นการสาธิตเป็นหลัก วิธีการสอนเด็กให้เพลงไปฝึกประมาณ 2 วันแล้วกลับมาซ้อมแบบรวมวง เล่นได้แล้วก็ผ่านไปเล่นเพลงใหม่ เล่นไม่ได้ก็ต้องทบทวนกันอีก (พ่อดิ๊บ แก้วเทพ, สัมภาษณ์)

ความเป็นมาของศิลปินพื้นบ้านแต่ละท่านมีวิธีการเรียนรู้ การปฏิบัติ การถ่ายทอดแตกต่างกันแล้วแต่สภาพแวดล้อมของแต่ละท่าน สาเหตุที่ทำให้อยากเรียนรู้ดนตรี เพราะมีใจรักด้าน

ดนตรีเห็นคนอื่นเล่นดนตรีแล้วชอบเกิดความประทับใจจึงแสวงหาความรู้ทางด้านนี้ มีทั้งเรียนกับครูและฝึกฝนด้วยตนเอง อาศัยการดูการจดจำจากศิลปินพื้นบ้านรุ่นเก่าที่เล่นตามงานต่างๆ มีการเรียนแบบครูพักลักจำ ฝึกฝนเรื่อยมาจนเกิดความชำนาญ เมื่อมีเพื่อนร่วมฝึกกันหลายคนก็รวมวงกันขึ้นมา เล่นเป็นงานเฉพาะกิจไม่มีค่าจ้างรางวัลเป็นค่าตอบแทน ศิลปินพื้นบ้านหลายท่านที่ไม่มีครูสอน (เรียนด้วยตัวเอง) และไม่มีลูกศิษย์เนื่องจากไม่มีเวลาสอน หน้าที่การงานมีมาก เล่นดนตรีเพื่อความสนุกสนานระหว่างเพื่อนฝูงตามโอกาสและเวลาอำนวยให้ วิธีการถ่ายทอดของศิลปินพื้นบ้านมีการสอนแบบมัดมือติดกัน การสอนแบบจับมือกดเสียงที่ต้องการทีละเสียง ทีละโน้ต สอนเป็นวรรคๆ ตามความสามารถของผู้เรียน ส่วนมากเป็นการสอนแบบทำให้ดูแล้วให้ผู้เรียนทำตาม การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านของศิลปินเหล่านี้ยังไม่ได้ผลเมื่อใช้กับเด็กแต่ได้ผลดีเมื่อสอนผู้ใหญ่ บางท่านไม่มีลูกศิษย์เพราะเรียนมาแบบครูพักลักจำจึงทำให้สอนไม่เป็นไม่รู้เริ่มต้นอย่างไร

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนก คล้ายมุข (2541: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องการสืบทอดปีพาทย์ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวิธีการทางมานุษยดนตรีวิทยา คือการสัมภาษณ์ ผู้สอน ผู้เรียน ผู้บรรเลงและผู้เกี่ยวข้องกับวงปีพาทย์ในอำเภอบางบาล ผลการวิจัยพบว่า

การสืบทอดมาจากบรรพบุรุษผู้รับการสืบทอดเป็นกลุ่มเยาวชน บทบาทของวงปีพาทย์ มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก คือในปัจจุบันมีการเน้นในเรื่องของธุรกิจเป็นหลัก เน้นการเล่นดนตรีเพื่อการประกอบอาชีพการหารายได้ส่วนใหญ่ เล่นเพื่อประกอบพิธีกรรมในงานศพ ประกอบการแสดง การเล่นเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม หรือการเล่นเพื่อการเป็นดนตรีของวงปีพาทย์แบบดั้งเดิม ลดน้อยลง กระบวนการสืบทอดได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากความเชื่อในอดีต สถานที่เรียนยังเป็นบ้านของผู้สอน ใช้เครื่องดนตรีเป็นอุปกรณ์การเรียน หลักสูตรที่เรียนก็มีการเปลี่ยนแปลงไปมีการนำเพลงมอญมาสอนแทนเพลงชุดโหมโรงเช้า โหมโรงเย็น เพลงเรื่อง เพลงพิธีกรรม วิธีการสอนใช้การสาธิตเป็นหลัก การลงโทษไม่นิยมใช้ มีการเสริมแรงด้วยการชมเชย การให้รางวัล การวัดผลก็ใช้การสังเกต

มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ (2540: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาส่วนร่วมและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน ในการสอนดนตรีพื้นบ้านของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสงขลา โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจง กลุ่มประชากรคือผู้

บริหารโรงเรียน ครูดนตรี ปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียนใช้วิธีการเขียนแบบความเรียงตามหัวข้อที่กำหนด และใช้การสุ่มอย่างง่าย ผลการวิจัยพบว่า

ดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดสงขลาได้แก่ดนตรีประกอบการเล่นหนังตะลุง มโนราห์ และดนตรีกาหลอ มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเข้ามาในลักษณะของกรรมการศึกษาโรงเรียนและการเป็นวิทยากร การถ่ายทอดความรู้ใช้การอธิบายแนะนำ การทำให้ดู (สาธิต) มีการให้ยืมเครื่องดนตรีสำหรับการฝึกซ้อม การประเมินผลใช้วิธีการคัดเลือกนักเรียนที่เรียนดีไปร่วมแสดงดนตรีพื้นบ้านในงานต่างๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการนำปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาถ่ายทอดความรู้คือขาดงบประมาณ เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย มโนราห์ขาดสถานที่ฝึกซ้อมโดยเฉพาะ ไม่มีเวลาในการสอน ขาดความรู้ในการทำแผนการสอน การประเมินผล และปัญหาสุขภาพของวิทยากรภายนอกเนื่องจากความชรา

เสน่ห์ บุญช่วย (2539: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพปัญหา และความต้องการสื่อการสอนวิชาดนตรีของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยวิธีการใช้แบบสอบถามส่งไปตามโรงเรียนแล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ผลการวิจัยพบว่า

หนังสือและสถานที่เรียนมีเพียงพอและมีคุณภาพพอใช้ งบประมาณในการทำสื่อและนักเรียนที่เข้าร่วมในการทำสื่อดนตรีมีน้อย ครูไม่มีทักษะในการผลิตสื่อ ผู้บริหารสนับสนุนการใช้สื่อการเรียนการสอนมีการใช้สื่อสอดคล้องกับเนื้อหา ปัญหา คือ ขาดแคลนเครื่องดนตรีประเภททำทำนอง ไม่ได้รับการแนะนำจากศึกษานิเทศก์ในการใช้สื่อ และการผลิตสื่อดนตรี ครูดนตรีไม่เพียงพอ มีความต้องการสื่อทางด้านวิดิทัศน์ พจนานุกรมดนตรี สารานุกรมดนตรี ตู้เก็บสื่อการสอนดนตรี ต้องการการแนะนำการใช้สื่อการสอนดนตรี และวิธีการสอนกิจกรรมเข้าจังหวะ

บังอร สุวรรณศรี (2542: 41-50) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างเทปวิดิทัศน์ ประกอบการสอนวิชาดนตรีเรื่องการฝึกปฏิบัติฆ้องวงใหญ่ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนราชประชาสมาสัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ โดยวิธีการ สร้างเทปวิดิทัศน์สำหรับการสอนเด็กมีทั้งหมด 4 บท ให้เด็กฝึกปฏิบัติตามเครื่องมือเป็นตอนๆ จนครบ 4 บท ผลการวิจัยพบว่า

มีการทดลองใช้เครื่องมือในการสอน 3 ครั้ง จากโรงเรียนวัดชนมนิมิตครั้งแรกใช้กลุ่มทดลองจำนวน 1 คน ครั้งที่ 2 จำนวน 5 คน ครั้งที่ 3 จำนวน 10 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีการจับฉลาก เพื่อหาความบกพร่องของเครื่องมือ ความบกพร่องที่พบคือ ภาพและเสียงไม่สัมพันธ์กับการบรรยาย การสาธิตบางช่วงเร็วเกินไปนักเรียนปฏิบัติไม่ทัน และเกิด

ความสับสนการไล่เสียงตามโน้ตที่ให้นักเรียนปฏิบัติไม่ทัน ไม่ครบถ้วน บางกิจกรรมมีความยากเกินไปทำให้นักเรียนลดความสนใจ เวลาในการฝึกปฏิบัติในแต่ละตอนมีน้อยเกินไป เมื่อมาเล่นเพลงที่กำหนดก็ทำให้ปฏิบัติได้ไม่ครบทุกขั้นตอน จึงนำเครื่องมือมาทำการปรับปรุงใหม่แล้วนำไปใช้ทดลองจริงกับนักเรียนจำนวน 15 คน จากโรงเรียนราชประชาสมาสัย 3 ห้องจำนวน 15 คน ได้มาโดยการสุ่มวิธีเดียวกัน ผลปรากฏว่าเนื้อหาวิธีการสาธิตเครื่องดนตรีมีความต่อเนื่อง ไม่สับสน และเข้าใจง่ายขึ้น เสียงและคำบรรยายมีความชัดเจน การฝึกในแต่ละกิจกรรมช่วยสร้างความเพลิดเพลิน บรรยากาศในการเรียน มีความแตกต่างกับการเรียนตามปกติ เด็กเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นทีละน้อยโดยไม่รู้ตัว เป็นลำดับขั้นไม่สับสนผู้เรียนมีความสนใจและซาบซึ้งในคุณค่าของกิจกรรมด้านดนตรีไทยมากยิ่งขึ้น

การเล่นดนตรีเพื่อการอนุรักษ์แบบดั้งเดิมมีความสำคัญเริ่มลดลง การเล่นมีธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องความสำคัญของเพลงดั้งเดิมเริ่มเสื่อมถอยลงมีการใช้เพลงอื่นเข้ามาแทน วัฒนธรรมประเพณีด้านดนตรีไม่เหมือนเดิม การนำภูมิความรู้ท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดความรู้เป็นสิ่งที่ดี มีการสอนแบบอธิบายแนะนำ การทำให้ดู (สาธิต) เด็กที่มีพรสวรรค์ทำได้แต่ต้องสอดคล้องกับความพร้อมของโรงเรียนด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ไม่มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เวลา สถานที่ เป็นการเรียนรู้เพื่อให้รู้เท่านั้น และปัญหาสุขภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งอยู่ในวัยชรา เรื่องเกี่ยวกับการใช้สื่ออุปกรณ์ทุกที่มีปัญหาเหมือนกัน เช่น การขาดแคลนสื่อ การผลิตสื่อและการใช้สื่อไม่เป็น ที่หนักกว่านั้นคือสอน ไม่เป็นโดยเฉพาะเรื่องกิจกรรมเข้าจังหวะเมื่อรับผิดชอบแล้วต้องแก้ปัญหาตนเอง การจัดกิจกรรมทุกอย่างต้องคำนึงถึงสภาพโรงเรียนที่มีความแตกต่างกัน ไม่ควรมองข้าม บางโรงเรียนไม่มีสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนและไม่มีความรู้ในการใช้สื่อ แต่ในขณะเดียวกันอีกโรงเรียนมีพัฒนาการผลิตสื่อการเรียนการสอนก้าวหน้าถึงขั้นผลิตสื่อการเรียนการสอนที่เป็นวิดิทัศน์แล้ว ขึ้นอยู่กับความสามารถบุคลากร และสภาพของแต่ละโรงเรียน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมนอกเวลาคนตรีพื้นบ้าน วงสะล้อ ซอ ซึง เป็นการศึกษาวิธีการจัดกิจกรรม แนวความคิดของครูผู้จัดกิจกรรม และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2543 – 2544 ลำดับขั้นตอนในการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอผลการวิจัย

3.1. การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น

3.1.1 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ระหว่างเดือนมกราคม – มิถุนายน 2543 เพื่อนำข้อมูลมาวางแผนในการทำงาน และการเก็บข้อมูลในระยะต่อไป

3.1.2 นำเสนอโครงร่างเพื่อขอสอบวิทยานิพนธ์ ระหว่างเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่นำมาใช้ประกอบการวิจัย ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ

3.2.1 แหล่งข้อมูลเอกสาร และหลักฐาน ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลเอกสารและสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ได้แก่ หนังสือตำรา หลักสูตร เอกสาร วารสาร จุลสาร รายงานการสัมมนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาความเป็นมาของคนตรีพื้นบ้าน บริบทของคนตรีพื้นบ้าน ข้อมูลเอกสารดังกล่าวได้แก่

3.2.1.1 เอกสารทางประวัติศาสตร์ เรื่องราว ประวัติความเป็นมาของเมืองพะเยา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สถานที่สำคัญทางศาสนา รวบรวมไว้ที่หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) อำเภอเมืองจังหวัดพะเยา

3.2.1.2 เอกสารข้อมูลของทางราชการ ข้อมูลต่างๆ ของจังหวัดพะเยา เช่น แผนที่ จำนวนประชากร สถานที่สำคัญทางราชการ รวบรวมไว้ที่ศาลากลางจังหวัดพะเยา

3.2.1.3 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ประวัติและความเป็นมาของคนตรีพื้นบ้าน คนตรีพื้นบ้านล้านนา คนตรีสะล้อ ซอ ซึง หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรี ศึกษาได้จากหอสมุดของสถาบันต่างๆ ทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค

3.2.1.4 เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับคนตรีพื้นบ้าน การเรียน

การสอน การใช้สื่อ รายงานการสัมมนาดนตรี ความเป็นมาของหลักสูตรดนตรี ศึกษาได้จากหอสมุดของสถาบันต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

3.2.2 แหล่งข้อมูลการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยเริ่มทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามตั้งแต่เดือน สิงหาคม – ธันวาคม 2543 โดยเข้าไปศึกษาพื้นที่ สภาพแวดล้อม บุคลากรข้อมูล บริบทที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ต้องไปเก็บข้อมูลอย่างละเอียด คือ

- 3.2.2.1 โรงเรียนบ้านไร่อ้อย อำเภอแม่ใจ
- 3.2.2.2 โรงเรียนบ้านสาาง อำเภอเมืองพะเยา
- 3.2.2.3 โรงเรียนบ้านห้วยไคร้ อำเภอจุน
- 3.2.2.4 โรงเรียนบ้านทุ่งหล่ม อำเภอเชียงคำ
- 3.2.2.5 โรงเรียนบ้านผาตั้ง อำเภอปง
- 3.2.2.6 โรงเรียนบ้านท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยร่วมเล่นดนตรี(เครื่องประกอบจังหวะ) กับเด็ก เพื่อดูพฤติกรรมการเล่นรวมวง ความพร้อมเพรียง ระดับฝีมือ อารมณ์ในการเล่น บางครั้งใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2. การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยการสนทนาซักถามทั่วไปถึงการทำงาน ครอบครัว การเรียนการสอน งานแสดงดนตรีของนักเรียน สอดแทรกขั้นตอนการจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านตามประเด็นคำถามที่ตั้งไว้เป็นครั้งคราว ความเป็นกันเองช่วยให้ได้ข้อมูลที่ลึกและจริง บางครั้งต้องสัมภาษณ์แบบเป็นทางการขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และบุคลากรที่ต้องสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 ผู้บริหารโรงเรียน นโยบายสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรม

2.2 ครูผู้จัดกิจกรรม ความเป็นมา วิธีการ ขั้นตอนต่างๆ ปัญหาที่พบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ในการจัดกิจกรรม

2.3 บุคลากรที่เกี่ยวข้อง นักเรียนที่ร่วมกิจกรรม ครูดนตรีทั่วไป หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นกว้างๆ เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อ วิชาดนตรี-นาฏศิลป์ ดนตรีพื้นบ้าน เพื่อเป็นบริบทและนำมาประกอบในการวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. การบันทึกข้อมูล เป็นลายลักษณ์อักษร การบันทึกเสียง (เทป) บันทึกภาพ (กล้องถ่ายรูป) เพื่อความละเอียด และครบถ้วนในการเก็บข้อมูล

4. การจัดกระทำกับข้อมูล นำข้อมูลภาคสนามมารวบรวมจำแนกประเด็นตามวัตถุ

ประสงค์ของการวิจัย ที่เหมือนกันหรือคล้ายกันสรุปเป็นข้อเดียวกัน ลำดับความสำคัญอยู่ที่ความถี่มากหรือน้อย ความถี่มากนำมาเขียนเป็นข้อแรก และข้อต่อๆ ไปตามความถี่ ตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องครบถ้วน

5. การซ่อมข้อมูล เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาแล้ว ไม่ครบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยต้องไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ตั้งแต่เดือนมกราคม 2544 เป็นต้นไป

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.1 วิเคราะห์โดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- 1) นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร
- 2) ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม
- 3) ปัญหาต่างๆ ในการจัดกิจกรรม ด้าน
  - 3.1) เวลา ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม
  - 3.2) สถานที่ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม
  - 3.3) สื่อ อุปกรณ์และเครื่องดนตรี ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม
- 4) ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

3.2.2 สรุปผลการวิจัย

3.4 การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย เรื่อง การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้าน วงสะล้อ ซอ ซึ่งระดับประถมศึกษา ของจังหวัดพะเยา มีความเป็นมา วิธีการ และพัฒนาการอย่างละเอียด นำเสนอไว้ในบทที่ 4 การวิเคราะห์การจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน วงสะล้อ ซอ ซึ่ง

บทที่ 4

วิเคราะห์การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีที่บ้าน วงสะล้อ ซอ ซึง

ดนตรีพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมที่มีความสำคัญ ซึ่งสังคมและสืบทอดกันมาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนในสังคมนั้นๆ เพื่อให้ดนตรีพื้นบ้านคงอยู่สืบไปจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์และเผยแพร่ให้กับเด็กที่ต้องเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีวัฒนธรรมในวันข้างหน้า ช่วยส่งเสริมให้เด็กที่เรียนและเล่นดนตรีเกิดพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคมและบุคลิกภาพ ทำให้เด็กได้รู้จักวัฒนธรรมประเพณีของตนเองมากยิ่งขึ้น เด็กได้เรียนรู้ดนตรีถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่า แต่เด็กเล่นดนตรีได้เป็นย่อมมีค่ากว่า การเรียนการสอนดนตรีถึงขั้นทำให้เด็กเล่นดนตรีได้เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ผู้บริหารต้องให้การสนับสนุน ผู้สอนต้องมีความสามารถในการเล่นดนตรีและการถ่ายทอด มีความตั้งใจ สละเวลาให้กับเด็กอย่างแท้จริง ดนตรีเป็นวิชาที่สอนได้เฉพาะบุคคล เด็กที่เรียนต้องมีใจรัก มีความพร้อม อุปกรณ์ต้องมีครบ ที่กล่าวมานี้ขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง การเรียนการสอนให้เด็กเล่นดนตรีก็เกิดขึ้นไม่ได้ เวลาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ในเวลาปกติเพราะมีน้อย มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบหลายวิชา เมื่อครูต้องการถ่ายทอดดนตรีให้กับเด็กที่มีความสามารถพิเศษต้องทำนอกเวลา กิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้าน วง สะล้อ ซอ ซึง จึงได้เกิดขึ้น

4.1 โรงเรียนที่จัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้าน วงสะล้อ ซอ ซึง

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ให้นักเรียนศึกษาหาความรู้ โดยมีครูทำหน้าที่ถ่ายทอด จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียน ที่ตั้งโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมเช่นไร โรงเรียนก็เป็นไปตามธรรมชาติของสภาพแวดล้อม โรงเรียนระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยามี 273 แห่ง โรงเรียนที่มีองค์ประกอบต่างๆ ครบ และเอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง 6 โรงเรียน ดังนี้

รายชื่อโรงเรียนที่จัดกิจกรรม

ชื่อโรงเรียน	สถานที่ตั้ง
1. โรงเรียนบ้านไร่อ้อย	หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะเมีเ จังหวัด พะเยา
2. โรงเรียนบ้านสาว	หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านสาว อำเภอเมือง จังหวัด พะเยา
3. โรงเรียนบ้านห้วยไคร้	หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา
4. โรงเรียนบ้านทุ่งหล่ม	หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งหล่ม ตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
5. โรงเรียนบ้านท่าฟ้าใต้	เลขที่ 117 หมู่ที่ 7 ตำบลสระ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
6. โรงเรียนบ้านผาตั้ง	หมู่ที่ 6 ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา

4.2 ผู้บริหาร

ผู้บริหารเป็นผู้อยู่เบื้องหลังคอยให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ เพื่อส่งเสริมบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถแต่ละด้านให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ ต้องคอยบริหาร และบริการเมื่อครูผู้จัดกิจกรรมมีความต้องการ การสนับสนุนส่งเสริมแต่ละท่านมีคล้ายและแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละท่าน แต่ก็มีเป้าหมายเดียวกันคืออยากให้การจัดกิจกรรมนอกเวลาสำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้บริหารของโรงเรียนที่จัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึงมี 6 ท่าน ดังนี้

รายชื่อผู้บริหาร

ชื่อสกุล - บริหารโรงเรียน	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชาที่เรียน	จบจากสถานศึกษา
1. นายเกษม โชติพันธ์ โรงเรียนบ้านไร่อ้อย	ปริญญาตรี	สังคมศึกษา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. นายเชิร เหลืองณะลาภีร์ โรงเรียนบ้านสาบ	ปริญญาตรี	บริหารการศึกษา	วิทยาลัยครูลำปาง
3. นายนันทพล พุสีกุล โรงเรียนบ้านห้วยไคร้	ปริญญาโท	บริหารการศึกษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
4. นายสำราญ จันต๊ะ โรงเรียนบ้านทุ่งหล่ม	ปริญญาตรี	บริหารการศึกษา	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช
5. นายวิชา พุ่มสฤงฆาร โรงเรียนบ้านผาตั้ง	ปริญญาตรี	บริหารการศึกษา และสังคมศึกษา	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช
6. นายแก้วเมือง มีทรัพย์ทรงทวี โรงเรียนท่าฟ้าใต้	ปริญญาโท	บริหารการศึกษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร

4.2.1 นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร

การบริหารเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร ต้องดูแลจัดการโรงเรียนให้เป็นไปตามนโยบายของหน่วยเหนือ สนับสนุนงานทุกด้านของโรงเรียนให้พัฒนาไปพร้อมๆ กัน งานที่มีอยู่ทำให้โดดเด่นทุกอย่างเป็นไปได้ บางครั้งต้องเน้นงานที่เห็นว่าเหมาะสม มีบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์พร้อมให้เด่นขึ้นมา ผู้บริหารต้องรู้สภาพโรงเรียนของตัวเอง เกี่ยวกับการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่า ผู้บริหารแต่ละท่านได้ให้การสนับสนุนส่งเสริม และแสดงความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน ดังต่อไปนี้

4.2.1.1 นายเกษม โชติพันธ์

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านไร่อ้อย

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนระดับ 8

วุฒิทางการศึกษา ปริญญาตรี วิชาเอกสังคมศึกษา

สถานศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อายุ 54 ปี

อายุราชการ 33 ปี

เป็นผู้บริหารมา 30 ปี

วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2543

นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร

1. คนตรีพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นต้องอนุรักษ์ไว้ไม่เช่นนั้นอาจสูญหาย หรือเสื่อมลง
2. โรงเรียนมีบุคลากรด้านดนตรีอยู่แล้ว ต้องส่งเสริมความรู้ความสามารถของครู
3. คนตรีส่งเสริมให้เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ แทนที่เอาเวลาที่มีอยู่ไปใช้ในทางที่ผิด โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เด็กโตมักมีปัญหาเรื่องยาเสพติด
4. หมู่บ้านที่โรงเรียนตั้งอยู่เป็นแหล่งผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ทุกฝ่าย ทางวัด ชาวบ้าน และผู้ปกครอง ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

4.2.1.2 นายเรียร์ เหลืองณะลาภีร์

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านสาง

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านสาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนระดับ 8

วุฒิทางการศึกษา ปริญญาตรี วิชาเอกบริหารการศึกษา

สถานศึกษา วิทยาลัยครูลำปาง

อายุ 59 ปี

อายุราชการ 38 ปี

เป็นผู้บริหารมา 28 ปี

วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2543

นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร

1. คนตรีเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และต่อต้านยาเสพติด
2. คนตรีสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ โรงเรียนกับชุมชนต้องร่วมมือกันทุกด้าน
3. คนตรีช่วยให้เด็กมีรายได้เล็กๆ น้อยๆ และรู้คุณค่าของเงินและการทำงาน

4. บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ ความสามารถด้านดนตรีต้องให้การสนับสนุนเต็มที่ให้คำปรึกษา เป็นขวัญและกำลังใจให้กับครูและเด็กที่ร่วมกิจกรรม

4.2.1.3 นายนันทพล พูลิกุล

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านห้วยไคร้

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

ตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่ระดับ 7

วุฒิทางการศึกษา ปริญญาโท วิชาเอกบริหารการศึกษา

สถานศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร

อายุ 40 ปี

อายุราชการ 21 ปี

เป็นผู้บริหารมา 7 ปี

วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม 2543

นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร

1. ดนตรีพื้นบ้านเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของเรา
2. ช่วย让孩子ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ตามความความรู้ความสามารถของแต่ละคน
3. ดนตรีช่วยประชาสัมพันธ์โรงเรียนให้เป็นที่รู้จักของโรงเรียนอื่น และชุมชนทั่วไป
4. ตัวเองมีความสามารถทางด้านนี้ต้องทำด้านนี้ให้โดดเด่นขึ้นมา
5. สร้างความสัมพันธ์ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง กรรมการศึกษา และชุมชน

4.2.1.4 นายสำราญ จันตะ

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านทุ่งหล่ม

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 8 ตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่ระดับ 7

วุฒิทางการศึกษา ปริญญาตรี วิชาเอกบริหารการศึกษา

สถานศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อายุ 39 ปี

อายุราชการ 18 ปี

เป็นผู้บริหารมา 2 ปี

วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม 2543

นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร

1. ดนตรีพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้ไม่ให้เสื่อมลง เพราะปัจจุบันวัฒนธรรมตะวันตกหลั่งไหลเข้ามามาก
2. การส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านช่วยให้เด็กได้เห็นคุณค่าประเพณีดั้งเดิมของเรา
3. เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่ไปมั่วสุมด้านอื่น
4. สนับสนุนส่งเสริมโครงการต่างๆ ที่เป็นของดีมีคุณค่า และเป็นจุดเด่นของโรงเรียนโดยการช่วยจัดหางบประมาณให้
5. สนับสนุนส่งเสริม อำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนดนตรีพื้นบ้าน ช่วยควบคุมดูแลนักเรียนดนตรี และพาไปแสดงตามงานต่าง ๆ
6. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีการเผยแพร่กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านสู่ชุมชน โดยพาเด็กไปเล่นตามงานในหมู่บ้าน
7. เป็นธุระในเรื่องการติดต่อปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้ ด้านดนตรีพื้นบ้าน และการปั้นหม้อ
8. โรงเรียนขนาดเล็กต้องสร้างจุดเด่นด้านดนตรีพื้นบ้าน และเครื่องปั้นดินเผาให้เป็นที่ชื่นหน้าชูตาของโรงเรียน
9. สานต่อนโยบายผู้บริหารคนเก่าที่ออกไป

4.2.1.5 นายวิชา พุ่มสูงฆาร

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านผาตั้ง

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 6 ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา

ตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่ระดับ 7

วุฒิทางการศึกษา ปริญญาตรี วิชาเอกบริหารการศึกษา และสังคมศึกษา

สถานศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

อายุ 45 ปี

อายุราชการ 20 ปี

เป็นผู้บริหารมา 7 ปี

วันที่สัมภาษณ์ 29 สิงหาคม 2543

นโยบายการสนับสนุนและส่งเสริมของผู้บริหาร

1. ชอบดนตรีแต่เล่นไม่เป็น ชอบสนุก ชอบร้องและเล่นเครื่องประกอบจังหวะ เมื่อครูของเราเก่งดนตรีก็เหมือนว่าเราโชคดี ครูคนไหนเด่นในเรื่องของงานพิเศษก็ต้องสนับสนุน
2. สนองนโยบายของหน่วยเหนือและจุดประสงค์ของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้มีการส่งเสริมด้านต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ไทย แต่ต้องดูความพร้อมว่าสิ่งไหนเราทำได้ และมีเป้าหมายที่แน่นอนชัดเจน
3. ส่งเสริมโดยการช่วยจัดหาเครื่องดนตรีมาเสริม ให้เพียงพอกับจำนวนผู้เล่น เมื่อมีงานเล่นต้องให้คำปรึกษา และร่วมวางแผนว่าช่วงไหนฝึกซ้อม ช่วงไหนเล่น เดินทางไปเล่นอย่างไร การสนับสนุนต้องเต็มที่อยู่ๆ เพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่วางไว้

4.2.1.6 นายแก้วเมือง มีทรัพย์ทรงทวี

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านท่าฟ้าใต้ (โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา)
 สถานที่ตั้ง เลขที่ 117 หมู่ที่ 7 ตำบลสระ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา
 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน ระดับ 7
 วุฒิต่างการศึกษา ปริญญาโท วิชาเอกบริหารการศึกษา
 สถานศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร
 อายุ 49 ปี
 อายุราชการ 30 ปี
 เป็นผู้บริหารมา 9 ปี
 วันที่สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2543

นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร

1. ดนตรีเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ เป็นการรักษาวินัยธรรมประเพณีอันเก่าแก่ให้คงอยู่สืบไป
2. ช่วย让孩子ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และต่อต้านยาเสพติด
3. ฝึกเด็กให้มีความสามัคคีกัน ฝึกให้เป็นผู้นำและผู้ตาม
4. ดนตรีเป็นกิจกรรมที่ให้บริการแก่ชุมชนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
5. ทุกฝ่ายสนับสนุนเต็มที่ทั้งท่านสมภารที่วัดท่าฟ้าใต้ ประชานกรรมการศึกษา ประชานองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะครู ผู้จัดกิจกรรมก็ทุ่มเทสละเวลาให้กับกิจกรรม รวมถึงผู้ปกครองได้ซื้อเครื่องดนตรีให้เด็กเป็นส่วนตัวเพื่อใช้ฝึกที่บ้าน ผู้บริหารก็ต้องสนับสนุนอย่างเต็มที่

นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร โรงเรียนที่จัดกิจกรรมดนตรีที่บ้านผู้บริหารต้องชอบ สนใจ เห็นความสำคัญของดนตรี สนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมเต็มที่ทั้งงบประมาณ การจัดการ และบริการ ดนตรีที่บ้านเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี สร้างจุดเด่น และนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียนและผู้บริหาร ยุคปฏิรูปการศึกษาเน้นความสำคัญของบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถพิเศษเป็นครูหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียน ดนตรีที่บ้านเป็นบริการที่โรงเรียนจัดให้กับชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนเป็นไปด้วยดี เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ในการฝึกฝนดนตรี ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีรายได้เล็กน้อยจากการหาประสบการณ์เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้เด็ก ช่วยต่อต้านยาเสพติด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ และสนับสนุนดนตรีที่บ้าน ผู้บริหารต้องสนองนโยบายของทางหน่วยเหนือ และสานต่อนโยบายของผู้บริหารคนเก่าที่ทำค้างไว้ บรรจุโครงการดนตรีเข้าในแผนการศึกษาของโรงเรียนมาตลอด

4.3 ครูผู้จัดกิจกรรม

เมื่อผู้บริหารให้การสนับสนุน ส่งเสริม การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านอย่างเต็มที่ แล้วสิ่งที่คุณไม่ได้คือครูผู้จัดกิจกรรมซึ่งเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ไม่มีครูกิจกรรมก็เกิดขึ้นไม่ได้ ครูผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านดนตรี ถึงแม้ว่าแต่ละท่านจบการศึกษาจากสาขาอื่น แต่ด้วยความตั้งใจ วิริยะอุตสาหะ เสียสละ มีอุดมการณ์ของการเป็นครูประกอบกับพรสวรรค์และพรแสวงของแต่ละท่าน ทำให้มีความรู้ความสามารถในการเล่น และการสอนดนตรี จนทำให้กิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวง สะล้อ ซอ ซึง ประสบความสำเร็จสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่วางไว้ โรงเรียนที่จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านมีทั้งหมด 6 โรงเรียน ครูผู้จัดกิจกรรมโรงเรียนละหนึ่งท่าน นอกจากโรงเรียนบ้านไร่ฮ้อยซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีครูสองท่านช่วยกัน รายละเอียดของครูผู้จัดกิจกรรมทั้ง 7 ท่านมี ดังนี้

รายชื่อโรงเรียนและครูผู้จัดกิจกรรม

โรงเรียน	ชื่อ – สกุล	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชาที่เรียน	จบจากสถานศึกษา
1. บ้านไร่อ้อย	1. นายประพันธ์ ทนันชัย	ปริญญาตรี	อุตสาหกรรม ศิลป์	วิทยาลัยครูเชียงราย
	2. นายประลอง ไชยอุดรรุ่งเจริญ	ปริญญาตรี	สังคมศึกษา	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช
2. บ้านตาง	นายจรัญ ใจเย็น	ปริญญาตรี	บริหารการศึกษา	วิทยาลัยครูเชียงราย
3. บ้านห้วยไคร้	นายันทพล ฟูสิกุล	ปริญญาโท	บริหารการศึกษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
4. บ้านทุ่งหล่ม	นางสาวผ่องฉวี การะเกด	ปริญญาโท	บริหารการศึกษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
5. บ้านผาดั้ง	นายประสิทธิ์ ยารังษี	ปริญญาตรี	บริหารการศึกษา	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช
6. บ้านท่าฟ้าใต้	นายพลเดช พินิจมนตรี	ปริญญาตรี	พลศึกษา	มหาวิทยาลัย ขอนแก่น

วุฒิทางการศึกษา จากการศึกษาคู่มือสอนจำนวน 7 คน มีวุฒิทางการศึกษา ดังนี้
ระดับปริญญาตรี

สาขาบริหารการศึกษา	จำนวน	2	คน
สาขาพลศึกษา	จำนวน	1	คน
สาขาสังคมศึกษา	จำนวน	1	คน
สาขาอุตสาหกรรมศิลป์	จำนวน	1	คน

ระดับปริญญาโท

สาขาบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน

อายุของครูผู้สอน

อายุของครูผู้สอนมีตั้งแต่อายุ 37 ปี ถึง 47 ปี ดังนี้

ที่	อายุ	จำนวน
1	37 ปี	1 คน
2	40 ปี	3 คน
3	41 ปี	1 คน
4	43 ปี	1 คน
5	47 ปี	1 คน

ประสบการณ์ในการสอนดนตรี

ประสบการณ์ในการสอนดนตรีของครู มีตั้งแต่ 2 ปี จนถึง 7 ปี ดังนี้

ที่	ประสบการณ์ที่สอน	จำนวน
1	2 ปี	1 คน
2	4 ปี	1 คน
3	5 ปี	1 คน
4	6 ปี	1 คน
5	7 ปี	3 คน

ครูผู้จัดกิจกรรมนอกเวลา ดนตรีพื้นบ้านวงสละล้อ ซอ ซึ่ง ระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยามีทั้งหมด 7 ท่าน แต่ละท่านได้ทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจ สละเวลาให้กับกิจกรรมจนประสบความสำเร็จสมดังตั้งใจ ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นจนประสบความสำเร็จแต่ละท่านมีวิธีดำเนินการ รายละเอียดความเป็นมา แนวคิด ขั้นตอน ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะและความต้องการในการจัดกิจกรรม ดังนี้

4.3.1 นายประพันธ์ ทนันทชัย

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านไร่อ้อย (โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา)

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ 2 ระดับ 7

วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี วิชาเอกอุตสาหกรรมศิลป์

สถานศึกษา วิทยาลัยครูเชียงราย

ปัจจุบันสอนระดับ มัธยมศึกษา

วิชาที่สอน ศิลปศึกษา และดนตรี และวิทยาศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

งานอื่น ๆ ที่รับผิดชอบ งานฝ่ายปกครอง ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายบุคลากร โครงการพิเศษต่าง ๆ

วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2543

ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

1. แนวคิดในการจัดกิจกรรม อำเภอแม่ใจเป็นแหล่งผลิตสะล้อ และซอซึงขาย ใหญ่ที่สุดของพะเยา ครูเล่นดนตรีได้และอยู่ในแหล่งผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน อยากทำให้เกิดประโยชน์ขึ้นมา เด็กนักเรียนอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเครื่องดนตรีถ้าเล่นเครื่องดนตรีเหล่านี้ไม่ได้ก็ดูกระไร เคยสอนดนตรีพื้นบ้านตั้งแต่อยู่ที่โรงเรียนบ้านหนองบัว สอนมาตลอดจนย้ายมาโรงเรียนบ้านไร่อ้อย มีอาจารย์ประลองสอนดนตรีพื้นบ้านอยู่ก่อนแล้ว พอได้โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เข้ามารับหน้าที่สอนดนตรีพื้นบ้านระดับมัธยม นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมเป็นนักดนตรีของโรงเรียนบ้านไร่อ้อยและโรงเรียนบ้านหนองบัวมาเรียนต่อมัธยมที่โรงเรียนนี้ อาจารย์ประลองรับผิดชอบกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านระดับประถม จากนั้นก็เป็นหน้าที่ของผมต้องสานต่อในระดับมัธยม เมื่อถึงเวลาจัดกิจกรรมก็ร่วมงานกันสองคนทั้งวงใหญ่ระดับมัธยม และวงเล็กระดับประถม

2. เล่นเครื่องดนตรีอะไร ที่เล่นมีซอซึง เมโลเดียนเล่นตอนเรียนมัธยม กีตาร์เล่นตอนเรียนวิทยาลัยครู และเครื่องดนตรีพื้นบ้านทางเหนือที่เป็นเครื่องสายทุกอย่าง ที่ถนัดคือการเล่น ซิงลูกสาม (โคซอล , ซอลเร)

3. การจัดกิจกรรม

3.1. การรับสมัคร มีการตั้งชมรมดนตรีของนักเรียนระดับมัธยมแต่มีระดับประถมเข้าร่วมด้วยเรารับสมัครไม่จำกัดว่าเป็นระดับไหน ให้โอกาสฝึกฝนก่อนแล้วคัดเลือกทีหลังว่าใครมีฝีมือและสมควรเล่นเครื่องดนตรีอะไร

3.2. การสอน ใช้ระบบพี่สอนน้อง เด็กที่สนใจดนตรีมีการแสวงหาความรู้เองโดย

ครูเล่นช่วงฝึกซ้อม สนใจเพลงไหนก็เรียนรู้จากรุ่นพี่ บางคนเรียนกับรุ่นพี่จนเล่นได้โดยครูไม่เคยสอน แต่สติปัญญาของคนเราไม่เหมือนกันครูต้องสอนบ้าง ลำดับขั้นตอนของการสอน ดังนี้

3.2.1 สอนให้เคาะจังหวะก่อน (ยังไม่ให้จับเครื่องดนตรี)

3.2.2 สอนเกี่ยวกับโน้ต (ซอลฟา) ฝึกการไล่โน้ตกลับไปกลับมา ในแต่ละห้อง เริ่มตั้งแต่โน้ตตัวเดียว สองตัว สามตัว และสี่ตัว

3.2.3 ทำความรู้จักกับส่วนต่างๆ ของเครื่องดนตรี ตำแหน่งเสียงของตัวโน้ตบนเครื่องดนตรี

3.2.4 ฝึกการดีดและตีสายเปล่าจนเกิดความคุ้นเคย จากนั้นก็ฝึกเล่นโน้ตตามแบบฝึกที่เตรียมไว้ แยกฝึกตามประเภทของเครื่องดนตรี

3.2.5 หาเพลงง่ายๆ ให้เล่น เช่น เพลงไก่ เพลงขวา (มี ซอล มี ซอล มี มี มี)

3.2.6 ระยะเวลาการสอนในหนึ่งปีเล่นเพลงได้ประมาณ 10 เพลง

3.3 การวัดผลประเมินผล โดยการสังเกตขณะฝึกซ้อม บางครั้งให้ปฏิบัติเครื่องดนตรี เพื่อคัดเลือกคนเก่งให้เล่นสะล้อ หรือซิง คนไม่เก่งให้เล่นเครื่องประกอบจังหวะ

3.4 หลักสูตรที่ใช้สอน

3.4.1 เริ่มจากเพลงในหลักสูตรของกรมวิชาการ เป็นเพลงง่ายๆ ก่อน เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความท้อในการฝึก

3.4.2 หลักสูตรทำขึ้นเอง โดยการรวบรวมเพลงจากแหล่งต่าง ๆ ที่ตัวเองชอบ เป็นที่นิยม เขาให้มา นำมารวบรวมกันจัดลำดับจากเพลงง่ายไปหายาก

3.4.3 ให้คนแก่ในหมู่บ้านเล่นให้ฟังแล้ว อัดใส่เทปไว้ นำเทปมาแกะเป็นโน้ตแบบซอลฟา

3.4.4 ซื่อเทปเพลงที่ชอบมาเปิดฟังแล้วแกะเป็นโน้ตซอลฟา

ปัญหาต่างๆ ในการจัดกิจกรรม

1. เวลา ในการฝึกซ้อมใช้ตอนพักเที่ยงและหลังเลิกเรียนอย่างน้อยครึ่งชั่วโมง ปัญหาที่เกิดขึ้นคือช่วงเวลาที่มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ตรงกัน เด็กบางคนเก่งหลายอย่าง เช่น เป็นนักกีฬาด้วย ต้องเข้าร่วมการฝึกซ้อมกีฬา ดนตรีก็น่าจะทำให้เกิดปัญหาการแย่งเด็กของแต่ละกิจกรรม

2. สถานที่คับแคบ ห้องเรียนหนึ่งห้องแบ่งครึ่งใช้เป็นห้องดนตรี และเป็นห้องเก็บสื่อการเรียนวิชาอื่น ๆ ห้องดนตรีใช้เป็นที่เก็บเครื่องดนตรี ไม่เป็นสัดส่วน ฝึกซ้อมเป็นวงต้องออกไปซ้อมข้างนอกทำให้เสียเวลา อยากมีห้องดนตรีที่เป็นส่วนตัวกว้าง เป็นสัดส่วนแน่นอน

3. สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องดนตรีไม่เป็นปัญหา ในหมู่บ้านเป็นแหล่งผลิตเครื่องดนตรี ทางวัดก็ให้การสนับสนุนด้านการเงินที่นำมาซื้อเครื่องดนตรี ทางผู้ผลิต หรือผู้ขายก็ขายได้ในราคาถูก บางครั้งขายแล้วยังมีการให้เปล่าอีกจึงไม่มีปัญหา

ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

1. ครูผู้สอนต้องเล่นดนตรีได้ ตั้งเสียงเป็น ถ่ายทอดเป็น (โน้ต) ต้องมีใจรักในการถ่ายทอด อุทิศเวลาให้การสอนอย่างเต็มที่
2. การสอนดนตรีให้เด็กอย่าใจร้อน ใจเย็น ๆ เพราะดนตรีเห็นผลช้า ค่อยเป็นค่อยไป
3. หน่วยเหนือควรสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง อย่าทำเป็นไฟไหม้ฟาง
4. ควรจัดอบรมครูผู้สอนดนตรี และมีการแข่งขันเป็นประจำทุกปี
5. เมื่อมีเพลงใหม่ๆ มีเทคนิคใหม่ๆ หน่วยเหนือมีข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวด้านดนตรี ควรประชาสัมพันธ์ให้กับครูดนตรีได้รับรู้บ้าง
6. ควรมีการจัดตั้งชมรมครูผู้สอนดนตรีระดับอำเภอ จังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในการเรียนการสอนดนตรี
7. ช่วยกันเสริมสร้างให้เด็กมีทักษะที่ดีต่อดนตรีพื้นบ้าน
8. นักเรียนไปแสดงดนตรีที่จังหวัดหน่วยเหนือควรพิจารณาให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมด้วย

4.3.2 นายประลอง ไชยอุดรรุ่งเจริญ

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านไร่อ้อย (โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา)

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ 2 ระดับ 7

วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี วิชาเอกสังคมศึกษา

สถานศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ปัจจุบันสอนระดับ มัธยมศึกษา

วิชาที่สอน หมวดสังคมศึกษา หมวดพลศึกษา (วิชาพลานามัย) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

งานอื่นๆ ที่รับผิดชอบ ฝ่ายกิจกรรม

วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2543

ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

1. แนวคิดในการจัดกิจกรรม เคยทำวงดุริยางค์มาก่อน โดยใช้ขลุ่ยเพียงออกับเมโลเดียนรวมกัน รับหน้าที่สอนดนตรีระดับประถมและมัธยม ปี 2538 สำนักงานการประถมอำเภอจัดอบรมครูดนตรีจากโรงเรียนต่างๆ มีอบรมซอด้วง ซออู้ ซะล้อ เข้ารับการอบรมด้วย จากนั้นมีการแข่งขันดนตรีพื้นบ้านระดับเขตการศึกษาที่จังหวัดลำพูนได้รับมอบหมายให้ไปสังเกตการณ์ การแข่งขันกลับมาผู้บริหารมอบเงินให้สัปดาห์เพื่อจัดตั้งดนตรีพื้นบ้าน มีข้อแม้ว่าอีกสองเดือนข้างหน้าโรงเรียนมีงานขันโตก ต้องมีดนตรีพื้นบ้านของโรงเรียนร่วมแสดงในงานด้วย พื้นที่ที่โรงเรียนตั้งอยู่ก็เป็นแหล่งผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ตัวเองเล่นดนตรีได้จึงเริ่มจัดตั้งวงดนตรีพื้นบ้านของนักเรียนมาประมาณ 3 ปี ภายหลังอาจารย์ประพันธ์ย้ายมา ให้อาจารย์ประพันธ์รับผิดชอบระดับมัธยม ผมเองรับผิดชอบระดับประถมเมื่อถึงเวลาฝึกซ้อมก็ช่วยกันฝึกซ้อม และควบคุม

2. เล่นเครื่องดนตรีอะไร ที่เล่นคือขลุ่ยและเมโลเดียน เล่นเป็นตั้งแต่อยู่มัธยม เคยเล่นอยู่ในวงดุริยางค์ของโรงเรียน กีตาร์เล่นตอนเรียนวิทยาลัยครูเมื่อเล่นกีตาร์ได้ก็เล่นซิงได้สำหรับ ซะล้อ ซอด้วง ซอด้วง เล่นได้ตอนอบรมครูผู้สอนดนตรีปี 2538 เครื่องประกอบจังหวะเรียนด้วยตนเอง

3. การจัดกิจกรรม

3.1 การรับสมัครนักเรียน ครั้งแรกเพื่อเล่นในงานขันโตกของโรงเรียน ให้ครูประจำชั้นคัดเลือกนักเรียนที่เรียนเก่งระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ชั้นละ 10 คน เพราะถือว่าเด็กเรียนเก่งต้องเล่นดนตรีเก่งด้วย เอามาสอนระยะหนึ่งก็คิดว่าใครสมควรเล่นเครื่องดนตรีอะไรที่รับรู้ได้เร็วให้เล่นซิง ซะล้อ ไม่เก่งหว่าซ้าให้เล่นเครื่องประกอบจังหวะ ปัจจุบันการรับสมัครเป็นชมรมกลุ่มสนใจดนตรีพื้นบ้านของระดับมัธยมรวมกับประถม

3.2 การสอน

3.2.1 เริ่มสอนทฤษฎีโดยสอนให้รู้จักกับโน้ต จังหวะ และความสัมพันธ์ระหว่างโน้ตกับจังหวะ สอนขั้นตอนนี้ให้เข้าใจ

3.2.2 สอนให้รู้จักเครื่องดนตรีแต่ละอย่างส่วนไหนเรียกว่าอะไรตำแหน่งของเสียงบนเครื่องดนตรีอยู่ตรงไหนบ้าง

3.2.3 ฝึกไล่เสียงโน้ตกับเครื่องดนตรีแต่ละอย่าง เมื่อเห็นว่าพอรู้เรื่องแล้วก็ให้แยกกันไปฝึกตามฐานของเครื่องดนตรี มีฐานซิง ฐานซะล้อ ฐานขลุ่ย

3.2.4 เมื่อสอนเพลงใหม่ให้มาเรียนรวมกัน เสร็จแล้วแยกไปฝึกตามฐานตามเครื่องดนตรี เมื่อฝึกเสร็จแล้วเล่นรวมวงเพื่อประเมินผล

3.3 การวัดผลประเมินผล เล่นเครื่องดนตรีไม่ได้ให้เปลี่ยนไปเล่นเครื่องประกอบจังหวะ เมื่อมีการแข่งขันดนตรีพื้นบ้านจำกัดจำนวนผู้เล่น ต้องคัดเลือกผู้เล่น มีเวลามากก็คัดโดย

การให้ปฏิบัติ ไม่มีเวลาก็คัดเลือกจากการสังเกตที่ผ่านมา ถ้าไม่ใช่การแข่งขันไปร่วมงานทุกๆ ไปของชุมชนก็ไปเล่นหมดทุกคน

3.4 หลักสูตรที่สอน

3.4.1 หนังสือกิจกรรมการส่งเสริมดนตรีไทย ของกรมวิชาการ

3.4.2 ชื่อมาตอนที่ไปสังเกตการณ์ การแข่งขันดนตรีระดับเขตการศึกษา มีคนนำมาขายในงานเห็นน่าสนใจก็ซื้อมา

3.4.3 เพลงที่เล่นง่ายๆ จำจากที่เคยเรียนมา เพลงที่ยากก็สอบถามจากผู้รู้

3.4.4 นำมารวมกันแล้วคัดเพลงที่เห็นว่าเหมาะสมกับเด็กมาสอน ถ้าไม่มีโน้ตแต่อยากเล่นก็ซื้อเทปมาแกะเอง

ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม

1. เวลา ฝึกซ้อมตอนพักกลางวัน และตอนเย็นหลังเลิก ถ้ามีงานที่ต้องเล่นก็ฝึกซ้อมในวันเสาร์ และอาทิตย์เพิ่ม
2. สถานที่ การฝึกซ้อมแยกกับระดับมัธยมใช้ห้องเก็บเครื่องของวงดุริยางค์ ในการจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านเพราะคนสอนคนเดียวกัน เครื่องดนตรีพื้นบ้านเก็บไว้อีกห้องหนึ่ง ทฤษฎีเรียนรวมกัน ปฏิบัติต้องแยกเรียนเพราะมีเครื่องดนตรีหลายอย่าง ต้องเรียนเป็นฐานตามประเภทของเครื่องดนตรี ครูต้องเวียนไปดูตามฐานต่างๆ ในขณะที่ฝึกซ้อมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น
3. สื่อวัสดุ และอุปกรณ์ ไม่มีปัญหาเพราะว่าในหมู่บ้านนี้เป็นแหล่งที่ผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านทางวัดและชาวบ้านให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเป็นอย่างดี ถ้ามีเด็กมาร่วมกิจกรรมมากก็ให้เล่นขลุ่ยไปก่อน เพราะขลุ่ยเรามีเพียงพอและราคาไม่แพง

ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

1. ผู้บริหารควรมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง มีการแข่งขันก็มาดูแล พอหมดการแข่งขันไปแล้วไม่สนใจ
2. หน่วยเหนือควรส่งเสริมให้มีการแข่งขันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กเกิดความตื่นตัวในการฝึกซ้อมดีกว่าฝึกซ้อมไปเรื่อย ๆ โดยไม่รู้ว่าจะต้องเล่นเมื่อไร
3. ควรจัดอบรมครูผู้สอนดนตรีประจำ เพื่อช่วยให้ครูเล่นดนตรีได้ จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านเพิ่มขึ้นอีกหลาย ๆ โรงเรียน

4. การอบรมควรมีการจัดอบรมเครื่องดนตรีหลาย ๆ ประเภท ที่ผ่านมามีการจัดอบรม ซึ่ง สะล้อ ก็จัดเหมือนเดิมอยู่ทุกปี ความรู้ทางดนตรีของครูผู้สอนไม่หลากหลาย คนที่เล่น ซึ่ง สะล้อ ได้แล้วไม่อยากเข้าร่วมอบรมอีก

4.3.3 นายจรัญ ใจเย็น

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านสาาง

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านสาาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ 2 ระดับ 7

วุฒิทางการศึกษา ปริญญาตรี เอกบริหารการศึกษา

สถานศึกษา วิทยาลัยครูเชียงราย

ปัจจุบันสอนระดับ ประถมศึกษา

วิชาที่สอน ดนตรี - นาฏศิลป์ ป. 5 - 6 จริยศึกษา ป. 5 - 6 สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ป. 5 - 6

งานอื่น ๆ ที่รับผิดชอบ เป็นวิชาการของโรงเรียน และเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน

วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2543

ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

1. แนวคิดในการจัดกิจกรรม สมัยเด็กตาพาไปเลี้ยงควาย ดิดซึ่งให้ฟังทุกวันรู้สึกชอบจึงเริ่มฝึกโตขึ้นพอเล่นได้ ศึกษาเพิ่มเติมกับอาจารย์ไพฑูรย์ ริมจันทร์อย่างไม่เป็นทางการเวลาเล่นกับท่านก็ศึกษาเทคนิคและวิธีการไปด้วย จนกระทั่งเป็นครูมาสอนที่โรงเรียนบ้านสาางได้ติดต่ออาจารย์สุพจน์ บุญเมือง จากโรงเรียนบ้านธาตุหินแกง เป็นวิทยากรภายนอกมาสอนดนตรีที่บ้านทั้งนักเรียนและครูเรียนด้วยกัน อาจารย์สุพจน์นำเครื่องดนตรีมาพร้อมเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึก เมื่อสอนครบตามข้อตกลงก็เอาเครื่องดนตรีกลับไปด้วยทำให้เด็กเรียนไม่ต่อเนื่อง คณะครูพร้อมใจกันหาเงินซื้อเครื่องดนตรี จึงเกิดเป็นวงขึ้นมาโดยมอบหมายให้ครูที่เรียนกับเด็กเป็นคนสอน ตอนแรกสอนแบบลองผิดลองถูก อาศัยว่าตัวเองหมั่นฝึกฝนหาความชำนาญ โดยไปฝึกกับผู้เฒ่าที่เล่นดนตรีที่บ้านในหมู่บ้านเป็นประจำ ทำให้ฝีมือพัฒนาขึ้น ปัจจุบันที่โรงเรียนและบ้านมีศิษย์เก่า และศิษย์ปัจจุบันมาให้สอนดนตรีที่บ้านเป็นประจำ สอนให้ทุกคนไม่หวงวิชา ตัวเองก็ได้มาจากคนอื่นเหมือนกัน เคยเข้ารับการอบรมดนตรีกับการขับลำนำขอ คำว จ้อย กับพ่อคำฝาย (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นเวลา 5 วัน นำเด็กที่สนใจเข้าร่วมอบรมด้วย ที่ศูนย์วัฒนธรรมนิทัศน์จังหวัดพะเยา ทุกวันที่ 2 เมษายนวันคล้ายวันประสูติของพระเทพฯ ฯ ต้องพาเด็กไปเล่นดนตรีที่ศูนย์วัฒนธรรมนิทัศน์ทุกปี

2. เล่นเครื่องดนตรีอะไร ที่ถนัดคือซึงลูกสาม(โด-ซอล) พอเล่นได้ก็มีซึงลูกสี่(ซอล-โดสูง) สะล้อ ระนาด ฆ้องวง ขลุ่ย ซออู้ ซอด้วง เครื่องประกอบจังหวะทุกอย่าง

3. การจัดกิจกรรม

3.1 การรับสมัครนักเรียน โรงเรียนจัดตั้งกลุ่มสนใจใคร่อยากเข้าร่วมให้มาสมัคร รับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 มีเด็กมาสมัครมากกว่าเครื่องดนตรีบางคนต้องซื้อเองถ้าไม่ซื้อก็เปลี่ยนกันฝึก เปลี่ยนกันเล่นให้เกิดความคุ้นเคย ได้จับได้สัมผัสไม่มีการให้ออก ที่ไม่สนใจจริงไม่นานก็ออกไปเอง ที่เหลืออยู่เล่นได้ดีประมาณประถมสี่ ครูคอยสังเกตคัดเลือกคนเล่นเก่งเพื่อรวมเป็นวง ขณะฝึกซ้อมมีการเปลี่ยนตำแหน่งกันเพื่อความเหมาะสมกับเครื่องดนตรีแต่ละประเภท

3.2 การสอน

3.2.1 การเรียนดนตรีในขั้นตอนแรกนั้นวิทยากรภายนอกมาเป็นผู้สอนให้จนเด็กเล่นได้ มีทั้งเด็กและครูเข้าเรียนด้วยกัน

3.2.2 ให้เด็กสอนกันเอง พี่สอนน้องเพื่อนสอนเพื่อน มีข้อแม้ว่านักดนตรีคนหนึ่งต้องสอนเพื่อนหรือน้องให้ได้อย่างน้อยสองคน ไม่เช่นนั้นไม่ลงในสมุดประจำตัว (ป. 02) ให้ความมีความสามารถพิเศษด้านดนตรีเด็กที่เล่นดนตรีมีการตื่นตัวในการสอนเพื่อนและน้องๆ เพราะต้องการเป็นคนมีความสามารถพิเศษ

3.2.3 เมื่อผ่านหน้าที่ของเด็กสอนกันเองแล้ว ครูคอยสังเกตอยู่ห่าง ๆ ว่าแต่ละคนเล่นเป็นอย่างไร จากนั้นเป็นหน้าที่ของครูสอนเกี่ยวกับเทคนิคต่าง ๆ ในการเล่น การรวมวง และขั้นตอนที่ยากเกินกว่าเด็กสอนกันเองได้

3.3 การวัดผลประเมินผล ใช้วิธีการสังเกตขณะที่เด็กกำลังฝึกซ้อม เพื่อคัดตัวคนที่เล่นได้ดีเล่นเก่ง มาเล่นรวมวงกัน คนไม่เก่งให้เล่นเครื่องประกอบจังหวะ

3.4 หลักสูตรที่ใช้สอน

3.4.1 มาจากหนังสือกิจกรรมการส่งเสริมดนตรีไทย ในเล่มมีการสอนดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ การสอนสะล้อ การสอนซึง มีภาพประกอบด้วย ใช้สะดวกง่ายดี

3.4.2 ค้นคว้าจากตำราต่าง ๆ และนำมารวบรวม เรียบเรียง และปรับให้เป็นของเราเอง บางเพลงสอบถามจากผู้รู้ และภูมิปัญญาชาวบ้าน

ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม

1. เวลา ใช้ตอนพักกลางวันของวันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์เป็นปกติ นอกจากว่ามีงานให้ไปแสดงที่อื่นต้องนัดวันซ้อมใหม่อาจซ้อมทุกวัน ทุกเย็น หรือวันเสาร์อาทิตย์ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ บางทีก็ซ้อมในเวลาเรียนปกติ นักเรียนที่ไม่เล่นดนตรีก็แบ่งกลุ่ม ฝึกการแสดงนาฏศิลป์ประกอบ

ดนตรีแล้วนำมาประกอบกันทั้งดนตรีและนาฏศิลป์ของนักเรียน ฝึกเตรียมไว้สำหรับงานของชุมชน ที่ขอความร่วมมือมายังโรงเรียน

2. สถานที่คับแคบ ต้องย้ายมาอยู่ที่อาคารเอนกประสงค์ ห้องเดิมใช้ทำประโยชน์ด้านอื่น ตามยุคของการปฏิรูปการศึกษา ต้องรวมกับห้องอื่นๆ ไม่เป็นสัดส่วน การเก็บรักษาต้องกองรวมกันทำให้เกิดความเสียหาย ตอนเช้าถ้าครูยังไม่ถึงโรงเรียน ไม่เปิดห้องดนตรีให้เล่นเพราะไม่มีคนคอยดูแลและควบคุม เด็กเล็กๆ ไม่รู้จักวิธีการเล่นทำให้เกิดความเสียหาย ให้เล่นเมื่อครูมาถึงโรงเรียนแล้ว และเวลาพักกลางวันเพราะมีครูดูแลอยู่

3. สื่ออุปกรณ์ และเครื่องดนตรี เครื่องดนตรีที่มีจำนวนมากพอสมควร แต่เป็นเครื่องที่ใช้สำหรับการฝึกหัดไม่ได้มาตรฐานเสียงไม่ดีเท่าที่ควร เครื่องของเราขณะฝึกซ้อมที่โรงเรียนเสียงก็ดี ถ้าไปฟังวงอื่นเล่นเครื่องเขาเพราะกว่า เห็นความแตกต่างชัดเจน อยากได้เครื่องมาตรฐานสักชุดหนึ่งสำหรับการออกไปแสดงงานข้างนอก แต่มีราคาแพงไม่มีเงินซื้อ

ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

1. การจัดกิจกรรมให้ได้ผลต้องมีใจรัก มีความรู้ สุขภาพจิต และเศรษฐกิจต้องดี ระยะเวลา และรายจ่ายที่ต้องมีบ้างเป็นครั้งคราว

2. เมื่อปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้ครูควรร่วมศึกษาค้นคว้า หลังจากถ่ายทอดแล้วเด็กไม่เข้าใจ ครูต้องเพิ่มเติมส่วนที่หายไป เพราะปราชญ์ชาวบ้านบางท่านเล่นดนตรีได้ แต่สอนไม่เป็นก็มี ต้องคอยควบคุมพฤติกรรมของเด็กบางคน ที่ไม่เชื่อฟังผู้ถ่ายทอด ขณะถ่ายทอดครูอย่าไปท้อ้ออาจทำให้การถ่ายทอดของปราชญ์ชาวบ้านไม่ได้ผลเต็มที่

3. หน่วยเหนือควรมีการส่งเสริมอย่างเต็มที่ ต่อเนื่อง และจริงจัง ไม่เป็นแบบไฟไหม้ฟาง

4. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สภาวัฒนธรรม ควรมีการประสานงาน เพื่อช่วยรักษา เผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านให้แพร่หลายและคงอยู่สืบไป

5. ควรมีการสนับสนุนจากหลายฝ่าย เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลประชาสัมพันธ์จังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด ในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการช่วยกันรักษา พื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน

6. ควรมีการจัดอบรมครูผู้สอนดนตรีประจำ เพื่อเพิ่มจำนวนครูที่จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านให้มากขึ้น เป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมที่มีคุณค่าของเรา

7. ควรมีเวทีให้นักดนตรีได้ประลองฝีมือ เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ได้เห็นฝีมือการบรรเลงของวงอื่นๆ เพื่อให้เด็กและครูจำไปเป็นแบบอย่างในการฝึกซ้อม ปรับปรุง พัฒนางานให้ดีขึ้น

4.3.4 นายันทพล พูลิกุล

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านห้วยไคร้

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ใหญ่ ระดับ 7

วุฒิการศึกษา ปริญญาโท วิชาเอกบริหารการศึกษา

สถานศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร

ปัจจุบันสอนระดับ ประถมศึกษา

วิชาที่สอน พลศึกษา และดนตรี

งานอื่น ๆ ที่รับผิดชอบ งานฝ่ายปกครอง ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายบุคลากร โครงการพิเศษต่าง ๆ

วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2543

ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

1. แนวคิดในการจัดกิจกรรม เคยสอนโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่มีผลงานที่ทำให้คนทั่วไปรู้จักจึงใช้ดนตรีพื้นบ้านเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์โรงเรียน ผมพอสอนดนตรีได้เมื่อไปสอนที่ไหนจึงเน้นจุดนี้ แต่การสอนยังเริ่มหัดใหม่ จนกระทั่งเข้ารับการอบรมครูสอนดนตรีเมื่อปี 2538 การสอนเริ่มเข้าที่เข้าทาง ต่อมาเปลี่ยนสายงานเป็นผู้บริหารที่โรงเรียนบ้านฝางหมื่น คิดว่าในเมื่อทำได้เราต้องชูด้านนี้ให้เด่นขึ้นมา เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน ชาวบ้านก็ชื่นชมที่ถูกหลานเล่นดนตรีได้ โรงเรียนอื่นมีผลงานเด่นด้านอื่นๆ กันหมด บ้านฝางหมื่นเป็นโรงเรียนเล็ก ๆ มีนักเรียนไม่ถึงร้อยคน อย่างน้อยมีดนตรีพื้นบ้านวงเล็ก ๆ ใช้คนประมาณ 10 คนขึ้นมาสักวงหนึ่งคงทำให้มีใครรู้จักโรงเรียนนี้ขึ้นมาบ้าง ไปหารือกับชาวบ้านเรื่องการจัดกิจกรรม ชาวบ้านเห็นด้วยนำเงินมาบริจาคซื้อเครื่องดนตรี มีข้อแม้ว่าให้ทำจริง ๆ จึงได้ก่อตั้งดนตรีพื้นบ้านขึ้น เมื่อก่อนอำเภอจุนมีดนตรีพื้นบ้านที่โรงเรียนบ้านฝางหมื่นที่เดียว หลังจากนั้นไปอยู่ไหนก็ชูเรื่องของดนตรีพื้นบ้าน ทำเป็นโครงการส่งเสริมบรรจุอยู่ในแผนมาตลอด ไปเป็นผู้บริหารที่โรงเรียนบ้านผาตั้งมีครูประสิทธิ์ทำอยู่แล้ว จึงให้การสนับสนุนเต็มที่ ถ้าสุดท้ายมาเป็นผู้บริหารที่โรงเรียนบ้านห้วยไคร้ เพราะอยู่ใกล้บ้าน ที่นี้ไม่มีครูจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านผู้บริหารจึงต้องทำเอง

2. เล่นเครื่องดนตรีอะไร ที่เล่นอย่างแรกคือระนาดตาสอนให้ อาเป็นหัวหน้าวงดนตรีพื้นบ้าน มีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเล่นดนตรี ส่วนมากที่เล่นเป็นเพราะฝึกเอง ถนัดที่สุดคือซึงที่พอเล่นได้มี สะล้อ ซอ ซึง อิเลกโทรน กีตาร์ และเครื่องประกอบจังหวะทุกอย่าง

3. การจัดกิจกรรม

3.1 การรับสมัครนักดนตรี โรงเรียนมีชมรมต่างๆ ให้นักเรียนเข้าตามที่ตัวเองชอบ

ดนตรีพื้นบ้านเป็นชมรมหนึ่งที่เด็กให้ความสนใจมาสมัคร มีข้อแม้อยู่ว่าใครเข้าชมรมนี้ต้องมีขลุ่ยเป็นของตัวเองเพราะสอนขลุ่ยเป็นอันดับแรก ขลุ่ยที่มีอยู่ไม่เพียงพอกับจำนวนสมาชิกทั้งหมด ฉะนั้นนักเรียนต้องซื้อเอง ทางชมรมรับนักเรียนทุกระดับชั้นที่สนใจด้านนี้

3.2 การสอน

3.2.1 สอนเกี่ยวกับจังหวะขงจังหวะตก การนับจังหวะในแต่ละห้องยังไม่จับเครื่องดนตรี

3.2.2 แนะนำเครื่องดนตรี การจับ การเล่น การคิด การสี อย่างไร ตำแหน่งเสียง บนขลุ่ย ซึง และสะล้อ

3.2.3 สอนโน้ต(ซอลฟา) เมื่อรู้โน้ตและจังหวะแล้ว ก็ฝึกตามแบบฝึกที่รับมาจากการอบรม การฝึกระยะแรกต้องฝึกกับขลุ่ยก่อนทุกคน โดยให้โน้ตทีละตัวจนครบเจ็ดตัว สอนเพลงใหม่ง่ายๆ ทีละเพลง ให้ความฝึกประมาณเพลงละสามวันเมื่อได้ประมาณสามเพลง วัดผลประเมินผลความก้าวหน้าของการฝึก โดยการสังเกตและเด็กทำให้ดู

3.2.4 เมื่อเป่าขลุ่ยได้แล้วคัดเลือกคนที่มีความสามารถ เล่นสะล้อและซึง โดยใช้เพลงเดิมที่ฝึกกับขลุ่ย การเลือกคนประจำเครื่องดนตรีให้ผู้ชายเล่นซึง ผู้หญิงให้เล่นสะล้อ เพราะซึงมีน้ำหนักมากกว่าสะล้อ

3.2.5 การฝึก ต้องแยกกันฝึกตามเครื่องดนตรี เมื่อเด็กเล่นเพลงตามที่กำหนดได้แล้วนำมาฝึกรวมกัน โดยมีครูคอยควบคุม ดูแล คอยแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น

3.2.6 เมื่อผ่านเพลงแรกเรียบร้อยแล้วให้เพลงที่สองสามและสี่ต่อไป ไม่มีคำว่าจบหลักสูตรเพราะมีเพลงมากมายที่ใช้สอน เมื่อถึงฤดูของการสอบก็หยุดให้เด็กเตรียมตัวสอบ เมื่อสอบผ่านไปก็นัดมาฝึกอีก หมุนเวียนไปเรื่อย ๆ รุ่นที่ออกไปรุ่นน้องก็มาแทน

3.3 การวัดผลประเมินผล เพื่อการปรับวง สับเปลี่ยนตำแหน่งภายในวงให้มีความเหมาะสม ที่เป่าขลุ่ยได้เพลงไม่ครบตามกำหนดให้ฝึกขลุ่ยเหมือนเดิมจนเข้ายังไม่ผ่านก็ให้เปลี่ยนไปเล่นเครื่องประกอบจังหวะแทน

3.4 หลักสูตรที่ใช้สอน

3.4.1 ไปศึกษาเพลงจากผู้รู้ทั้งหลายที่สะสมไว้ แล้วเลือกเพลงที่เห็นว่าเหมาะสมกับวัยของเด็กมาสอน เป็นเพลงที่เด็กคุ้นหูไม่ยากจนเกินไป

3.4.2 ได้หลักสูตรมาจากวิทยากร ตอนเข้ารับการอบรมครูสอนดนตรีไทย ซึ่งมีขั้นตอนของการฝึก สะดวก และชัดเจน

3.4.3 เพลงที่ให้เด็กฝึกเป็นเพลงแรกได้แก่ เพลง ล่องแม่ปิง เพราะเป็นเพลงที่ไพเราะ คຸ້ນหุ เล่นง่ายจำง่าย เด็กที่ฝึกใหม่ต้องเล่นเพลงง่าย ๆ สั้น ๆ ไว้ก่อน เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายแล้วค่อยให้ฝึกเพลงที่ยากขึ้นตามลำดับ

ปัญหาต่างๆในการจัดกิจกรรม

1. เวลา การฝึกซ้อมเริ่มประมาณ 15 - 16 นาฬิกา เป็นเวลาที่เด็กแยกย้ายกันไปเข้าชมรมที่ตัวเองสนใจทุกวัน ช่วงมีงานต้องเล่นก็ขยายเวลาการฝึกซ้อมนานกว่าปกติ ปัญหาที่พบคือเด็กมาไม่ตรงเวลา ที่เล่นเก่งๆ บางคนเล่นตัว การสอนไปเรื่อยๆ ไม่กำหนดว่าจบหลักสูตรเมื่อใด เมื่อใกล้สอบหรือการแข่งขันก็พากันซ้อมดนตรี ให้เด็กได้ดูหนังสือและซ้อมกีต้า หลังจากสอบหรือแข่งขันกีต้าผ่านไปแล้วก็กลับมาฝึกเล่นดนตรีกันต่อ

2. สถานที่ ไม่มีปัญหาที่มีห้องเฉพาะเป็นสัดส่วนไม่ปนกับห้องอื่นๆใช้เป็นที่เก็บเครื่องเสียงเครื่องดนตรี และฝึกซ้อมดนตรี อยู่ห่างจากห้องอื่นๆ พอสมควรเสียงไม่รบกวนห้องอื่น เวลาฝึกซ้อมนักเรียนแต่ละคนแยกย้ายไปเข้าชมรมตามที่ตัวเองชอบ แต่ละห้องมีการจัดกิจกรรมตามชมรมและอยู่ห่างกันจึงไม่ปัญหา

3. สื่ออุปกรณ์ และเครื่องดนตรี โรงเรียนซื้อเองโดยหาทุนจากภายนอก เช่น จัดงานผ้าป่าของโรงเรียน แต่ต้องดูว่าเศรษฐกิจของชาวบ้านแต่ละปีเป็นอย่างไร ควรจัดหรือไม่จัดดูให้ดี ถ้าเศรษฐกิจไม่ดีเราจัดงานก็เหมือนเพิ่มความลำบากให้กับชาวบ้าน อยากได้เครื่องแต่งกายในการไปแสดงดนตรี บางครั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดดนตรีให้เด็ก เมื่อได้รับคำตอบแทนจากหน่วยเหนือ ก็มอบให้โรงเรียนจำนวนหนึ่ง เพื่อใช้เป็นทุนซื้อและซ่อมแซมเครื่องดนตรี

ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

1. หน่วยเหนือ ควรสนับสนุนเกี่ยวกับอุปกรณ์ดนตรีพื้นบ้านบ้าง เพราะเป็นวัฒนธรรมของเรา ที่ผ่านมามสนับสนุนแต่อุปกรณ์ดนตรีไทย

2. ควรจัดอบรมครูผู้สอนดนตรีพื้นบ้านเป็นประจำ เพื่อสรรหา และพัฒนาครูสอนดนตรีพื้นบ้านให้มีประสิทธิภาพ และมีเพิ่มจำนวนขึ้น

3. หลังจากอบรมครูผู้สอนดนตรีพื้นบ้านไปแล้ว ควรต่อเนื่อง โดยการจัดการแข่งขันดนตรีพื้นบ้านให้เด็กมีโอกาสดูการแสดงออก ได้ดูการเล่น เปรียบเทียบฝีมือของตัวเองกับโรงเรียนอื่น เพื่อจดจำเทคนิคมาฝึกพัฒนาฝีมือตัวเองให้ดีขึ้น ยังเป็นการวัดผลประเมินผลครูกับเด็กอีกด้วย

4.3.5 นางสาวผ่องจวี การะเกด

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านทุ่งหล่ม

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งหล่ม ตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ 2 ระดับ 7

วุฒิการศึกษา ปริญญาโท วิชาเอกบริหารการศึกษา

สถานศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร

ปัจจุบันสอนระดับ ประถมศึกษา

วิชาที่สอน ดนตรี - นาฏศิลป์ และงานประดิษฐ์

งานอื่น ๆ ที่รับผิดชอบ ฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายวิชาการกลุ่ม งานทั่ว ๆ ไปภายในโรงเรียน

วันที่สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2543

ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

1. แนวคิดในการจัดกิจกรรม โรงเรียนจัดตั้งกลุ่มสนใจเป็นชมรมผู้รักวัฒนธรรม และสิ่งแวดลอม ดนตรีพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของชมรมนี้ซึ่งวงหมอลำดิน ตั้งตามอาชีพของคนในหมู่บ้าน คือการปั้นหม้อเป็นอาชีพหลัก การตั้ง ชมรม ซึ่งวง มาจากความคิดของเด็ก ให้เด็กเป็นศูนย์กลาง มีปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ด้านดนตรี และการปั้นหม้อที่โรงเรียน ผู้เข้าร่วมชมรมไม่มีการบังคับ และจำกัดว่าเรียนระดับไหน มีทั้งเยาวชนที่เป็นศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน กิจกรรมดนตรีมีการจัดในวันหยุด และเสาร์อาทิตย์ กิจกรรมดนตรีถ้าทำเต็มที่ต้องนอกเวลาเรียนปิดเทอมผู้ปกครองชอบมากเพราะเด็กพากันมาร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนไม่เหลียวแลไปที่อื่น การสอนดนตรีเน้นเด็กรุ่นพี่ที่ไปเรียนต่อระดับมัธยมกลับมาสอนให้รุ่นน้อง หรือพวกที่เล่นดนตรีได้ในโรงเรียนสอนกันเอง ให้ปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยเสริม ครูทำหน้าที่ดูแลให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว

2. เล่นเครื่องดนตรีอะไร ที่เล่นมีขิม ซึ่ง ส่วนขออุ้ขอด้วงพอเล่นได้ เคยเรียนขออุ้กับอาจารย์ดิลก วงศ์ใหญ่ ตอนอยู่มัธยมเรียนกับอาจารย์เอื้อ มณีรัตน์ ที่โรงเรียนเชียงคำวิทยาคม และเรียนกับอาจารย์อรศรี ตามรสวรรณ มีขิมและขออุ้ บรรพบุรุษที่เล่นดนตรีพื้นบ้านได้คือคุณปู่

3. การจัดกิจกรรม

3.1 การรับสมัครนักเรียนดนตรี มาสมัครเข้าชมรมผู้รักวัฒนธรรมและสิ่งแวดลอม มีดนตรีพื้นบ้านรวมอยู่ด้วย เด็กสอนดนตรีกันเองใช้ระบบพี่สอนน้องเพื่อนสอนเพื่อนมีความก้าวหน้าพัฒนาฝีมือดนตรีดีขึ้น ให้เด็กคัดเลือกนักดนตรีของโรงเรียนกันเองตามระดับฝีมือแต่ละคน จนรวมวงกันได้แล้ว มีปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยฝึกฝน แนะนำการเล่นรวมวง

3.2 การสอน

3.2.1 แรกเริ่มให้วิทยากรภายนอกมาสอนตอนปิดเทอมจนเด็กเล่นได้

3.2.2 คูการสอนของวิทยากรภายนอก เน้นเรื่องจังหวะเป็นอันดับแรก

3.2.3 เมื่อรู้จังหวะแล้ว สอนโน้ต ห้องเพลง ตามขั้นตอนของแบบฝึก

3.2.4 เมื่อเด็กเล่นได้แล้วก็สอนกันเองตามที่เรียนมา ครูคอยสนับสนุน ส่งเสริม ที่เล่นได้ดีกว่าเพื่อนช่วยกันคัดเลือกมารวมเล่นเป็นวง ให้ปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยดูแล

3.2.5 ผู้จัดกิจกรรมสอนบ้างเล็กน้อยเน้นการจัดการ โดยหาปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้ทั้งดนตรีพื้นบ้านและการปั้นหม้อ เด็กเล็กแยกสอนต่างหากไม่รวมกับเด็กโต เพราะการเรียนรู้ต่างกัน เพลงแรกที่สอนคือ เพลงล่องแม่ปิงเล่นเพลงแรกได้แล้วเพลงต่อไปก็ง่ายขึ้น

3.3 การวัดผลประเมินผล ให้เด็กเลือกกันเองว่าใครเหมาะสมเล่นเครื่องดนตรีชิ้นไหน ครูมีหน้าที่เป็นเพียงผู้ช่วย และที่ปรึกษาในการคัดเลือก

3.4 หลักสูตรที่ใช้สอน อาจารย์อรรถศรีจัดทำขึ้นเป็นงานวิจัย (ชุดการสอน) ของวิทยากรซึ่งเป็นหลักสูตรของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แต่ปรับปรุงใช้กับประถมศึกษา นำมาทดลองสอนเด็กระดับประถม ปรากฏว่าได้ผลดี ทำให้เด็กเล่นดนตรีได้ตามจุดประสงค์ของชุดการสอน หลังจากที่ได้เล่นดนตรีได้แล้วก็ใช้ระบบ พี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อนมาจนทุกวันนี้

ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม

1. เวลา วิทยากรภายนอก (อาจารย์อรรถศรี ตามรสุวรรณ) มาสอนดนตรีระยะแรก บ้านอยู่ไกลใช้เวลาเดินทางนาน ไม่สะดวก ต้องมาอยู่ที่บ้านของครูผู้จัดกิจกรรม (เพื่อน) ตอนปิดเทอมเพื่อทดลองสอนให้ครบตามหลักสูตรของวิทยากรที่จัดทำชุดการสอน จากนั้นการจัดกิจกรรมก็เป็นหน้าที่ของครูผู้จัดกิจกรรมที่ต้องรับผิดชอบต่อ ดูแลการฝึกซ้อมตอนเย็นหลังเลิกเรียน มีงานต้องเล่นก็นัดซ้อมวันเสาร์ และอาทิตย์ เวลาปกติต้องสอนวิชาอื่น ไม่มีเวลาให้กิจกรรมมากนัก มีงานอื่นต้องรับผิดชอบอยู่มาก บ้านอยู่ไกล ไม่ได้พักในโรงเรียน ตัวเองเป็นผู้หญิงต้องกลับบ้านก่อนมืดเพื่อความปลอดภัยในการเดินทาง

2. สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลสร้างให้เรียกว่า อาคารภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้เป็นสถานที่เก็บอุปกรณ์ดนตรีและการฝึกซ้อม เก็บอุปกรณ์ปั้นหม้อและเป็นที่เรียนปั้นหม้อเป็นอาคารชั้นเดียวหลังเล็ก ๆ ต้องใช้ร่วมกันสองกิจกรรมทั้งดนตรีและปั้นหม้อ ใช้เก็บหม้อที่รอการเผาและเผาแล้ว กลางวันมีวิทยากรมาปั้นหม้อตลอดวัน ถึงเวลาเด็กก็มาเรียนการปั้นหม้อ ดนตรีพื้นบ้านต้องไปเล่นนอกเวลา อยู่ใกล้ถนนรถผ่านไปมาตลอดเวลาไม่เอื้ออำนวยต่อการฝึกซ้อมดนตรี แต่เอื้อต่อการปั้นหม้อเพราะมีผู้ที่ผ่านไปมาแวะมาดูมาชมและหาซื้อหม้ออยู่เสมอ

3. สื่ออุปกรณ์ และเครื่องดนตรี ไม่พอกับจำนวนผู้เรียน ต้องแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มๆ สอนกันเองในกลุ่ม เปลี่ยนกันเล่น งบประมาณซื้อเครื่องดนตรีครั้งแรกมาจากมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ให้การสนับสนุนโครงการต่างๆ ของโรงเรียน ทางวัดมีงานผ้าป่าก็บอกบุญมาถึงโรงเรียนให้เด็กไปเล่นดนตรีเป็นการสมโภชน์ได้รับค่าสมนาคุณจากทางวัด และเจ้าของผ้าป่าที่นำมาทอด ขณะนี้ทางชมรมมีเงินอยู่จำนวนหนึ่งเพื่อซื้อเครื่องดนตรี ยังอยู่ในระหว่างการตัดสินใจว่าซื้อเครื่องดนตรีอะไร จำนวนเท่าใด

ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

1. หน่วยเหนือควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ หรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน ที่ผ่านมาสสนับสนุนเฉพาะอุปกรณ์ดนตรีไทย อยากมีเครื่องดนตรีเพียงพอกับจำนวนของผู้เรียน
2. การคัดเลือกเด็กที่เข้าร่วมในกิจกรรมต้องเลือกเด็กที่มีความสนใจจริง ๆ มีพื้นฐานทางดนตรีมาจากที่บ้านยิ่งดี ทำให้การเรียนการสอนได้ผลเร็วขึ้น
3. การสรรหาวิทยากรภายนอกมาสอน ควรคำนึงถึงคนที่มีความรู้ความสามารถในด้านดนตรี มีความตั้งใจจริง มีเวลาให้กับการสอนอย่างเต็มที่
4. ไม่ควรมองข้ามความสามารถของเด็ก เพราะเด็กมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเพื่อนได้ โดยการแบ่งกลุ่มฝึก ครูเป็นผู้วางแผนในการแบ่งกลุ่ม โดยจัดแต่ละกลุ่มใครเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และใครเป็นผู้รับการถ่ายทอด
5. การจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนสำเร็จได้ ถ้าครูทุกคนทุกฝ่ายในโรงเรียน ให้ความสนใจและให้การสนับสนุน

4.3.6 นายประสิทธิ์ ยารังษี

สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านผาตั้ง

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 6 ตำบลขุนควร อำเภอโป่ง จังหวัดพะเยา

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ 2 ระดับ 6

วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี วิชาเอกบริหารการศึกษา

สถานศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ปัจจุบันสอนระดับ ประถมศึกษา เป็นครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วิชาที่สอน สอนทุกวิชาที่เป็นหลักสูตรของชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

งานอื่นๆ ที่รับผิดชอบ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายสัมพันธ์ชุมชน ฝ่ายการเงิน

วันที่สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2543

ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

1. แนวคิดในการจัดกิจกรรม มีใจรักชอบด้านนี้ สมัยเด็กเห็นผู้ใหญ่เขาเล่นดนตรีไปนั่งดู จับโน้ตจับนี้เล่นกับเขาตามประสาเด็ก อยู่มัธยมก็เล่นดนตรีได้โดยมีพี่ชายเป็นคนสอนช่วยให้ ส่วนซึง สะล้อ และโน้ต ศึกษาด้วยตนเอง ดนตรีพื้นบ้านเป็นการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม พื้นบ้านของเรา เมื่อผู้บริหารและผู้ปกครองเห็นความสำคัญให้การสนับสนุนประกอบกับผู้สูงอายุในหมู่บ้านมีการเล่นดนตรีพื้นบ้านอยู่ประจำเลยไปร่วมเล่นกับเขา ทำให้สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการฝึกดนตรีของเด็กตัวเองเล่นดนตรีได้และทำเครื่องดนตรีเป็น ทั้งขลุ่ย และซึง จึงได้จัดตั้งกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านขึ้นมา

2. เล่นเครื่องดนตรีอะไร ที่เล่นได้คือขลุ่ย ตั้งแต่อยู่มัธยม ซึง สะล้อ และโน้ตดนตรีฝึกฝนด้วยตนเอง เพิ่มเติมความรู้จากวิทยากรตอนเข้ารับการอบรมครูสอนดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน จัดโดยสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอโป่ง สำหรับเครื่องดนตรีอื่นๆ ที่เล่นได้คือเครื่องประกอบจังหวะทุกอย่างที่เป็นของพื้นบ้าน

3. การจัดกิจกรรม

3.1 การรับสมัครนักเรียนดนตรี ก่อนการรับสมัครนักเรียนดนตรีต้องมีการโน้มน้าวจิตใจก่อน พูดถึงประโยชน์ของการเรียน และการเล่นดนตรีทำให้จิตใจมีสมาธิ เป็นประโยชน์ต่อการเรียนวิชาอื่นๆ การรับสมัครรับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 6 ปีหนึ่งมีนักเรียนมาสมัครประมาณ 60 คน ที่มาสมัครแจกขลุ่ยให้ทุกคน ขลุ่ยที่แจกให้ครูเป็นผู้ทำขึ้นเอง เพราะพื้นที่ที่โรงเรียนตั้งอยู่มีไม้ไผ่ และไม่สึกมากไม่ต้องเสียเงินซื้อ ซึ่งที่เด็กเล่นระยะแรกก็ทำเอง อยากทำซึงไปขอไม้สักบ้านใครเขาก็ให้ เพราะว่าเอามาทำซึงให้ลูกหลานเขาเล่น ชาวบ้านให้การสนับสนุนดี

3.2 การสอน

3.2.1 เริ่มแรกสุดต้องมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเด็กคือการไหว้ครู และกราบเครื่องดนตรีที่ตัวเองเล่นเป็นการมัดใจเด็กเอาไว้ให้มีความผูกพันกับเครื่องดนตรี ทุกปีเมื่อถึงวันไหว้ครูทั่วไปก็มีการไหว้ครูดนตรีพร้อมกันไปด้วย

3.2.2 เริ่มต้นที่ขลุ่ย แนะนำเครื่องดนตรีการเคาะจังหวะ การอ่านโน้ต การเคาะจังหวะให้สัมพันธ์กับโน้ตในแต่ละห้อง ฝึกการเล่นโน้ตตามแบบฝึกกับเครื่องดนตรี ให้เวลาฝึกประมาณหนึ่งสัปดาห์แล้วทำการวัดผลประเมินผล เด็กที่ผ่านขั้นแรกก็เรียนขั้นต่อไป ที่ไม่ผ่านก็ทบทวนแบบฝึกเดิม

3.2.3 เด็กที่ผ่านแบบฝึกหัดแรกมีประมาณครึ่งหนึ่ง ให้เพลงใหม่ประมาณ 2 เพลงฝึกกับขลุ่ยอย่างเดียวก่อน ให้เวลาอีกประมาณหนึ่งสัปดาห์ วัดผลประเมินผล เพื่อคัดเลือก

คนที่เป่าขลุ่ยเก่งๆ ไว้สำหรับเป่าขลุ่ย นอกนั้นก็คัดเลือกสำหรับตีซึงหกกน สะล้อหกกน ที่เหลือก็ให้ไปเล่นเครื่องประกอบจังหวะ จากนั้นเป็นการฝึกรวมวง

3.2.4 ครูคอยแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นและสอนเทคนิคต่างๆ ที่ต้องใช้ระยะแรกของการรวมวงตำแหน่งต่างๆ ยังไม่ลงตัวต้องปรับให้เข้าที่ เมื่อเรียบร้อยดีแล้ว ให้เพลงใหม่อีกเมื่อเด็กเล่นเพลงเก่าได้แล้ว การจัดกิจกรรมเหนื่อยมากในระยะแรก เมื่อผ่านเพลงแรกไปแล้วเด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะการเล่น การอ่านโน้ต ครูก็สับขาขึ้นเด็กที่เก่งๆ ช่วยครูสอนได้ แบบเพื่อนสอนเพื่อน พี่สอนน้อง หมุนเวียนกันไป นักดนตรีส่วนมากเล่นเครื่องดนตรีเป็นทุกชิ้น เด็กเก่งๆ สามารถแกะเพลงจากเทปได้เองโดยใช้ขลุ่ย

3.2.5 เด็กที่ผ่านแบบฝึกหัดขั้นแรก แต่ผ่านที่หลังเพื่อน ให้เล่นซึงและสะล้อเพิ่มอีก ถ้าไม่มีซึงหรือสะล้อให้เล่นขลุ่ย เพราะทุกคนมีขลุ่ยอยู่แล้ว บางครั้งเล่นรวมวงที่โรงเรียนมีนักดนตรีเล่นถึง 30 กว่าคน เมื่อไปแสดงในงานที่จำกัดจำนวนผู้เล่นก็คัดเลือกเฉพาะคนที่เล่นดีประมาณหนึ่งคันรถ

3.3 การวัดผลประเมินผล เริ่มแรกเล่นกับขลุ่ยก่อนให้แบบฝึกการไล่เสียงไล่นิ้วไม่ผ่านก็ฝึกเหมือนเดิม ถ้าผ่านแล้วก็เริ่มเรียนบทใหม่เป็นเพลงง่ายๆ เมื่อผ่านแล้วก็คัดเลือกคนที่เป่าขลุ่ยเก่งๆ ให้เล่นขลุ่ยเป็นหลัก นอกนั้นก็เล่นซึง และสะล้อ ผู้ที่ผ่านซึงก็เล่นเครื่องประกอบจังหวะ

3.4 หลักสูตรที่ใช้สอน

3.4.1 หนังสือการส่งเสริมดนตรีไทย คู่มือครู จากเพื่อนๆ

3.4.2 ซื่อเทปเพลงมาแกะโน้ตเอง

3.4.3 เข้ารับการอบรมครูสอนดนตรีเขาแจกมา ทั้งเอกสารและเพลง

3.4.4 การสอนต้องสอนเพลงที่ง่ายไปหายากเพลงแรกที่สอนเป็นเพลงปุมเป้ง ต่อด้วยเพลงล่องแม่ปิง ลอยกระทง ซออี้อู๋ ภาษีหลงถ้า ฯลฯ

3.4.5 การจัดกิจกรรมไม่มีคำว่าจบหลักสูตร สอนไปจนสิ้นปีการศึกษา เด็กเล่นเพลงได้ประมาณสิบกว่าเพลงในหนึ่งปี มีกิจกรรมอื่นแทรกเข้ามามีการจัดกิจกรรมดนตรีก็หยุดจนกิจกรรมนั้นผ่านพ้นไป ก็มาจัดกิจกรรมกันใหม่

ปัญหาต่างๆ ในการจัดกิจกรรม

1. เวลา ใช้หลังเลิกเรียน บางครั้งมีผู้มาขอให้เราไปเล่นดนตรี พร้อมกับน่านาฏศิลป์ไปร่วมแสดงด้วย เวลากระชั้นชิดเราไม่เคยปฏิเสธแต่ต้องเหนื่อยในการเตรียมตัวไปแสดงต้องฝึกซ้อมตอนกลางคืน ผู้ปกครองต้องมาส่งและคอยรับลูกกลับบ้าน ด้านนาฏศิลป์ครูผู้หญิงช่วยกันสอน ผู้

ปกครองของเด็กบางคนที่มีความรู้ทางด้านนี้ ก็มาช่วยสอนด้วย เพื่อให้ผลงานการแสดงของเรามีข้อบกพร่องน้อยที่สุด

2. สถานที่ คับแคบห้องดนตรีกับห้องเรียนอยู่รวมกัน ไม่เป็นสัดส่วน การเก็บรักษาไม่เป็นระเบียบทำให้เกิดการชำรุดเสียหายได้ง่าย จำนวนห้องของเรามีจำกัด ไม่มีทางเลือกต้องยอมรับสภาพ แม้สถานที่คับแคบ แต่การทำงานของเราก็อสบายใจ ไม่มีปัญหา ทุกฝ่ายให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

3. สื่อวัสดุอุปกรณ์และเครื่องดนตรี ระยะแรกครูผู้จัดกิจกรรมทำเองเคยทำซึ่งมาแล้วสิบห้าตัว ชุดอีกหลายสิบเลา เด็กที่มาสมัครเป็นนักดนตรีแจกจ่ายให้เป็นของส่วนตัวคนละหนึ่งเลาอย่างน้อยที่สุดก็ไปขยี้ได้ เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีกส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุน จากมูลนิธิศุภนิมิตรแห่งประเทศไทยให้เงินมาซื้อเครื่องดนตรีหนึ่งชุด โดยเราต้องไปสอบถามมาก่อนแล้วทำโครงการเสนอไป ขณะนี้อยากได้อุปกรณ์ขยายเสียงสำหรับติดตั้งกับ ซึง และสะล้อ เพื่อให้เสียงดังเมื่อแสดงบนเวที มีปัญหามากถ้าเล่นในงานที่มีมหรสพหลายอย่าง เล่นดนตรีแต่ไม่ได้ยินเสียงของตัวเองเล่นมหรสพอื่นๆ กลบเสียงเราหมด กำลังศึกษารายละเอียดเพื่อทำโครงการเสนอมูลนิธิฯ อุปกรณ์อื่นๆ ชำรุดก็ต้องซ่อมแซม ซ่อมไม่ได้ก็ทิ้งไป มีเวลาก็อทำชิ้นใหม่ หรือไม่ก็ต้องซื้อใหม่

ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

1. ครูที่จัดกิจกรรมต้องเล่นดนตรีเป็น ต้องมีเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กได้เป็นอย่างดี เมื่อเด็กไม่เข้าใจที่เราสอนต้องมีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบ วิธีการ เทคนิคการสอนใหม่

2. ก่อนการรับสมัครนักดนตรี ครูควรมีการโน้มน้าวจิตใจของเด็กโดยพูดถึงประโยชน์ของการเล่นดนตรีในด้านต่างๆ

3. ก่อนจัดกิจกรรมต้องมีการผูกมัดจิตใจเด็กให้ผูกพันกับเครื่องดนตรี โดยให้เด็กไหว้ครู และไหว้เครื่องดนตรีเสมอ

4. หน่วยเหนือควรจัดอบรมครูสอนดนตรีเป็นประจำ เพื่อช่วยให้ครูอีกหลายคนตัดสินใจจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านขึ้นในโรงเรียน ครูบางท่านมีความรู้ทางดนตรีแต่ขาดความมั่นใจว่าตัวเองสอนได้หรือไม่ ไม่รู้เริ่มต้นตรงจุดไหนสอนอย่างไร สอนเพลงไหนก่อนหลัง การอบรมเป็นการชี้แนะแนวทางสอนดนตรีให้กับครูที่ไม่มีประสบการณ์ ควรจัดอบรมเป็นประจำ

4.3.7 นายพลาเดช พินิจมนตรี

สถานที่ทำงาน โรงเรียนท่าฟ้าใต้ (โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา)

สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 7 ตำบลสระ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ 2 ระดับ 6

วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี วิชาเอกพลศึกษา

สถานศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ปัจจุบันสอนระดับ ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น

วิชาที่สอน พลศึกษา และดนตรี

งานอื่น ๆ ที่รับผิดชอบ งานฝ่ายปกครอง ฝ่ายอาคารสถานที่

วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2543

ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

1. แนวคิดในการจัดกิจกรรม มีใจชอบและรักในเสียงเพลงเสียงดนตรี เป็นครูแล้วย้ายไปสอนโรงเรียนเดียวกับอาจารย์วิญญู บุซบที่โรงเรียนบ้านท่าฟ้าเหนือ ได้ศึกษาดนตรีที่บ้านกับท่าน เครื่องดนตรีชิ้นแรกที่เรียนคือสะล้อ จากนั้นก็เรียนซิง พอดีทางสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอยางชุมน้อยจัดอบรมครูสอนดนตรี ได้ศึกษาดนตรีเพิ่มเติมจากวิทยากรเหล่านั้นแล้วย้ายมาสอนที่โรงเรียนบ้านท่าฟ้าใต้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนสีขาวอยากให้เด็กมาอยู่ใกล้เพื่อสอดส่องดูแลพฤติกรรมของเด็กง่ายขึ้น ไม่ให้เบี่ยงเบนพฤติกรรมไปมั่วสุมในทางอื่น ส่งเสริมให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โรงเรียนมีเครื่องดนตรีได้รับจัดสรรมาก่อนแล้ว ไม่มีคนสนใจ ไม่มีคนสอน อยากทำให้เกิดประโยชน์และทำงานที่เป็นการอนุรักษ์ จึงจัดตั้งกิจกรรมดนตรีที่บ้านขึ้นมา

2. เล่นเครื่องดนตรีอะไร ที่ถนัดคือซิงลูกสี่ (ซอล - โดสูง) เคยพาเด็กไปเรียนเทคนิคในการตีซิงกับพ่อศรีวรรณที่จังหวัดน่านเพื่อพัฒนาฝีมือ อื่นๆ ที่เล่นได้มี สะล้อ ขลุ่ย และเครื่องประกอบจังหวะ

3. การจัดกิจกรรม

3.1 การรับสมัครนักเรียน รับเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 มาสมัครสัปดาห์กว่าคนเกินจำนวนเครื่องดนตรี เมื่อประชุมผู้ปกครองในวันเปิดภาคเรียนแจ้งให้ผู้ปกครองทราบว่านักเรียนที่อยากเล่นดนตรีมีมากกว่าเครื่องดนตรีที่มีอยู่ คนไหนที่มีฐานะดีควรซื้อเครื่องดนตรีให้ลูกโดยนำเงินมาฝาก ปรากฏว่าซื้อเกือบทุกคน ที่ไม่ซื้อให้เล่นของโรงเรียนถ้าไม่พอก็เปลี่ยนกันเล่นเป็นการแก้ปัญหา บางคนสมัครเข้ามาแล้วระยะหนึ่งเบื่อก็ออกไปแล้วก็ย้อนกลับมาสมัครใหม่ที่มาสมัครรับหมดไม่มีการคัดออก

3.2 การสอน

3.2.1 ในสัปดาห์แรกเป็นการสร้างความคุ้นเคยกับเครื่องดนตรี แนะนำเครื่องดนตรีการจับ การดีด การลี สายเปล่าด้วยมือขวาอย่างเดียว ไม่นั่นเสียงที่ออกมา มือซ้ายจับไล่นิ้วไปเรื่อย ๆ บริหารนิ้วมือ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย

3.2.2 สัปดาห์ที่สองเริ่มเรียนเกี่ยวกับโน้ต ห้องเพลง การสร้างเสียงบนเครื่องดนตรี การฝึกไล่เสียงจนครบเจ็ดเสียงกลับไปกลับมาให้คล่อง

3.2.3 สัปดาห์ที่สามฝึกตามแบบฝึก คือการเล่นโน้ตให้สัมพันธ์กับจังหวะในแต่ละห้องเพลง การเคาะจังหวะ การนับจังหวะ ทำตามลำดับขั้นตอนที่มีอยู่ในแบบฝึก

3.2.4 สัปดาห์ต่อไปให้เพลงง่าย ๆ ไปฝึก เช่น เพลงไก่ เพลงขว้า เพลงลำนำชนบท (ปทุมเป้ง) โดยเฉพาะเพลงนี้เป็นเพลงที่มีการใช้โน้ตครบทั้งเจ็ดตัว เมื่อผ่านเพลงเหล่านี้ก็ให้เล่นเพลงที่ยาก และยาวขึ้น เพลงต่างๆ ไปที่มีความไพเราะ ลูกทุ่ง ลูกกรุง หรือไทยเดิม

3.2.5 การเรียนการสอนไม่มีสิ้นสุด ขึ้นอยู่กับเวลา และโอกาสอำนวยให้ดนตรีต้องฝึกซ้อม เตรียมพร้อมอยู่เสมอ

3.3 การวัดผลประเมินผล เมื่อเด็กพัฒนาฝีมือก็คัดเลือกคนที่เล่นเก่ง ๆ รวมกันเพื่อฝึกซ้อมเป็นวงเตรียมไปแสดงในงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน หรือที่ต่าง ๆ ที่แจ้งความประสงค์มาถึงโรงเรียน

3.4 หลักสูตรที่ใช้สอน

3.4.1 เพลงที่เด็กเล่นได้รับจากวิทยากรตอนอบรม เขาแจกทั้งโน้ตและสอนวิธีเล่น เทคนิคต่าง ๆ ที่ต้องใช้

3.4.2 ศิษย์เก่า เป็นนักดนตรีไปเรียนต่อที่อื่น เมื่อได้เพลงใหม่จากที่อื่นเห็นที่น่าสนใจก็เอาโน้ตเพลงมาให้

3.4.3 รับจากอาจารย์วิทยุที่สอนดนตรีให้กับเรา จากเพื่อนๆ จากผู้รู้ทั้งหลายขอเขามา จากคู่มือครู คู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย มาจากหลายที่ด้วยกัน

3.4.4 เมื่อได้เพลงมาแล้ว ก็เอามาสร้างเป็นหลักสูตร โดยพิจารณาว่าช่วงไหนเราควรทำควรสอนเพลงอะไร นำมาแยกเป็นรายสัปดาห์แล้ว ปรับเปลี่ยนแก้ไขจนคิดว่าใช้ได้ก็นำมาทดลองสอนเด็ก เมื่อพบข้อบกพร่องขณะสอนก็แก้ไขไปเรื่อยๆ จนเข้าที่เข้าทาง

ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม

1. เวลา ซ้อมตอนพักกลางวันประมาณสามสิบนาที หลังเลิกเรียนเกือบทุกวันถ้าไม่ติดธุระ มีกิจกรรมอื่นแทรกเข้ามาก็พักกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านไว้ก่อน จนกิจกรรมนั้นผ่านไปก็ฝึกซ้อม

กันใหม่ตลอดปี ที่เสียเวลาคือการเทียบเสียงเครื่องดนตรี เพราะมีเด็กที่ฝึกซ้อมพร้อมกันถึงสี่สิบกว่าคน

2. สถานที่ ไม่มีปัญหา มีห้องดนตรีโดยเฉพาะสำหรับเก็บเครื่องดนตรีของโรงเรียนและใช้ฝึกซ้อมเวลารวมวง เครื่องดนตรีที่เป็นของเด็กเอากลับไปซ้อมที่บ้านตอนเช้าก็ถือมาโรงเรียนทุกวัน

3. สื่ออุปกรณ์ และเครื่องดนตรีจำนวนนักเรียนคนดนตรีมากกว่าเครื่องดนตรีบางคนซื้อเอง เครื่องดนตรีชำรุดเสียหายก็ต้องซ่อมแซม ซ่อมไม่ได้ก็ต้องซื้อใหม่ งบประมาณหนึ่งได้มาจากโรงเรียน อีกส่วนได้จากค่าตอบแทนในการไปเล่นดนตรีที่ต่างๆ เจ้าของงานสมนาคุณให้หักไว้ประมาณยี่สิบเปอร์เซ็นต์ที่เหลือจ่ายให้นักดนตรีที่ไปเล่น เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับเด็ก ๆ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

1. โรงเรียนที่ต้องการจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน ปัจจัยที่ต้องคำนึง คือ มีบุคลากรพร้อมที่สละเวลาให้กับกิจกรรมหรือไม่ การจัดกิจกรรมต้องใช้ความอดทนสูง มีความพยายาม และทุ่มเทจนเด็กเล่นดนตรีได้ต้องดูแลเอาใจใส่อย่างมาก เมื่อทุกอย่างพร้อมก็ดำเนินการจัดกิจกรรมได้

2. เครื่องดนตรี ควรพิถีพิถันในการเลือกซื้อเพื่อให้ได้อุปกรณ์ที่ดีเสียงดีได้มาตรฐานไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในขณะที่เล่น

3. การอบรมครูสอนดนตรีไทย และพื้นบ้านแต่ละครั้ง มีผลให้คนตรีวงใหม่เกิดขึ้น ทั้งดนตรีไทยและพื้นบ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบควรจัดอบรมเป็นประจำ เพื่อหาครูดนตรีคนใหม่

4. ควรจัดการแข่งขันเป็นประจำทุกปี ช่วยให้ผู้สอนและเด็ก ได้รับการกระตุ้นให้ตั้งใจฝึกซ้อม และได้คู่มือการเล่นของโรงเรียนอื่น ๆ ที่เข้าแข่งขันเพื่อพัฒนาการเล่นของตัวเอง ถ้าไม่มีการแข่งขันการฝึกซ้อมก็จะเป็นไปอย่างไม่มีเป้าหมายแน่นอนซ้อมแล้วไม่รู้ว่ามีอะไรได้เล่น

สรุปการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้าน วงสะล้อ ซอ ซึง มีดังนี้

ผู้บริหาร

นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร โรงเรียนที่จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านผู้บริหารต้องชอบสนใจ เห็นความสำคัญของดนตรี สนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมเต็มที่ทั้งงบประมาณ การจัดการ และบริการ ดนตรีพื้นบ้านเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี สร้างจุดเด่น และนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียนและผู้บริหาร ยุคปฏิรูปการศึกษาเน้นความสำคัญของบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถพิเศษเป็นครูหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียนดนตรีพื้นบ้านเป็นบริการที่โรงเรียนจัดให้กับชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนเป็นไปด้วยดี

เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ในการฝึกฝนดนตรี ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีรายได้เล็กน้อยจากการหาประสบการณ์เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้เด็ก ช่วยต่อต้านยาเสพติด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ และสนับสนุนดนตรีพื้นบ้าน ผู้บริหารต้องสนองนโยบายของทางหน่วยเหนือ และสานต่อนโยบายของผู้บริหารคนเก่าที่ทำค้างไว้ บรรจุโครงการดนตรีเข้าในแผนการศึกษาของโรงเรียนมาตลอด

ครูผู้จัดกิจกรรม

ครูผู้จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง มีการฝึกฝนเรียนรู้ดนตรีมาตั้งแต่เด็กตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท่าน เพราะมีใจรักใจชอบในเสียงดนตรี เห็นคนอื่นเล่นแล้วมีความสุขสนุกสนานจึงอยากเล่นเริ่มฝึกฝนและเรียนรู้จากบรรพบุรุษ พี่ เพื่อน และครูที่โรงเรียน รับอิทธิพลจากศิลปินพื้นบ้านรุ่นก่อนๆ โตขึ้นเข้ารับราชการเป็นครูสอนวิชาทั่วไป แต่ด้วยความชอบดนตรีจึงมีการพัฒนาฝีมือการเล่นดนตรีจนได้รับหน้าที่เป็นครูสอนดนตรี เข้ารับการอบรมครูสอนดนตรีเพิ่มเติมจากหน่วยเหนือรู้วิธีการสอน เทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอนดนตรี เกิดเสียดายวัฒนธรรมดนตรีที่มีมานานกลัวเสื่อมลงถ้าไม่มีการอนุรักษ์ จึงมีการสืบทอดให้กับนักเรียน ดนตรีไทยมีการถ่ายทอดอย่างแพร่หลายอยู่แล้วและอุปกรณ์ก็มีราคาแพง หายาก ไม่ทนทานกับการเล่นของเด็ก ต้องเสียเงินในการซ่อมแซมประจำไม่มีเงิน ปัจจุบันเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน จึงเปลี่ยนมาเป็นการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านแทนดนตรีไทย อุปกรณ์ก็หาง่าย ราคาถูก และมีความทนทาน เหมาะสำหรับเด็กในการฝึกฝนยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอีกด้วย การเริ่มต้นจัดกิจกรรมเป็นแบบลองผิดลองถูก เกือบทุกท่านเพราะไม่ได้เรียนมาโดยตรง ที่สอนได้ทุกวันนี้มาจากประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาเป็นบทเรียน มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนเข้าที่ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จทุกคน เพราะยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็น และเกี่ยวข้อง คือสภาพที่เอื้ออำนวยในแต่ละโรงเรียน การสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ และครูผู้จัดกิจกรรมเองที่เป็นตัวหลักทำให้การจัดกิจกรรมสัมฤทธิ์ผลไม่มากนักน้อยเพียงใด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยาโดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลระหว่าง พ.ศ. 2543 – 2544 ขึ้นตอน ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการเสนอผลงานการวิจัย การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ การสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้จัดกิจกรรม ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน ครูดนตรีทั่วไป บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของจังหวัดพะเยา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

จากการศึกษาการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง ระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยา มีผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

ผู้บริหารโรงเรียน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านกับการสนับสนุนส่งเสริม ของผู้บริหารในโรงเรียนที่จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน ผู้บริหารต้องมีความสนใจ มองเห็นความสำคัญ สนับสนุนการจัดกิจกรรมอย่างเต็มที่ทั้งงบประมาณ การจัดการและบริการ ดนตรีพื้นบ้านเป็นจุดเด่นน่าชื่อเสียงมาสู่โรงเรียนและผู้บริหาร ยุคของการปฏิรูปการศึกษานี้ความสำคัญของบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถพิเศษด้านต่างๆ ที่เป็นบุคลากรในโรงเรียน หรือปราชญ์ชาวบ้าน นำมาทำประโยชน์ให้กับโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด การเรียนรู้ของเด็กต้องเรียนอย่างมีความสุข หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับดนตรีพื้นบ้านมากขึ้น ผู้บริหารต้องสนองตามนโยบายของทางหน่วยเหนือ

5.1.1 นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร

นโยบายการสนับสนุน ส่งเสริม ของผู้บริหารแต่ละท่าน เหมือนและแตกต่างกันไปบ้างตามประสบการณ์ที่เคยพบและสัมผัสมา แต่ทุกท่านก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือ อยากให้กิจกรรมที่ดีมีประโยชน์ ได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจไปแล้ว ประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวัง นโยบายสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร ลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ดังนี้

นโยบายที่เหมือนกัน มี 4 ท่าน คือ

- เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านล้านนาไม่ให้เสื่อมถอยลงไปอีก
- ส่งเสริมให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ช่วยต่อต้านยาเสพติด
- ดนตรีเป็นกิจกรรมที่ให้บริการแก่ชุมชน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

เหมือนกัน มี 3 ท่าน คือ

- สนับสนุนส่งเสริมครูที่มีความรู้ ความสามารถด้านดนตรี และด้านอื่นที่เป็นเอกลักษณ์ไทย
- ตามนโยบายของทางสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ

เหมือนกัน มี 2 ท่าน คือ

- หมู่บ้านเป็นแหล่งผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ทุกฝ่ายให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี
- จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านเพื่อเป็นผลงาน เป็นจุดเด่น ประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของโรงเรียน

มีนโยบายแตกต่างจากคนอื่น ๆ คือ

- ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการหารายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรม รู้จักการทำงาน และคุณค่าของเงิน
- ชอบในเสียงดนตรีเมื่อตัวเองเล่นดนตรีพื้นบ้านได้ต้องทำให้ดนตรีพื้นบ้านโดดเด่นขึ้นมา
- การส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านช่วยให้เด็กเห็นคุณค่าประเพณีดั้งเดิมของเรา
- ต้องสนับสนุนส่งเสริมโครงการต่าง ๆ ที่เป็นของดีมีคุณค่า เป็นจุดเด่นของโรงเรียน
- จัดหางบประมาณสนับสนุนกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน ตามที่ครูหรือปราชญ์ชาวบ้านต้องการในการจัดกิจกรรม อำนวยความสะดวกให้ทุกอย่าง
- สานต่อนโยบายของผู้บริหารคนเก่า

- สนองนโยบายของทางหน่วยเหนือ
- ฝึกเด็กให้มีความสามัคคี ฝึกเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี
- บรรจุโครงการดนตรีไว้ในแผนการศึกษาของโรงเรียนมาโดยตลอด

ครูผู้จัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวง สะล้อ ซอ ซึง

ครูผู้จัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง วิทยาลัยเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านตามสภาพแวดล้อมเหมือนกับศิลปินดนตรีพื้นบ้านทั่วไป เรียนรู้จากบรรพบุรุษ พี่ เพื่อน ครูดนตรีที่โรงเรียน รับอิทธิพลจากศิลปินดนตรีพื้นบ้านรุ่นก่อนๆ ปัจจุบันมีการอนุรักษ์ส่งเสริม และเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านในโรงเรียนมากขึ้น การเรียนการสอนดนตรีมีสื่อให้ดูให้ศึกษาจึงเกิดการเรียนรู้ได้เร็วตัวเองทำงานสอนดนตรี เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมครูผู้สอนดนตรี จึงเป็นโอกาสช่วยครูที่เล่นดนตรีได้พอควรมีพัฒนาการเรียนรู้ทฤษฎีหลักการ ขั้นตอนการสอน และฝีมือการเล่นดนตรีเกิดความเสียขวัญวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่มีมานานต้องเสื่อมลง ควรมีการสืบทอดให้กับนักเรียน ดนตรีไทยมีการสืบทอดแพร่หลายอยู่แล้ว เน้นดนตรีพื้นบ้านอีกอย่างคือเครื่องดนตรีไทย มีราคาแพงหาซื้อยาก ไม่ทนทาน เด็กฝึกใหม่เล่นรุนแรงควบคุมน้ำหนักมือไม่ได้ เกิดความเสียหายต้องเสียเงินซ่อมแซมประจำซึ่งกับสะล้อราคาถูกทนทานหาง่ายเหมาะกับเด็กและยังช่วยรักษาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของล้านนาอีกด้วย

ครูผู้สอนมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน กิจกรรมบรรลุจุดประสงค์ตามที่วางไว้ ต้องมีครูผู้สอนเป็นหลักในการจัดกิจกรรม การรับสมัครนักเรียน การสร้างหลักสูตร และการจัดกิจกรรมครูเป็นผู้ดำเนินการทุกขั้นตอน หลายท่านประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ขึ้นอยู่กับโอกาส และสภาพที่เอื้ออำนวยของแต่ละโรงเรียน เท่าที่ศึกษามาพบว่าการจัดกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้มีความเป็นมา ดังนี้

5.1.2 ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

5.1.2.1 แนวคิดในการจัดกิจกรรม

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดในการจัดกิจกรรมแบ่งได้ 2 แนว คือ

(1) ครูผู้สอนเล่นดนตรีเป็นอยู่แล้วได้รับการอบรมครูผู้สอนดนตรีพื้นบ้านเพิ่มเติมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีแรงบันดาลใจจากสภาพแวดล้อม คือ

(1.1) โรงเรียนตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชน ที่ประกอบอาชีพทำเครื่องดนตรีพื้น

บ้านชายเด็กควรมีโอกาสได้เล่นดนตรีลงจัดกิจกรรมดนตรีให้กับเด็กปรากฏว่าทำได้ มี 1 ท่าน

(1.2) ผู้บริหารเห็นคุณค่าความสำคัญของดนตรี มอบหมายให้ไปสังเกตการณ์การแข่งขันดนตรีพื้นบ้านระดับเขตการศึกษากลับมา โรงเรียนมีงานเลี้ยงแบบขันโตกอีกสองเดือนข้างหน้า ผู้บริหารมอบหมายให้จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน เพื่อให้มีดนตรีของนักเรียนเล่นในงานขันโตกที่โรงเรียนจัดขึ้น ลงจัดดูปรากฏว่าทำได้ มี 1 ท่าน

(1.3) เข้ารับการอบรมครูผู้สอนดนตรีไทย และพื้นบ้าน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาฝีมือตัวเอง รู้ขั้นตอนการสอน เพลงที่ใช้สอน ผู้บริหาร และผู้ปกครองสนับสนุนสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน โรงเรียนมีโครงการโรงเรียนสีขาว ต้องหากิจกรรมให้เด็กทำเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่มั่วสุมในทางที่ไม่ดี มี 1 ท่าน

(1.4) สอนโรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียนมีน้อยโรงเรียน ไม่มีสิ่งที่น่าสนใจตัวเองเล่นดนตรีได้ ต้องทำให้โดดเด่นขึ้นมา จึงจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านโดยใช้ดนตรีเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์โรงเรียนให้คนทั่วไปรู้จัก มี 1 ท่าน

(1.5) สอนโรงเรียนในหมู่บ้านที่มีศิลปินดนตรีพื้นบ้านอยู่หลายท่านมีการรวมวงเล่นดนตรีพื้นบ้านกันเป็นประจำ ผู้จัดกิจกรรมก็เคยไปร่วม เด็กมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยทุกฝ่ายสนับสนุนเต็มที่ จึงจัดกิจกรรม มี 1 ท่าน

(2) วิทยากรภายนอกมาสอน แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

(2.1) โรงเรียนจัดหาวิทยากรภายนอก มาสอนดนตรีพื้นบ้านให้นักเรียนครูที่สนใจร่วมเรียนด้วยจนหมดหน้าที่ของวิทยากรภายนอกการเรียนดนตรีของเด็กไม่ต่อเนื่องคณะครูพร้อมใจกันหาเงินซื้ออุปกรณ์ดนตรีพื้นบ้าน 1 ชุด มอบหมายให้ครูที่ร่วมเรียนกับนักเรียนรับหน้าที่สอนต่อจากวิทยากรภายนอก มี 1 โรงเรียน

(2.2) วิทยากรภายนอกมาสอนเด็กกลุ่มแรกจนเล่นดนตรีพื้นบ้านได้ จากนั้นให้เด็กที่เล่นดนตรีได้สอนกันเอง เพื่อนสอนเพื่อน พี่สอนน้องต่อเนื่องมาจนทุกวันนี้ ครูมีหน้าที่จัดการและสนับสนุน มี 1 โรงเรียน

5.1.2.2 การรับสมัครนักดนตรี

จากการศึกษาพบว่า การรับสมัครนักดนตรีแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

(1) รับสมัครโดยตรง มี 3 โรงเรียน คือ

- (1.1) รับสมัครนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 มี 1 โรงเรียน
- (1.2) รับสมัครนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 6 มี 1 โรงเรียน
- (1.3) รับสมัครนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 มี 1 โรงเรียน

(2) จัดตั้งเป็นชมรม มี 3 โรงเรียน

(2.1) จัดตั้งเป็นชมรมดนตรีพื้นบ้าน ของนักเรียนระดับมัธยม (โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา) แต่รับระดับประถมที่สนใจเข้าร่วมชมรมด้วย มี 1 โรงเรียน

(2.2) จัดตั้งเป็นชมรมดนตรีพื้นบ้านรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 มี 1 โรงเรียน

(2.3) จัดเป็นชมรมผู้รักวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีดนตรีพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของชมรม รับทุกระดับชั้นทั้งศิษย์ปัจจุบัน และศิษย์เก่าที่เรียนจบไปแล้ว เข้าร่วมในกิจกรรมของชมรม มี 1 โรงเรียน

5.1.2.3 วิธีสอน

ครูผู้สอนแต่ละท่านมีเทคนิควิธีสอนที่แตกต่างกันในรายละเอียดขึ้นอยู่กับสถานการณ์สอน จังหวะในแต่ละห้องให้อ่านโน้ต การสาธิตให้ดู ให้เด็กสอนกันเอง สิ่งที่ทำให้วิธีสอนมีความแตกต่างกัน เช่น สถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม เวลา จำนวนนักเรียนมีมากสอนเป็นกลุ่ม มีน้อยสอนตัวต่อตัว สภาพแวดล้อม สื่อวัสดุและอุปกรณ์ที่มีอยู่ จากการศึกษาพบว่าวิธีสอนแยกได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

(1) ครูผู้จัดกิจกรรมดำเนินการสอนเอง มีวิธีการสอนที่คล้ายกันตามลำดับขั้นตอนการสอนมี 4 โรงเรียน ดังนี้

(1.1) สอนให้เคาะจังหวะ ตามห้องของดนตรีไทย จังหวะยกจังหวะตก ไม่มีการจับเครื่องดนตรี

(1.2) สอนให้รู้จักกับตัวโน้ต และเสียงของตัวโน้ตแบบซอลฟา เรียงกัน และสลับกัน ฝึกการร้องโน้ตกลับไปกลับมา มีทั้งโน้ต 1, 2, 3, 4 ตัว

(1.3) แนะนำให้รู้จักเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

(1.3.1) เริ่มขลุ่ยแล้วเปลี่ยนเป็นซึงและสะล้อที่หลังมี 2 โรงเรียน

(1.3.2) เริ่มพร้อมกันทุกเครื่องดนตรี มี 2 โรงเรียน

(1.4) สอนตำแหน่งของเสียงต่างๆ ที่อยู่บนเครื่องดนตรี

(1.5) ฝึกการเป่า การคิดและการสี โดยไม่คำนึงถึงเสียงที่ออกมา สร้างความคุ้นเคยกับเครื่องดนตรีแต่ละประเภท ฝึกความสัมพันธ์ระหว่างปากกับมือ มือซ้ายกับมือขวา

(1.6) ฝึกตามลำดับขั้นตอนของแบบฝึกที่ครูเตรียมไว้

(1.7) ให้เล่นเพลงง่ายๆ สั้นๆ ก่อน เมื่อได้แล้วให้เพลงยากและยาวขึ้น

(2) เริ่มแรกให้เด็กสอนกันเอง เพื่อนสอนเพื่อน พี่สอนน้อง หมุนเวียนกันมาจนทุกวันนี้ มี 2 โรงเรียน แยกเป็น 2 ประเด็น คือ

(2.1) เมื่อเด็กสอนกันเองพอเล่นได้แล้ว ให้เด็กคัดเลือกกันเองว่าใครสมควรเล่นเครื่องดนตรีอะไรตำแหน่งไหน ครูหาวิทยากรภายนอกมาสอนเพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคนิคการเล่นสอยเพลงใหม่ ครูผู้จัดกิจกรรมไม่ได้สอนเองเป็นเพียงที่ปรึกษาเน้นการจัดการ มี 1 โรงเรียน

(2.2) เมื่อเด็กสอนกันเองโดยครูมีข้อแม้ว่าถ้าใครสอนเพื่อนและน้องๆ ให้เล่นดนตรีได้ ครูเขียนลงในสมุดประจำตัวให้ว่ามีความสามารถพิเศษด้านดนตรีดังนั้นเด็กจึงตั้งหน้าตั้งตาสอนเพื่อนๆ และน้องๆ ให้เล่นดนตรี พอเล่นได้แล้วครูคัดเลือกผู้เล่นที่เล่นได้ดีมารวมวงกัน จากนั้นครูผู้จัดกิจกรรมก็ดูแลการเล่นรวมวง และสอนในขั้นที่สูงขึ้นไป มี 1 โรงเรียน

5.1.2.4 หลักสูตรที่ใช้สอน

ครูผู้จัดกิจกรรมแต่ละท่านมีหลักสูตรการสอนดนตรีเป็นของตัวเอง ทั้งเนื้อหาและเพลงที่สอนมีการเสาะแสวงหาหลายรูปแบบ จากการศึกษาพบว่าหลักสูตรที่ใช้สอนมาจากแหล่งต่างๆ หลายที่ เรียงลำดับที่มาจากมากไปหาน้อย ดังนี้

- (1) รับจากการอบรมครูสอนดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้านจากวิทยากรที่จัดอบรม
  - (2) จากผู้รู้ทั้งหลายที่เก็บสะสมไว้ ถ้าไม่มีโน้ตก็วานผู้รู้เล่นให้ฟังแล้วบันทึกเทปนำมาแกะเป็นโน้ต
  - (3) จากหนังสือของกรมวิชาการ และหนังสือกิจกรรมการส่งเสริมดนตรีไทย
  - (4) ซื่อเทปเพลงที่ชอบแล้วนำมาแกะเป็นโน้ตซอลฟา
  - (5) ซื่อมาจากการแข่งขันดนตรีพื้นบ้าน มีผู้นำมาจำหน่าย
  - (6) ศิษย์เก่าที่เคยเล่นดนตรีไปเรียนต่อโรงเรียนอื่นเอาโน้ตเพลงมาให้
  - (7) จัดทำหลักสูตรขึ้นเอง เป็นเพลงที่ชอบมีความไพเราะ เพลงยอดนิยม คนอื่นให้มา นำมารวบรวม จัดลำดับก่อนหลัง จากง่ายไปหายาก จากเพลงที่สั้นๆ ไปหาเพลงยาว
- ครูผู้จัดกิจกรรมบางท่านมีวิธีการรวบรวมเพลงในการจัดทำหลักสูตรมากกว่า 1 ข้อ

5.1.2.5 การวัดผลประเมินผล

การวัดผลประเมินผลเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ทำให้ทราบระดับฝีมือแต่ละคนเป็นอย่างไร เพื่อจัดตำแหน่งผู้เล่นได้ถูกต้อง เป้าหมายของครูผู้จัดกิจกรรมตรงกัน แต่วิธีการดำเนินการอาจคล้ายหรือแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด เท่าที่ศึกษามาพบว่าแต่ละท่านมีวิธีการ ดังนี้

- (1) ให้เด็กเลือกกันเองว่าใครเหมาะสมเล่นเครื่องดนตรีชิ้นไหน ครูมีหน้าที่เป็น

เพียงผู้ช่วย และที่ปรึกษาในการคัดเลือกผู้เล่น มี 1 โรงเรียน

(2) เพื่อคัดเลือกคนเก่งให้เล่นสะล้อ ซึ่ง เพื่อรวมวง และเพื่อการแข่งขันดนตรีพื้นบ้านที่จำกัดจำนวนผู้เล่นต้องคัดเลือกตัวแทนมีเวลาให้ปฏิบัติไม่มีเวลาคัดจากการสังเกตที่ผ่านมาที่เล่นเพลงไม่ได้ให้เล่นเครื่องประกอบจังหวะ ถ้าไม่ใช้การแข่งขันก็เล่นหมดทุกคน มี 3 โรงเรียน

(3) เริ่มฝึกที่ขลุ่ย ให้ฝึกเป่าขลุ่ยไล่เสียงไล่นิ้วเล่นเพลงง่ายๆ ถ้าผ่านแล้วเลือกคนที่เป่าขลุ่ยเก่งๆ ให้เล่นขลุ่ยเป็นหลัก นอกนั้นเล่นซึงและสะล้อแต่ยังใช้เพลงที่ฝึกกับขลุ่ย เมื่อผ่านขั้นตอนนี้ก็ให้เพลงใหม่ต่อไป สำหรับเด็กที่ไม่ผ่านให้ฝึกขลุ่ยตามเดิม หรือเปลี่ยนไปเล่นเครื่องประกอบจังหวะ มี 2 โรงเรียน

5.1.3 ปัญหาต่างๆ ในการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมไม่ได้ราบรื่นเสมอไป ต้องมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้น เท่าที่ศึกษามาพบว่าผู้จัดกิจกรรมมีปัญหาค่อนข้างคล้ายกันในแต่ละด้าน ดังนี้

5.1.3.1 เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

โรงเรียนที่จัดกิจกรรม มี 1 โรงเรียนไม่มีปัญหาเพราะจัดในเวลาปกติ แต่อีก 5 โรงเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับเวลาที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

(1) เวลาปกติจัดกิจกรรมไม่ได้ต้องสอนตามหลักสูตรตามหน้าที่ สอนเด็กในวิชาที่รับผิดชอบอื่นๆ และสอนดนตรีสำหรับเด็กทั่วไป

(2) มีกิจกรรมนอกเวลาหลายอย่างที่จัดในโรงเรียน และใช้เวลาเดียวกัน ปัญหาคือเด็กร่วมกิจกรรมหลายอย่าง เด็กเก่งส่วนมากเก่งหลายด้าน ทุกกิจกรรมต้องการเด็กคนเดียวกัน

(3) ต้องฝึกซ้อมนอกเวลาปกติคือ พักเที่ยง 30 นาที หลังเลิกเรียน 1 ชั่วโมง ถ้ามีงานเล่นรออยู่เพิ่มการฝึกซ้อมวันเสาร์และอาทิตย์ มีงานด่วนมากเพิ่มการฝึกซ้อมเวลากลางคืน

5.1.3.2 สถานที่ในการจัดกิจกรรม

สภาพพื้นที่จำนวนอาคาร ห้องเรียน จำนวนนักเรียน แต่ละโรงเรียนไม่เหมือนกัน ปัญหาที่เกิดอาจคล้ายกันหรือแตกต่างกันไปตามสภาพ เท่าที่ศึกษามาพบว่า

(1) โรงเรียนที่มีห้องดนตรีเป็นเอกเทศมีสัดส่วน ไม่เกี่ยวข้องกับห้องอื่นๆ มี 2 โรง

(2) โรงเรียนที่ใช้ห้องดนตรีร่วมกับห้องอื่นๆ จำกัดเรื่องของอาคารสถานที่ไม่พอคับแคบ ไม่เป็นสัดส่วนอยู่รวมกันไม่เป็นเอกเทศ มีคนร่วมเป็นเจ้าของเราอยากใช้ห้อง คนอื่นก็อยากใช้เหมือนกันในเวลาเดียวกัน มี 4 โรงเรียน คือ

- (2.1) ใช้ร่วมกับห้องเก็บสื่อการเรียนทุกวิชา มี 1 โรงเรียน
- (2.2) อยู่ในอาคารเอนกประสงค์ ร่วมกับห้องสหกรณ์นักเรียน และโรงอาหารที่ใช้ประกอบอาหารกลางวันเลี้ยงเด็ก มี 1 โรงเรียน
- (2.3) ใช้ห้องดนตรีร่วมกับห้องเรียนการปั้นหม้อใช้เป็นทั้งเก็บหม้อดินเพื่อรอการเผา และเผาเสร็จแล้ว กับแคบ ไม่เป็นสัดส่วน มี 1 โรงเรียน
- (2.4) ใช้ห้องดนตรีร่วมกับห้องเรียน มีโต๊ะเก้าอี้ที่เด็กใช้นั่งเรียนหนังสือ ใช้เป็นที่เก็บเครื่องดนตรีไม่เป็นสัดส่วน เวลาซ้อมเป็นวงต้องออกไปซ้อมนอกห้อง และใช้เป็นที่สอนทฤษฎีดนตรี มี 1 โรงเรียน

5.1.3.3 สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านก็เหมือนกับกิจกรรมอื่นๆ ต้องมีสื่อวัสดุและอุปกรณ์สำหรับการเรียนการสอนและการฝึกซ้อม เท่าที่ศึกษามาพบว่าโรงเรียนแต่ละแห่งมีปัญหาเกี่ยวกับเครื่องดนตรี ดังนี้

- (1) เครื่องดนตรีมีไม่พอ มี 2 โรงเรียน ดังนี้
  - (1.1) เครื่องดนตรีมีไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เล่นมีเงินอยู่แล้วอยู่ในระหว่างการตัดสินใจว่าต้องซื้อเครื่องดนตรีอะไรบ้าง มี 1 โรงเรียน
  - (1.2) เครื่องดนตรีของโรงเรียนมีไม่พอกับจำนวนของเด็ก มีการแก้ปัญหาโดยให้ผู้ปกครองซื้อให้เด็กเป็นส่วนตัว ส่วนเด็กที่ผู้ปกครองซื้อไม่ได้ก็ให้แบ่งกลุ่ม ฝึกซ้อมเครื่องดนตรีของโรงเรียน มี 1 โรงเรียน
- (2) มีอุปกรณ์เพียงพอสำหรับนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม แต่ปัญหาที่เกิด คือ
  - (2.1) เครื่องดนตรีที่มีเป็นเครื่องสำหรับฝึกซ้อม เสียงเบาไม่ได้มาตรฐาน อยากได้เครื่องดนตรีที่มี คุณภาพได้มาตรฐาน มี 1 โรงเรียน
  - (2.2) เล่นดนตรีพื้นบ้านในงานที่มีมหรสพหลายอย่าง เสียงไม่ดังอยากติดตั้งไมค์โครโฟนกับเครื่องดนตรี มี 1 โรงเรียน
  - (2.3) ไม่มีเครื่องแต่งกายสำหรับนักดนตรี เวลาไปแสดงดนตรีตามงานต่างๆทำให้ดูดีขึ้น มี 1 โรงเรียน
- (3) ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ดนตรีจำนวน 1 โรงเรียน

5.1.4 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

จัดกิจกรรมแต่ละท่านมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน หลายท่านมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม เท่าที่ศึกษามาพบว่าความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรมลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ดังนี้

5.1.4.1 ควรมีการอบรมครูสอนดนตรีเป็นประจำให้หลากหลายเครื่องดนตรีหลังการอบรมควรต่อเนื่องด้วยการจัดแข่งขัน

5.1.4.2 โรงเรียนที่คิดจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านต้องคำนึงถึงว่ามีครูสอนหรือไม่ ถ้ามีต้องเล่นดนตรีได้ ใจรัก ตั้งเสียงได้ ถ่ายทอดเป็น และยอมสละเวลาให้กับการถ่ายทอด

5.1.4.3 หน่วยเหนือต้องประชาสัมพันธ์ให้ช่วยกันอนุรักษ์ เผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านอย่างจริงจัง

5.1.4.4 การหาปราชญ์ชาวบ้านต้องมีความรู้จริง มีความตั้งใจ มีเวลาให้กับการถ่ายทอด

5.1.4.5 หน่วยเหนือควรให้การสนับสนุนอุปกรณ์ดนตรีพื้นบ้าน

5.1.4.6 การรับสมัครนักดนตรีต้องโน้มน้าวจิตใจก่อน

5.1.4.7 ควรจัดตั้งชมรมครูดนตรี

5.1.4.8 อย่างมองข้ามความสามารถของเด็ก เด็กสอนกันเองได้ ช่วยกันสร้างให้เด็กมีทักษะที่ดีต่อดนตรีพื้นบ้าน

5.1.4.9 กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านสำเร็จได้ คณะครูต้องให้ความสนใจ และสนับสนุน

5.1.4.10 การซื้อเครื่องดนตรี ควรพิถีพิถันเพื่อให้ได้อุปกรณ์ที่ดีมีคุณภาพ

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีพื้นบ้าน วงสะล้อ ซอ ซึง ระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยามีประเด็นที่อภิปรายผล ดังนี้

5.2.1. นโยบายการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร

ผู้บริหารเปรียบเหมือนหัวเรือใหญ่ เป็นผู้กำหนดนโยบายและทิศทางการศึกษาให้กับโรงเรียน ต้องไปทางไหนอย่างไร กิจกรรมใดถ้าผู้บริหารมองเห็นคุณค่า และสอดคล้องกับนโยบายการบริหารกิจกรรมนั้นก็ดำเนินไปอย่างแน่นอนมั่นคง เมื่อมีปัญหาอุปสรรคผู้บริหารก็ช่วยชี้แนะแนวทางแก้ไขให้ผ่านไปได้ ในทางกลับกันถ้าผู้บริหารไม่เห็นคุณค่าของกิจกรรม การสนับสนุนส่งเสริมก็ลดน้อยลงหรือกิจกรรมอาจไม่เกิดขึ้น จากการศึกษาพบว่าผู้บริหารโรงเรียนที่จัดกิจกรรม

หลายท่าน มีการสนับสนุนส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ซึง หลากหลายประเด็น ดังนี้

- เพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริม วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านล้านนา ให้คงอยู่ต่อไปไม่ให้เสื่อมลงมากกว่านี้ เป็นหน้าที่ที่ครูต้องปฏิบัติ และตอบรับนโยบายของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติให้ส่งเสริมด้านต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ไทย และพื้นบ้าน สนับสนุนครูที่มีความรู้ความสามารถพิเศษ ช่วยเหลือเด็กได้รู้คุณค่าของคนตรีพื้นบ้านที่เป็นวัฒนธรรมของตัวเอง

- ปัจจุบันยาเสพติดกำลังระบาดเข้าสู่สถานศึกษา ทางโรงเรียนต้องมีกิจกรรมให้นักเรียนทำในเวลาว่างไม่ว่าดนตรีหรือกีฬา เมื่อเด็กไม่มีเวลาว่างแล้วก็เป็นการแก้ปัญหาเสพติดได้ขั้นหนึ่ง นอกจากนี้ผลพลอยได้จากการเล่นดนตรีของเด็ก คือ ทำให้เด็กมีรายได้เล็กๆ น้อยๆ ที่เจ้าภาพให้ค่าตอบแทนในการไปเล่นดนตรี ทำให้เด็กได้รู้จักการทำงานหาเงินเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพ เด็กรู้จักคุณค่าของเงินที่ได้มา (เชิธร เหลืองณะลาภีร์, สัมภาษณ์)

- ดนตรีพื้นบ้านเป็นกิจกรรมที่ให้บริการแก่ชุมชน โรงเรียนกับชุมชนต้องสัมพันธ์กันทุกด้าน โรงเรียนต้องเป็นศูนย์กลางและให้บริการแก่ชุมชนเช่น การขอใช้สถานที่จัดงาน ยืมโต๊ะเก้าอี้ เป็นต้น โรงเรียนรับบริการจากชุมชน เช่น หารายได้เข้าโรงเรียน ขอความร่วมมือสนับสนุนด้านต่างๆ กรรมการศึกษาศิษย์เก่า กิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนล้วนเกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งสิ้น รวมถึงการนำปราชญ์ชาวบ้านให้เข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน และครู

- การจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านเพื่อการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์โรงเรียน ให้เป็นที่รู้จักของชุมชนทั่วไป โรงเรียนขนาดเล็กนักเรียนมีน้อย ไม่มีจุดเด่นผลงานด้านอื่นๆ ไม่มี อาศัยดนตรีเป็นสื่อแนะนำโรงเรียน ผู้บริหารต้องบรรจุโครงการดนตรีเข้าในแผนงานของโรงเรียนมาตลอด

นโยบายการสนับสนุนของผู้บริหารแตกต่างกันไปตามมุมมอง และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ภายหลังจากกระแสของการอนุรักษ์มาแรงปลุกสำนึกให้ชาตินิยม การอนุรักษ์เป็นหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในวงการศึกษาคงช่วยกันรณรงค์ เริ่มที่เด็กให้รู้ถึงคุณค่าวัฒนธรรมของตัวเอง ส่งเสริมให้เด็กเล่นดนตรี เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่ไปมั่วสุมในทางไม่ดี ช่วยต่อต้านยาเสพติด ดนตรีพื้นบ้านเป็นบริการที่โรงเรียนให้กับชุมชนเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และยังเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป ผู้บริหารต้องสนองตอบนโยบายของทางหน่วยเหนือ

โดยส่วนตัวเห็นว่า การสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหารแต่ละท่าน ส่วนหนึ่งมีพื้นฐานมาจากความชอบ ชอบฟัง ชอบร้อง ชอบเล่น เป็นความชอบเนื้อแท้ของคนตรี การสนับสนุนส่งเสริมก็ต้องเนื่องยาวนาน ถ้าชอบดนตรีเพราะช่วยประชาสัมพันธ์ นำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน และผู้บริหาร ชอบที่ดนตรีเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นความชอบบริบทของคนตรี

การสนับสนุนก็เป็นเพียงระยะเวลาสั้น เมื่อหมดฤดูกาลแข่งขันแล้ว การสนับสนุนก็ลดน้อยถอยลงเหมือนไฟไหม้ฟาง (ประลอง ไชยอุดรรุ่งเจริญ, สัมภาษณ์)

5.2.2. ขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

5.2.2.1 แนวคิดในการจัดกิจกรรม

ครูผู้จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านแต่ละท่าน เล่นดนตรีพื้นบ้านมาตั้งแต่เป็นนักเรียน เริ่มฝึกดนตรีมาจากบรรพบุรุษ จากพี่ คนอื่นๆ ตามสภาพแวดล้อมและครูที่โรงเรียนเป็นคนสอน อยู่ในวัยรุ่นก็ฝึกเล่นก็ดาร์ พัฒนาฝีมือตัวเองจนเข้ารับราชการเป็นครูได้รับการอบรมครูผู้สอนดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้านเพิ่มเติมอาศัยว่ามีพื้นฐานทางดนตรีอยู่ก่อนแล้วเมื่อได้รับการแนะนำจัดเกลาเรื่องโน้ต หลักการ เทคนิค และขั้นตอนการสอนจึงไม่เป็นการยากที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว เมื่อจิตใจผูกพันกับเรื่องของดนตรีมาตั้งแต่เด็ก เกิดความรักและหวงแหนวัฒนธรรมประเพณีดนตรีพื้นบ้านของตัวเอง เกรงว่าถ้าไม่สืบทอดต่อไปอาจเสื่อมลง จึงจัดตั้งกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านขึ้นโดยจัดตามประสบการณ์ที่เคยเห็นเคยฝึกเคยอบรมมา จากการศึกษาพบว่าก่อนจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน ครูผู้จัดมีแรงบันดาลใจที่ทำให้ตัวเองจัดกิจกรรมขึ้นมา คือ

- สอนโรงเรียนในหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพ ทำเครื่องดนตรีขาย สอนนักเรียนที่เป็นลูกหลานของช่างทำเครื่องดนตรีทุกอย่างเอื้ออำนวย ถ้าเด็กเล่นดนตรีไม่ได้เป็นเรื่องที่ฝืนความรู้สึก ตัวเองเล่นดนตรีได้ไม่เก่ง จึงไปศึกษากับผู้รู้ จ้างซึ่ง จ้างสล้อ มีโอกาสได้รับการอบรมครูสอนดนตรีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้รับความรู้ หลักการสอนดนตรีเพิ่มเติมจากวิทยากรเหล่านั้น จึงสร้างหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านของตัวเองสำหรับการจัดกิจกรรมและปรับปรุงพัฒนามาจนทุกวันนี้

- จัดกิจกรรมตามความต้องการของผู้บริหาร รู้ศักยภาพของผู้ได้บังคับบัญชาว่าทำได้ ผ่านการอบรมครูสอนดนตรีแล้วยังไม่ได้เริ่มต้น ให้ไปดูงานการแข่งขันดนตรีพื้นบ้านระดับเขตการศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง กลับมาโรงเรียนมีโครงการจัดงานขึ้น โตขึ้นอีกสองเดือนข้างหน้ามอบเงินให้สัฟพันบาทเพื่อซื้อเครื่องดนตรี โดยมีข้อแม้ว่าอีกสองเดือนในงานขึ้นโตต้องมีดนตรีพื้นบ้านของนักเรียนเล่นในงาน จึงเริ่มจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านตามนโยบายของผู้บริหาร เมื่อผ่านงานขึ้นโตแล้วก็ต้องจัดกิจกรรมให้ต่อเนื่อง

- ผู้บริหารให้รับผิดชอบ เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนสีขาว (โรงเรียนขยายโอกาส) ต้องหากิจกรรมให้เด็กทำเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และต่อต้านยาเสพติด ตัวเองเล่นดนตรีเป็นและเรียนจบพลศึกษาได้ตั้งชมรมดนตรีพื้นบ้านและกีฬาขึ้น เพื่อเบนความสนใจของเด็กให้หันมาเล่นดนตรีและกีฬาแทน ทำให้ครูได้มีโอกาสดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ไม่ให้ไปหมกมุ่นกับสิ่งไม่ดีทั้งหลาย

- ผู้บริหารจัดหาวิทยากรภายนอกมาสอน โดยให้ครูที่พอเล่นดนตรีได้ ร่วมเรียนกับเด็ก เพื่อศึกษาขั้นตอนการสอน เมื่อหมดหน้าที่ของวิทยากรภายนอกแล้วมอบหมายให้ครูที่ร่วมเรียนกับเด็กจัดกิจกรรมต่อ เมื่อมีการอบรมครูสอนดนตรีจึงเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมความรู้ภายหลัง
- วิทยากรภายนอกมาทดลองชุดการสอนดนตรีจนเด็กเล่นได้ จากนั้นเน้นให้สอนกันเอง พี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน แม้ว่าเด็กที่เล่นดนตรีกลุ่มแรกเรียนจบระดับประถมไปแล้วยังกลับมาสอนดนตรีให้กับรุ่นน้องจนทุกวันนี้โดยครูที่รับผิดชอบกิจกรรมให้คำแนะนำเป็นบางครั้ง และหาปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดเป็นครั้งคราว

ขั้นแรกของการจัดกิจกรรมครูแต่ละท่านมีแรงบันดาลใจที่ที่หลากหลาย การสอนดนตรีให้เด็กเป็นสิ่งที่ยากในสายตาของครูทั่วไป แต่เป็นความท้าทายสำหรับครูดนตรีที่คิดว่าตัวเองทำได้หรือไม่ ประกอบกับสภาพแวดล้อม ทั้งบังคับและเอื้ออำนวยให้ การจัดกิจกรรมเป็นแบบลองผิดลองถูกเกือบทุกท่าน เวลาที่ผ่านมาถือเป็นประสบการณ์อันมีค่า แต่ละท่านไม่ได้ศึกษามาโดยตรงอาศัยว่ามีใจรักด้านดนตรีเมื่อตัวเองเล่น ได้ก็อยากถ่ายทอดให้เด็กเล่นได้เหมือนกับตัวเอง ขณะที่จัดกิจกรรมก็ศึกษาไปด้วย ดนตรีไม่มีคำว่าสิ้นสุด มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนารูปแบบเทคนิคการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนเพื่อเกิดการเรียนรู้เร็วขึ้น และเล่นดนตรีที่บ้านได้ในที่สุด

5.2.2.2 การรับสมัครนักดนตรี

การรับสมัครนักดนตรีเป็นขั้นตอนที่มีความละเอียดอ่อนพอสมควร เด็กบางคนมีพรสวรรค์แต่ไม่กล้ามาสมัคร ที่มาสมัครมีความกล้าแต่ไม่มีพรสวรรค์ครูผู้จัดกิจกรรมต้องมีประสบการณ์ในการรับเด็ก มีเทคนิคในการโน้มน้าวจิตใจ หว่านล้อมเด็กที่มีความรู้ ความสามารถ และพรสวรรค์ให้กล้ามาสมัครเป็นนักดนตรี เท่าที่ศึกษามาครูผู้จัดกิจกรรมมีวิธีการรับสมัครนักดนตรี ดังนี้

(1) การรับสมัครโดยตรง

- รับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เน้นให้เล่นได้ รับเพียง 2 ระดับมากกว่านี้สอนไม่ไหว เมื่อเลื่อนไปอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้ไปหาประสบการณ์เอง
- รับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 เล็กกว่านี้ความพร้อมยังไม่มี
- รับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 รับจำนวนมากไว้ นานเข้าเหลือที่สนใจจริงไม่กี่คน

(2) จัดตั้งเป็นกลุ่มสนใจ

- ในชั่วโมงสุดท้ายของแต่ละวัน จัดเป็นชั่วโมงเรียนตามชมรม

ดนตรีพื้นบ้านก็เป็นชมรมหนึ่ง จัดเพื่อสนองความต้องการของเด็ก ทุกคน ทุกระดับเลือกเข้าชมรมตามต้องการ

- เปิดเป็นชมรมผู้รักวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีการเรียนการสอนปั้นหม้อดินเป็นหลัก ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชมรมนี้ เด็กบางคนเข้าชมรมโดยมีเป้าหมายอยู่ที่ดนตรี

5.2.2.3 วิธีสอน

เมื่อรับสมัครเด็กเข้ามาแล้วขั้นตอนต่อไปเป็นวิธีการสอน ครูผู้จัดกิจกรรมแต่ละท่านมีเทคนิควิธีการตามประสบการณ์ที่เคยรู้เคยเห็นรับการแนะนำจากผู้รู้ทั้งหลาย มีความแตกต่างกันในรายละเอียด เท่าที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมวิธีการ และขั้นตอนการสอน ของครูผู้จัดกิจกรรม มีดังนี้

- วิธีสอน เริ่มการเคาะจังหวะตามห้องดนตรีไทย 8 ห้อง จังหวะตก-ยก ยังไม่จับเครื่องดนตรี สอนอ่านโน้ตซอลฟาในห้องดนตรีห้องละ 1, 2, 3, 4 ตัว เพิ่มจำนวนขึ้น ฟีกอ่านให้เกิดความคุ้นเคย แนะนำเครื่องดนตรี ฟีก คี๊ด ลี เป่า จนคุ้นเคยไม่เน้นเสียง สอนตำแหน่งเสียงบนเครื่องดนตรี ฟีกตามแบบฟีก ให้เล่นเพลงสั้นๆ ง่ายๆ เช่น เพลงไก่ เพลงชวา เพลงล่องแม่ปิง นำไปฟีกตามประเภทของเครื่องดนตรี ขลุ่ย ซึง สะล้อ นำมาเล่นร่วมกัน ประเมินผลโดยการดูการฟัง ไม่ผ่านให้ฟีกเพลงเดิม ผ่านแล้วให้เพลงใหม่

- เริ่มเรียนที่ขลุ่ยก็ใช้ขั้นตอนเหมือนกัน เมื่อผ่านการประเมินแล้วเปลี่ยนมาเล่นซึงและสะล้อ การเลือกเครื่องดนตรีให้ผู้เล่น เน้นผู้ชายเล่นซึง ผู้หญิงเล่นสะล้อ ซึ่งหนักกว่าสะล้อ บางครั้งก็ไม่เป็นไปตามนี้ เพราะความชอบไม่เหมือนกัน

- ให้เด็กสอนกันเองตามที่เรียนรู้มา เล่นมานานประสบการณ์มาก ได้เพลงมากก็เป็นผู้รู้ในหมู่เพื่อนๆ น้อยๆ เป็นที่ปรึกษาของมือใหม่เมื่อมีปัญหา เมื่อมีสิ่งเร้าโดยครูคอยกระตุ้นเกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบสอนกันเองในโรงเรียนที่จัดกิจกรรมทุกที่ เป็นเพียงผู้ช่วยให้ครูเบาแรง ที่โรงเรียนบ้านทุ่งแหลมให้เด็กสอนกันเองเป็นหลัก โดยมีศิษย์เก่าเข้าร่วมชมรมด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยเสริม อย่างมองข้ามความสามารถของเด็ก (ผ่องฉวี การะเกด, สัมภาษณ์) ครูเป็นเพียง ผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามโครงการไม่ได้สอนเอง

- หลายโรงมีการผูกมัดจิตใจเด็กโดยการให้กราบเครื่องดนตรีก่อนเล่น ที่โรงเรียนบ้านผาตั้งเน้นให้มีความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อถึงวันไหว้ครูทั่วไปเสร็จแล้ว ก็ทำพิธีไหว้ครูดนตรี และเครื่องดนตรีไปด้วย(ประสิทธิ์ ยารังสี, สัมภาษณ์) โรงเรียนอื่นก็มีการไหว้เครื่องดนตรี แต่เป็นเพียงประเพณีเริ่มการเล่น ไม่มีพิธีไหว้ครู

กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านต้องจัดต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา การจัดกิจกรรมเป็นการ

ลองผิดลองถูก เปลี่ยนเทคนิควิธีการตลอดเวลาเพื่อหาวิธีที่เหมาะสมกับเด็ก ส่วนมากเพลงแรกที่สอน คือเพลงล่องแม่ปิง เมื่อถึงเวลาของกิจกรรมอื่นเช่น กีฬา สอบประจำภาคเรียน กิจกรรมดนตรีก็หยุดจนกิจกรรมเหล่านั้นผ่านไป ก็เริ่มกิจกรรมดนตรีต่อการสอนเพลงให้เด็กปีหนึ่งเด็กเล่นเพลงได้ประมาณสิบกว่าเพลง

5.2.2.4 หลักสูตรที่ใช้สอน

การจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีที่บ้านวงสละลือ ซอ ซึ่ง เป็นการเรียนการสอนเน้นให้เด็กเล่นดนตรีเป็นไม่มีในหลักสูตรสำเร็จของกรมวิชาการครูผู้จัดกิจกรรมต้องสร้างหลักสูตรเองตามประสบการณ์ที่มีอยู่ ทำการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงพัฒนาให้เข้าที่เข้าทางต้องใช้เวลา เท่าที่ศึกษาพบว่าการจัดทำหลักสูตรเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรม ทั้งเนื้อหา และเพลงที่นำมาสร้างหลักสูตรมาจากหลายที่ด้วยกันจากมากไปหาน้อย ดังนี้

- ได้มาจากการอบรมครูผู้สอนดนตรี วิทยากรเขาแจกให้เพื่อเป็นคู่มืออบรมมีขั้นตอนการเรียนการสอนดนตรี ตัวอย่างเพลงที่ใช้สอนนำมาใช้ไม่นานก็หมดครูต้องสร้างใหม่ อาศัยแนวทางจากตัวอย่างสร้างหลักสูตรของตัวเองขึ้นมา
- ได้เพลงมาจากครูสอนดนตรีด้วยกัน หรือจ้างซึ่ง จ้างสละลือ ที่สะสมไว้ถ้าไม่มีโน้ตให้ท่านเหล่านั้นเล่นให้ฟังแล้วอัดเทป หรือซื้อเทปเพลงที่ชอบมาแกะเป็นโน้ตซอลฟา ไว้ใช้กับกิจกรรม
- ได้จากหนังสือของกรมวิชาการ และหนังสือกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย ของศึกษานิเทศก์ ชื่อจากงานที่มีการแข่งขันดนตรีมีผู้ทำขาย และศิษย์เก่าที่ไปเรียนต่อที่อื่นนำโน้ตเพลงมาให้

โดยส่วนตัวผู้วิจัยเห็นว่าครูผู้จัดกิจกรรม สะแสแสวงหาเพลงจากทุกแหล่ง จากครูดนตรีคนอื่น ๆ แลกเปลี่ยนกัน การเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านของอาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์ ร้านขายหนังสือ สำนักพิมพ์ต่างๆ ทำขึ้นมา กลุ่มอนุรักษ์ฯ โดยการถ่ายแบบเลือกเฉพาะที่เหมาะสมกับกิจกรรมตนเอง นำมาเป็นแนวทางในการสอน และจัดทำหลักสูตร

5.2.2.5 การวัดผลประเมินผล

การวัดผลประเมินผล มีความสำคัญที่ช่วยให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมีความชัดเจน รู้ความสามารถของผู้เล่นว่าระดับไหน เหมาะสมกับตำแหน่งใด เท่าที่ผู้วิจัยศึกษาพบว่า การวัดผลประเมินผลดนตรี เพื่อ

- ประเมินการเรียนการสอนว่าผ่านแบบฝึกหรือไม่ ผ่านกี่คน ที่ผ่านสมควรเล่น

เครื่องอะไร ต้องเข้าใจแบบฝึกเดิมก็คน ผ่านซ้ำให้เล่นเครื่องประกอบจังหวะ

- การปรับวงให้เหมาะสมกับ ความสามารถของผู้เล่น จัดหน้าที่ผู้เล่นกับเครื่องดนตรีแต่ละประเภท ขนาดใหญ่ กลาง หรือเล็ก ให้ลงตัว
- เพื่อหาตัวแทนส่งเข้าแข่งขันกับโรงเรียนอื่น เพราะการแข่งขันจำกัดจำนวนผู้เล่นไม่เกินสิบสองคน เครื่องดนตรีแต่ละประเภทมีผู้เล่นหลายคน การเล่นเพื่อแข่งขันต้องหาผู้เล่นที่เหมาะสมกับเครื่องดนตรีนั้นๆ มากที่สุด

โดยส่วนตัวเห็นว่าการวัดผลประเมินผลดนตรี ที่ใช้วัดความสามารถของผู้เล่นบางครั้งก็เป็นเทคนิคการสอนอย่างหนึ่งที่กระตุ้นให้ผู้เล่นเกิดการตื่นตัวในการฝึกฝนฝีมืออยู่เสมอเพราะกลัวตำแหน่งที่ตัวเองเล่น เปลี่ยนแปลงไปเป็นของคนอื่น ต้องเตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา การวัดผลประเมินผลส่วนมาก เพื่อการสร้างวง ปรับวง ให้เข้าที่ลงตัว

5.2.3 ปัญหาต่างๆ ในการจัดกิจกรรมด้าน

5.2.3.1 เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

เวลาในการจัดกิจกรรม สร้างปัญหาให้ครูหลายท่านที่เล่นดนตรีได้ แต่ไม่มีโอกาสจัดกิจกรรมเพราะมีงานต้องรับผิดชอบอยู่ที่บ้าน ไปรับลูกที่โรงเรียน รับแม่บ้านอยู่อีกโรงเรียนหนึ่ง กลับบ้านเพื่อจ่ายตลาด บ้านอยู่ไกล ปัญหาเวลาทำให้ครูผู้มีความสามารถหลายท่านหมดโอกาสจัดกิจกรรม ผู้ที่จัดกิจกรรมได้ดี บ้านต้องอยู่ใกล้โรงเรียน ทางบ้านไม่มีปัญหา มีเวลาให้กับกิจกรรมเท่าที่ศึกษามาพบว่าครูผู้จัดกิจกรรมมีปัญหาเกี่ยวกับเวลาล้ำยกัน ดังนี้

- การจัดกิจกรรมดนตรีที่บ้าน จัดในเวลาปกติไม่ได้เวลาเรียนดนตรีหนึ่งชั่วโมงต่อสัปดาห์ไม่พอ ครูต้องสอนวิชาดนตรีตามหลักสูตรให้เด็กที่รับผิดชอบทุกคน ในเวลาปกติต้องสอนวิชาอื่นๆ อีกมีภาระหน้าที่หลายอย่าง เมื่อดนตรีเป็นการส่งเสริมเด็กที่มีความรู้ความสามารถพิเศษก็ต้องจัดเวลาพิเศษ คือนอกเวลา

- กิจกรรมที่มีในโรงเรียน เช่น กีฬา หรือการแข่งขันทักษะวิชาการต่าง ๆ เด็กเรียนเก่งมักเก่งหลายอย่างทั้งดนตรี กีฬา วิชาสามัญ มีความสามารถหลายด้าน กิจกรรมหลายอย่างจัดในเวลาเดียวกัน เด็กเก่งเป็นที่หมายปองของครูผู้จัดกิจกรรม ต้องการเด็กคนเดียวกันเกิดการแย่งเด็ก ต้องให้เด็กเลือกเอง หรือคณะครูช่วยกันเลือกกว่าเด็กเหมาะสมกับกิจกรรมไหน

- การจัดกิจกรรมดนตรีที่บ้านครูผู้จัดใช้เวลาหลังเลิกเรียน พักเที่ยงเป็นการทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมา กิจกรรมถ้าจัดสม่ำเสมอทุกวันเมื่อมีงานเล่นไม่เป็นปัญหาพร้อมอยู่แล้ว แต่บางครั้งหาดนตรีไปเล่นพร้อมกับเอานาฏศิลป์ไปร่วมแสดงด้วย งานที่เคยพร้อมก็ต้องเป็นงานเร่งด่วน เวลามีน้อย เมื่อไม่ทันต้องเพิ่มเวลาฝึกซ้อมตอนกลางคืน

- การจัดกิจกรรมที่ไม่มีปัญหา 1 โรงเรียน เพราะจัดชั่วโมงสุดท้ายของตารางเรียน ให้เป็นการเรียนการสอนตามชมรมต่างๆ ที่เปิดให้นักเรียนเข้าร่วมตามความสนใจ คนตรีพื้นบ้าน ก็เป็นชมรมหนึ่งที่มีนักเรียนเข้าร่วมเรียนในชั่วโมงสุดท้ายของทุกวันทำให้ไม่ต้องจัดนอกเวลา

เวลาในการจัดกิจกรรมที่ผู้จัดกิจกรรมนิยมจัด คือ หลังเลิกเรียน โดยส่วนตัวเห็นว่าเวลามาก สงบเงียบไม่มีเสียงรบกวน เด็กอื่นๆ กลับบ้านกันหมด ที่เหลือก็ส่วนน้อยไม่มีปัญหา สามารถสอนได้นานตามต้องการของผู้จัดกิจกรรม กิจกรรมต้องทำทุกวันเป็นการเตรียมพร้อมอยู่เสมอเพื่อมีงานด่วนต้องเล่น

5.2.3.2 สถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

ห้องดนตรีเป็นสถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรม ต้องเอื้ออำนวยต่อกิจกรรม มีขนาดกว้าง เป็นสัดส่วนอยู่ห่างจากห้องอื่นๆ เพื่อไม่ให้เสียงรบกวนซึ่งกันและกัน เท่าที่ศึกษามาพบว่าโรงเรียนที่มีห้องดนตรีพร้อมตามที่กล่าวมามี 2 โรงเรียน

ห้องดนตรีอยู่ร่วมกับห้องอื่น ๆ มี 4 โรงเรียน

- อยู่ร่วมกับห้องสื่อการเรียน
- อยู่อาคารเอนกประสงค์ ซึ่งมีห้องเล็กๆ สามห้องแบ่งเป็นห้องสหกรณ์โรงเรียน ห้องครัวที่ต้องใช้ประกอบอาหารกลางวันเลี้ยงเด็ก และห้องดนตรี
- อยู่ร่วมห้องปั้นหม้อ เป็นที่เรียนปั้นหม้อ เก็บหม้อ เก็บเครื่องดนตรี และเป็นที่จัดกิจกรรม

- อยู่ร่วมกับห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต้องเก็บเครื่องดนตรีไว้หลังห้อง ไม่เป็นสัดส่วน ที่เก็บไว้ห้องนี้เพราะครูประจำชั้น ป.6 เป็นผู้จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านเอง

สถานที่จัดกิจกรรมเป็นส่วนตัวมีสัดส่วน 2 โรงเรียน โรงเรียนแรกเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีอาคารหลายหลัง โรงเรียนที่สองเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีผู้บริหารเป็นผู้จัดกิจกรรมเอง โรงเรียนที่ไม่เป็นส่วนตัว 4 โรงเรียน แม้มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่แต่กิจกรรมของแต่ละโรงเรียนก็สัมฤทธิ์ผลตามที่มุ่งหวังไว้ ไม่ได้ฝึกซ้อมในห้องดนตรีทำให้ความสะอาดสบายลดลง แต่กิจกรรมจัดนอกเวลาหลังโรงเรียนเลิกฝึกซ้อมตรงไหนก็ได้ หิ้วอุปกรณ์ของใครของมันไปหาที่ฝึกซ้อมที่ไหนก็ได้ไม่มีปัญหา

5.2.3.3 สื่อ อุปกรณ์ และเครื่องดนตรีที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

สื่อ อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านเป็นเครื่องดนตรีมีซึง สะล้อ ขลุ่ย กลองสองหน้า ฉิ่ง ฉาบ เครื่องดนตรีพื้นบ้านสำหรับฝึกหัดราคาถูก บางโรงเรียนเครื่องดนตรีไม่พอ ไม่ใช่เครื่องดนตรีมีน้อย แต่ผู้เล่นมีมากกว่าเครื่องดนตรี เท่าที่ศึกษามาพบว่าปัญหาที่เกี่ยวกับสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์มี 2 ประเด็น คือ

(1) ไม่เพียงพอ 2 โรงเรียน

- โรงเรียนแรกแก้ปัญหา โดยการให้ผู้ปกครองที่พอมีฐานะซื้อเป็นของส่วนตัวให้ลูก ที่ซื้อไม่ได้ให้เล่นของโรงเรียนถ้าไม่พอแบ่งกลุ่มเปลี่ยนกันฝึก
- โรงเรียนที่สอง เครื่องดนตรีไม่พอ ใช้วิธีแบ่งกลุ่มฝึก และให้คนเล่นเก่งอยู่ประจำทุกกลุ่มเพื่อสอนกันเองภายในกลุ่ม แต่งบประมาณมีอยู่แล้ว กำลังพิจารณาว่าต้องซื้ออะไรบ้าง

(2) มีเพียงพอกับจำนวนผู้เล่น 4 โรงเรียน แต่มีปัญหาอื่นเกิดขึ้น 2 โรงเรียน

- เวลาเล่นเสียงไม่ดัง ยิ่งเล่นพร้อมกับมหรสพอื่นๆ ในงานระดับอำเภอ ไม่ได้ยินเสียงที่ตัวเองเล่น เครื่องดนตรีไม่มาตรฐาน เสียงเบา อยากติดตั้งไมโครโฟนเล็กๆ กับเครื่องดนตรีต่อเข้าเครื่องขยายเสียงเวลาเล่น
- อยากได้เครื่องแต่งกายเป็นทีมให้นักดนตรีใส่ เวลาไปแสดงในงานข้างนอกทำให้ดูดีขึ้น

โดยส่วนตัวคิดว่าโรงเรียนที่เครื่องดนตรีไม่พอ มีสาเหตุมาจากเด็กให้ความสนใจดนตรีพื้นบ้านกันมากบางโรงเรียนมาสมัคร 40-60 คน ทำให้เครื่องดนตรีที่มีอยู่ไม่พอ หรือสาเหตุจากเริ่มจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านใหม่ ถ้าจัดกิจกรรมมาหลายปีเป็นธรรมดาที่ครูผู้จัดกิจกรรมต้องหาเครื่องดนตรีมาเพิ่มปีละเล็กน้อยให้มีจำนวนเพียงพอเพราะเครื่องดนตรีพื้นบ้านราคาไม่แพงหาซื้อง่าย

5.2.4 ความคิดเห็นข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม

ความคิดเห็นข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรม มีหลากหลายทั้งเหมือนและต่างกันตามสภาพแวดล้อมของแต่ละโรงเรียน เท่าที่ศึกษาความคิดเห็นของครูผู้จัดกิจกรรมแต่ละท่าน พบว่าเกี่ยวข้องกับบุคลากรหลายฝ่าย ดังนี้

- การจัดอบรมครูสอนดนตรีเป็นสิ่งที่ควรจัดเป็นประจำ สมำเสมอ ครูที่จัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านเกิดมาจากการอบรมหลายท่าน หลังการอบรมมีดนตรีพื้นบ้านวงใหม่เกิดขึ้นเสมอควรจัดประจำปี หลากหลายเครื่องดนตรี ที่ผ่านมามีซึงกับสะล้อ ควรมีเครื่องดนตรีอื่นๆ บ้างช่วยให้ครูมีความรู้กว้างไกล หลังจากอบรมแล้วควรจัดการแข่งขันเป็นโครงการรองรับ ต่อ

เนื่องกันไป เพื่อครูและนักเรียนมีการตื่นตัวอยู่เสมอ ยังเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์เผยแพร่ศิลปะวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีกด้วย ต้องจัดเป็นประจำเป็นประจำเพื่ิ อย่าทำเหมือนไฟไหม้ฟาง

- ควรจัดตั้งชมรมครูดนตรีระดับอำเภอ จังหวัด เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการประชาสัมพันธ์เพลงใหม่เทคนิคใหม่ ความเคลื่อนไหวของวงการดนตรีให้ครูดนตรีได้รับรู้

- หน่วยเหนือควรสนับสนุนอุปกรณ์ดนตรีพื้นบ้านบ้าง เคยสนับสนุนแต่เครื่องดนตรีไทย แต่จัดกิจกรรมดนตรีไทยไม่ได้ อุปกรณ์ราคาแพงหาซื้อยากไม่ทนทาน ถ้าใช้จ่ายในการฝึกซ้อมสูง (สุรพงษ์ สุขเกษม, สัมภาษณ์)

- คุณสมบัติของครูผู้จัดกิจกรรมต้อง มีใจรักเล่นดนตรีได้ ตั้งเสียงเป็น ถ่ายทอดเป็นอุทิศเวลาให้กับกิจกรรมอย่างเต็มที่ การสอนดนตรีต้องใจเย็นค่อยเป็นค่อยไป

- หน่วยเหนือให้เด็กไปแสดงดนตรีพื้นบ้านนอกสถานที่ควรพิจารณาค่าตอบแทนให้เหมาะสมด้วย เพื่อช่วยกันเสริมสร้างให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อดนตรีพื้นบ้าน

- การรับสมัครนักเรียนดนตรีต้องมีการโน้มน้าวจิตใจก่อน ก่อนสอนผูกมัดจิตใจด้วยการกราบเครื่องดนตรี(ประสิทธิ์ ขำรังสี, สัมภาษณ์) การคัดเด็กเข้าร่วมกิจกรรมต้องดูที่ความสนใจ มีพื้นฐานดนตรีมาจากทางบ้านยิ่งดี เด็กพวกนี้ช่วยแบ่งเบาภาระของครูได้มาก หัวไวเรียนรู้ได้เร็ว เมื่อรู้แล้วก็ถ่ายทอดให้เพื่อนเพราะต้องการ การยอมรับจากเพื่อนๆ เด็กสอนดนตรีกันเองได้ อย่ามองข้ามความสามารถของเด็ก (ผ่องฉวี การะเกด, สัมภาษณ์)

- การซื้อเครื่องดนตรี ต้องพิถีพิถันในการเลือกซื้อเพื่อให้ได้ของดีมีคุณภาพไม่เช่นนั้นวันหลังอาจมีปัญหา เกิดความเบื่อหน่ายไม่อยากฝึกซ้อม เสียใจไม่พอเพราะ ยิ่งไปแสดงตามงานข้างนอกยิ่งเห็นชัด ทางที่ดีถ้างบประมาณเพียงพอควรซื้อเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

- การหาวิทยากรภายนอก หรือปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก ต้องมีความรู้จริง มีเวลาเต็มที่ มีความตั้งใจ เมื่อมาถ่ายทอดครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมชอบต้องรับการถ่ายทอดร่วมกับเด็กด้วย บางครั้งเด็กไม่เข้าใจต้องการให้ครูทบทวน เพราะปราชญ์ชาวบ้านบางท่านมีความรู้ความสามารถด้านดนตรีแต่ถ่ายทอดไม่เป็น ครูต้องร่วมเรียนด้วยเพื่อคอยเสริมส่วนที่ขาดและกำกับดูแลความประพฤติของเด็กบางคน อาจมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ขณะที่ปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้

- การจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ได้ ต้องมีการสนับสนุนจากทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้จัดกิจกรรมมีหลากหลายความคิด แต่ที่ตรงกันมากที่สุดคือให้มีการอบรมครูดนตรีและจัดการแข่งขันดนตรีพื้นบ้านเป็นประจำ เพื่อกระตุ้นครูดนตรี

ที่ผ่านการอบรมได้เริ่มต้นจัดกิจกรรม ฝึกฝนดนตรีที่บ้านให้กับเด็กเพื่อเข้าร่วมประลองความสามารถ ถึงไม่ชนะก็เป็นการหาประสบการณ์ ได้เห็นฝีมือการเล่นของโรงเรียนอื่นเพื่อนำมาพัฒนาฝีมือตัวเอง ครูผู้สอนก็มีโอกาสได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และผู้ชมการแข่งขันได้รู้ได้เห็น ได้รู้จักกับดนตรีที่บ้าน

โดยส่วนตัวเห็นว่า ที่ผู้จัดการแข่งขันบอกมีปัญหาทุกครั้งที่จัดการแข่งขัน ถือได้ว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ประโยชน์ที่ได้รับจากการแข่งขันมีมากกว่า ยังช่วยอนุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีดนตรีที่บ้านให้แพร่หลายยิ่งขึ้นไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยศึกษาเรื่องการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีที่บ้านวงสะล้อ ซอ ซึง ระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ในสถานศึกษา และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย และนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรีที่บ้านวง สะล้อ ซอ ซึง ระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยา มีประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมดนตรีที่บ้านในโรงเรียนทั่วไป ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดพะเยา และจังหวัดอื่นที่ต้องการจัดกิจกรรมประเภทเดียวกันสามารถนำข้อมูลและแนวทางไปใช้ในการจัดกิจกรรมได้ระดับหนึ่ง

ด้านการจัดกิจกรรม ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนต้องร่วมกันให้การสนับสนุน ครูผู้จัดต้องมีความรู้ด้านดนตรี พรสวรรค์และพรแสวง ศึกษาวิธีการแนวทางขั้นตอนการจัดกิจกรรมของครูดนตรีด้วยกัน การเล่นดนตรีของนักดนตรีที่บ้าน นำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและโรงเรียน ทำการทดลองจัดกิจกรรมให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษอาจสัมผัสผลขึ้นมาได้ การจัดตั้งชมรมครูดนตรีเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันได้สะดวกเป็นสิ่งที่ควรทำ และร่วมมือกันทุกฝ่ายในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู เผยแพร่ วัฒนธรรมดนตรีที่บ้านกันอย่างจริงจังเพื่อบ้านเรา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดทำเอกสาร หลักสูตร รวบรวมขั้นตอนการเรียนการสอน เผยแพร่แก่ครูทั่วไป หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่สนใจกิจกรรมประเภทนี้ ควรจัดอบรมครูผู้สอนดนตรีเป็นประจำสม่ำเสมอ มีเครื่องดนตรีหลากหลายประเภท การสนับสนุนอุปกรณ์ดนตรีควรเป็นเครื่องดนตรีที่บ้านให้ทั่วถึงทุกโรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรม และควรจัดการแข่งขัน เพื่อกระตุ้นให้ทุกฝ่ายเห็นคุณค่าของดนตรีที่บ้าน เป็นการอนุรักษ์ เผยแพร่ ควรจัดประจำสม่ำเสมอ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

ในการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลการจัดกิจกรรมนอกเวลาดนตรี พื้นบ้านวงสะล้อซอซึง ระดับประถมศึกษาของจังหวัดพะเยา ผู้ที่สนใจสามารถจัดกิจกรรมในส่วนอื่นๆได้ ดังนี้

- (1) ศึกษาการจัดกิจกรรมดนตรีไทย
- (2) ศึกษาการจัดกิจกรรมวงดุริยางค์
- (3) ศึกษาการจัดกิจกรรมวงโยธวาทิต
- (4) ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเฉพาะเครื่องดนตรี
- (5) ศึกษามุมมองของผู้บริหารต่อการจัดกิจกรรมดนตรี
- (6) ศึกษาความเป็นมาของปราชญ์ชาวบ้านด้านดนตรี

บรรณานุกรม

กนก คล้ายมุข. (2541). การสืบทอดปีพาทย์ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาดนตรีศึกษา วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

กนก จันทร์จรัส. (2529). การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: เพชรสยามการพิมพ์.

กระทรวงมหาดไทย กรมการผังเมือง. (ม.ป.ป.). สำนักงานผังเมืองจังหวัดพะเยา. (อัดสำเนา)

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2530). แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต. (วิชาเลือก) ภาคเหนือ ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. กรมวิชาการ. (2533). หลักสูตรประถมศึกษา 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. กรมวิชาการ. (2534). คู่มือการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. กรมวิชาการ. (2535). คู่มือประเมินผลการเรียน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. หน่วยงานพิเศษ. (2534). คู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. โรงพิมพ์คุรุสภา.

_____. (2529). ดนตรีพื้นเมือง 1 - 2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. คู่มือครูศิลปศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กังวล เทียนกัณฑ์เทศน์. (ม.ป.ป.). การวัด การวิเคราะห์ การประเมิน ทางการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

กานดา พูนลาภทวี. (2528). การประเมินผลการศึกษา. ภาควิชาครุศาสตร์เทคโนโลยี คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า.

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2537). สำนักงาน. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้านในโรงเรียนสังกัด สปช. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ชม ภูมิภาค. (ม.ป.ป.). เทคโนโลยีทางการสอนและการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ประสานมิตร.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2538). พฤติกรรมการสอนดนตรี. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2540). กิจกรรมดนตรีสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2541). จิตวิทยาการสอนดนตรี. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทักษิณ อายุเจริญ. (2535). สภาพการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ ขวงศรี. (2529). ศิลปะ ดนตรี และสถาปัตยกรรมล้านนา. เอกสารประกอบการสัมมนาสถานภาพล้านนาศึกษา ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2540). การดนตรี การขับ การฟ้อนล้านนา. จังหวัดเชียงใหม่: โรงพิมพ์เมืองนวัตน์.
- บังอร สุวรรณศรี. (2542). การสร้างเทปวีดิทัศน์ประกอบการสอนวิชาดนตรี เรื่องการฝึกปฏิบัติห้องวงใหญ่ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนราชประชาสถายในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ประเวศ วะสี. (2536). การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1 กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์. (2530). ดนตรีพื้นบ้านกับสถาบันการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2529). ดนตรีวิจิตร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสยามสมัยจำกัด.
- ไพศาล หวังพานิช. (2526). การวัดผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. (2540). การมีส่วนร่วมและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านในการสอนดนตรีพื้นบ้าน ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสงขลา สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัตนะ บัวสนธิ์. (2535). การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

บรรณานุกรม(ต่อ)

วิชัย ต้นศิริ. (2532). สื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษา. รวมบทความการศึกษานอกโรงเรียน เล่ม 9

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2537). กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ.

กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สุวีริยาสาส์น.

วิภา คงากุล. (2530). ผลของการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เรือนแก้วการพิมพ์.

ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์ ทองพูน บุญอึ้ง และวิเชียร ไวยสุกิ. (2536). คู่มือจัดทำแผนการสอน.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด.

สังัด ภูเขาทอง. (2531). ทางเข้าสู่ดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

สนั่น มีขันหมาก. (2534). คู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สามารถ จันทรสุรีย์. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้าน. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1

กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

เสน่ห์ บุญช่วย. (2539). สภาพปัญหา และ ความต้องการสื่อการสอนวิชาดนตรีของครูประถมศึกษา

สังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต,

ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุกรี เจริญสุข. (2529). บรรณาธิการแสดง. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

_____. (2531). เป้าหมายสำหรับการสอนดนตรีในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์ บริษัทภัยศิลป์ จำกัด.

_____. (2532). จะฟังดนตรีอย่างไรให้ไพเราะ. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์

_____. (2534). คู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

_____. และคนอื่นๆ. (2540). โครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนทฤษฎีการเรียนรู้

เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย ศิลปะ ดนตรี กีฬา. สำนักงานคณะกรรมการ

การประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2523). อิทธิพลของเพลงพื้นบ้านที่มีต่อวรรณกรรมไทย. เอกสารประกอบการ

ประชุมทางวิชาการ เพลงพื้นบ้านภาคกลาง กรุงเทพมหานคร:

พิมพ์ที่โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเทพ เมย์ไธสง. (2534). การวัดผลและประเมินผล. มหาสารคาม. ม.ป.ท.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- สุนทร ฌ เชียงใหม่ (2524). ดนตรีพื้นเมืองเหนือ. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเพลง
พื้นบ้านล้านนาไทย วิทยาลัยครูเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.
- สุมาลี นิมนานภาพ. (2535). ดนตรีวิจักขณ์. (ภาคดนตรีไทย). กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สรัสวดี อ๋องสกุล. (2539). ประวัติศาสตร์ล้านนา. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และเอนกกุล กริแสง. (2519). หลักเบื้องต้นของการวัดผลการศึกษา.
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์.
- อุทุมพร จรมรรณ. (2530). การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ระดับอุดมศึกษา.
(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ฟันนี้พับบลิชชิง.
- เอกสารแนะนำเผยแพร่. (ม.ป.ป.) จังหวัดพะเยา. (อค์สำเนา).
- อำนวย กล้าพัด. (2530). คำคมแห่งล้านนา. จังหวัดเชียงใหม่: โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ศิลาอาสน์
- อรนุช ศรีสะอาด. (ม.ป.ป.) คู่มือการสอนวิชาการวัดผลการศึกษา. เอกสารอค์สำเนา.
- อรรวรรณ ขมวัฒนา และคนอื่น ๆ. (2525). ความคิดเห็นเกี่ยวกับดนตรีศึกษาที่มีส่วนสนับสนุน
ดนตรีไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

บุคลากรกรม

คำ แก้วเทพ. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

จรรยา กาวิชัย. ธันวาคม 2543, ครูสอนวิชาดนตรี – นาฏศิลป์. สัมภาษณ์.

จำเรียง บริบูรณ์. ธันวาคม 2543, ครูสอนวิชาดนตรี – นาฏศิลป์. สัมภาษณ์.

คาราพรรณ สังข์รุ่ง. ธันวาคม 2543, ครูสอนวิชาดนตรี – นาฏศิลป์. สัมภาษณ์.

ตีบ แก้วเทพ. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

ถือ ใจเย็น. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

ทวี อุปสุจิน. สิงหาคม 2544, ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์.

นิตยา ทังสนิมิตรสกุล. 2543, ครูสอนวิชาดนตรี - นาฏศิลป์. สัมภาษณ์.

ประไพศรี ชันคำ. 2543, ศึกษานิเทศก์อำเภอดอกคำใต้. สัมภาษณ์.

ปิ่น ไชยวุฒิ. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

ปี่ สมวงศ์. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

พัฒนา สุขเกษม. ธันวาคม 2543, อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านแม่จั่วใต้. สัมภาษณ์.

มณีวรรณ อินโต. ธันวาคม 2543, ครูสอนวิชาดนตรี - นาฏศิลป์. สัมภาษณ์.

มุล พรหมมา. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

ย้าย พุทธสอน. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

เล็ก ลูกใจ. ธันวาคม 2543, ศึกษานิเทศก์อำเภอดอกคำใต้. สัมภาษณ์.

วัชระ ศรีคำตัน. ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์.

ศรี ลูกใจ. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

สมร สบสง. ธันวาคม 2543, ครูสอนวิชาดนตรี – นาฏศิลป์. สัมภาษณ์.

สิมมุต ไทยกุล. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

สุกรี เจริญสุข. 2541, อาจารย์สอนดนตรี. บรรยายในชั้นเรียน.

สุรไกร เรือการ. ธันวาคม 2543, ครูสอนวิชาดนตรี – นาฏศิลป์. สัมภาษณ์.

สุรพงษ์ สุขเกษม. ธันวาคม 2543, ศึกษานิเทศก์อำเภอแม่ใจ. สัมภาษณ์.

สุรพล สุปิ่นะเจริญ. สิงหาคม 2544, หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอดอกคำใต้. สัมภาษณ์.

สมบูรณ์ ศุกกา. ธันวาคม 2543, ครูสอนวิชาดนตรี – นาฏศิลป์. สัมภาษณ์.

นุคลานุกรม(ต่อ)

สำราญ แสนมา. ธันวาคม 2543, ครูสอนวิชาดนตรี – นาฏศิลป์. สัมภาษณ์.

สอน หมอชาติ. ธันวาคม 2543, อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านทุ่งหลวง. สัมภาษณ์.

หนู แก้วเทพ. ธันวาคม 2543, ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน. สัมภาษณ์.

วัชร ศรีคำตัน. มกราคม 2544, ศึกษาพิเศษสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายพนพร กิจจา
เกิด	9 ตุลาคม 2498
สถานที่เกิด	จังหวัดพะเยา
ประวัติการศึกษา	คุรุศาสตร์บัณฑิต (การบริหารโรงเรียน) วิทยาลัยครูเชียงราย พ.ศ. 2526 – 2529 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ดนตรีศึกษา) วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2541 - 2546
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 46 (ดอกคำใต้) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอดอกคำใต้ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา อาจารย์ 2 ระดับ 7

EXECUTIVE SUMMARY

NORTHERN FOLK MUSIC EXTRA-CURRICULAR ENSEMBLE

ACTIVITY IN ELEMENTARY SCHOOL IN PHA-YAO PROVINCE,

THAILAND.

Introduction

Music is an Art that is a vital thing to human being. Important philosophers have known the value of music, which is supported in educational success. Music, an essential element in educational process of children, not only impels the physical of children to grow up but improves their mentality, emotion, society, and intelligence also. Those developments have influence on individuality of each person. Music is a science that represents the blissfulness about the beautiful and melodious, which is a gracefulness in spirits by looking and listening (Narud Sudtajit 1997:1). Looking and listening are been a way to feel and to acknowledge in the learning of music. Human have the music that is the tool for relaxation and entertainment. The music is a kind of human culture, which is the same like colloquialism or literary language. Some regions have dialects so that they have different characters of music in each region (Poonpid Amadtayakul 1986: 1). Although the human have varied languages, different in gender, and different in age but they can communicate by music.

Lanna, an ancient realm in the upper north of Thailand, have the unique identity of music because topographic reason that encircles by the mountain range is barrier to communication with foreign regions. Teerayud Yuangsri (1986: 35)

suggested that the traditional music of Lanna in the past is used to entertainment and to pay court young women of young men. Normally, young men play the blown instruments and stringed instruments such as *Pearya*, *Sa-law*, *Shuang*, *Kluy*, and *Pee*. Those instruments are developed by their ancestral knowledge and they are not fixed about the formal patterns of music.

The folk songs in Lanna Culture have 13 main songs, which are a short music and continual play. Not only that Lanna songs are different in the rhythm of songs when other band plays the same songs so Lanna music is alleged that is the poor music, which is non-standard. Finally, folk music of Lanna is slowly vanished. Government agencies inform that they should give the value of cultural art as they promote the music activity. They are expected that the music activity will impel people to conserve the cultural art in their region (Department of education 1991: 1-2).

The objectives of this policy are included:

1. To impel school officers knows the important of Thai music and folk music
2. To promote about music activities is supported the students in listening and practice about music in leisure time.
3. To give students has chanced to listening the music that is national identity.
4. To give students are like, know, and absorption about Thai music.

The aims of this activity are included:

1. Every elementary school has activities to support the listening and practice with Thai music and their folk music.
2. Every student is listen to Thai songs and folk songs at less 6 songs per year.
3. Students have a chance to play Thai music instrument and folk music instruments.
4. Elementary schools have the Thai music band and folk music band.
5. Elementary schools support the music band to show in public places.

Government agencies are reinforcement to promote that elementary schools impel students to guard the cultural art in ancient music. The policies are emphasized students can practice the music instruments in the band more than the other one because the play in band is success in the music learning. The music learning has to practice in long time more than the time of learning in class. More practice more experience. The music learning is take time to practice and then the students will have more skill in music play (Narud Sudtajit 1997:9).

The play in bands is the aim of music learning. The students who are members in the band rather have high skill in the music play. Nature of children has desired curiosities. The music learning starts by playing with song and knocking in rhythm that need to practice for music skill (Sugree Cheongsuk 1988: 72). For technique for music show has meaning and good sound. Some people may be play only one song in several times because they prefer to play. Those behaviors lead to

skill, knowledge, and impregnation, which is the basic of music development (Vipa Kongkakul 1987: 17).

The success of folk music learning depends on many factors but the teachers whose manage and operate the activities that are suitable with students are an important factor (Arawan Komwattana & et al 1982: 13). So, the teachers have to high skill in music teaching and they should impel students that dote and enjoy to folk music learning. However the folk music learning is lack of material or sources, which is available to search and to learn about folk music. The support of directors in each school, which is provided about music instruments, music documents, music teachers, and environment to learning in music class (Trustsanei Ayuchalearn 1992: 4).

Pha-yao province is a province that got the problem about the activity of music teaching. Almost elementary schools are lacking in skilled music teachers, music instruments, and practicable places. Not only that, few interested students, few budget, lack of time, lack of the support from directors are the obstacle to music learning of students in elementary schools. Pha-yao province has 273 elementary schools, which are occupied government, and has only 6 schools that have full folk music activities. So that, it interests to know: how are they successes in folk music teaching? Who are supporters? What are the steps to success in program? What are problems in program? What are the suggestions of those teachers in folk music teaching? This study wants to seek the methods to operate the music activities in elementary schools and to advantage of the interested person who is conservative in cultural arts.

Objectives of the research

To study in situation of folk music activities in leisure time is included:

1. The policies of directors in folk music activities.
2. The step to teaching in folk music program.
3. The problems in folk music activities
  - 3.1 Time: classroom timetable
  - 3.2 Place: practicable places
  - 3.3 Materials and music instruments
4. The suggestions of the folk music teachers

Expectations in this study

1. To know the supported policies of elementary school directors
2. To know about the vision, plan, providing in music instruments, the steps of operation
3. To know about the problems in the folk music program
4. To know the suggestions of the folk music teachers
5. To know the methods in folk music teaching.
6. To be a source of the interested agencies for improvement in music program.

Methodology

This study is a qualitative research, which is study in elementary schools in Pha-yao province during 2000-2001. This research is included 4 steps as:

1. Primary survey

1.1 Primary survey on January – June 2000 to plan about schedule in the next time.

1.2 Presentation of Proposal research on July – August 2000

2. Second survey

2.1 Secondary sources about folk music knowledge such as ancient documents, government documents, folk music history, and academic documents.

2.2 Primary sources by field surveys during August – December 2000 about research area, environment, related person about folk music teaching in elementary schools.

This study is used qualitative research by participation, observation, and interview. The researcher participated with students to observation about behavior in band, rhythm, skill, and emotion and sometime researcher is just observation. Besides, researcher interviewed the directors of elementary schools, music teachers, and students. Researcher took note, used the recorder, and took photo during gathering data. After that, researcher divided the data by objective of research as same as conclusion. Not only that, I had to fix the data, which is incomplete, on January 2000.

3. Analysis

3.1 Descriptive analysis about:

3.1.1 The policies of directors of elementary schools

3.1.2 The step in music activities

3.1.3 The problems in music program such as: time, place, material and music instruments

3.1.4 The suggestions of music teachers

3.2 Conclusion

Conclusion, Discussion and Suggestion

1. Conclusion

1.1 The policies of directors to promote in folk music program

The directors whose are like in music are strong support in folk music program. They are thought that the folk music is conservative in cultural arts, union unity, smart in leisure time, strong relationship between school and community, and conspicuousness of school.

1.2 The step of music activities

1.2.1 The idea in music activity

1.2.1.1 Started by music teachers 4 schools

1.2.1.2 Started by music experts 2 schools

1.2.2 The interested student

1.2.2.1 By direct apply 3 schools

1.2.2.2 By music circle 3 schools

1.2.3 The teaching method

1.2.3.1 By teachers 4 schools

1.2.3.2 By senior students 2 schools

1.2.4 The teaching program

1.2.4.1 From academic documents

1.2.4.2 Other experts

1.2.4.3 Learning from the tape cassette

1.2.4.4 Buy

1.2.5 Evaluation

1.2.5.1 By teachers 5 schools

1.2.5.2 By students 1 schools

1.3 The problems of music program

1.3.1 Time

1.3.1.1 In office time 1 schools

1.3.1.2 Out office time 5 schools

1.3.2 Place

1.3.2.1 Practice in music room 2 schools

1.3.2.2 Practice in other room 4 schools

1.3.3 Material and music instruments

1.3.3.1 Sufficiency 4 schools

1.3.3.2 Non sufficiency 2 schools

1.4 Opinion and suggestion

1.4.1 Music teachers should have extreme knowledge about the music.

1.4.2 Music classes should have music teachers.

1.4.3 The schools have to strong supports from head quarter.

1.4.4 Mangers should have knowledge, intention, and mentally calm.

- 1.4.5 The music students have to be volunteers.
- 1.4.6 Pha-yao province should have the group of music teachers
- 1.4.7 The senior students can teach the fresh one.
- 1.4.8 The schools have to quality music instruments
- 1.4.9 The folk music activity should have supported from any agency.

2. Discussion

2.1 The policies of director of schools

In the era of educational evaluation, the policies of government agency are promoted the cultural arts. The directors have to respond to those policies that support students and teachers in cultural art conservative because the west cultural countries are spread in communications so the students should know and conserve about their cultural arts. Nowadays, the spread of drug problem is increasing in elementary schools and the leisure activities can reduce the drug problem, which are sport and music. Not only that, the music students can get some money for the music show and students can learn about unity, leader, and following in music band. Folk music is activities to serve community. School and community have strong relationship. Folk music can be a way to promote the fame of school to community. The director should follow the policy of former director. Specially, schools that are teaching in community, which is made the folk music instruments, have to support students to learn about music.

2.2 The steps of music activities

2.2.1 The idea of activity management

Folk music teachers are trained by forefather and older brothers. People will support the teaching in villages that have producers of folk music instruments. Specially, the music students are children of producers of music instruments. Learning from the old man in village is the way to improve the skill in folk music. The play in school fair is important chance to practice in public. Invitation of music experts to teach students in sometime can exchange the experience with other musician. Not only that, the senior students and old men who have more experience can teach the new students. The sufficiency of material and music instruments is necessary to learn music.

2.2.2 Receiving of music students

2.2.2.1 Direct receiving: received the primary students in grade 3-4, grade 3-6, and grade 1-6

2.2.2.2 Foundation of interested groups such as folk music circles

2.2.3 Teaching method

Teaching should start by knock the rhythm follow 8 rooms, practice about up and down rhythm, teaching about note that rooms are included: 1, 2, 3, 4. Introduce about folk music instruments and practice are necessary to learn. Students should start music basic step and then practice with music instrument, which is student interest. After that, it is playing in music band.

2.2.4 Music programs

The music programs are varied pattern. Teachers will adjust the music program from the programs of other schools and apply the music programs of other schools to use in their schools.

2.2.5 Evaluation

Evaluation of music is ability measurement of musician. Sometime, it is technique to impel the students to practice frequently. The students will compete to be a member in music ensemble and protect his or her position in the music band. Normally, it is evaluation to set the music ensemble, to adjust the band to be a good music ensemble.

2.3 The problems of music program

2.3.1 Time

Time for folk music ensemble activity is lunchtime and after students finish their classes because those times are quiet and other students go back to their homes. In office time, teachers and students are busy with their tasks. However, a school can solve time problem for folk music ensemble activity. They set the schedule the music activity that is last class of day. Sometime, music students can joint with village fair in nighttime to show their ability in folk music.

2.3.2 Place

Music room is a place to practice, which is a large room that separates from another room for protect to disturb each other.

2.3.3 Material and music instruments

Material and music instruments are necessary to learn folk music so the parents of students have to provide the instrument for their children. If they can not provide the instrument, their children have share with other children to use the instruments in their school. However, instruments of school are normally disrepair and they do not have clothing for show.

2.4 The suggestion of music teachers

Music teachers should have extreme knowledge about the folk music. Music classes should have music teachers to suggest and to evaluate. The schools have to strong supports from head quarter and managers should have knowledge, intention, and mentally calm. The music students have to be volunteers. Pha-yao province should have a group of music teachers. The senior students can teach the fresh one. The schools have to quality music instruments. The folk music activity should have supported from any agency.

3. Suggestion

3.1 The suggestion for policy maker

The folk music ensemble activity is interest activity in elementary school so government agencies have to promote the projects and to support the budgets to lead the student far from drug problem. Not only that, government agencies and directors of school have to interest willing to pull the folk music ensemble activity to be possible.

3.2 The suggestion for future research

The future studies in music ensemble activity are interesting to study in Thai music ensemble activity, orchestra activity, military band activity, folk music teaching activity, the visions of directors to music activity, and history of music philosopher in villages.